T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

FAHRÎ'NİN HUSREV Ü ŞÎRÎN'İ

(2317-4683)

Metin-Gramer-Sözlük

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Yakup KARASOY

HAZIRLAYAN
Mevlüt GÜLMEZ

Konya, 2003

İ Ç İ N D E K İ L E R

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

Ş E K İ L B İ L G İ S İ

Ö N S Ö Z

H u s r e v ü Ş î r î n; Sasanî hükümdarı Hüsrev-i Perviz ile Ermen Melikesi Şîrîn arasında geçen bir aşk macerasının adıdır. İslâm edebiyatında asırlar boyu ilgi gören, birçok şaire ilham kaynağı olan bu hikâye, tarihî bir gerçeğe dayanmaktadır. Bu tarihî gerçeği edebî sahaya taşıyan ilk kişi Firdevsî olmuş; fakat bu hikâyeyi klâsikleştiren ve ona asıl şeklini veren ise Nizâmî-i Gencevî olmuştur. Onun mesnevî tarzında ölümsüzleştirdiği hikâye hem Türkler hem de İranlılar arasında bir hayli rağbet görmüş; her iki kültürde de yapılan elliden fazla tercüme bu ilginin ne kadar yoğun olduğunu göstermiştir.

Bilindiği gibi, Türkçe yazılmış Husrev ü Şîrîn'lerin en eskisi Kutb'a aittir. Altın Ordu hükümdarı Tini-Bek ve eşi Melike Hatun'a sunulan eser, Kıpçak şivesiyle 1341 yılında yazılmıştır. Anadolu'da yazılmış ilk Husrev ü Şîrîn'in ise Şeyhî'ye ait olduğu bilinmekte idi. Fakat, Fahri'ye ait Husrev ü Şîrîn'in bulunmasıyla birlikte bu durum değişmiştir.

Barbara Flemming, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz'de Profesör Karl Süssheim'in kitapları arasında bu nüshayı bulmuş; önce bu nüshayı tanıtan bir makale yayımlamış[1]; ardından da inceleme, transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasımdan oluşan bir çalışmayı 1974 yılında ilim âlemine sunmuştur[2].

Eser, XIV. yüzyılda Aydınoğulları döneminde yaşamış ve İsa Bey tarafından himaye görmüş Fahrî mahlaslı Yakup bin Mehmed tarafından kaleme alınmıştır. Şâir bu eseri Nizâmî'nin aynı adı taşıyan eserinden tercüme etmiştir. Ancak bu tercüme için birebir aktarma diyemeyiz. Fahrî, Nizâmî'nin klâsik Farsça mesnevisine Şehnâme'den aldığı parçaları da katarak hikâyeyi tarihî ve destanî bir havaya sokmuştur. Ayrıca kullandığı atasözleriyle, halk deyişleriyle ve mahallî söyleyişlerle tercümeye âdeta telifî bir eser görünümü kazandırmıştır.

Biz, XIV. yüzyıl Eski Anadolu sahası eserlerinden olan Fahrî'ye ait Husrev ü Şîrîn üzerinde Metin, Gramer ve Sözlük'ten oluşan bir çalışma yaptık. Çalışmamızda, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın "Eski Türkiye Türkçesi" ile Yard. Doç. Dr. Orhan Yavuz'un "Kansu Gavrî'nin Türkçe Dîvânı" adlı eserleri esas olarak aldık.

---

[1] Barbara FLEMMİNG, "Beylikler Devrinin Bir Romantik Mesnevisi: Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i" ", **I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi,** (İstanbul, 15-20 X. 1973), İstanbul, s. 325-329.

[2] Barbara FLEMMİNG, **Fahris Husrev u Şîrîn Eine Türkische Dichtung Von 1367,** Wiesbaden 1974.

Çalışmanın **G i r i ş** bölümünde eserin yazıldığı dönem ve yazar hakkında bilgi verilmiştir. Eserin çağdaşlarıyla karşılaştırılması ve eserin konu başlıkları da bu bölüm içinde yer almaktadır.

Çalışmanın dayanak noktasını oluşturan "Husrev ü Şîrîn" hikâyesi, **M e t i n** kısmında yer almaktadır. Bu bölümde eser transkripsiyonlu olarak Lâtin harflerine aktarılmış; anlam verilemeyen ya da müstensih hatası olarak değerlendirilen yerler aslı verilmek suretiyle araştırıcıların dikkatine sunulmuştur. Metin aktarımında eserin aslına sadık kalınmış, müstensih hatası olarak düşünülen kısımlar sayfa altında belirtilmiş; ayrıca dönemin imlâ özellikleri de dikkate alınmıştır. Çalışmamız eserin tamamını kapsamamaktadır. **2317-4683** beyitleri üzerinde yapılan bu çalışma, XIV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi dönemini -her yönüyle- yansıtan önemli bir eserdir.

D i l Ö z e l l i k l e r i başlığı altında Ses ve Şekil Bilgisi incelenmiştir. Ses Bilgisi bölümünde metindeki kelimeler tek tek incelenmiş; kelimelerdeki ses olayları Türkiye Türkçesi ve Eski Türkçe dönemi ile mukayese edilmiş; bu bölüm eserden seçilen örneklerle zenginleştirilmiştir.

Çalışmada, eserden yararlanmayı kolaylaştırmak, eserdeki bilinmeyen kelimeleri çıkarmak ve günümüzde kullanımdan düşmüş Türkçe arkaik kelimeleri tespit etmek amacıyla **S ö z l ü k** oluşturulmuştur. Her kelime madde başı olarak alınmış, altında da o kelimeyle kurulan ve özel bir anlam taşıyan birleşik şekiller ile Arapça ve Farsça tamlamalar gösterilmiştir. Okunamayan ya da müstensih hatası olarak değerlendirilen kelimeler "Sözlük" bölümüne alınmamıştır. Metinde ise asılları verilmek suretiyle araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

H u s r e v ü Ş î r î n, tarihî bir hikâyeyi konu alması nedeniyle eserde geçen kişi ve yer adlarını içeren **Ö z e l A d l a r D i z i n i** oluşturulmuştur.

Fahrî'ye ait bu "H u s r e v ü Ş î r î n"in gerektiği ölçüde incelenmediği kanaatindeyiz. En azından böyle kıymetli bir eserin imlâ, ses ve şekil özelliklerinin belirtilmesi bu sahada çalışanları daha da tatmin edeceği düşüncesindeyiz. Türkçe'nin anlatım gücünü ortaya koymak, kelime hazinesini tespit etmek ve Türkiye Türkçesi'ni daha doğru anlamak amacıyla yapılan bu araştırma, dilerim, dil çalışmaları açısından faydalı olur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve böyle önemli bir eserin kültür dünyasına kazandırılmasında beni cesaretlendiren ve çalışmanın her safhasında yardımlarını esirgemeyen hocam Yard. Doç. Dr. Orhan YAVUZ'a; metin çözümlemesi ve usûl hakkında

kendisine sık sık müracaat ettiğim danışman hocam Doç. Dr. Yakup KARASOY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Konya, 2004 **Mevlüt GÜLMEZ**

K I S A L T M A L A R

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale.
A.	: Arapça
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
bk.	: bakınız
c.	: cilt
çev.	: çeviren
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
F.	: Farsça
FHŞ	: Fahrî'nin Husrev ü Şîrîn'i
GÜ	: Gazi Üniversitesi
haz.	: hazırlayan
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
K.A.	: Kişi adı
krş.	: karşılaştırınız
mec.	: mecaz
Orya	: Ortak Yayın
S	: sayı
s.	: sayfa

Soğd. : Soğdça

SÜ : Selçuk Üniversitesi

T. : Türkçe

TAE : Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

TDAY-B : Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten

TDK : Türk Dil Kurumu

TKAE : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TTK : Türk Tarih Kurumu

Y.A. : Yer adı

Yay. : Yayınları

Yu. : Yunanca

G İ R İ Ş

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ

XIII. ve XV. yüzyıllar arasında Anadolu'da Oğuzca temeline dayalı olarak kurulup gelişen yazı diline **Eski Anadolu Türkçesi** denilmektedir. Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesi'nin ilk devresini oluşturur. Başka bir ifadeyle, Oğuz şivesinin yazıya geçirildiği ilk dönemdir. Eski Türkçe döneminde de büyük öneme sahip olan, Göktürk, Uygur ve Karahanlı devri eserlerinde de varlığını hissettiren Oğuz şivesi, ancak XIII. yüzyılda yazı dili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün bu dönem için, **Eski Anadolu Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi, Eski Oğuz Türkçesi, Eski Osmalıca** gibi terimler kullanılmakta olup, bu terimler içerisinde en fazla kullanılanı Eski Anadolu Türkçesi tabiridir. Biz de çalışmamızda bu terimi tercih ettik.

"XI. yüzyıldan sonra Anadolu bölgesinde kurulup gelişmiş olan ve günümüze kadar süregelen bir yazı dilini, taşıdıkları değişik dil karakteri bakımından birbirinden farklı üç ana döneme ayırmak mümkündür. Bunlar genel çizgileri ile Eski Anadolu Türkçesi, Klâsik Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi diye adlandırılan dönemlerdir."[1]

Eski Anadolu Türkçesi kendi içinde üç alt bölüme ayrılır: *Selçuklular dönemi Türkçesi, Beylikler dönemi Türkçesi, Osmanlı Tükçesine geçiş dönemi Türkçeleridir.*

SELÇUKLULAR DÖNEMİ TÜRKÇESİ

XI. yüzyıl Türk dili ve tarihi açısından pek çok önemli hadiseye sahne olmuştur. Bu yüzyılda Orta Asya Türk kavimleri çeşitli nedenlere bağlı olarak göç etmişlerdir. Bu büyük göç dalgalarından birini de Hazar Denizi'nin güneyinden batıya doğru göç eden Oğuz Türkleri oluşturmuştur.

Tarihî kaynaklardan edinilen bilgilere göre Oğuzlar, X. yüzyılda Sirderya boyları ile Aral Gölü kıyılarında merkezi Yenikent olmak üzere bir yabgu devleti

[1] Zeynep KORKMAZ, "Türk Yazı Dilinin Tarihî Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri" **Türk Dili Üzerine Araştırmalar I,** TDK Yay., Ankara, 1995, s. 419 - 423.

meydana getirmişlerdir. Bu bölgelerde bazı şehirler de kuran Oğuzlar, buralarda yüksek kültürlü yerleşik hayata geçmiş bulunuyorlardı. Oğuzların bir kısmı daha sonra Buhara'ya göç ederek orda yerleştiler. XI-XIII. yüzyıllar arasında Harizm'in Türkleşmesinde rol oynayan Oğuzlar, Aral Gölü ve Sirderya yakasından Horasan'a kadar uzandılar ve Burada Büyük Selçuklu Devleti'ni kurdular (1040)[2].

"Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra, İran, Azerbaycan üzerinden Irak ve Anadolu'ya geçen ve bu bölgeleri Türkleştiren Oğuzlar, Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular. 1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından Anadolu'yu yurt edinme faaliyetleri başlamıştır. Oğuzlar buraya önce fetih ve gâzâ ordularıyle, sonra göçlerle gelip yerleşmişler; daha sonra da Moğol vahşeti önünde durmak istemiyerek Anadolu'ya gelip burada Türk nüfusunu çoğaltmışlardır. Türk boylarının burada vatan tutup Anadolu'da tam bir Türk çoğunluğu meydana getirmeleri, Türkçenin ve dolayısıyle Türk dili ve edebiyatının yeni vatanda kökleşip genişlemesini sağlamıştır."[3]

İran'da kurulan Selçuklu Devletinin başındaki Selçuklu hanedanının, bütün Müslümanların hükümdarı olmak düşüncesiyle Arapçayı din ve bilim, Farsçayı yazışma dili olarak kabul etmesi ve bu devletin bir devamı olan

---

[2] Bk. Mustafa Özkan, "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Edebiyat" **Türkler Ansiklopedisi**., C.7. s.636.
[3] Nihad Sâmi Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,** C. I, İstanbul, 1997, s.375.

Anadolu Selçuklularında da aynı anlayışın devam etmesi sebebiyle, Türkçenin Anadolu'da bir yazı dili hâline gelmesi gecikmiştir[4].

B E Y L İ K L E R D Ö N E M İ T Ü R K Ç E S İ

Anadolu'nun siyasî tarihinde Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından Osmanlı Devletinin imparatorluk hâline gelene kadar geçen döneme **Beylikler devri** denilmiştir.

Bu dönemde Eski Türkçe'nin izleri kaybolmaya, Anadolu'da yeni bir yazı dili oluşmaya başlamıştır. XI. yüzyılın sonunda Anadolu'da kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, önce iç huzursuzluklarla sarsılmış ve Moğol istilasıyla yıkılmıştır. XIII. yüzyılın ortalarında dağılan Anadolu Selçuklular, yerlerini Anadolu Beyliklerine bırakarak tarihteki yerini almışlardır.

Selçuklu Devleti'nin Moğol saldırıları ile yıkılması üzerine, bulundukları bölgelerde kendi aralarında hüküm sürmeye başlayan Türkmen beyleri Arap ve Acem kültürüne fazla itibar etmemişler, millî geleneklerine ve kendi bölge ağızlarına verdikleri değerle, ilim adamlarını, şair ve edipleri korumuşlar, Türk dili ve edebiyatı için verimli bir dönemin başlamasına sebep olmuşlardır. Anadolu'nun dört bir tarafında güçlenen Türkmen Beyleri, bulundukları şehirleri âdeta kültür ve sanat merkezi hâline getirmeye başlamışlardır.

Anadolu'da Türk edebiyatının ilk kalıcı örneklerini XIII. yüzyılda verilmiştir. Türkmen beylerinin himayesini kazanan ilim ve sanat adamları, artık edebî yazı dili özelliği kazanmaya başlayan Oğuzca ile eser vermeye başlamışlardır. Oğuz Türkleri'nin Orta Asya'dan taşıdıkları geleneksel halk edebiyatı gelişmesini sürdürmüş, halk ozanları şiirlerle Oğuz şivesini hem işlemişler hem de canlı kalmasını sağlamışlardır. Ne yazık ki, halk ozanlarının bu yüzyılda ortaya koydukları şiirler günümüze ulaşamamıştır.

Bu tarihî akış içerisinde Türkçe ilk kez bir devlet adamı tarafından himaye görmüştür. Bu devlet adamının adı Karamanoğlu Mehmed Beydir. İlân ettirdiği meşhur ferman ile Türkçe'yi yaşamın her alanına hâkim kılmıştır. Bu ferman, Anadolu merkezli Türk dilinin gelişmesine, yeni telif ve tercüme eserlerin artmasına vesile olmuştur.

[4] Geniş bilgi için bk. Nevzat Özkan, **Türk Dilinin Yurtları,** Akçağ Yay., Ankara, .s.22-23.

Anadolu Selçukluları'nın yerini almak isteyen her beyliğin, kendi hükümet merkezini bir kültür ve sanat merkezi yapma azmini de hızlandırmıştır. Türkmen Beylerinin Türkçe'den başka dil bilmemeleri de Türkçe'nin gelişmesine olumlu katkılar sağlamıştır[5].

Bu dönemde verilen eserlerin birçoğu, her ne kadar Farsçadan tercüme olsa da, dil olarak Orta Asya'daki edebî dilden tamamen farklı, Oğuz ağız özelliklerine dayanan yeni Türkçeyle yazılmışlardır.

Türkçe'nin gelişme ortamı bulduğu beyliklerden biri de hiç şüphesiz Aydınoğulları beyliğidir. Bilgin bir zat olan İsa Bey de, ilim adamlarını korumuş, onlara kitaplar yazdırmış ve tercümeler yaptırmıştır. Onun emri ve teşvikiyle yazılan eserlerin başında ünlü Tabip Hacı Paşa'nın "Şifâü'l-Eskam ve Devâü'l-Alâm" adlı eseri gelmektedir. İsa Bey'e ithaf edilen bu eser, zamanımıza ulaşmış olup, vaktiyle çağdaşlarına ve sonraki kuşaklara öğretici ve pratik bir rehber olmuştur.

Âlim bir şahıs olan İsa Bey Ayasolug'da kendi adını taşıyan bir câmii inşa ettirmiş (1337). Yine, Yakub bin Mehmed tarafından tercüme edilen Husrev ü Şîrîn adlı eser İsa Bey'e ithaf edilmiştir.

OSMANLI TÜRKÇESİNE GEÇİŞ DÖNEMİ

Osmanlı Devletinin kuruluş dönemine rastlayan XIV. asırda, Türk dili bir önceki asra göre daha çok işlenip gelişmiş, yazar ve şair sayısı artmış, mensur ve manzum pek çok telif ve tercüme eser dilimize kazandırıldığı bir dönem olmuştur. Ancak XV. yüzyıldan sonra beylikler döneminde görülen sade Türkçeyle yazma geleneği yavaş yavaş yerini karmaşık bir dile bırakmaya başlamıştır. Bunda; XV. yüzyılda Osmanlı Devletinin sınırlarının genişlemesi, siyasî birliğinin kurulması, bilim ve edebiyattaki gelişmelerin olması,

[5] Bu konuda geniş bilgi için bk. Kemal YAVUZ, ;"XIII-XVI. Asır Dil Yadigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dünyası Araştırmaları (Faruk K. Timurtaş'a Armağan),** İstanbul, 1983, S. 27, s. 10 -11.

medreselerdeki eğitim-öğretim işinde Arapça ve Farsça'nın yeniden ağırlık kazanması gibi sebepler etkili olmuştur. Bu dönem bir anlamda geçiş dönemi karakteri taşır.

E S E R H A K K I N D A

Husrev ü Şîrîn, Şark edebiyatlarının en yaygın ve en tanınmış hikâyelerinden biridir. Sasanî hükümdarlarından Husrev Pervîz'in (M. 596-628) hayatının ve aşklarının konu edildiği tarihî bir hikâyedir.

Konu ilk kez Firdevsî'nin Şehnâme adlı eserinde siyasî mücadeleler şeklinde ele alınmıştır. Hikâyeyi, klâsikleştiren ve ona asıl şeklini veren ise Nizâmî-i Gencevî olmuştur. Mesnevî tarzında ölümsüzleştirilen hikâye hem Türk edebiyatında hem de İran edebiyatında çok ilgi görmüştür. İran edebiyatında otuz bir, Türk edebiyatında yirmi iki olmak üzere elli üç eserde bu hikâye işlenmiştir[6].

Yapılan bu tercümelerde umumiyetle "Husrev ü Şîrîn" veya "Ferhâd u Şîrîn" isimleri tercih edilmiştir.

Bilindiği gibi, Türkçe yazılmış Husrev ü Şîrîn'lerin en eskisi Kutb mahlâslı bir şaire aittir. Altın Ordu sahasında Kıpçak şivesiyle yazılan ve Altın Ordu hükümdarı Tini-Bek ve onun eşi Melike Hatun adına Türkçe'ye tercüme edilmiştir[7].

Anadolu'da yazılmış ilk Husrev ü Şîrîn'in ise; Şeyhî'ye ait olduğu bilinmekteydi. Fakat Fahri'ye ait Husrev ü Şirin'in bulunmasıyla birlikte bu durum değişmiştir. Barbara Flemming nüshayı Staatbsbibliothek Preusssischer Kulturbesits'de rahmetli Prof. Karl Süssheim'in (1878-1947) kitapları arasında bulduktan sonra bir tanıtım makalesi yayımlar. Daha sonra da inceleme, transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasımdan oluşan bir çalışmayı 1974 yılında ilim âlemine sunar[8].

Üzerinde çalıştığımız **"Husrev ü Şîrîn"** mesnevîsi, 12 Mart 1367 yılında Fahreddin Yâkûb bin Mehmed tarafından tercüme edilmiştir. Fahrî mahlasını kullanan şair, tercümeyi Aydınoğlu İsa Beye sunmuştur.

---

6 Faruk Kadri TİMURTAŞ, **Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn'i**, İstanbul, 1980, s. 22-46.

7 Bkz. Necmettin HACIEMİNOĞLU, **Kutb'un Husrev ü Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri,** TDK Yay.: 573, Ankara, 2000, s.V.

8 Barbara FLEMMİNG, **agm.,** s. 325-326.

Eser, 168 sayfa ve 4683 beyitten oluşmaktadır. Harekeli olan metinde satır sayısı 15'tir. Satırlar sütunlarla bölünmüş ve eser gayet okunaklı bir şekilde yazılmıştır. Eser tek nüshadır. Bugün nüsha Marburg Devlet Kütüphanesinde 1069 numarada kayıtlıdır[9].

Flemming kitabının ön sözünde eserin tercüme sebebini şöyle anlatır: İsa Bey, Fahrî'den Nizamî'nin Farsça Hüsrev ü Şîrîn eserini mecliste okumasını rica etmiş, tüm hikâyeyi dinledikten sonra, çok beğenmiş; fakat bu eseri halk tam anlayamayınca Fahrî'ye Nizamî'nin eserini tercüme etmesini söylemiş. Fahrî ilk başta buna karşı çıkmış; fakat beyin yoğun ısrarları üzerine boyun eğip bu görevi üstlenmek zorunda kalmıştır.

Faruk Kadri Timurtaş, İslâm Ansiklopedisi'ne yazdığı "Şeyhî" maddesinde Fahrî'nin eserine temas etmişse de, burada eser hakkında ayrıntılı bir bilgi vermemiştir.

Anadolu'da yazılmış ikinci Husrev ü Şîrîn'in yazarı ise; Şeyhî'dir. Şeyhî, Hüsrev ü Şîrîn hikâyesini kendinden önce ve sonra gelen Türk şairleri içinde en güzel işleyen şair olmuştur. Şeyhî'nin, Nizâmî'ye oranla tarihî gerçekleri daha çok önemsemesi ve Husrev'in iktidarı ele geçirme mücadelesine daha çok yer vermesi, onun yapıtını tamamen çeviri olmaktan kurtarmaktadır. Şeyhî tercümeyi Fahrî'de olduğu gibi bir Beye değil; devrin Osmanlı Sultanı II. Murad'a sunmuştur[10]. Timurtaş, eserin mükemmelliğini bu sebebe bağlamaktadır.

Burada zikredilmesi gereken bir diğer eser de Türkistan coğrafyasında Alî-Şîr Nevâyî tarafından yapılan "Ferhâd ü Şîrîn"[11] tercümesidir. Nevâyî de dâhil olmak üzere yukarıda ismi zikredilen Türk şairlerin hepsi Nizâmî'nin aynı adı taşıyan eserinden faydalanmışlardır. Fakat konuyu ele alışları bakımından birbirlerinden ayrıldıkları görülmektedir.

Kutb, eserdeki Farsça kelimeleri Türkçe'ye çevirmekle yetinmiş, hikâyenin seyrine yeni bir katkıda bulunmamıştır. Nizâmî'nin eserinde bulunan ve hikâyenin seyrini gösteren konu başlıklarının bile aynı olması bunu kanıtlamaktadır[12].

Fahrî, Nizâmî'nin eserinde bulunmayan veya çok az yer verilen tarihî olayları (Behram Çubin hikâyesi gibi) Şehnâme'den faydalanmak suretiyle genişletme yoluna

[9] Barbara FLEMMİNG, **age.,** s.
[10] Faruk Kadri TİMURTAŞ, "Şeyhî", **İslâm Ansiklopedisi, XI,** İstanbul, 1970, s. 477-478.
[11] Gönül ALPAY-TEKİN, **Alî-Şîr Nevâyî Ferhâd ü Şîrîn** (İnceleme-Metin), TDK Yay., Ankara, 1994.
[12] Necmettin HACIEMİNOĞLU, **age.,** s. VIII.

gitmiştir. Fahrî aşktan ziyade tarihî hikâyeyle ilgilenmiştir. Bu noktada öncüsü Nizâmî'yi tarihî hikâyeyi kısa tutmasından ötürü şu beyitte eleştirmiştir:

'Acem dilince düzen düzdi 'ışḳın

Ne cengin zikr ḳıldı vü ne ṣulhın (FHŞ, 231)

Fahrî, yukarıda da belirtildiği üzere eserini Nizâmî'nin Husrev ü Şîrîn ve Firdevsî'nin Şehnâmesi'nden istifade ederek yazmıştır. Fahrî vezin konusunda Nizâmî'nin eserinde kullandığı mefâ'îlün, mefâ'îlün, fe'ûlün kalıbını kullanmıştır[13].

Fahrî kafiyeyi ustalıkla eserine yerleştirmiş; ancak kafiyedeki başarısını vezinde gösterememiştir. Eserde -hemen hemen her beyitde- imale, zihaf, ulama gibi vezin kusurları bulunmaktadır. Bu da Türkçe'nin o dönemde aruzla tam kaynaşamaması ve Türkçe kelimelerde uzun ünlü bulunmamasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Barbara Flemming, vezin, kafiye ve ifade bozukluklarının fazla olmasının sebebini bu tek nüshanın oldukça geç yazılmasından kaynaklandığını savunmaktadır[14].

Fahrî aynı zamanda, Nizâmî'de geçen ve İran kültürüne ait olan bazı âdetleri eserinden çıkarmış; Türk kültürüne ait unsurları eklemiştir. Bu yönüyle eserini bire bir tercüme olmaktan çıkarmış, ona yeni bir kimlik kazandırmıştır.

FAHREDDİN YÂKÛB BİN MEHMED

Beylikler Dönemi, Türk Dilinin şaha kalktığı bir dönemdir. XI. yüzyılda başlayan Selçuklu fetihleri, Anadolu'ya çok sayıda Oğuz kitlesinin gelmesine sebep olmuştur. Uç bölgelere yerleştirilen Türkmen Beyleri, Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasıyla birlikte bağımsız hareket etmeye başlamışlardır.

Bu Türkmen beylerinin her biri bulunduğu şehri sanat ve kültür merkezi hâline getirmiş; ilim ve sanat adamlarını korumuşlardır. Korunan, teşvik edilen şair ve sanatkârlar çok güzel eserler vücuda getirmişlerdir. İşte böyle bir ortamda yetişmiş olan Fahreddin Yakub b. Mehmed hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Bildiğimiz, 718

[13]Ahmet KARTAL, "Nizâmî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i ile Fahrî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inin Mukayesesi", **Türk Yurdu** (Roman Özel Sayısı) s. 362.
[14] Barbara FLEMMİNG, **agm.,** s. 326.

(1318) de Ayasolug (bugünkü Selçuk) kasabasında doğduğu, güzel sanatlara düşkün olduğu ve Aydınoğlu İsa Bey tarafından himaye edildiği gerçeğidir.

Gerek eseriyle gerekse kendisiyle ilgili bilgilere şuara tezkirelerinde rastlanamamıştır. Bugün hakkında bilgi sahibi olamadığımız pek çok şair ve yazar gibi Fahrî'nin hakkında da bilgiye yine kendi eserinden yola çıkarak ulaşıyoruz. Fahrî, tercümenin 4657-4662 beyitlerinde kendisinden ve ölen oğullarından bahsettiği görülmektedir. Bu otobiyografik bilgi eserin "Ḫatm-ı kitāb" bölümünde şu beyitlerde yer almaktadır:

Çün elli geçdi açılmadı gözüñ
Bu biş günde ne ḥāṣıl ide özüñ

Sen oġlanlıḳ zamānın çün geçürdüñ
Yigitlik kārvānın çün göçürdüñ

Ṭuluñuñ ḳara iken şöyle kim ḳır
Ḳarışdı ḳaraya aḳ olduñ uş (pīr)

Ḳocalıḳ 'ömrine basduñ ḳadem uş
Nedīm oldı saña şimdi n'idem uş

Zamāne urdı saña birḳaç kez daġ
İçüñde ḳomadı ḥasret odı yaġ

Oġullar ölümi kesdi gücüñ hem

Birisi zaḫmına olmadı merhem (FHŞ, 4657-4662)

İsa Beyin sarayında özel bir mevkide bulunduğunu da şu beyitten anlıyoruz:

Çü ‘āmmiken idindi ben ḳulın ḫaṣṣ (FHŞ, 183)

Fahrî uyruğu ile ilgili bilgiyi de eserinde şu beyitte vermektedir. İsa Bey döneminde Ayasolug'da inşa edilen büyük caminin mimarının Suriyeli olduğunu kendisinin ise bu topraklarda doğmuş bir Türk olduğunu açıklamaktadır.

Kemīne ḳul bu Faḫreddīn laḳablu

Bu illü yoḳ Mıṣırlu yā Ḥaleblü (FHŞ, 4673)

Fahrî'nin ne zaman öldüğü hakkında bir bilgi mevcut değildir.

E S E R İ N   K O N U   B A Ş L I K L A R I

Üzerinde çalıştığımız eserin bir tercüme olduğunu söylemiştik. Bu itibarla tercümedeki başlıklar aslına uyma zorunluluğunu da beraberinde taşımaktadır. Bu tercümede de bunu görmekteyiz. Şair, Nizâmî'nin eserindeki başlıkları bazen Türkçeleştirme yoluna gitmiş bazen de aslını vermek gibi ikili bir yol izlemiştir. Aynı kaynaktan tercüme edilen başka "Husrev ü Şîrîn" lerde de durum aynıdır.

Kutb, tercümesinde Nizâmî'nin eserindeki başlıkları Türkçeye birebir çevirmiştir. Fahrî, tercümesinde Kutb gibi tek bir kaynaktan faydalanmadığı için başlıklar farklılık göstermektedir. Fahrî, gerek Nizamî'den gerekse Firdevsî'den aldığı bölümlerin başlıklarını bazen Türkçeleştirmiş bazen de aslını vermiştir. Fakat bu başlıklarda bazı hatalar görülmektedir. Bu hatalar, başlık ile o başlık altında işlenen konunun farklı olması şeklinde kendisini göstermektedir.

Eserin, mesnevî nazım türüyle yazıldığını daha önce söylemiştik. Bilindiği gibi mesnevî nazım türü kendi içinde kafiyeli beyitlerden oluştuğu ve beyit sayısı kısıtlı

olmadığı için şairler tarafından çok kullanılan bir tür olmuştur. Mesnevîlerin plânlarının genelde birbirine benzediği; giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümünden oluştuğu bilinmektedir. Üzerinde çalıştığımız tercüme için de aynı şeyler geçerlidir. Bunlar: "Besmele, tevhid, münâcât, na't, devlet büyüğüne övgü, sebeb-i nazm-ı kitab, âgâz-ı dâstân ve hatm-ı kitab" gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Aşağıya alınan konu başlıkları eserin tamamının değil, 2317. beyitten sonrakileri içermektedir.

Eserin 2317. beytinden sonraki başlıklar şunlardır:

1. Ṣīrīn Ḫusrev'den ayrı düşüp feryāḏ ḳıldu[ġı] yirdür
2. Ḥayret-i Ṣīrīn-rā
3. Reften-i Ḫusrev be-Temāṣā-yı Āb-ı Aras ve Ṣīr-Küṣten-i Ḫusrev
4. Behrām Çūbīn ḳaçup Çīn'e varduġın eydür
5. Ḫusrev 'atebe giçüp otururken peyk gelüp
6. Ṣıfat-ı ṣeb
7. Ḫusrev-i Naḳḳāṣ göndürüp gelüp Ṣīrīn alup Ḫusrev'i gittügi...
8. Ferhāḏ Süti Ḳayadan Getürüp Ṣīrīn'e...
9. Ḫusrev
10. Ferhāḏ sü... getürdi Ferhāḏ görüp...
11. Dergāh-ı Pādiṣāhrā bā eyvān
12. Ḫusrev Ferhāḏ'ı Getürüp Ḳayadan Ṣu Getürüp
13. Ferhāḏ [Gör]üp Ḳaya Üzerine Ṣīrīn
14. Ṣīrīn varup ḳayada varup görüp Ferhāḏ'a piyāle
15. Ferhāḏ ölüp gelüp Ḫusrev'e ḫaber virüp Ḫusrev'e
16. Ṣīrīn gidüp Ferhād'a piyāle süd vir...

17. Ṣīrīn gice ḫalvetinde oturur melūl ġamnāk
18. Ḫusrev Ṣīrīn odasına gelüp Ṣīrīn ḥāṣṣ ḫalāyıḳına...
19. Ḫusrev gelüp Ṣīrīn-ile Sarāyında ḳapu baġlu iken
20. Ḫusrev gine Ṣīrīn’e ḳapuyı aç gireyüm ṣoḥbet...
21. İkisi Ḫusrev-i Ṣīrīn sarāyında ṣoḥbet idüp söyleşdi
22. Gine Ḫusrev ü Ṣīrīn ṣoḥbet itdükleri ḳapu
23. Ḫusrev Ṣīrīn
24. Ḫusrev ile Ṣīrīn ṣoḥbet iderken Ḫusrev ....ḳapu
25. Ṣīrīn Ḫusrev’e yanup ardına düşüp Ḫusrev ...
26. Ve Ḫusrev ḳatında çeng çalındıġı yirdür
27. Ṣīrīn gelüp Ḫusrev’üñ odaġında otururken Ṣīrīn ayru odada
28. Odada ḫil‘at alup Ṣīrīn gelüp Ḫusrev ile ṣoḥbet...
29. Ḥikāyet-i ḳarı
30. Ḫusrev serḫoş gelüp Ṣīrīn ḳayın anasın virdügi...
31. Ḫusrev ḫūblara buyurup gelüp ḫil‘at virdügi yirdür
32. Ḫusrev’i dutup götürüp hemīn ḳatumda....
33. Ḫusrev öldügi yir-durur
34. Nāme-i Ḫusrev rā nāme
35. Ḫatm-ı kitāb

K A Y N A K L A R

Akalın, Mehmet ;"Ahmedî'nin Dili" **TDAY-B 1989,** Ankara, 1994, s. 9-153.

Akkuş, Muzaffer ;**Kitab-ı Gunya,** TDK Yay.: 592, Ankara, 1995.

Alpay-Tekin, Gönül ;**Alî-Şîr Nevâyî Ferhâd ü Şîrîn İnceleme-Metin**, TDK Yay., Ankara, 1994.

Arat, R. Rahmeti ;Kutadgu Bilig III, İndeks, (Hazırlayanlar: Kemâl Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce), TKAE Yay., İstanbul, 1979.

________________ ;**Atabetü'l-Hakayık,** TDK Yay.: 32, Ankara, 1992.

Arat, R. Rahmeti -A.Temir ;"Türk Şivelerinin Tasnifi" **Türk Dünyası El Kitabı**, TKAE Yay.: 121, Ankara, 1992, s. 224 -247.

Atalay, Besim ;**Divanü Lügati't-Türk Dizini**, TDK Yay., Ankara, 1999.

Ayan, Hüseyin **;Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd),** İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini**,** Erzurum, 1979.

Banarlı, Nihad Sâmi ;**Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I, İstanbul, l971.

Banguoğlu, Tahsin ;**Türkçenin Grameri,** İstanbul, TDK Yay., Ankara, 1998.

Caferoğlu, Ahmet ;**Türk Dili Tarihi II**, İstanbul, 1974.

______________ ;"Anadolu Ağızlarındaki Metathèse Gelişmesi" **TDAY-B 1955,** Ankara, 1988, s. 1-7.

Çağatay, Saadet ;"Türkçede ñ~ġ Sesine Dair" **TDAY-B 1954**, Ankara, 1988, s. 15-30.

Duran, Suzan ;"Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Ek ve Sözler", **TDAY-B 1956**, Ankara 1988, s. 1-110.

Ercilasun, A. Bican ;**Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-**, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Yay., Ankara, l984.

______________ ;**Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi,** Akçağ Yay., Ankara, 2004.

Eren, Hasan ;"Türk Dillerinde Metathèse" **TDAY-B 1953**, Ankara 1988, s. 161-180.

Ergin, Muharrem ; **Orhun Abideleri,** Boğaziçi Yay., İstanbul, 2002.

______________ ; **Dede Korkut Kitabı II**, İndeks-Gramer, Ankara, 1997.

______________ ; **Türk Dil Bilgisi,** Bayrak Yay., İstanbul, 1993.

______________ ;"Türklerde Yazı ve Alfabeler", **Türk Dünyası El Kitabı**, TKAE Yayınları, 121, Ankara, 1992, s. 268.

Flemming, Barbara ;**Fahris Husrev u Şîrîn Eine Türkische Dichtung Von 1367**, Wiesbaden 1974.

______________ ;"Beylikler Devrinin Bir Romantik Mesnevisi: Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i" ", **I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, (**İstanbul, 15-20 X. 1973), İstanbul, s. 325-329.

Gabain, A.Von ;**Eski Türkçenin Grameri,** (Çev. Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara, 1995.

Gülsevin, Gürer ;**Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,** TDK Yay., Ankara, 1997.

Hacıeminoğlu, N. ;**Kutb'un Husrev ü Şîrîn'i ve Dil Husûsiyetleri,** TDK Yay., Ankara, 2000.

______________ ; **Türk Dilinde Edatlar,** MEB Yay., İstanbul, 1992.

______________ ; **Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller,** Cönk Yay., Ankara, 1984.

Hatiboğlu, Vecihe ;**Türkçenin Ekleri,** TDK Yay.: 407, Ankara, 1981.

Karahan, Leylâ ;**Erzurumlu Darîr-Kıssa-i Yusuf,** TDK Yayınları, Ankara, 1994.

Karamanlıoğlu, A.Fehmi ;**Seyf-i Sarâyî - Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistân bi't-Türkî)**, TDK Yay., Ankara, 1989.

Karasoy,Yakup-Orya ;**Uygulamalı Türk Dili ve Komposizyon Bilgileri,** SÜ Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yay., Konya, 2002.

Kartal, Ahmet ;"Anadolu'da Farsça Şiir Söyleyen Türk Şairler (XI. XVI. Yüzyıllar)", **Türkler**, C. VII, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 682.

______________ ;"Nizâmî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i ile Fahrî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inin Mukayesesi", **Türk Yurdu** (Roman Özel Sayısı) s. 360-383.

Korkmaz, Zeynep ;"Eski Anadolu Türkçesindeki -van / -ven, -vuz / -vüz Kişi Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları" **TDAY-B 1964**, Ankara, 1989, s. 43-65.

______________ ;**Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları,** TDK Yay.: 598, Ankara, 2000.

_____________ ;**Sadrüddin Şeyhoğlu –Marzubannâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım**, AÜ DTCF, Ankara, 1973.

______________ ;**Türk Dili Üzerine Araştırmalar I-II**, TDK Yay., Ankara, 1995.

______________ ;**Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),** TDK Yay.: 827, Ankara, 2003.

______________ ;"Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme", **TDAY-B 1958**, Ankara, 1988, s. 41-68.

Mansuroğlu, Mecdut ;"Eski Osmanlıca", **Târihi Türk Şiveleri** (Hazırlayan: Mehmet Akalın), Ankara, l988, s. 247-276.

Muallim Nâci ;**Lûgat-ı Nâci**, Çağrı Yay., İstanbul, 1995.

Özkan, Mustafa ;**Mahmûd b. Kādî-i Manyās Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük),** TDK Yay.: 562, Ankara, 1993.

______________ ;"Selçuklular ve Beylikler Devrinde Edebiyat" **Türkler Ansiklopedisi**., C. VII. s. 636-670.

Öztürk, Mürsel ; **Farsça Dilbilgisi,** Ankara, 1988.

Sevsevil, Sabri ; **Nizamî, Hüsrev ve Şîrîn**, ME Basımevi, İstanbul, 1986.

Şahin, Hatice ; **Eski Anadolu Türkçesi,** Akçağ Yay., 461, Ankara, 2003.

Şemseddin Sâmi ; **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay., İstanbul, 1995.

Tekin, Talât ; **Orhon Yazıtları**, TDK Yay., Ankara, l988.

Tietze, Andreas ; **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I**, Simurg Yay., İstanbul, 2002.

Timurtaş, F. Kadri ; **Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn'i,** İnceleme-Metin, İÜ Yay., İstanbul, 1980.

______________ ; **Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük**, Enderun Kitapevi, İstanbul, l994.

______________ ;**Osmanlı Türkçesi Grameri,** Eski yazı ve İmlâ-Arapça-Farsça-Eski Anadolu Türkçesi, İstanbul, 1999.

______________ ;"Şeyhi ve Çağdaşlarının Eserleri Üzerinde Gramer Araştırmaları" **TDAY-B 1960,** Ankara, 1988, s. 95-144.

______________ ;"Şeyhi" **İslâm Ansiklopedisi, XI,** İstanbul, 1970, s. 474-479.

Yavuz, Kemâl ;**Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)** AKM Yay., Ankara, 1991.

______________ ;"XIII-XVI Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dünyası Araştırmaları (Faruk K. Timurtaş'a Armağan),** İstanbul, 1983, S. 27, s. 9-57.

Yavuz, Orhan ;"Türkçe'de Kapalı E" , **SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, l991, S. 6, Konya, l993, s. 271-306.

______________ **;Kansu Gavrî'nin Türkçe Dîvânı, (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım),** SÜ TAE Yay., Konya, 2002.

Yücel, Bilâl ;**Bâbür Dîvânı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., S. 1, Ankara, l995.

Yücel, Y., Ali Sevim ;**Türkiye Tarihi- Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi,** TTK Yay., Ankara, l989.

T R A N S K R İ P S İ Y O N   İ Ş A R E T L E R İ

آ ا	**a-ā**	ش	ş
أ ا	**a, e, ı, i, u, ü**	ص	ṣ
ء	**’**	ض	ḍ -ż

ب	**b, p**	ط	ṭ
پ	**p**	ظ	ẓ
ت	**t**	ع	‘
ث		غ	ġ
ج	**c, ç**	ف	f
چ	**ç**	ق	ḳ
ح	**ḥ**	ك ک	k, g, ñ
خ	**ḫ**	ل	l
د	**d**	م	m
ذ	**ḏ-ẕ**	ن	n
ر	**r**	ڭ	ñ
ز	**z**	و	v ; o, ö, u, ü ; ū
ژ	**j**	ه ه	h; a, e
س	**s**	ى ي	y; ı, i, ī

METİN

(2317- 4683)

2317. Viribirseñ ḳatumuza veger-ni
Ṭola ġavġā vü ṣūr u ceng-i dīni

2318. Ben ol ḳuldan daḫı artuḳ ḳılam ṣūr
Ki taḫtuñ almaġa ḳılmış-ıdı ol zūr

2319. Eyitdi Ḫusrev'e Meryem ki şimdi
Getürem bu çerinüñ cengin imdi

2320. Baña vir bu savaşçı Bendūyı bir
Eyā iy şāh-ı sulṭān u cihāngīr

2321. Çeriye iltüben girü selāmet
Getürem şehriyāra bī-melāmet

2322. Idı Bendūyı ol şāh-ı cihāndār
Yine Ṭūs’a on atlu-y-ıla bī-ḏār

2323. Bir uslu ‘avrata hem idi Meryem
Ki yavuz sözde bulınmazdı bir dem

2324. Didi bir atamuñ ḳardaşına var
Eyit-kim iy beḏ-endīş inṣāfuñ var

2325 Ne ḥürmet ḳılduġını şāha Ḳayṣer
Özüñ görmez midi iy usda ebter

2326 Neler virmişdi altundan gümişden
Cevāhirden ü bizden dürlü işden

2327 Ulaşmaḳdan ẖışımlıḳdan ṭavardan
Çeriden ṭondan atdan cümle vardan

2328 Bugün sen bu ẖışımlıġı yıḳarsın
Ne çün Ḳayṣer ögüdinden çıḳarsın

2329 Dimez midi saña Ḳayṣer ki Ḫusrev
Ḳomaz dīnin[1] bulucaḳ il ü hem ev

2330 Göriş Bendūy-ıla ẖoş söyle aña
Yavuz söz[2] dime çün ki vara saña

2331 İşini Ḳayṣerüñ virme yile sen
Ḳoġıl dirileyin şāḏī-y-ile ben

2332 Çün ol ‘avrat didi Meryem sözini

---

[1] Metinde (دِتِينْ) şeklinde yazılmıştır.
[2] Metinde (يُوزْسُزْ) şeklinde yazılmıştır.

Avıtdı ol Niyāṭūs’uñ özini

2333 Vü hem Bendūyı ḫoş dutdı Niyāṭūs
Ḳaḳımaġını hem yatdı yire Ṭūs

2334 Binüben geldi Ḫusrev ḳatına tīz
Ḫoş oldı göñül aña didi Pervīz

2335 Ki bugün ḳayġuyı ḳılmayalum yād̠
Ḳoġıl yiyüp içüben olalum şād̠

2336 Çü Ḫusrev sözi uzandı Niyāṭūs
Çerisine gönüldi çaldurup kūs

2337 Didi Ḫarrād̠-ı Berzīn’e cihāndār
Ki dīvān dut çeri ‘arż eyleyü-var

2338 Çü gördiler bize gelmekde çoḳ renc
Dirīġ itme ṭavar u ṭon u hem genc

2339 Kime ṭon lāyıḳ-ısa virdi ḫil‘at
Kime at u kime biz kime ni‘met

2340 Niyāṭūs özine virdi güher bol
Ne at u ḳul ne altun ḳuşaġ ol

2341. Ne kim Rūmdan Ḳubād̠ almışdı şār
Daḫı Kisrī vü Hürmüz ol cihāndār

2342. Niyāṭūs’a buyurdı yazdılar ‘ahd
Özi saçdı ol acı ḥanżala[3] şehd

---

[3] Metinde (حَنْظِلَهْ) şeklinde yazılmıştır.

2343. Pes andan ol Medāyin’den yaña şāḏ
Varuban oldı göñli ġamdan āzāḏ

2344. Delim ḳıymetlü bir ḳaṣr-ı şahāne
Düzetdiler feraḥ virürdi cāna

2345. Buyurdı vardı ḳatına debīri
Ḳalem aldı ele müşg-i ḥarīri

2346. Yazuban virdi ululara menşūr
Yıḳuḳ göñli ḳamunuñ oldı maʿmūr

2347. Eyit iy şāh-cihānuñ ḳulları siz
Ḳıluñ çoḳ āferīn çün ḳullarısız

2348. Ne ḳan döküñ ne dutuñ kimseye kīn
Yavuzlıḳ beklemeñ beglik ḳamu dīn

2349. Eger iñlerse sizden kimsene zār
Olursa bir kişi sizden āzār[4]

2350. Olısar yiri ol güç idenüñ dār
Hemān ol dünyede yiri yanar nār

2351. Ḳamuñuz pādişāhsız gencüñüze
Kimesne ortaḳ olmaz rencüñüze

2352. Yiñ ü virüñ dutınuñ yār u hem iş
Eger var-ısa sizden kimse dervīş

[4] Metinde (آزَارْ) yazılmıştır.

2353. Gelüben ol seḥer-gāh yisün ol aṣ
Ḳomayam kimse gözin kim ola yaṣ

2354. Ola kim bulına bir āferīn dir
Dürişem kim ʿimāret ola bu yir

Şīrīn Ḫusrev’den ayru düşüp feryāḏ ḳıldu(ġı) yirdür

2355. Çü ay-ıla münevver oldı balıḳ
Ṣeh-i Pervīz’e degdi pādiṣāhlıḳ

2356. (اكَزَدَه) Zühre vü Yengeçde Bircīs
Saʿādet virmiṣ ez te   lī   ü tesdīs

2357. Güneṣ olmıṣ güneṣ burcında manẓūr
Bıraḳmıṣ Delv burcına Züḥal nūr

2358. Bu ṭāliʿdeki pī-rūz aldıdı baḫt
Yir idindi melik pirūze-gūn taḫt

2359. ʿİnāyet çün aña geldi ilāhī
Cihānuñ oldı baṣdan baṣa ṣāhı

2360. Çü ḳutlu oldı aña taḫt-ıla tāc
Bu kez Ṣīrīn ḫayāli ḳıldı tārāc

2361. Egerçi vardı ṣahlıġı vü genci
Velīkin ayrulıḳdan-ıdı renci

2362. Dimezven kim ṭarab ḳılmaz-ıdı ṣāh
Ḳılurdı līk göñülsüz ü āh[5]

[5] Vezin bozuk.

2363. Gehī diler kim içe süciyi ḫām
Gehī yaş-ıla ṭoldururdı cām

2364. Gehī dir-idi i göñül ḳo nāzı
Eyit şahlıḳ mı yig yā ʻışḳ-bāzī

2365. Bu şahlıḳda baña ger yār olaydı
Göñül arada bir müzd-dār[6] olaydı

2366. Göñül sevmez ki dutam taḫt u tācı
Göñüle ben daḫı olmazvan acı

2367. Ḳara günine göñül gice geldi
Bu ḥāli bilmezem ki nice geldi

2368. Ṣıçan inine ṣıġmazdı ʻaceb bu
Ki baġlar kuyruġı ucına cārū

2369. Ḳaraca-y-ıdı bir zengīde dīḏār
Ḳızıllıġa döner çün oldı bīmār

2370. Yine Ḫusrev çaġırurdı özine
Ki baḳmaz kimse devletsüz yüzine

2371. Ḳaçan devletden aṣlā server olmaz
Ere olmazsa devlet Ḳayṣer olmaz

2372. Bilimez kişi devletsüz murādı
Bulur (mı) hīç devletsüz er adı

---

[6] Metinde (مُزْدَار) şeklinde yazılmıştır.

2373. Otur devletle andan istegil kām
Olıcaḳ dāne ḳuşı[7] tīz dutar dām

2374. Sen evvel buġda yi ol saña yiter
Ġaraż ger ot-ısa arada biter

2375. Delim bunuñ gibi efsāne göñül
İşitdi ḳanı göñül yā ne göñül

2376. Çü yurd idindi göñül ‘ışḳı nā-çār
Alur raẖtını ṣabr u ṭaşra çıḳar

2377. İki yüz kez olur göñül peşīmān
Velīkin bulımaz derdine dermān

2378. Iraḳlıḳ ḳayġusına eyledi ṣabr
Ki yārı vaṣlı-y-ıla ṭoyladı ṣabr

Ḥayret-i Şīrīn rā

2379. Getürdi deftere sözden rūza genc
Ki görmişdi söz ögrenmekde çoḳ renc

2380. Ki Şīrīn çünki şāhdan girü ḳaldı
Göñül oda vü gözi suya ṭaldı

2381. Boġazlanmış ḳoyun gibi düşüben
Ururdı el ayaḳ devlet buşuban

2382. Yuvalanurdı yirde bir zamān ol

[7] Metinde (قُوسِی) şeklinde yazılmıştır.

Dökerdi zülfi müşkinden yüze bol

2383. Biş on dırnaġı nesrīn gibi açmış
Anuñla lāle yırtup jāle saçmış

2384. Gehī bādāmı saçdı şekkere āb
Gehī fınduḳla ısırurdı ʻunnāb

2385. Gehī top gibi ser-gerdān olurdı
Geh iki bükilüp çevgān olurdı

2386. Uyanuḳ nergise geh ṭuz ekerdi
Ṣuyı lāleye nergisden dökerdi

2387. Gehī göñline sögmek yād iderdi
Göñülsüzler gibi feryād iderdi

2388. Gehī baḫtına eydürdi ki iy pīç
Bu işden ḫūbıraḳ yoḳdur işüñ hīç

2389. Göñülden bir mūrāda kim sen aḳduñ
Elikdürdüñ girü elden bıraḳduñ

2390. Ayaġuñ añsuzın bir gence batdı
Özüñ bī-renc anı pāyāna atdı

2391. Cihāndan bir çırāḳ kim sen urduñ
Elüñe girdügi sāʻatde urduñ

2392. Sevine dirligüñ bu kez el ildüñ
Bir içim içmedin gizlendi bildüñ

2393. Ol otdan çıḳdı uş dütünüñ imdi

Peşīmānsın ne aṣṣı ünüñ imdi

2394. Delim aldı bu miḥnetde nigārın
Hem āḫır ḫoş geçürdi rūzigārın

2395. Başın zārīyle ṭopraḳdan götürdi
Alup ṭopraġı ḫorlıḳdan oturdı

2396. Mihīn[8] Banu'ya vardı ol dil-ārām
Şeh işinden aña virürdi peyġām

2397. Ol işe Banu göñül oldı ḫurrem
Ki Banu fikri daḫı ol-ıdı hem

2398. Naṣīḥat virdi gözi nūrına çoḳ
Bu işde didi saña hīç ziyān yoḳ

2399. Yüri ṣabr it bu işde bir iki ay
Ki olmaz dāyim işi kimsenüñ vāy

2400. Yaramaz devlet aḳan su gibi tīz
Ki tīz aḳan ṣudur köpürü nefs tīz

2401. Biter öñdin toḫum andan yaṣarur
İşi öñ izden ṣoñra başarur[9]

2402. Murāduñ bigi kiçirek bitendür
Ki çoḳ içen kişi tīzcek bitendür

2403. Yaramaz yol eri kim tīz süre
Ki her kim tīz süre tīz ṭura

---

[8] Metinde (مُهْم) şeklinde yazılmıştır.
[9] Vezin bozuk.

2404. Delim Ḫusrev elinden renc gördüñ
Ne ʻizzet bulduñ u ne genc gördüñ

2405. Ger aṣṣı olmadıysa hīç ziyān yoḳ[10]
Eti yiyümez olur yaḫnīden ṭoḳ

2406. Pes imdi ṣabr vaḳti oldı ivgil
Ki su yoḳuṣa çıḳmaḳ ḳatı müṣkil

2407. Çü vaḳti ola kim döne inișe
Girü ḳalmaya devlet ire iṣe

2408. Çü biraz Banu bu sözden eyitdi
Yaluñuz büt berk-idi ṣabra yitdi

2409. Giçerdi ṣabr-ıla bir rūzigārı
Ne tende cān u ne cānda ḳarārı

2410. Mihīn Banu virürdi aña ümīd̠
Ki tā ol ay ṣolup olmaya nevmīd̠
2411. Ḳıġırdı ḫalvete birgün özini
Eyitdi hep aña gizlü sözini

2412. Ol oḫtın kim irișdi ʻömri yaṣa
Ḳavıṣmıṣdı ḥayātı ṣoñra baṣa

2413. Kilīd̠in gencinüñ hep virdi aña
Virürdi cānını virürdi aña

2414. Bir iki gün çü ṣayru oldı andan
Teni cāndan uṣandı cān cihāndan

---

[10] Metinde (جُوقْ) şeklinde yazılmıştır.

2415. Şirīn[11] cānından ayırdı cihānı
Cihānı ḳodı Şīrīn'e vü cānı

2416. Ṭulundı güneşi ḳarardı güni
Ne ġayret şāhlıḳda var ne güni

2417. Yaradılmışuñ işbudur nihādı
Ṣoñı ḳayġulu olsa öñi şādī

2418. Her işüñ öñi var (u) hem ṣoñı var
Sevinmekden ṣoñucı derd ü ġam var

2419. Ḳaçan gördüñ kim ola şīşe ṭaşdan
Ki ṣoñra yaradı ol işe ṭaşdan

2420. Fiġān bu çarḫ elinden ḳamu göyner
Ki gāh şīşe düzer gāh şīşe oynar

2421. Arı evvelde virür balı aru
Soñ ucı girü yir ol balı aru

2422. Bu cisme kim ṭoludur üsküfi yil
Ne aldanduñ kime ḳaldı bu yoḳ il

2423. Şu yilden kim başuñdan üsküf alur
Yıḳulur serv ot ḫoş tāze ḳalur

2424. Bu cān bünyād̠ yolıdur çün bilürsin
Ne assıyla yile tekye ḳılursın

2425. Cihān şınamaġa ḳıldumdı tedbīr

[11] Vezin gereği (شیرین) yazılmıştır.

Cihān ḫoşluġı el ḳaşımaġı bir

2426. Çün el ḳaşıyasın ol ḫoş görinür
Velī ṣoñucı acıdan urınur

2427. Bu resme dünye cāmınuñ ʿuḳārı
Ol esrükligi vü ṣoñra ḫumārı

2428. Ḳo ḳayġuyı cihān ḳayġuya degmez
Buña uṣlu kişi hīç boyın egmez

2429. Olursa Mıṣır sulṭānı naḳībüñ
Ṭoyınca yigüdür ancaḳ naṣībüñ

2430. Eger gencüñ ola ger bir puluñ yoḳ
Naṣībüñ ol kim ola boġazuñ ṭoḳ

2431. Tenüñde nice olsa tendürüstlik
Ṭabīʿat bilmeye hīç dürlü süstlik

2432. Mizācuñdan çü döne istiḳāmet
Geñezlikde bulunmaya selāmet

2433. Cihān aġudur acı ḫūyı var
Helākinden yiyen az olmaz efkār

2434. Isıtma az yiyeni dutmaz olur
Velī çoḳ yigüden günde yüz ölür

2435. Yaramaz yigüyi tārāc ḳılmaḳ
Ota hem miʿdeyi muḥtāc ḳılmaḳ

2436. Çün etmek yimegüñdür gül şeker var
Mizācuñ gül-şekerle ne işi var

2437. Neyi kim gizleseñ gül gibi ḳoḳar
Şekerse yidügüñ yiyisi çıḳar

2438. Felek şunca ki ḥīle issidür saḳ
Dün ü gün eblaḳı var eski aḳşaḳ

2439. Bu eblaḳla[12] dürişür aġa ine
Küyer kim biri ḳona biri bine

2440. Bu ḳayġu seyli kim atamuz aldı
Ata öldi ecel oġula ḳaldı

2441. Cihānı uṣlu kişi acı göre
Dirilen ṭatlu gire acı göre

2442. Cihān ol kişi adından dutar ʻār
Ki döner bu cihān içün göñül dar

2443. Günüñ olduḳça yime ʻışḳ içün ġam
Ki rezzāḳ-ı cihān rızḳ itmeye kem

2444. Çü ḳalmaz dünyede devletle varmaḳ
Cihānuñ mülki degmez iki yarmaḳ

2445. Eyit(di) ḥikmet issi kim gümānsuz
Ölümde bilinür her yig ü yavuz

---

[12] Metinde (اَبْلاَقّلا) şeklinde yazılmıştır.

2446. Elin dut FAḪRĪ'nüñ dermānla göndür
Bu dünyādan anı īmānla göndür

2447. Günāhı var yazılur ṭoprağınca
Vebāli var aġaçlar yaprağınca

2448. Hīç eylükden yaña tedbīri yoḳdur
Velī ṭā'atda kim taḳṣīri çoḳdur

2449. Günāhı çoġına 'afvuñ daḫı çoḳ
evābı yoġ-ısa aña ṭañuñ yoḳ

2450. Ḫuḏāvendā sözüñ budur tamāmı
Ġarīḳ-i raḫmet olsun ol Niẓāmī

Reften-i Ḫusrev be-Temāşā-yı Āb-ı Aras ve Şīr-Küşten-i Ḫusrev

2451. Çü Banu şahlığı Şīrīn'e degdi
Balıḳdan nūrı tā pervīne degdi

2452. Vilāyet 'adli-y-ile ola hep şāḏ
Ḳamu zindāniyān oldılar āzād

2453. Ża'īf erden götürdi ẓulm u cevri
Cihāndan gitdi ẓulm ü cevri derdi

2454. Müsellem ḳıldı şehri vü obayı
Ki dünyādan severdi yig du'āyı

2455. Gügercin dutdı ṭoġanıyla oyın
Su içdi bir sevetde ḳurd u ḳoyın

2456. Geyik ḳorḳusıyla ḳaplan sinerdi

Tavuḳ ṣāhīnüñ üstine binerdi

2457. Ra‘iyyet cümle ger biliş ü ger yad
Ḳılurlar-ıdı andı adına yād

2458. Açuḳlıḳ dünyāda anca belürdi
İkinci bir ṭoẖumdan yüz bulurdı

2459. Çü niyyet eylük ola pādişāhuñ
Güli[13] gevher olur her bir giyāhuñ

2460. Ucuzlıġı vü ḳızlıġı cihānuñ
Olur re’yi içinde pādişāhuñ

2461. Çü Şīrīn özi şehden bī-ẖaberdi
Ki şehden ẖāṭırı zīr ü zeberdi

2462. Nedür ger devleti Keyẖusrev-idi[14]
Yābāna gitmege yavlaḳ ḳavī-di[15]

2463. Ḫaber ṣorardı her bir kārüvāndan
Nişān isterdi ṣulṭān-ı cihāndan

2464. Çü bilindi ki ṣulṭān-ı cüvān-baẖt
İrürdi yir yüzinden göklere taẖt

2465. Güher saçdı vü gencin itdi ī ār
Ni ār itdi delim altun u dīnār

2466. Velī Meryem’den ötrü göñül-idi ṭar
Ki Meryem ṭaş yüreklüydi (vü) vaḳār[16]

---

[13] Metinde (كُلّى) şeklinde yazılmıştır.
[14] Metinde (كَيْخُسْرَ دِيدِي) şeklinde yazılmıştır.
[15] Metinde (قُورِيدِي) şeklinde yazılmıştır.

2467. Şehe hem virmiş-idi andı Meryem
Ki andan artuġa olmaya hem-dem

2468. Çü Şīrīn ol acıdan vāḳıf oldı
Yüzinüñ lü'lü'yi ṣarara ṣoldı

2469. Gülef yüzlüler andan girü ḳaldı
Ḳaravaşdan biş onın bile aldı

2470. Delim getürdi hem altun u aṭlas[17]
Yüriyen dörd ayaḳlu anca kim bes

2471. Öküz ü ḳoyun u hem at u üstūr
Deñiz gibi gönüldi ṭaġ ova pür

2472. Melik çaldı ki geldi yār yaḳın
Ḫayāli ṣuyı yine ḳıldı yār aḳın

2473. Velī Meryem'den-idi derd ü āhı
Ki Meryem dün ü gün gözlerdi şāhı

2474. Getürmege eve virmezdi destūr
Aña hem virmez-idi şöyle mehcūr

2475. Ḳanā'at ḳılmadı peyġāma ıraḳdan
Ki ṭolu yaġduġı yigdür ḳuraḳdan

Behrām Çūbīn ḳaçup Çīn'e varduġın eydür

2476. Ṭoġar çün buldı Pervīz-i cihān-dār

[16] Metinde (وَگَّارْ) şeklinde yazılmıştır.
[17] Metinde (اطْلاسْ) şeklinde yazılmıştır.

Ḳılup Behrām-ı Çūbīn’e cihān-dār

2477. Ḳaçup Behrām-ı Çūbīn Çīn’e vardı
Egerçi yile yoruldı vü vardı

2478. Delim sü yarġadı Ḫaḳan-ı Çīnī
Virüp ḫil‘at delim āl-ile çīnī

2479. Çerisi begligini virdi aña
Ḳomadı tā kim Īrān ilin aña

2480. Ki eylükdür eri dutan duzaġa
Uçar ḳuşı bıraġur dāne aġa

2481. Kızın virdi vü aña vü delim genc
Ne ḫarcı oldı ne gördi delim renc

2482. İşi yoġ-ıdı illā ‘işret ü av
Cihāna düşdi andan çoḳ söz ü sav

2483. Ḫaber Pervīz’e irişdi ki Behrām
Varuban Çīn’e buldı taḫt u ārām

2484. Senüñ gencüñden artuḳ oldı genci
Şeh oldı görmedin bir dürlü renci

2485. İçi derdiyle ġuṣṣa-y-ıla ṭoldı
Delim incinüben ḳayġulu oldı

2486. Ulular-ıla ḳıldı şāh tedbīr
Didi her biri bu ma‘nīde söz bir

2487. Buyurdı ḳarañu günde dibīre

Ki ḳara müşk-ile Çīnī ḥarīre

2488. Yaza Ḫaḳan-ı Çīn özine biti
Ki her sözi bıçaḳdan tīz ü iti

2489. Yaza öñ āferīn cān yaradana
Ki güçlüdür diri vü tüvāna

2490. Diriseñ kim Çalap birdür ü hem bār
Ne ortaḳ var aña ne beñdeş ü yār

2491. Şehüñ bir ḳulı vardı nā-sipās ol
Ne şāha rām u ne Yezdān-şinās ol

2492. Kiçiydi yaramaz-ıdı bilüsüz
Aña beglik atam virdi bilüsüz

2493. Degül gizlü cihānda anuñ işi
Bilür bellü kiçiler ulu kişi

2494. Ki kimse virmedi hīç ḳatına yol
Ne kişi kim bilü issi idi ol

2495. Saña vardı (vü) uġurladuñ özin
Elin dutuñ (u) çoḳ işitdüñ sözin

2496. Bu işi ulular ḫoş görmediler
Bu işi eyü yavuz dimediler

2497. Çü bu nāme ire ḳatuña göz aç
Ṭanuḳ rāyuñde ḳıl endīşe birḳaç

2498. Eger baġlap ayaġın iyesin sen
Bulasın aṣṣılar ger ḳıyasın sen

2499. Veger-ni ṣalam Īrān'dan çeri bir
Ki Turān'da ḳılam Rūṣen güni ḳır

2500. Çün ol biti[18] H̬aḳana irdi[19]
Sözini ṣāhlaruñ göñline dirdi

2501. Eyitdi ḳāṣide ṭañla selāma
Gelicek um cevabı iste nāme

2502. Dönüben andan odaġına vardı
Ne dölenmek ne biraz uyḳuya vardı[20]

2503. Dururdı görünince ṣem'-i tābān
Segirdü vardı tā dergāh-ı H̬aḳan

2504. Cevābın yazmaġa H̬aḳan debīri
Getürdi müṣk-ile Çīn-i ḥarīri

2505. Öñinde yazdı āferīn cevāb ol
Özinden aña kim cān āferīn ol

2506. Daḫı didi ki nāmeñ oḳıdum ben
Senüñ ilçüñ ḳatuma oḳıdum ben

2507. Sen öz ḳuluña buyur işbu sözi

[18] Metinde (ايتي) şeklinde yazılmıştır.
[19] Vezin bozuk.
[20] Vezin bozuk.

Yaraşmaz dünyede hergiz şāh özi

2508. Ki ulu kişi ulu olmasa yā
Kiçi kişi kiçi añlamasa yā

2509. Benümdür Çīn ü Ṭurān hep başa baş
Daḫı haytāla vü suyınavan baş

2510. Degülven hergiz andı bir siyāndan
Ne bunuñ gibi söze ben uyandan

2511. Bunuñ gibi sözi dimek degül key
Ḳavülsüz er işin dimek degül key

2512. Çü dutmışvan ele Behrām elini
Baña geldükde ḳoyuban elini

2513. Ḳor-ısam sevgüsini bir yaña ben
Yavuzlıḳ ger ṣanursam bir aña ben

2514. Beni soymaya uṣlu aru sudan
Çalap'dan ḳorḳaram ne ḳayġu sudan

2515. Ululıġuñ eger artuḳ olaydı
Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı

2516. Ḳodı ol nāmeye mühri cihān-dār
Didi kim yile[21] yilmekde sen ol yār

2517. İrişdi ilçisi Pervīz'e şāha
Bir ay yolı sürüp ol pādişāha

[21] Metinde (نِيلَه) şeklinde yazılmıştır.

2518. Çü bitisin oḳudı Ḫusrev anuñ
Özine üşdi ḳayġusı cihānuñ

2519. Oḳudı ḳatına subaşların şāh
Ḳamusın ḳıldı ol ma‘nīden āgāh

2520. Cevāb işitdi Īrānludan özi
Ki iy ṣulṭānlaruñ cānı gözi

2521. Bu işi bilme āsān itme taḳṣīr
Otur rāy ur ögüt işit nedür pīr

2522. Üründü ḳıl bu Īrān’dan ulu bir
Bilüsi çoḳ (u) yazıcı ögüt bir

2523. Ki benden yaḳın ol Ḫaḳana vara
Söz-ile ḳıla yolın āşikāra

2524. Diye Behrām’a öñdin çoḳ ululıḳ
Girüben istedi ṣoñra ululıḳ

2525. İşi oñadına irince küydi
Bigine ‘āṣī olup tāc geydi

2526. Çü oldı güyegü Ḫaḳana Behrām
Degül āsān müyesser eylemek kām

2527. Diye eylüg-ile Ḫaḳana özi
Ki yad er bilmeye didügi sözi

2528. Pes andan bu ḫaber Behrām’a geldi
Ki Ḫaḳana ‘Acemden nāme geldi

2529. Segirdü geldi ol Ḫaḳan-ı Çīn’e
Eyitdi başlayuban āferīne

2530. Ki iy şāh-ı cihān Ḫaḳan-ı Çīni
Ḳatuñda görmedi hīç kimse çīni

2531. Bu ḳula şöyle oldı şimdi ma‘lūm
Ki biti viribimiş şāha ol şūm

2532. Üründü ḳıl bu Çīn’den bir çeri sen
Ki Īrān’ı senüñ-çün alayım ben

2533. Ḳılıçla dutayım Īrān u Rūm’ı
Saña şāh disün Īrānī vü Rūmī

2534. Senüñ aduña dünle pāsbānlar
Ḳıla Īrān u Ṭurān’da fiġānlar

2535. Kesem ol bī-hüner Ḫusrev başın fāş
Ne el ḳalsun teninde ne ayaḳ baş

2536. Çü ben ḳulluġuña baġlayavan bil
Ḳoyam Sāsā(n) bütler toḫmına bir bil

2537. Çü Behrām’uñ sözin işitdi Ḫaḳan
Biraz fikr-ile göz ışıtdı Ḫaḳan

2538. Özi andan ṭolu endīşe oldı
Göñül endīşesi bir bīşe oldı

2539. Ḳıġırdı anları kim ululardı
Söz eydici vü yüzi şululardı

2540. Eyitdi anlara Behrām'uñ işin
Açuban ḳamu gizlenmiş saġışın

2541. Cevāb işitdi şöyle ululardan
Ḫışımlardan ol (u) ḫoş ḫūlulardan

2542. Ki bu iş-ḫᵛār-ısa düş-ḫᵛārdur hem
Ki Sāsān toḫmı dünyādan ola kem

2543. Velīkin çün diyen Behrām-ı yeldür
Tamām olur ki işi bī-ḫayāldür

2544. Bunuñ Īrān'da çoḳdur sevgülü yār
Daḫı yarıcısı Ḫaḳan cihān-dār

2545. İşidüp Behrām'uñ göñli ḫoş oldı
İçi şāḏīlıġ u gülmekle ṭoldı

2546. Sözi baña getürdi pehlevānlar
Ki bulalar iki yigidi anlar

2547. Ki yaraşa ol ikiye ululıḳ
Emek görici bulmaduḳ ululıḳ

2548. Bir ulu Çīn'de vardı adı Çīnūy
Daḫı bir erlik issi adı Zengūy

2549. Ḳıġırdı anları Ḫaḳan-ı Çīnī
Virüp ṭonı delim altunlu çīnī

2550. Ol iki pehlevāna söyledi şāh
Ki savaşda ayıḳ oluñ u āgāh

2551. Hemīşe gözleñüz Behrām'a hergiz
Özinden ıraḳ olmañ dāyimā siz

2552. Üründü süyi ḳoşdı anlara şāh
Ḳamu ad isleri hem işde āgāh

2553. Buyurdı çaldılar Behrām kūsī
Güneş olmışdı tozdan enbūsī

2554. Ulu şāh çünki āgāh oldı bildi
Ki çıḳdı bīşeden ḳurd u gönüldi

2555. Getürdi süyi Behrām āşikāra
Ki gögüñ nūrı tozdan oldı ḳāra

2556. Didi Ḫarrād-ı Berzīn'e cihān-dār
Ki yaraḳlan yüri Çīn şāhına var

2557. Bilü issi bu Īrān'da ṭapuñdur
Söz añlayıcı nīrānda ṭapuñdur

2558. Çü Çīn yolına girdi armaġanla
Gehī şādī-y-ile gehī fiġānla

2559. Çü ḫaḳan işigine irdi özi
Gözetdi er ki bilür ola sözi

2560. Anuñ-çün kim diye ḫaḳan-ı şāha
Ol Īrān'dan bir ulu bārigāha

2561. İrişmişdür bir ilçi var-ısa yol
Girüben şāha ḳarşu yir öpe ol

2562. Çü bildi geldüñüz Ḫaḳan şehin-şāh
Buyurdı açdılar yolı hemān-gāh

2563. Çü ḳāṣid vardı yaḳın gördi ḳapu
Dilini ḳısa dutup ḳıldı ṭapu

2564. Didi şāhdan ḳaçan kim buyruḳ ola
Söz-ile bu ḳulınuñ dili ṭola

2565. Eyit Şīrīn söz-ile göñlümüz ḳap
Sözüñ dinmişi iç ü dinmedük ḳap

2566. Yaratġan özine öñ āferīn ol
Eyitdi baña gitdi āferīn ol

2567. Ki ḳara yir ü rūşen gök yaratdı
Ṭonuḳ tende ol aydın ög yaratdı

2568. Direksüz çarḫ-ı gerdān eyleyen ol
Bulımaz nitelik buyruġına yol

2569. Virendür bize taḫt u şāhlıġ u tāc
Dutandur bizi yalıncaġ u muḥtāc

2570. Ne bunda var ġaraż ne anda var kīn
Ki birin bay dutar u birin elgin

2571. Nedür maḳṣūd dilek bu aradan
Kişi bilmez meger girü yaradan

2572. Ḫışımdur şimdi saña şāh-ı Īrān
Senüñdür Ḫusrev-i Īrān u Nīrān

2573. Bilürsin iy ulular[22] olur ḳan
Ki anasınuñ atasıdı ḫaḳan

2574. Çalap'dan āferīn olsun ṭapuña
Ulular başları ḳosun ḳapuña

2575. Sözi söylerdi ol diñlerdi ḫaḳan
Eyitdi iy bilü issi suḫan-dān

2576. Senüñ gibi daḫı Īrān'da varsa
Ne baḫtulu kim aña şehriyārsa

2577. Buyurdı düzdiler bir yir aña tīz
Yaḳın oturdı vü oldı şeker-riz

2578. Buyurdı armaġanlarını Ḫarrād
Sımarlardı ḫazīne-dārına şāḏ

2579. Aña uçmaḳ gibi düzdi bir odaḳ
İdi ṭonlar ḳızıl u sarı vü aḳ

2580. Özi 'işretden ḥūnda avda mā-dām
Bile[23] ḫaḳan-ıla dutardı ārām

2581. Meger ḫaḳan ḫalvetde buldı özi
Aña küstāḫ didi işbu sözi

2582. Ki bu Behrām-ı Çūbīn beḏ-güherdür
Yavuz endīşelü dīvden biterdür

2583. Cihān görmişlere şatar ṭavara

---

[22] Metinde (أُلورْلارَه) şeklinde yazılmıştır.
[23] Metinde (بِلا) şeklinde yazılmıştır.

Ki ol bir hīçe degmez āṣīkāra

2584. Anı tāc issi ol Hürmüz getürdi
Ulu ḳıymetde Keyvāna yitürdi

2585. Belürmezdi cihānda hergiz adı
Cihānda ḥaṣıl oldı hep murādı

2586. Ṭapuñ ḳıla aña çoḳ dürlü iḥsān
Soñ ucı ol sıya ahd-ıla peymān

2587. Ki sıdı ṣāh-ı Īrān-ıla öñdin
Ne ṭoġrulıḳ var özinde vü ne dīn

2588. Viribirseñ dutup Pervīz-i Ṣāha
İrürdüñ Ḫusrev'üñ başını māha

2589. Senüñ olur pes andan Çīn ü Īrān[24]
Bir olsun Ḫusrev-i Pervīz ḫaḳan

2590. Ḳaḳıdı ḫaḳan diñleyü bu sözi
Ḳarardı ḳaḳımaḳdan iki gözi

2591. Aña didi bu sözi ayruḳ açma
Yüzüñ suyını saḳın yire[25] saçma

2592. Degülven andı vü ḳavli ṣınuban
Ḳavül sıyana ṭopraḳ olur kefen

2593. Çü sözi diñledi Ḫarrād-ı Berzīn
Didi kendüye kim ne söyle ne dīn

[24] Metinde (وِيرَانْ) şeklinde yazılmıştır.
[25] Metinde "yire" kelimesi tekrar edilmiş.

2594. Çü ḫaḳandan ümīḏi kesdi Ḫarrād
Bu kez ḫaṭuna uydı göñline ṣāḏ

2595. Ḳoca var-ıdı Terk adı Ḳulun’dı
Ki Terk içinde yoḳsul zebūn-ıdı

2596. Ki geydügi anuñ kürk-idi keyḫām
Yidügi keşk ṭaru-y-ıdı mādām

2597. Kişi viribidi oḳudı anı
Oturdı yanına didi ḫuvvānī

2598. Direm virdi aña altun u dīnār
Eyü ṭon virdi vü çoḳ dürlü ṭavar

2599. Bu kez başladı söyler keḏ-ḫüḏāya
Ki ne rāy-ıla yaḳışa sarāya

2600. Didi Ḫarrād-ı Berzīn özine pīr
Ki sen yazıcı uslu bilgesin bir

2601. Eger otacılıḳdan bile-y-idüñ
Aduñı elde bellü ḳıla-y-ıduñ

2602. Olayduñ ḫatunuñ başına bir tāc
Ki ḳızı ṣayru oldı ota muḥtāc

2603. Aña didi otacılıḳ bilürven
Dir-iseñ ol işi daḫı ḳılurvan

2604. Segirdü ketḫüḏā ḫatuna irdi

Ḫaber otacı geldi diyüvirdi

2605. Aña ḫatun eyitdi şāh ol sen
Getürgil kim sözüñden şāḏīven ben

2606. Gelüp Ḫarrād-ı Berzīn'e didi pīr
Ki bu rāzuñı hergiz bilmesün bir

2607. Var aña aduñı bildürme hergiz
Otacılıḳda olma süst ü 'āciz

2608. Revān ḫatuna vardı çāre issi
Anuñ sayrusı gördi baġrın ıssı

2609. Buyurdı nār suyını buldılar tīz
Daḫı su teresin ol yār-ı Pervīz

2610. Yidi günde soġuldı ol nigārīn
Özi ḫoş itdi ḫatun rūzigārın

2611. Getürdi ḳatına bir bedre altun
Daḫı altunlu bizden biş ḫatun

2612. Aña didi bu rāzı al bizden
Daḫı istek dirīġ olamaya sizden

2613. Didi Ḫarrād aña ḫatun buyursun
Gerek olduḳda alam şimdi dursun

2614. İrişdi Merv'e Behrām ol yañadın
Düzüben süyi sürüp yol oñadın

2615. Kişi ḫaḳana ıdı Türk (ü) Çīn'den

Ḳomañ kimse yıġuñ Īrān zemīnden

2616. Ki Ḫusrev olmaya bu işden āgāh
Varavuz iline sü-y-ile nā-gāh

2617. Ḳıġırdıcı çaġırdı kimse hergiz
Mühürsüz başmasun Īrān'a hīç iz

2618. Giderse ṭar idem aña Çīn ilin
İki pāre ḳılam ḳılıçla bilin

2619. Durup Ḫarrāḏ-ı[26] Berzīn anda üç ay
Ne yoḳsul bildi rāzını ve ne bay

2620. (Ḳulunı) oḳudı göñli igen ṭar
Buyurdı otur iy pīr-i hüşyār

2621. Eyitdi aña iy pīr-i ser-efrāz
Ki yoḳdur bir göñül dünyāda bī-rāz

2622. Ṭonuñ kürk (ü) yidügüñ arpa ṭaru
Dirersin Çīn'de her ḳapuya varu

2623. Bu kez yigün güvāriş oldı biryān
Ṭonuñ var uş degülsin zār u giryān

2624. Çü şimdi geçdi 'ömrüñden yaḳın yüz
Delim dün gün görüpsin ṭaġ u hem düz

2625. Bir iş vardur velīkin ḳorḳulu key
Yā baḫt ola veyā ṭopraḳ saña pey

---

[26] Metinde (فَرَّاذِ) şeklinde yazılmıştır.

2626. Ḳılam H̱aḳan-ı Çīn’den mühri ḥāṣıl
Segirdü git ive menzil be-menzil

2627. Gerek Behrām-ı Çūbīn’e varasın
Biraz gün Merv’üñ içinde durasın

2628. Ḳara kürküñ geyüben dutasın yol
Götürgil bir bıçaġı hey revān ol

2629. Gözet Behrām rūzī tā ki Behrām
Dutar ol güni key meyşūm bed-rām

2630. Delimden bilürin ol gün yaluñuz
Oturur kimseye göstermedin yüz

2631. Gerekmez otura cem‘-ile ol gün
Geyür Çīnī ḥarīri alı gülgūn

2632. Eyit ẖatun ḳızından bir ẖaber var
Gerek diyem ki işitmeye deyyār

2633. Hemān yiñüñde yalın bıçaġı cüst
Dut u yaḳın varıcaḳ olmaġıl süst

2634. Eyit çün varasın Behrām’a yaḳın
Ki ẖatun ḳızı didi rāzı saḳın

2635. Ḳulaġına eyit gizlü bu sözi
Me-bādā işide deyyāruñ özi

2636. Diyicek saña kim ne rāz-durur ol
İve Behrām’a yaḳış tīz ü cüst ol

2637. Anuñ ur göbegine zaḫmı birḳaç
Sen andan yol bul u göçe-gör (ü) ḳaç

2638. Ne kişi kim işide ünin anuñ
Segirde atlarına pehlevānuñ

2639. Bir döşek ḳova gide bir genc
Saña hīç kimseden irişmeye renc

2640. Saña olmaya ol dem kimse meşġūl
Ḳamusın azıdasın şöyle kim ġūl

2641. Ölümden ḳurtılursañ sen i fānī
Bahā virüp ṣatun alduñ cihānı

2642. Saña Pervīz şāh bir şehr vire
Seni ayruḳ bu baḫtuñ nite yire

2643. Ölürseñ yaşaduñ çoḳ görüben gün
Eyü yavuz görüpsin yas u dügün

2644. Ol uṣluya ḳolun dönüp didi kim
Gerekmez baña yol gösterdici kem

2645. Benüm ʻömrüm irişdi şimdi yüze
Cānum ḳayġu suyında nice yüze

2646. Saña olsun fidā cānum tenüm hem
Ki dutansın elüm eylükle her-dem

2647. Çü işitdi bu sözi bilge Ḫarrāḏ
Segirdü vardı ḫatun ḳatına şāḏ

2648. Aña didi ki dilek günidür bu
Dilek budur i Çīn ilinüñ Banu

2649. Dutulmışdur benüm nökerlerüm uş
Yorar ger ayaġumı ḳılasın boş

2650. Eger alıvirürseñ mühr-i Ḫaḳan
Sen eyle bil baġışlarsın baña cān

2651. Aña ḫatun didi esrük uyır şāh
Meger balçıḳ ḳoyam mührine nā-gāh

2652. Mühür balçıġını Ḫarrād-ı Berzīn
Virüp ḫaḳana vardı Banu-yı Çīn

2653. Ḳodı balçıġını yüzük ḳaşına
İletdi virdi uslular başına

2654. Aña çoḳ alḳış itdi yazıcı er
Ḳulun'a virdi mühri ol hüner-ver

2655. Ḳulun ol mühri aldı vü gönüldi
Keşān'dan Merv'e özi 'azm ḳıldı

2656. Gelüp durdı olınca gün ki Behrām
Görürdi şūm adı Rūz-ı Behrām

2657. Yaluñuz bir ḳulılaydı cihān-dār
Ḳatında alma ayva vardı hem nār

2658. Ḳulun dergāhına vardı yaluñuz
Didi ḳapucısına ki'y ziyānsuz

2659. Ḫaber viribici ḫaḳan ḳızından
Ne savaşçı kişi ne pehlevāndan

2660. Ḳulaġuma eyitdi gizlü özi
Gerek eydem işide şāh bu sözi

2661. Anuñ-çün kim sevinmekdendür ayru
Daḫı yüklüdür özi ḳatı ṣayru

2662. Eger destūr olursa şāha irem
Getürdügüm sözi ben şāha virem

2663. Segirdü ḳapucı Behrām'a vardı
Didi ol sözi(ni) şöyle ki vardı

2664. Didi Behrām aña kim getür sen
Yüzini ḳapudan tā ki görem ben

2665. Ḳuluñ ḳapu yaruġına ḳodı baş
Diler kim Behrām özine ura baş[27]

2666. Çü gördi bir ḳocadı rāz u hem süst
Bitüñ var-ısa vir didi baña cüst

2667. Ḳuluñ didi ḫaberdür iy cihān-dar
Gerekmez senden artuḳ bile deyyār

2668. Aña didi eyitgil iy yiġāne
Ḳulaġuma sözüñi bī-bahāne

---

[27] Metinde "Behrām" iki kez yazılmıştır.

2669. Ḳuluñ vardı bıçaġ-ıla yiñinde
Çü Behrām yüzini gördi öñinde

2670. Egildi kim ḳulaġına diye rāz
Anı deşneyle urdı ol ḥīle-sāz

2671. Didi Behrām yil oldum ben iy āh
Segirdü geldiler baḳar-iken şāh

2672. Eyitdi kim dutuñ ş’ol pīri ḳanı
Disün kim kim viribimişdür anı

2673. Ne kişi kim sarāy içinde vardı
Segirdü ol ḳoca ḳatına vardı

2674. Dögerler-idi aġız açmaz-ıdı
Saḳınup rāz aġaçdan ḳaçamazdı

2675. Ayaġıyla eli sınınca anı
Dögerler-idi aḳardı çevre ḳanı

2676. Pes andan geldiler Behrām’a hep zār
Ḳamu ḳayġulu (.........)[28] cümle bī-zār

2677. Hemān-dem ḳız ḳarındaşı irişdi
Saçın yolmaġa (..........)[29] dürişdi

2678. Dizine ḳodı ḫaste başı zār ol
Ḳılurdı kendüziyle kār u zār ol

2679. Dir-idi kim ṭapuñ ḳılsaydı cevlān

---

[28] Bu kısım metinde net çıkmamıştır.
[29] Bu kısım metinde net çıkmamıştır.

Ḳaçardı bīşe ḳoyup irkek aṣlan

2680. Cihanuñ diregin kim yıḳdı şimdi
Ḳulavuz bu yavuza kimdür imdi

2681. Ala iy sanlu sular sayıcı er
Cihān dutıcı ḳorḳusuz hüner-ver

2682. Ala iy gölgelü ḳaba aġaç hāy
Seni kim aḳtarup virdi baña vāy

2683. ʻAceb ne ḳorḳusuz ḳıydı bu şāha
Ne ẓālimdür bıraġın cānum āha

2684. Benüm baġruma kim urdı bugün baş
Kim ayırdı bugün benden ḳarındaş

2685. Dir-idüm saña dāyim iy ḳarındaş
Vefā cāmına urma durmadın ṭaş

2686. Ki ger Sāsān ṣoyından ḳalsa bir ḳız
Özine tāc ura taḫt üzere iz

2687. Anı ḳoyup ayruġa ṭapmaya Īrān
Eger yüz kez ḳılursa yaġı vīrān

2688. Benüm ögütlerüm dutmadı ṭapuñ
Dirīġā ki yıḳıldı yüce ḳapuñ

2689. Delim zārī vü alnuḳlıḳda Behrām
Didi iy cāna göñlüme ārām

2690. Ögüdüñ derdüme dermān olupdı

Velīkin başum ölçüsi ṭolupdı

2691. Baña hergiz ögüdüñ ḳıymaz-ıdı
Çü ḳulaġuma şeyṭān ḳoymaz-ıdı

2692. Naṣībüm bu-y-ıdı ancaḳ cihāndan
Gönüldüm ayrulup erden cihāndan

2693. Tamām oldı ger dāḏ u bī-dāḏ
Daẖı geçmiş işi ḳılma bugün yāḏ

2694. Siz imdi yönüñüz Tañrı'ya dutuñ
Delim[30] eylüg-ile yavuzı utuñ

2695. Ḳamuñuz Ḫusrev-i Pervīz'e varuñ
Ḳul oluñ işigine şehriyāruñ

2696. Baġışlarsa suçuñuz Ḫusrev-i şāh
Siz aña diñüz ancaḳ güneş ü māh

2697. Ḳıluñ Īrān-zemīnde baña daẖme
Çü cānum uġramışdur ḳatı zaẖme

2698. Buyurdı kim gele yazıcı yaḳın
Ḳara ala ḳıla ol kāġıd aḳın

2699. Yaza bir nāme ẖaḳan özine ol
Uyuban anda Çūbīn sözine ol

2700. Didi ẖaḳan-ı şāha gitdi Behrām
Delim zārīf vü ẖor ile nā-kām

---

[30] Metinde (دَكِمْ) şeklinde yazılmıştır.

2701. Pes andan virdi ḳız ḳardaşına ögüt[31]
Teni ditrerdi ş'ol resme ki sögüt

2702. Ḳarındaşı yüzine yüz ḳoyup ḳan
İki gözi ṭolu virdi Ḥaḳ'a cān

2703. Anuñ-çün ḳamu aġlaşdı gören zār
Göñül ḳayġulu cāndan cümle bī-zār

2704. Gözinden ḳan döküp ḳardaşı feryāḏ
İderdi vü ḳılurdı sözlerin yāḏ

2705. Anuñ derdinden olmış-ıdı key deng
Gümişden düzdi bir tābūt aña neng

2706. Ṭonatdı dürlü aṭlasla tenin ol
Kefen geydürdi yāḳūt cevşenin ol

2707. Gülāb-ıla tenine dökdi kāfūr
Ecel cāmından olmış-ıdı maẖmūr

2708. Budur fānī sarāyuñ işleri hem
Çü bilürsin ki ḳalmazsın yime ġam

2709. Cihānı gör ki Behrām'a ne ḳıldı
Nedür Behrām eyit Sām'a ne ḳıldı

2710. Ne ḳıldı anlara sen ne umasın
Ki eylükden bugün gözüñ yumasın

2711. Elüñ baġlanmadın bu ḳayġuñı yi

[31] Vezin bozuk.

Ne kāhilsin küyerem saña düni

2712. Girü ḳalan senüñ neñdür ẖaber vir
Yidürmezseñ soñ ucı düşmenüñ yir

2713. Çü ṣulṭān-ı seḥer taẖtına bindi
Ṣuyına zengīnüñ Rūmī depindi

Ḫusrev ‘atebe giçüp otururken peyk gelüp

2714. Eyü fālıdı ol gün yaẖtulu baẖt
Urulmış Ḫusrev-içün Ḫusrev-i taẖt

2715. Düzülmiş her bucaḳda bir ṣahāne
Çeküben hem birinde bir yigāne

2716. Bezenmiş Ḫusrev-ile Ḫusrev -i taẖt
Yigit ṭāli‘lü ṣulṭān-ı cüvān-baẖt

2717. İki yanında ol ṣulṭān-ı baẖtuñ
Oturmış ḳulları ol nīk ü baẖtuñ

2718. Dürerler ḳamunuñ altun ḳuşaġı
Güher ṭonlu irisi vü uvaġı

2719. Aġız açmazdı söze anda deyyār
Diyeydüñ ḳullar olmış naḳş-ı dīvār

2720. Dirildi ḥācib-i cāndār u destūr
Ḳapudan oldı ẖāṣṣa ‘āmma destūr

2721. Çü devlet ḳapusı açıldı ṭañla
Sevinü peyk girdi zeng ü çañla

2722. Yir öpdi didi şaha şāḏmān ol
Hemīşe şehriyār u kāmrān ol

2723. Sen altun ferlü tāzī atlara bin
Ki bindi aġaç ata Behrām Çūbīn

2724. Bu ṭaş baġrından eyyāmuñ şehin-şāh
Me el Behrām içün urdı hemān-gāh

2725. Çü virdi devletümüz bu daġı yār
Ḳarardı ayı Çūbīn'üñ ḳılup zār

2726. Degül Behrām eger Behrām-ısa Gūr
Cihāndan bahresidür şoñucı (gör)

2727. Cihānda tā cihān yārı olupdı
Cihānuñ ol cihān-dārı olupdı

2728. Ḳanı ol arslan yüreklü server
Ki ḳarşusına durmazdı ġażanfer

2729. Ḳanı tīġ ki od urduñ cihāna
Ṭabanca hem Direfş-i Kāviyān'a

2730. Cihān olsa ne var Behrām-ı Gūr'ı
Göresin bunda yüz Behrām-ı Gūr'ı

2731. Çü Ḫusrev söyledi vü diñledi sü
Ulular gözlerinden dökdiler şu

2732. Egerçi düşmen-idi oldı ol şāḏ
Anuñ ḳayġularından oldı āzāḏ

2733. Ki düşmen ṣoñına ‘ömr olsa bir dem
Degül uṣlu kişi ḳatında ol kem

2734. Velīkin rūzigār işine özi
Delim ḳayġurdı ḳan yaş dökdi gözi

2735. İnüp taḫtından ḳayġurdı ol gün
Aḳıtdı gözlerinden yaşı Gülgūn

2736. Yidi üç gün ḳayu kim oldı Behrām
Ne taḫta bindi vü ne dutdı ārām

2737. Çü gün dördüncisi ‘ışret düzetdi
Güzeller gözlerini ḫoş gözetdi

2738. Eli bağışlamaġa başladı tā
Delim gevherden aldı bir üreyyā

2739. Çü sāḳī nūşı esrük ḳıldı şāhı
Añup Şīrīn’i göge çıḳdı āhı

2740. Buyurdı Bārbeḏ özini oḳuñ
Ḳopuz sāz-ıla ḳayġuyı doḳuñ

2741. İrişdi Bārbeḏ bülbülce öte
Elinde şu gibi ḳopuzı duta

2742. Üründi ḳıldı yüz destāndan üstāḏ
Otuz laḥnı ki ġam gibi ḳılur şāḏ

2743. Ol otuz on-ıla yaḳdı cihānı
Gehī virdi göñül geh aldı cānı

2744. Eyitdi sözlerini Bārbeḏ bih
Şehin-şāh aña yüz kez didi kim zih

2745. Çün ay gerdūn yaḳasından yüz açdı.
Güneş ḳarañulıḳ içine ḳaçdı

Ṣıfat-ı şeb

2746. Şeb-istāna gönüldi yine Ḫusrev
Aña ṭar-ıdı Şīrīn hicr-ile ev

2747. Çü Şīrīn'den açardı bir ḥikāyet
Ḳılurdı Meryem acıdan şikāyet

2748. Şāh esrükdi oturmış ḳarşu Meryem
Ana 'Īsī demin oḳurdı her-dem

2749. Ki Şīrīn gerçi geldi benden ayru
Ki olmayam anuñ 'ışḳıyla ṣayru

2750. Velīkin özi düşmen kām olupdur
Benüm-çün dünyede beḏ-nām olupdur

2751. Çün ben ḫoş dutam aġırlayam anı
Revādur senden incinmezse cānı

2752. Kişi ṣal bu ḳaṣra getürsün[32]
Bile ḳulluḳçılaruñla otursun

[32]Vezin bozuk.

2753. Aña baḳmaya ger baḳarsa özüm
Oda yansun cihān görici gözüm

2754. Cevābın didi Meryem k'iy cihān-dār
Muḫālif olmaya ḥükmüñe deyyār

2755. Ḳaravaşūn saña boyun virüpdür
Eyit emrüne ʻāṣī kim görüpdür

2756. Çün sen bī-renc ḥelvā bulduñ ıssı
Sovuḳ birinç istemegün ne aṣṣı

2757. Eger ḥelvā gibi olursa Ṣīrīn
Boġazda olasıdur acı ṣīrīn

2758. Yi ḫurmā bu dütünden saña ne sūḏ
Ki key ṣīrīn olur ḥelvā-yı bī-dūḏ

2759. Baña bir cādūyı hem-dem ḳılasın
Beni ġam-gīn anı ḫurrem ḳılasın

2760. Biñ efsūn bilür artuḳ ez-ber ol ay
Birin ger ilerü duta baña vāy

2761. Seni aldayuban benden ayura
Ki Ṣīrīn ṣaḏ ola Meryem ḳayura

2762. Anuñ afsūnların ben key bilürem
Anuñ-çün işüme çāre ḳıluram

2763. Çoḳ ʻavrat var bilimez elliden yüz
ʻUṭārid ḳor anuñ işigine yüz

2764. Delim ‘avrat şu reyhān saḳsısıdur
Ki ṭaşı görk ü içi çirk-ile pür

2765. Vefā ḳılmaz didi ol söz bilen Tāt
Ne ‘avrat ne ḳılıç ne bindüġüñ at

2766. Erenler istediler çāre çoḳ
Vefā ‘avratda gördiler ki hīç yoḳ

2767. Vefā erlikdür ‘avratda ne ister
Çü ‘avrat didüñ anda mihr göster

2768. Göñül baġlamaġıl bu bī-vefāya
Ki andan uġramışvan çoḳ cefāya

2769. Çekerseñ ġayreti pür-derd olasın
Yoġ-ısa ġayretüñ nā-merd olasın

2770. Biri yaluñuz ol kim şād̠ olasın
Daḫı sūsen gibi āzād̠ olasın

2771. Bu tāc-ı Ḳayser ü taḫt-ı şehin-şāh
Ki ger Şīrīn gele bu ile nā-gāh

2772. Bıraġam boynuma müşkīn bir urġan
Asam cevrüñden özümi virem cān

2773. Yig oldur kim ovada otura[33]
‘İmāret yire bayḳuş kim getüre

2774. Yaḳın bildi çü işitdi bu sözi
Ki iş-ile barışmaz hīç iş özi

[33] Vezin bozuk.

2775. Sözini bir yañadın daẖı dirdi
Anı oẖṣar-ıdı vü ṣabr iderdi

2776. Hemīṣe Ḫusrev’e varurdı naḳḳāṣ
Ḫaber uġurlayın virdi degül fāṣ

2777. Cevābın hem uġurlayın virürdi
Ne ol bunı ne bu anı görürdi

Ḫusrev -i Naḳḳāş göndürüp gelüp Şīrīn alup Ḫusrev ’i gitdügi…

2778. Didi yalvaru bir gün Ṣāvur’a ṣāh
Ki Ṣīrīnsüz nice bir ḳılayın āh

2779. Getür bir burca sen ol ayı penhān
Dutayın gizlü tende nite kim cān

2780. Ṣalāḥ-ı devlet-içün aña raġbet
Ki eydürven ẖoḏ andan yig ne devlet

2781. Ki ḳorḳarvan doyamaz Meryem aña
İṣ iderven iṣiden bata ṭaña

2782. Virür ‘Īsī gibi özini dāra
Bu iṣi görürin uṣ āṣikāra

2783. Pes ol yigrek ki ol ay-ıla her-bār
Uġurlayın iriṣevüz perī-vār

2784. Uġurlayın ḳılalum ‘ışḳ-bāzī
Ḳış içine dutalum yiñi yazı

2785. Boyun dutdı şehüñ ḥükmine naḳḳāş
Ki naḳş-ı çīnī saña baġlayam fāş

2786. İrişdi ḳaṣra deryā gibi pür-cūş
Ki ola mevci anuñ cümlesi nūş

2787. Ḥikāyet ḳıldı Şīrīn'e ser-āġāz
Ki vaḳitdür ḳılursañ devlete nāz

2788. Şehüñ raḫşı seni avlamaġa tīz
Velī Meryem'den anı iy şeker-rīz

2789. Anuñ-çün Meryem'üñ göñlini ṣanur
Ki Ḳayser özi 'ahdinden utanur

2790. Gel imdi biz ikimüz 'azm idelüm
Şehüñ müşküsi yolınca gidelüm

2791. Uġurlayın şeh-ile eyle 'işret
Ola kim düşmenüñden döne devlet

2792. Yaluñuz oturan büt boş giden māh
Özinden boş yaluñuz ya'nī bī-şāh

2793. Ḳaḳup Şāvūr'a ḳarşu ḳıldı feryād̠
Ki özüñden utan iy Tañrı'dan yād̠

2794. Dimāġum ḫaste oldı sözüñi kes
Uzatma kim baş aġrıtmaġısa bes

2795. Senüñ inṣāfuña ben ḳaçan irdüm
Yoḳ inṣāfuñ ben uş inṣāf virdüm

2796. Bu işden Ḥaḳ seni ıraḳ dutsun
Bu utdan yüzüñi hem aḳ dutsun

2797. Çıḳarduñ sen beni mülk-i cihāndan
Çıḳarayın dirsin şimdi cāndan

2798. Güherven ben nice kāsid olavan
Degülven yıl oḳımadın yileven yılavan

2799. Gelincük gibiven bu ṭaş içinde
Ki alçudan düzer naḳḳāş-ı Çīn'de

2800. Kireçden ḳız şeb-istān'a yaramaz
Çiçek mūm olsa būstāna yaramaz

2801. Didüm bir kişiye cān u cihāndur
Cihānı aldı bu kez ḳaṣdı cāndur

2802. Ḳażāyı gör yavuz kim geldi başa
Diken ḳoydı içümdeki bu başa

2803. Dirim derdüm küllī dikende ḳaldum
Uşa vardum işümi yile ṣaldum

2804. Ben itdüm baña kimse ḳaḳıyayın
Yañıldum ben suçı kime ḳoyayın

2805. Dil odı alıcaḳ aġız göyünmez
Su diyicek içüñ odı söyünmez

2806. Terāzū eyleyüp düzdi iki baş
Biri altun çeker biri cev ü ṭaş

2807. Terāzū kim bizi vezn itdi H̱usrev
Yaluñuz bir başı var u ṭolu cev

2808. Çü bir ḥavża suyı ısladur idim
Deñize girene uṣlu diyen kim

2809. Çü ayru yaraşuram ol ṭapudan
Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan

2810. Ne dirsin bir göñül şöyle perīşān
Nite bir ejdehāya ola mihmān

2811. Göresin niçe kez bu yire düşdüm
Göñül yā ḳara baġrı yire düşdüm

2812. Viribimiş degül ol bī-vefā ẖām
Selām-ı ẖuşk ve-yāẖud tāze peyġām

2813. Baña bu ḳaṣr içinden ṭaşra çıḳmaḳ
Yaramaz varasam yir-ise uçmaḳ

2814. Degül H̱usrev ki Keyẖusrev'se ol şāh
Üşenmez pençesinden hīç anuñ māh

2815. Eger baña ḳaḳıyuban ınıġa
Ḳaḳıyam ki döke cevşen sınıġa

2816. Diyem kirpügüme k'iy Sa'd-ı Vaḳḳāṣ
Bir oḳ ur ki ola atı raḳḳāṣ

2817. İyem zülfümi tā aḳına aḳa
Bir ipi ṣabrınuñ boynına daḳa

2818. Ḫayālüme buyuram nā-gehānı
Bu yire viribiye nā-gāh anı

2819. Degülven ḳuş ki kişi dutabile
Yā her ṭoġan bana ḳaynaġın ile

2820. Bilüsüzlüg-ile düşdüm duzaġa
Bilüle ḳurtılam ḳonam budaġa

2821. Yiriyse Ḫusrev'üñ büt-ḫāne-i Çīn
Degül çoraḳda hergiz şehd ü şīrīn

2822. Eger yügrük-ise şeb rengi Şebdīz
Segirdiminde Gülgūn daḫı key tīz

2823. Şeker ḳarġusını dikdiyse Meryem
Benüm ḫurmāmı Meryem dikmedi hem

2824. Ger eydürse benem tāc issi ḫātun
Beni Ḳayṣer özi almadı ṣatun

2825. Bu acıdan düşüpdür cānuma cūş
Ki Şīrīn cān çeker Meryem ḳılur nūş

2826. Bir incü isteyen suya boġuldı
Daḫı bir sirke ṣoran bal buldı

2827. Degüldüm 'āşıḳ oldı-y-ısa taḳdīr
Peşīmānam ḫaṭa ḳıldum ne tedbīr

2828. Göñül ol yig ki hīç baḳmaya aña
Bir ite baḳa vü baḳmaya aña

2829. Beni ṭoġurmasa ne ṭoġurınca
İte virse nidā od urınca

2830. Gel egri oturup ṭoġru diyeyin
Nice bu ayrulıḳdan ġam yiyeyin

2831. Nice ḫor oldı işbu yolda özüm
Nice ḳarardı degme yirde gözüm

2832. Benümle ḳıldı şāh ol resme cengi
Ki ṣulḫuñ ḳılmadı arada rengi

2833. Ṭapu ḳılmaḳdan aña uş egildüm
Çeküp ḳayġuları yükin büküldüm

2834. Göñül afsūn oḳımaḳla utan kim
Evüñ uġrısını yā ḫuḏ dutan kim

2835. Ḳamu yirlerde uġrılar olur yāḏ
Ev uġrısı elinden āh u feryāḏ

2836. Giçir başum elüm degmez ki ṭuram
Ferāġatla başuma dırnaḳ uram

2837. Dilüm ḫoḏ ṭolu zaḫm andan olupdur
Ki andan nice dil zaḫmın bulupdur

2838. Birer ger baña olmaz-ısa dil-dār
Beni kim sevdi tā kim seve ol yār

2839. Beni ḳo aġlayayın işbu gün sen
Anası ölmişe ögretme şīven

2840. Benüm sevgüm ḳoḳusı yoḳdur anda
Ġuṣṣam bir ḳılca dutmaz hīç cānda

2841. Yürek oynardı bildüm çarḫ-ı ġaddār
Ziyāna uġradıysa çār u nā-çār

2842. Delim kez sınamışvan ben nişānda
Yürek oynayan er olur ziyānda

2843. Gözüm oynar bu kez iyvāh ne göre
Ne göre girü bismillāh ne göre

2844. Ḳara ṭopraġa dökmek yig bahārı
Ḫazān yili dökilür berg ü bārı

2845. Dutılmaḳ yigrek av itine avda
Aña gülince işi sözde sevdā

2846. Erenler kim deñizden tuz ḳoparur
Ḫaber kendü ayaġ-ıla aparur

2847. Iraḳ oldumsa mālumdan ilümden
Degülven baġlu ḳolumdan bilümden

2848. Dutılmaz ḥükme hergiz iki bünyād̠
Ṭama‘suz bir ü birisi āzād

2849. Pes andan incüye mühr urdı Şekker
Gülāb-ı şekker-ile didi dil-ber

2850. Ki şāh ger diye kim anı severven
Eyit kim aldamaġını ḳovarvan

2851. Veger eydürse Şīrīn’e açam yüz
Eyit kim Meryem orucıyıla düz

2852. Dise Şīrīn’i bu göñlüm unıtmaz
Eyit ḥelvāya esrük raġbet itmez

2853. Dir-ise dudaġın öpmek yiter iş
Eyit kim aġuzuñdan ıraḳ bilme diş

2854. Dir-ise ḳuçavan ol müşk-i mūyı
Eyit kim var unıt işbu umuyı

2855. Viṣāli dirse anuñvan eyit sen
Ki aġzuñ dut veger ne söylerin ben

2856. Aḳardı birḳaç ol dil-ber fesāne
Arada nāz u küs ü bī-kerāne

2857. ‘İtābı gerçi gördi şīşe ṭaşda
‘Aḳīḳı kesdi narḫı ol savaşda

2858. Çü Şāvūr’la savaşdı ol dil-ārām
Biraz göñli ḳayudan buldı ārām

2859. Añılcaḳ didi iy söz bilen üstāḏ
Sözüñ ḳayġulu göñüller ider şāḏ

2860. Eger birgün şehe virseñ selāmı
Degür ol devlete benden peyāmı

2861. Ki Şīrīn eydür iy beḏ-mihr beḏ-‘ahd
Ḳanı ol ṣoḥbet-i şīrīn çün şehd

2862. Ṣanur idüm ki benden dönmeyesin
Daḫı bir gül-istāna ḳonmayasın

2863. Ḫaṭā ḳılduñ saña bu kez ṣanumı
Ki göñülden seversin düşmenümi

2864. Eyü devlet gibi yār olmayasın
Cihān gibi vefā-dār olmayasın

2865. Murāduñ gözlemekdür ancaḳ işüñ
Murāduñ gözlemek hem ḫoşdur işüñ

2866. Çü sen ancaḳ murāduñ gözleyesin
Nite ayruḳ murādın izleyesin

2867. Seni bāġa ḳoyınca ḳana ṭaldum
Çü yimişlendi bāġuñ ṭaşra ḳaldum

2868. Odundan birgün ısınmadı özüm
Dütünüñden evet kör oldı gözüm

2869. Cefā yitmez mi bünyāḏumı yıḳduñ
Çü bildüñ ad u san adumı yıḳduñ

2870. Ben-idüm saña yār u sen baña yār
Çü yāruñ var dutarsın özüm aġyār

2871. Çü rüsvāylıḳ ipin boynuma daḳduñ
Ḳayışmaḳ suyına ḳalḳan bıraḳduñ

2872. Beni öldürmege virdüñ berātı
Aḳıtduñ gözlerümden hem furātı

2873. Cānumdan ḳalan ancaḳ bir ramaḳdur
Kim eyde kim çıḳarmaḳ anı ḥaḳdur

2874. Ḳılıç urma yazuḳ Şīrīn'e bugün
Ki Rūm ilinde öñ ḳılduñdı dügün

2875. Beni hicrān-ıla rencūr idersin
Ḳaşum bulut gözüm yaġmur idersin

2876. İçümde 'ışḳ odından od yandı
Dirīġā 'ışḳ gördi oda yandı

28**77.** Ḳoyuñ her ṭamaruma ṣardı bir mār
Sıdum her bir ḳıluñ dibinde bir ḫār

2878. Ne dünle uyḳu vü ne gündüz rāḥat
'İnāyet yoḳ evet bī-ḥad cerāḥat

2879. 'Ömür ḳısa nite ṣabr ideyin ben
Ayaḳ aḳsaḳ ne yire gideyin ben

2880. Gözüm yaş-ıla āhumdan cehennem
Ola bir burḳa' deñizler ola bir nem

2881. Yavuz olmaya aḥvāl sensüz
Ki böyledür bildüñ bu ḥāli sensüz

2882. Gemi göz yaşına nice süreyin
Viṣālüñ isteyü nice durayın

2883. İşüm senden bilürven kim yarımdur
Göñül n'olası oldı cāna yemdür

2884. Ki ṣabr (u) ‘ışḳ arası key dīvārdur[34]
Degüldür ‘āşıḳ ol kim ṣabrı vardur

2885. Bu resme gerçi Şīrīn oldı rencūr
Şeh-i Ḫusrev’den olsun renc ü ġamdur

2886. Çü Şīrīn oḳudı bu dāsitānı
Revān-ı Şāvūr öpdi āsitānı

2887. Bu tedbīrümüzden rāyuñ artuḳ
Görürven ṣāḏīlıḳdan vāyuñ artuḳ

2888. Ne kim dirseñ yirindedür sözüñ hep
Cefā vü cevr ü nāzuñ göñlüñe ṭap

2889. Pes andan ṣoñra çoḳ fikr eyler-idi
Sözi dartubanın ḫarc eyler-idi

2890. Gerek sözi bilüye derc ḳılmaḳ
Çeküp altun pes andan ḫarc ḳılmaḳ

2891. Söz oḳdur degme yire atmaḳ olmaz
Kirişden çün çıḳa oḳ dutmaḳ olmaz

2892. Söz aġızda iken dutmaġa yarar
Ki aġızdan çıḳıcaḳ ṭaş yarar

2893. Ḳızıl dil iy niçe başdan ḳara yaḳan
Döküpdür saru yüze işit inan

2894. Cigerler oda yandı dilden el-ḥaḳḳ
Başın yile virür bir sözle aḥmaḳ

[34] Metinde (دِوَارْدُرْ) şeklinde yazılmıştır.

2895. Dil epsem olsa ni’düñ baş esendür
Çü bī-hūde uzana baş kesendür

2896. Çü bir vaṣfa olupdur dil ü ḫançer
‘Aceb mi ḫançerüñ kesdügi ḫançer

2897. Dile dañ yire mi didiler ad dil
Ki ya‘nī her neye kim uġrasañ dil

2898. Gücüñ yitdükçe ḳısa dut zebānı
Dilersen kim doḳunmaya ziyānı

2899. Uzansa ejdehādur kim uzanur
Delüdür ol kim ejdehā ḳazanur

2900. Begendiler sözüñ azın (u) özin
Ki ḳoyarlar aṣa oranla tuzın

2901. Ḳılıçdur dil bu söze hīç gümān yoḳ
Ki anuñ ḳorḳusından tende cān (yoḳ)

2902. Ḳılıç ḳından çıḳıcaḳ ṭaşı yarar
Dil aġızda iken ol işe yarar

2903. Başa dil ṣordı kim māluñ nicedür
Ki yirüñ cümle ā‘żādan yücedür

2904. Dile virdi cevābın baş özüñ
Nice dek dura vü çıḳmaya sözüñ

2905. Esenven hīç derdüm yoḳ rencüm

Ne aġrum var ne ṣayrum var ne sancum

2906. Veger bī-hūde söze başlayasın
Belā(ya) uġraduban ṭaşlayasın

2907. Dili her kim ḳısa dutarsa başı
Esen ola vü uzun ola yaşı

2908. Uzadan dilini ʻömrin ḳılur kem
Ögüt duta vü gör bu sözi muḥkem

2909. Dilüñ dut söyleme sen iy ḳarındaş
Ki dilden oldı uṣlular içi baş

2910. Kişide bir dil ü iki ḳulaḳdur
İşitse iki vü bir dise ḥaḳdur

2911. Çalab'uñ adı evvel olsa söze
Şekerden ṭatluraḳ görinür öze

2912. Çalap adıyla ḳılduḳ biz hem-āġāz
Çalap kim yoḳdur aña yār u enbāz

2913. Kerīm ü lem-yezel dür lā-yezāl ol
Ḫudā-vend-i cihān u zü'l-celāl ol

2914. Ḳamu fānīdür bāḳī duran ol
Cihāna ʻışḳ-ıla revnaḳ viren ol

2915. Çü Şāvūr (u) Şīrīn ḳıṣṣasını dün
İşitdüñ diñle bir ḫoş ḳıṣṣa bugün

2916. Ṭolu derd ü fiġāndur bu ne ḳıṣṣa

Ki her ḥarfi olupdur ẓarf-ı ġuṣṣa

2917. Bunı oḳıyan ister kim duta yāḏ
Ki bunuñ adıdur Şīrīn ü Ferhāḏ

2918. Kişi kim ʻışḳa boyun dutmadı ol
Yā gölükdür yā sıġırdur yā ḳoyun ol

2919. Eger ʻışḳ olmasa bu ḳamu sözler
Ki oḳınsa sevinür cümle özler

2920. Ne okınaydı ne dile geleydi
Ne bülbül öte ve ne gül güleydi

2921. Yine bir ʻışḳ-nāme ḳıldum āġāz
Yine açıldı ilde bir yiñi yaz

2922. İgen mevzūn igen maṭbūʻ vü şīrīn
Nite Ferhāḏ'ı şeydā ḳıldı Şīrīn

2923. Bugün Ferhāḏ sözine başlayalum
Bu mühür aġacına aşlayalum

2924. Ki ḥasret vireyimiş ol serencām
Dirīġā kimse almaz dünyeden kām

2925. Cihān bir kişiye virmez amānı
Delünüñ ola bir söze gümānı

2926. Delimler geldiler bunda ḳalan kim
Murād alan cihāndan ol fülān kim

2927. Kime virür cihān bir dürlü rāḥat

Ki urmaz ṣoñra yüz dürlü cerāḥat

2928. Kime virdi eyit ol ni‘met ü genc
Ki bulmadı ṣon ucı miḥnet ü renc

2929. Kişi kim dünyeden ister murādı
Ḳazansun eylük itmekle yig adı

2930. Şu resme kim şehin-şāh-ı cihān-dār
Ḫüd̲āvendā cihān şāh-ı kem-āzār

2931. Yigāne faḫr-i mülk ü devlet ü dīn
Şehin-şāh ‘Īsī bin Memmed bin Aydın

2932. Cihānda devleti pāyende olsun
Cihān şāhları aña bende olsun

2933. Perī ṣūretlü aṭlās ṭonlu ‘ayyār
Gümiş ṭuluñlu ṭaş yüreklü dil-dār

2934. Ol ovada ki bir yatulu yir-idi
Südi hep yigüden yigrek yir-idi

2935. Eger yüz dürlü ḥelvāyı bulurdı
Yidügi ḳoyın ḳısraḳdan olurdı

2936. Ḳoyundan aña ıraġıdı menzil
Olupdı süt getürmek ḳatı müşkil

2937. Ol ovada acı ot bitmiş-idi
Aġu aġacı çevüre dutmış-ıdı

2938. Ol aġu aġacın çūbān bilüpdi
Ḳoyın otlaġını ıraḳ ḳılupdı

2939. Südüñ sevdāsı Şīrīn'i alupdı
Ne çāre eyleyem diyü ḳalupdı

2940. Ki süt ṭaşımaḳ ol ıraḳ ovadan
Ḳayıḳdurdı çūbānların ovadan

2941. Çü gice ḳara zülf egri bıraḳdı
Ḳulaġa aydan altun ḫalḳa daḳdı

2942. Oturmış ḫalḳada göñül yaḳan māh
Burılup ḫalḳa ılan gibi her-gāh

2943. Seḥer olınca bu fikri ḳılurdı
Bu endīşe odına yaḳılurdı

2944. Öñinde Şāvur oturmışdı ancaḳ
Söze her yañadan virürdi revnaḳ

Ferhād̲ Süti Ḳayadan Getürüp Şīrīn'e…

2945. Ol endīşeyle kim Şīrīn ḳızardı
Meger andan biraz Şāvur sizerdi

2946. Çü gül yüzlü aña añlatdı ḥāli
Açıldı lāle yapraġınca ḥāli

Ḫusrev

2947. Baş egdi nite kim Hindū perīye

‘Uṭārid nite ṭapsa Müşterīye

2948. Didi vardur bulurvan bir key üstāḏ
Yigitdür bilüsi çoḳ adı Ferhāḏ

2949. Külüngine çü vire ṣan‘ata baş
Yiri balıġa ḳuş gibi yaza fāş

2950. Düzicek hendese ‘ibret saçar ol
Micesti[35] bilür Iḳlīdīs açar ol

2951. Ḳızıl gül bitüre ṣan‘atla yaza
Demürle ṭaşa Çīn naḳşını yaza

2952. Bu üstāḏ-ıla bite işüñ āsān
Dikenden gül çıḳa iy eylüge kā(n)[36]

2953. Her iş üstāḏsuz olur ṣarp düş-vār
Öñ üstāḏ u ṣoñucı iş bāzār

2954. Kişi mūmdan yüzün eyler olur çoḳ
Velī altun yüzüge ṭaḳatı yoḳ

2955. Eger fermān virürseñ ḳuluñ olam
Eligdürem anı ḳandasa bulam

2956. Ki Çīnde biz ikiydük ġamdan āzāḏ
Biz ikimüzi ögretdi bir üstāḏ

2957. Çü pīşe sırrına ser-tā-ser irdi

---

[35] Metinde (مَجَسْطِي) şeklinde yazılmıştır.
[36] Metinde (گَا) şeklinde yazılmıştır.

Külünk aldı ḳalem uş baña virdi

2958. Külüng-ile elin öper ḳamu Rūm
Külüng-ile ḳılur ḳatı ṭaşı mūm

2959. Çü Ṣāvūr işbu sözi şerḥ itdi
Südüñ Şīrīn özinden ḳaydı gitdi

2960. Çü gün güneş gözgüsini açdı
Gice yüz biñ gözin yumdı vü ḳaçdı

2961. Ol atı istedi Ṣāvur-ı naḳḳāş
Eligdürdi ḳayayı kim keser ṭaş

2962. Getürdi tā ki ṣāḏ revān-ı Şīrīn
Ḳodılar aña bir kürsī-yi zerrīn

2963. Ṭaġa beñzerdi muṭlaḳ ol kesen ṭaġ
Gören kişide ḳalmadı[37] öd ü yaġ

2964. Ṣanaduñ pīlidi[38] bili vü boyı
İki pīlden[39] gür-idi hāy u hūyı

2965. Külüngile ṭaşa uzadı çoḳ ḳol
İki ṭaşça olurmış cevheri ol

2966. Ḳapucılar aña ḫoş söylediler
Aġırlayu eyü yir eylediler

2967. Dururdı perdenüñ ardında üstāḏ

---

[37] Metinde (قِلْمَادِي) şeklinde yazılmıştır.
[38] Metinde (بِيلِيدِي) şeklinde yazılmıştır.
[39] Metinde (بِيلِمْدَنْ) şeklinde yazılmıştır.

Bilin bağlayuban açmış elin ṣāḏ

2968. Onıncı (kişi) egmiş-idi boyın[40]
Ki nice perdeden gösterdi oyın

2969. Cihān añsuzda dün basḳunın itdi
‘Aceb oyın ki ol arada gitdi

2970. Şeker gibi gülişi Şīrīn’e az
Gülüp āvāz-ı Şīrīn-ile dem-sāz

2971. Şeker saçdı açuban iki yāḳut
Şeker ü yāḳut andan aldılar ḳut

2972. Şu ḫurmānuñ ki servinden biterdi
Günisinden delim ḫurmā yiterdi

2973. Dudaġından şeker ol deñlü saçdı
Ki Şekker vardı Ḫūzistān’a vardı

2974. İşitdüm Şīrin ünin aldı adı
Ki dilde Şīrīn’üñ şīrīn-idi daḏı

2975. Ne şīrinlik ki virdi aña Ḫālıḳ
Üninden uyumazdı ḫoş balıḳ

2976. Ne meclisde ki dudaġın açardı
Ne ten kim anda olsa cān saçardı

2977. Ne ḳulaḳ kim anuñ üni gireydi
Ger Eflāṭun-ısa öñden varaydı

[40] Vezin bozuk.

2978. Çü sözin diñledi Ferhād ḳanı
Baġırda ḳaynadı vü yandı cānı

2979. Bir āhı çekdi göynüklü cigerden
Uçuḳlu gibi gitdi ‘aḳl erden

2980. Yire düşdi ve yuvalandı nālān
Dürüldi nite kim yancılmış ılan

2981. Çü gördi bī-ḳarār ol bī-nevāyı
Ḳomış boş göñlinüñ ḳuşı yuvayı

2982. Ki sözi-y-ile ḳıldı aña dermān
Hemān dāne-y-ile ḳuş dutdı penhān

2983. Pes andan didi aña ol perī-zād
Ki şād eyle beni iy bilge üstād

2984. Çevüklig-ile göñlüm şād eyle
Bu yıḳuḳ ḳaṣrı ḫoş ābād eyle

2985. Iraḳdur ḳoyunumuz süde biz aç
Geñez alalum südi bir sehl yol aç

2986. Bu yirden ḳoyına dek bir iki ferseng
Bir ırmaḳ açmaġ-içün eyle āheng

2987. Ki çūbānlar saġalar südi fi’l-ḥāl
Diyem ḳulluḳçuma bundaki süt al

2988. Sözi Şīrīn dāyim söylerdi şīrīn
Olurdı bī-hūde[41] ol Ferhād miskīn

---

[41] Metinde (بيهوده) şeklinde yazılmıştır.

2989. İşidürdi sözi vü söylemezdi
Nedür maḳṣūdını fehm eylemezdi

2990. Unıtdı kim cevāb eyde sözine
Ḳodı barmaḳ buñalmaḳdan gözine

2991. Külüngin getürüp çıḳdı vü gitdi
Göñül sevgüye miskīn vaḳf itdi

2992. Ḫaber ṣordı duranlara kesen ṭaġ
Ki esrükven ḳaçan esrük olur ṣaġ

2993. Nedür buyruġı bilmezven eyidüñ
Sözini iki ḳılmazvan eyidüñ

2994. Yaḳınlar aña ḳıldılar rivāyet
Ki Şīrīn nicesi ḳıldı ḥikāyet

2995. Çü ol endīşeyi Ferhāḏ bildi
Gözinden buyruġına yir ḳıldı

2996. Çevükdi özi ol ṣan'ata çābük
Ki olur nāzenīnüñ işi nāzük

2997. Şu resme ṭaşuñ endāmını sökdi
Ḳayayı mūm gibi yumşatdı dikdi

2998. Bir ay urdı külüngi ḳayaya ol
Deñiz gibi bir arġ itdi süde yol

2999. Aġıldan ḳaṣra irince hüner-mend
İki yüzlü ṭaşıyla itdi key bend

3000. Ṣu resme düzdi ṭaşdan ırmaġ ol
Ki yuyına yoġ-ıdı bir ḳıla yol

3001. Çü iş irdi ṣoñına ḥavuż yapdı
Ki dirlik çeşmesi ol ḥavża ṭapdı

3002. Ḳuru ṭaş baġlayup ḥavża ki yandı
Eli ṣuyından eyidüñ kim indi

3003. Aña ṭañdur ʻimāret ṣarp u düşvār
Ki el ṣunmadı işe bilge miʻmār

3004. Eger yüz ṭaġ olur-ısa demürden
Keser ādem geñez yımşaḳ çamurdan

3005. Ne çāre var ki ādem bilmez anı
Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı

3006. H̱aber Ṣīrīn'e virdiler ki Ferhād̠
Bir ayda ḥavż ırmaḳ yapdı üstād̠

3007. Ṣu resme ki ḳoyından her zamān süt
Ayaġ-ıla gelür noẖt isteseñ dut

3008. Ol uçmaḳ yüzlü ḥūrī ive dürdi
Çıḳup ḥavżı vü ol ırmaġı gördi

3009. Degüldür ṣandı ol ḥavżı idilmiş
Ola dirdi görenler yaradılmış

3010. Evet ādem işinden olur ıraḳ
Südüñ ırmaġı ḥavż u ḥūr-i uçmaḳ

3011. Delim Ferhāḏ eline virdi alḳış
Ki raḥmet aña kim şöyle ide iş

3012. Çü zaḥmet oldı ıraġ anı yaḳın
Oḳıdı vü uġurladı nigārın

3013. Yaḳınlardan yirin yüce düzetdi
Ḳamu aḥvālini anuñ gözetdi

3014. Didi üstāḏlıġuñ(uñ) ḥaḳḳı çoḳdur
Bu varumuz şāgirdüñ ḥaḳḳı yoḳdur

3015. Güherden ḳulluġına dün çırāġı
Küpe aṣa ḳoymış-ıdı odaġı

3016. Olur-ıdı anuñ nūrından aydın
Ṣanaduñ aya asmış-ıdı Pervīn

3017. Güneş gibi bezerdi taḫtı tācı
Hem incüsi bir ıḳlīmüñ ḫarācı

3018. Çıḳardı ḳulaġından ol sözi bal
Bıraḳdı kim beni ṣatmaġ-içün al

3019. Çü bundan daḫı yig vaḳte irevüz
Tekellüf ṭapuña artuḳ ḳılavuz

3020. Aña alḳışa Ferhāḏ aġız açdı
Elinden aldı ayaġına saçdı

3021. Bes andan dutdı yazıdın yaña yol

Deñiz gibi döküp yazıda yaş ol

3022. Şu ḳorḳudan aña rāzın açardı
Ādemden yüz adım ıraḳ ḳaçardı

Ferhāḏ sü... getürdi Ferhāḏ görüp...

3023. Ḳatılıḳla geçürdi yay (u) ḳışı
Elinde ḳalmadı bir umlu işi

3024. Ne ayrulıġına doyabilürdi
Ne ulaşmaġına çāre ḳılurdı

3025. Batupdı balçıġa göñli ayaġı
Odından göñlinüñ hep sızdı yaġı

3026. Dilinde iş işinde ḳılmamış şu
Teninden güç gözinden girmiş uyḳu

3027. Yürürdi dīv gibi ādemden ayru
Düşe dura nite durursa şayru

3028. Gidüpdi ṭaġ (u) yazıda ḳarārı
Düşüp andan ṭaġa yazıya zārı

3029. Boyı gül budaġı gibi egilmiş
Ṭonını gül gibi yüz pāre ḳılmış

3030. Buñalmış yolda diken ḳoparurdı
Ayaḳdan mīḫ yürürken ḳabarurdı

3031. Ne diken ṭonumı yırta dir-idi
Ne ḳılıçdan başı ḳaydın yir-idi

3032. Iraḳlıḳdan bir uġurdan delürdi[42]
Gidüp ṣabrı vü şeydālıḳ belürdi

3033. Ni   ārı gözinüñ ḳan yaş olurdı
İlinde yaz u ḳış çiçek bulurdı

3034. Havāya baġlasa dutuḳ iñiden
Ṣırımış göklerüñ saḳfın yiñiden

3035. Ṣu isterdi ṣusuz oġlan gibi Ferḥād[43]
Ki ṣuya dāyeye bilmez nedür ad

3036. Oda yaḳıldı göynükden vucūdı
Ḳara ṭopraġı göz yaş-ıla yudı

3037. Göyündürmiş göñül odı dimāġın
İçin yaḳmış yaḳar gibi çırāġın

3038. Belāya rence key umaç olupdı
İçi renc ü belā ṭaşı ṭolupdı

3039. Dökerdi acı Şīrīn ʿışḳ-ıla yaş
Yaşından ḳırḳ ferseng oldı yir yaş

3040. Ayıḳ esrük içi ḳorḳup umaçdan
Ilan nite ki ṭaşdan ḳurd aġaçdan

3041. Ġuṣṣa evimiş aña ġuṣṣayla ol şād
Nite kim genc ola virānda ābād

[42] Metinde (دَلُرْمِشْ)   şeklinde yazılmıştır.
[43] Vezin bozuk.

3042. Bulunmaz-ıdı bir derdine dermān
Biraz ḳurtarımazdı ḳayġudan cān

3043. Ḳalupdı yaluñuz ve ṣayru vü zār
Ne var bir dostı ḳatında ne bir yār

3044. Anuñ göñlini Ṣīrīn şöyle almış
Arada küllī Ferhāḏ adı ḳalmış

3045. Ne ḳayġusından ayrılubilürdi
Ne bir ḥāl añladur kişi bulurdı

3046. Ger işiginde anuñ toz ḳopardı
Gözine anı sürme-y-çün ḳapardı

3047. Veger öñinde bir dip ot göreydi
Gerek öpeydi gözine süreydi

3048. Eger ḳılaydı bir kez adını yāḏ
Öperdi ʻışḳına yüz kez yiri şāḏ

3049. Çü baḳsa görse ḳaṣrı çevre yanın
Ṭonı yirine yırtar-ıdı cānın

3050. Yavuḳ gibi ḳaçardı her yaña zār
Aña ayruḳ olaydı mūnis ü yār

3051. Tosun vaḥşī gibi ürkerdi her-dem
Yābān ḥayvān-ıla olmışdı maḥrem

3052. Bu duzaḳda bulunan cān-verden

Dirilmiş ḳurd u dilkü ṣīr-i nerden[44]

3053. Ṭolu bir yazı araya alupdı
Bu dürlü cān-ver içre ḳalupdı

3054. Süpürürdi yolın yirin yataġın
Birisini yalardı bir ayaġın

3055. Gehī yaġmur çala ḳoldaş olurdı
Gehī ḳulanla yoldaş olurdı

3056. Gehī ṣıġın-ıla oyın ḳurardı
Gehī aṣlanuñ arḳasın ṭarardı

3057. Geyikle gündüzin ṣoḥbet ḳılurdı
Gice ḳatına yaġmurca gelürdi

3058. Dönerdi çarḫ gibi gice gündüz
Yimez içmez göynüklü-y-idi bamuz

3059. Ṣu resmile ki cevrlü yol varurdı
Eger yol yol bulsa bir ay ol varurdı

3060. Veger yolında bir dīvār olaydı
Görürdi ol zamān k’efkār olaydı

3061. Ḳuyu ger olsa yolda kim geçerdi
Saḳınmamaḳdan içine uçardı

3062. Veger gözine doḳınaydı bir oḳ
‘Aceb kirpügini yumarmıdı yoḳ

44 Metinde (شِيرُنَرْدَنْ) şeklinde yazılmıştır.

3063. Feraḥ kim yārı ḳayġusın ṣavardı
Göñülden ḳahr-ıla anı ḳovardı

3064. Ġuṣṣa kim göñline olurdı ol iş
Varurdı ḳarşu at yarış-ıla biş

3065. Edīmin yüzinüñ yurdı ḳan-ıla
Süheyl isterdi gözinde fiġānla

3066. Gereklü-y-idi uyḳu uyımazdı
Ḫayālin dil-berinüñ ḳoyımazdı

3067. Göñül raḫtından ayru ḳalmış-ıdı
Ki ayruḳ raḫt-ıla ev ṭolmış-ıdı

3068. Anuñ-çün naḳş āşüfte olupdı
Ki ayruḳ naḳş göñlini alupdı

3069. Seḥerden gice olınca yilerdi
Meger kim kendüden çıḳmaḳ dilerdi

3070. Dilerdi kim teninden ıraġ ola
Meger kim yaluñuz yārını bula

3071. Ḳafesde bilmez-idi kim ḳuşı yoḳ
Melik meydāndadur evde kişi yoḳ

3072. Şu resme oldı yārı ʻışḳına ġarḳ
Ki yārı kendüzinden itmedi farḳ

3073. Odı görseydi yā nār u yā nūr
Ulaşmaḳ ayrulıḳ diridi budur

3074. Ne naḳşı ol kim öñinde görürdi
Özi göñline anı fāl ururdı

3075. Kişi ‘ışḳ üzere yavuz fāl urmaz
Urursa kendüzine ḫūb görmez

3076. Ḳonuḳ olurdı her hefte ol aya
Iraḳdan yaḳar-ıdı göñlin aya

3077. Iraḳdan gördügine ḳāni‘idi
Yaḳınlıḳdan çü baḫtı māni‘idi

3078. Yine yazıya düşüp gider-idi
Yiñiden nevḥa vü āh ider-idi

3079. Geyik gibi kimi görse ḳaçardı
Gelürdi ḥavża ṭatlu süt içerdi

3080. Cihānda südden artuḳ yimez-idi
Ḳoyup ḥavżı ḳaçayın dimez-idi

3081. Cihānda dāsitān oldı bu sözler
Ḳamu ḫalḳuñ dili ṭoldı bu sözler

Dergāh-ı Pādişāhrā bā eyvān

3082. Bir ol kim olaydı key ḫāṣṣ-ı dergāh
Bu işden şāh özini ḳıldı āgāh

3083. Ki Şīrīn acısından şimdi Ferhāḏ
Cihāna dāsitāndur iş ü feryāḏ

3084. Anuñ başını bir sevdā dutupdur
Ki ol sevdāyla yābāna yatupdur

3085. Nigār-ı ḫūb sevdāsına meftūn
Gezer yalın ayaġ u baş dün (ü) gün

3086. Bu göñlüm dir ki Şīrīn'üñ evidür
Bu söz-ile üni yavlaḳ ḳavīdür

3087. Ne azdan ṣaḳınur özin ne çoḳdan
Ne ḳılıçdan uġınur ol ne oḳdan

3088. Görürven göñli ol aydan yıḳılmış
Ḳanā'at ol şeker sözine ḳalmış

3089. Virür köşkine her hafta selāmı
Olupdur bir ḫabercisi ġulāmı

3090. Melik bu dāsitānı çün işitdi
Anı görmeklige gözin ışıtdı

3091. Yig eyler bir bege ṭapu iki ḳul
Yig ırlar bir gül-içün iki bülbül

3092. Ḳumāşuñ kim ikidür müşterīsi
Bahāsın arturur şeksüz birisi

3093. Şehüñ bir yönden oldı ḫāṭırı şāḏ
Ki anuñla hem-derd oldı Ferhāḏ

3094. Daḫı bir yönde yaḳıldı güniden
Ṣaḳındı gül yañaḳlusın tüniden

3095. Bu endīşe şehüñ göñlin alupdı
Ki ayaḳları balçıḳda ḳalupdı

3096. Çü dürlü derd bu gevdeye üşe
Yüce servi anuñ ayaġa düşe

3097. Özi işine çāre idemez hīç
Ki işi ṣayrunuñ sayrudur giç

3098. Olur saġlıḳda sözler saġ ḳolay
Ki ṣayrulıḳda hem ṣayru olur rāy

3099. Otacı gerçi kim nabzı dutar ol
Çü ṣayru ola ayruġa ṣunar ḳol

3100. Biş on uṣlu-y-ıla şāh-ı cihān-gīr
Oturdı söyledi vü ḳıldı tedbīr

3101. Ki bu bir delüye biz neyleyelüm
Ne ḳapudan bunuñla söyleyelüm

3102. Eger ḳorsam bunı işüm yıḳıldı
Veger ḳanın saçarsam suç ne ḳıldı

3103. Dürişdüm çoḳ bu şahlıḳda ki bayram
Adım ḫāṣ olmaya arada bir ʿām

3104. Baña bayram ider ay yüzlü dil-dār
Ki ḳıldı bir delüyi Ḫusrev'e yār

3105. Aña uṣlu eren virdi cevābı
Ki rāyuñ rūşen eyler āf-tābı

3106. Ki tāc issi ḳamu işügüñ ögeler
İçer ṭopraġuña ant ulu begler

3107. Cihān özin yaşuñ endāzesidür
Sa‘ādet baḫtuñuñ dervāzesidür

3108. Bu Mecnūn’a eger olursa tedbīr
Demür olmaz gerek altunla zencīr

3109. Ger ümīdi ḳapusın aña açmaḳ
Güneş gibi delim altunı saçmaḳ

3110. Ki sevdāya müferriḥ olur altun
Müferriḥ ilitür altunla ṣatun

3111. Ne dil-ber çıḳa ol altunla dīnden
Bu şīrīnlig-ile bize Şīrīn’den

3112. Delim gözlüyi altun kör ide um
Delim polāḏ altun eyleye mūm

3113. Eger altunla barışmazsa başı
Aña iş idelüm bir ḳatı ṭaşı

3114. Ki ölince işi ol ṭaş olsun
Dimāġı ḳuru gözi yaş olsun

3115. Çü şāh anlaruñ işitdi sözini
Buyurdı kim buluñ Ferhāḏ özini

3116. Naḳībüñ ḫāṣṣıraġı eyle serheng
Anı istemege ḳıldılar āheng

3117. Didiler cümle yoldaşa ki gözleñ
Ola kim bulasız Ferhāḏ’ı izleñ

3118. Aşaġa yuḳaru ararlar-ıdı
Ne irerlerdi ne ararlar-ıdı

3119. Gice olınca isterlerdi anı
Ḳarañu gicenüñ çıḳınca cānı

3120. Felek ṭāḳından ılduz olıcaḳ fāş
Ḳoyıcaḳ re’s-i ‘aḳreb dümbine baş

3121. Gice sancaḳları çün aḫtarıldı
Ḫotan gözçileri burca dirildi

3122. Ḳara yir geydi ḫil‘at dikme vü al
Felek urundı altun tāc fi’l-ḥāl

3123. Bir anlardan ki viribidi ṣāh
Naẓar bıraḳdı[45] ol Ferhāḏ’a nā-gāh[46]

3124. Yigit gördi Firīdūn ferlü yig er
Bahādur pehlevān u cüst server

3125. Aña virdi selām ü didi iy yaḏ
Saña nice virüpdür rūzigār ad

3126. Eyitdi kim benem Ferhāḏ ṣayru
Güzel Şīrīn’e ‘āşıḳ andan ayru

---

[45] Metinde (بِرَقْدِي) şeklinde yazılmıştır.
[46] Metinde (نَاگَا) şeklinde yazılmıştır.

3127. Yaña bir va'de Şīrīn virmedi yār
Geçer açlıġ-ıla günlerüm zār

3128. Cevābı virdi ilçi aña andan
Ki ögeler şehrīyār özüñi cāndan

3129. Seni şāh bu acıdan ḳıla āzād
Vire Şīrīn ü saña vü ḳıla dād

3130. Eyitdi aña Ferhād cigersüz
Ki iy günüm yüzüñ görmekle nevrūz

3131. Bu çoraḳ yirde devā ḳıl
Eyitme Ḫusrev'e Şīrīn vefā ḳıl

3132. Benümledür ki görmedüm cins
Meger cin oldı cinsüm görmedüm ins

3133. Yüzüm görse ḳaçardı dīv perī āh
Neden bilür beni ol Ḫusrev-i şāh

3134. Ḳasarsın gökden gibi beni ṭañ
Budur dirsin pīle Hindustān'ı añ

3135. Eyit aña ol ilçi kim içüp and
Ki seni añdı Ḫusrev ol Ḫüdāvend

3136. Çalap'dan olayım ıraġ u gümrāh
Saña viribimediyse beni şāh

3137. Pes andan döndi ilçi göñli ḫoş şād
Eyit(di)[47] şāha kim bulundı Ferhād

[47] Metinde (ايت) şeklinde yazılmıştır.

3138. Oturmış ṣāh dutmış ilde pürcām
Bulup yol dergāhına ḫāṣṣ u ger ʻāmm

3139. Getürdiler anı şöyle ki bir daġ
İçine ʻışḳ odı urmış-ıdı key daġ

3140. Ulu ṭaġ gibi girdi ḳapudan ol
Ḫalāyıḳ uymış ardınca ṭolup yol

3141. Ne taḫtı gözledi ne Ḫusrev'i hem
Yigin pençe yire urmışdı muḥkem

3142. Nigārın durdı yaḳasını dutmış
Ki ol ṣāhı vü kendü unutmış

3143. Buyurdı ṣāh ki bir genc açalar
Her adımda aña saçu saçalar

3144. Oturdı pīlleyin ʻışḳ-ıla ḫatun
Saçu saçdılar aña pīlce altun

3145. Çü göñül dünye çirkinden bir-idi
Ḳatında altun u ṭopraḳ bir-idi

3146. Çü altuna ḳonuḳ egmedi gözi
Güher gencini saçdı Ḫusrev özi

3147. Ne nükte kim aña dir-idi Pervīz
Cevāb eydürdi nükteyle aña tīz

3148. Ne yirdensin didi öñ aña ṣordı
Bilişlik mülketinden didi durdı

3149. Eyitdi aña ne ṣan‘at bilürler
Didi kim cān ṣatup ḳayġu alurlar

3150. Eyitdi cān ṣatmaḳ ne edebdür
Didi ‘āşıḳ olandan ne ‘acebdür

3151. Eyitdi ‘āşıḳ oldı kim göñülden
Didi ki ne göñül cāndan digil sen

3152. Eyitdi saña Şīrīn cānı cān mı
Didi ne cān bu cānum ya‘nī cān mı

3153. Eyitdi görinür mi saña māh-rū
Didi düşde velīkin ḳanı uyḳu

3154. Eyitdi sevgüden baḫt olasın yāḏ
Didi kim giricek ṭopraġa Ferhāḏ

3155. Eyitdi virme göñül ḳılma cānsuz
Didi kim bu iki düşmendür ansuz

3156. Eyitdi iy göñülsüz dutġıl ārām
Didi ārām ḳanı bī-dil-ārām

3157. Eyitdi ger girürseñ odaġına
Didi kim bıraġam baş ayaġına

3158. Eyitdi ger gözüñi eyleye yaş
Didi kim bir gözüm ḳoyam daḫı baş

3159. Eyitdi kimse anuñla savaşsa
Didi yiye demür ger ḳatı ṭaşsa

3160. Eyitdi var mı yoluñ aña ḳolay
Eyitdi kim ıraḳdan görinür ay

3161. Eyitdi dilese hep sende varı
Didi kim Ḥaḳ'dan ola-y-ıdı yārı

3162. Eyitdi başuñ-ıla şād olursa
Didi virem aña ger alur-ısa

3163. Eyitdi sevgüsin cāndan gidergil
Didi kim 'āşıḳ itmez bu işi bil

3164 Eyitdi işbu derde doy ögüñ dir
Didi kim cāna kim ṭoydı ḫaber vir

3165. Eyitdi diñlen işbu iş ḫāmdur
Didi kim baña diñlenmek merāmdur

3166. Eyitdi ṣabr-ıla ögmiş iken çoḳ
Didi ṣabrı göñül ider göñül yoḳ

3167. Eyitdi kimseden ḳorḳar mısın sen
Didi kim ayrulıġından hemīn ben

3168. Eyitdi hīç gerek mi gice hem-dem
Didi kim bunda ḳalmazsam olur hem

3169. Cevābından çü Ḫusrev ḳaldı 'āciz
Aña ayruḳ ḫaber ṣormadı hergiz

3170. Didi gördüm ḫaṭāyı vü ṣavābı
Bu resme görmedüm ḥāżır cevābı

3171. Bu iş çün gelmedi altunla başa
Ṣınayam bu kez altun gibi ṭaşa

3172. Dilin ḳılıç gibi uzatdı Pervīz
Bıraḳdı ṭaşa almasını key tīz

3173. Ki bizüm var yolumuzda ulu ṭaġ
Ki andan geçmek olur yolcıya daġ

3174. Gerek kim ṭaġ içinden açasın yol
Yaraya gelmege vü gitmege ol

3175. Bu tedbīre boyun dutmadı kişi
İşüñdür bu degüldür ayruḳ işi

3176. Güzel Şīrīn'e virürin saña and
Ki andan ḳatıraḳ gelmez baña and

3177. Ki işbu ḥācetümi bitüresin[48]
Çü muḥtācam işümi yitüresin

3178. Demür bileklü er virdi cevābı
Ki ḳavl itmek olur işüñ ṣavābı

3179. Çü yolından şehüñ ṭaġı götürem
Bu ḳulluġumı yirine getürem

3180. Bu şarṭ-ıla ki ḳulluḳ itmiş olam
Bu işüñ ucına hem yitmiş olam

3181. Benüm göñlümi şāh luṭf-ıla yide

[48] Metinde (بیتُرَاینْ) şeklinde yazılmıştır.

Ki Şīrīn şekkerini terk ide

3182. Şu resme ḳaḳıdı Ferhāḏ’a Pervīz
Dilerdi boynına ura ḳılıç tīz

3183. Yine didi ki şarṭ itmek revādur
Buyurduġum degül ṭopraḳ ḳayadur

3184. Veger ṭopraġ-ısa ḳaçan biçiser
Veger biçer-ise ne yire saçar

3185. Ḳaḳıyup didi ki döner degülem
Bu ḳavle durımazsam er degülem

3186. Bilüñ baġla vü bu işe elüñ aç
Külüng al ṭaġa çıḳ cehd eyle bir ḳaç

3187. Çü cümle diñledi bu sözi Ferhāḏ
Nişānın sordı ‘ādil şehden üstāḏ

3188. Nişānın virdi bir ṭaġuñ şeh ü şīr
Ki her bir kişi aña Bīsütūn dir

3189. Anuñ-çün ki ḳaya-y-ıdı ḫārā
Yüzinde ḳatılıġı āşikāra

3190. Dimekdür[49] Bīsütūn ya‘nī direksüz
Nite boyın vire aña yüreksüz[50]

3191. Şehüñ ṭāḳında ol ṭaġı kesen şāḏ
Gönüldi ṭaġ gibi ḳatı polāḏ

---

[49] Metinde (دِمَكْدَنْ) şeklinde yazılmıştır.
[50] Metinde (يُزُكْسُوزْ) şekinde yazılmıştır.

3192. Ṭaġa çıḳdı öñinden dīv ḳaçdı
Ḳuşaḳ baġladı ḳazmaya el açdı

3193. Bir ulu kürsī öñdin düzdi ṭaşdan
Aña naḳş urdı ḫoş bir başa başdan

3194. Şirīn resmini şöyle düzdi yanı
Nite kim yazdısa Erjeng Mānī

3195. Ṭapuñ ol ṣūretüñ ḥālin işitdi
Ki bir yigit anuñla ne iş itdi

3196. Aña olmışdı ʿāşıḳ ol cüvān-merd
Ḳuru ṭaşa ḳapılmaḳ key ḳatı derd

3197. Olupdı ḫan u mānından āvāre
Aña bir ḳarı ʿavrat ḳıldı çāre

3198. Ḳoyun ḳuyruġını baġladı aña
Bu işi işiden er batdı ṭaña

3199. Ḳarıldı biş yigit ḳuru ṭaş-ıla
Ne ṭañ ḳarılduġı ḳuru yaş-ıla

3200. Ḫalāṣına anuñ bir key sebebdi
Cihānda işbu iş yavlaḳ ʿacebdi

Ḫusrev Ferhāḏ'ı Getürüp Ḳayadan Ṣu Getürüp

3201. Çü Ferhāḏ'uñ eli ṣūret işinden
Boşaldı bu kez ol ṭaġuñ ṭaşından

3202. Bıraḳmaġa ḳayalar aç didi ḳol
Terāzūsuz bıraġurdı ṭaşı ol

3203. Külüngi-y-ile çün ṭaġa çıḳardı
Bir ulu burc āṣārından yıḳardı

3204. Seḥer diñlenmez-idi giceye dek
Keserdi yār-içün ṭaġ durmadın dek

3205. Gice ḳayġu ovasından dönüp tīz
İnerdi güneşi ṭaġa güher-rīz

3206. Ḳaralıḳ aḳlıġı pür-naḳş iderdi
'Alem götürüben sulṭān giderdi

3207. Varurdı ṣūretine bir zamān ol
Güherden ṭaşda isterdi nişān ol

3208. Öperdi yüz kez ayaġını ḥayrān
Naḳāre gibi ḳılur-ıdı efġān

3209. Ki iy naḳş idenüñ gözine miḥrāb
Dünine derd ü mendüñ yüzi meh-tāb

3210. Gümiş tenlü (vü) ṭaş yüreklü yārum
Senüñdür göñlümüñ içinde varum

3211. Güher mānendisin ṭaşda gülinmiş
Ṭaşuñdan gevherüm baġrı delinmiş

3212. Öñinde bir zamān aġlar-ıdı bol
Pes andan gösterürdi 'öẕri çoḳ ol

3213. Çıḳardı ṭaġa ḳarşu otururdı
Dün ü gün ḳayġu yükin götürürdi

3214. Baḳardı ḳaṣra kim endād-ı Ṣīrīn
Dir-idi rāzı-y-ıla iy nigārīn

3215. Ciger ḳanı döken göñlini ṣād̠ it
İṣe uġramış işin düz (ü) dād̠ it

3216. Murādın nā-murāduñ dir vefā ḳıl
Ümīd̠in bir ümīdsüzüñ revā ḳıl

3217. Beni ẖod añmayısar birgün özüñ
Görürken H̠usrev -i Pervīz'i gözüñ

3218. Ölürsem ṭañ degül 'ışḳuñda ma'zūl
Çü benden yige göñül oldı meşġūl

3219. Benüm bir yār iken yüzüñ dün ü gün
Cihānı yaḳar aġzumdan çıḳan ün

3220. Oturmış Ṣīrīn güle gül gibi ṣād̠
Ṣeker döker ḳılıcaḳ H̠usrev'i yād̠

3221. Fidā ḳılmış 'aceb Ferhād̠-ı miskīn
Güzel Ṣirīn cāniyçün cān-ı Ṣīrin

3222. Ger añmazsañ beni iy ṭolu ayum
Benüm bāġumsın[51] u hem yaz u yayum

3223. Bu 'ışḳ odı bile kim urursın
Bu gündeven bu günde kim görürsin

[51] Metinde (يَاغُمْسِنُ) şeklinde yazılmıştır.

3224. Degül-ise yüzüm ṭaşdan demürden
Vefā ne’ster özüm ṭaşdan demürden

3225. Semüz pehlū saña eksük degül yār
İki ḳaṣṣāb bir yanuñda çün var

3226. Benüm bu ṭaġda yaluñuz u ḳalmış[52]
Aruḳlıḳdan yirilmiş diri ḳılmış

3227. Iraḳdan ‘ışḳuñ odına yanaram
Doyar mı nūra pervāne ṣınaram

3228. Benüm ṭoġrulıġum ḥaḳḳıyçün iy yār
Beni öldürdügüñe minnetüm var

3229. Meger kim ġuṣṣam imīn ola birez
Bu dirilikden ölüm yigdür yüz kez

3230. Benüm günüm gibi ıldız cihāna
Benüm baḫtum-ıla oġlanı ana

3231. Gice göstermesün bu çarḫ-ı gerdūn
Seḥer ṭoġurmasun mes‘ūd-ı gerdūn

3232. Du‘ā ḳıldı ṣanasın baña anam
Ki dāyim ayrulıḳ odına yanam

3233. Esirgerse cihān ḳılıcı senden
Nite ṭırnaḳ keser barmaġı benden

[52] Metinde (رُوغَالْمِشْ) şeklinde yazılmıştır.

3234. Eger meyl itmez-ise çarḫ-ı gerdān
Nite saña virür süd ü baña ḳan

3235. Anañ südi ḥaḳıyçün iy perī zāḏ
Ki ırmaġumda içdügüñde süt ṣāḏ

3236. Şekerlü sütden añasın beni yār
Ki susalıġı süt şekerle yuyar

3237. Çūbānlar gibi süd-ile elüm dut
Ki ʿışḳuñda bir oġlanvan emen süt

3238. Baña ger virmez-iseñ ṭatlu süt sen
Aġız Şīrīn idem aduñ-ıla ben

3239. Çü yoḳ sencileyin yār-ı vefā-dār
Beni yüzüñden ıraḳ ḳoma zinhār

3240. Bu ḳuru ṭudaġum ḳıġıru ter it
Bu ḳara gice'i aydın seḥer it

3241. Şu göñüli yıḳma kim cānı sensin
Cihānda derdinüñ dermānı sensin

3242. Çü girdüñ bu ġarībüñ ḳanına öñ
Ḳonuḳ idinmek-içün yolını öñ

3243. Ḳan içdüm ḳanum içme iy yüzi aḳ
Ġarībem iy yüzüm ṣāruña ṭopraḳ

3244. Ġarīblıḳdan çü yoḳ ṭapuñ naṣībi
Ġariblıḳdan saḳın bıḳma ġarībi

3245. Eger ben yilisem iy boyı şimşād
Sögüt gibi başuñ şal bu yile şād

3246. Veger ṭopraḳsam iy genc-i revān sen
Bu ṭopraḳda ziyāret-ḫāne eyleñ

3247. Ḳomazsañ iy yanar şem‘üm gibi ṭaġ
Çırāġuñda sızuram bir gice yaġ

3248. İşigünden ıraġ öldürme bārī
Ki kimse şöyle dutmaz hīç yārı

3249. Bu göñlin alduġuñ kişiye dād it
Ġuṣṣa yiyenüñ göñülini şād it

3250. Elüñde olmışam semüz gibi ḫor
Elüm ṭaġa ne var ḳılur-ısa zor

3251. Ulu ṭaġdan elüm çünkim olur çerb
Çeri olursa ṭaġ u ṭaş göre ḥarb

3252. Eger ḥayvāna ḳılam ḳılıcum tīz
Görinmez gözüme Şebdīz ü Pervīz

3253. Eger Şīrīn eger Şebdīz ü Ferhād
Ḳamunuñ ḥarfi bişdür iy perī-zād

3254. Çü biş ḥarf oldı her birinüñ adı
N’içün Ḫusrev eli alur murādı

3255. Baña ġālib görinmez hīç düşmen
Ki ol ma‘lūb ġālibde iken ben

3256. Velīkin bilürem kim devletüm yoḳ
Bu düşmen devletinden ḳorḳarın çoḳ

3257. ‘Aceb müdbirligüm bu yolda hem-vār
Ki muḳbil kişidür cānuma aġyār

3258. Eger şāh-ısa daḫı olmasun pīç
Ki bir muḳbil kişiyle ḳıla derīç

3259. Çü ḳatılıḳda ölüm baña yigrek
Ki cān ḳayġu dutar u ḳayġu yürek

3260. Ne ṣarp iş geldi ‘ışḳuñdan bu başa
Ki ṭaşı başa (urdum) başı ṭaşa

3261. Yalan ṣanma ki girçekdür bu saġış
İşe yara ki ḳatı oldı bu iş

3262. Yanarvan ‘ışḳ-ıla şöyle ki finer
Bu derd-ile göñül her gice yanar

3263. Gümişüm altunum yoġ-ısa gizlü
Ki saçam izüñe iy ḫāre gözlü

3264. Bu ṣaru yañaġum çün döke yaşlar
Geh altun döker ü geh gümiş işler

3265. Gel işbu cānı üstüñe saçayın
Niçe dīv gibi ādemden ḳaçayın

3266. Cihānuñ benden artuḳ çorlusı yoḳ

Kimesnem yoḳ ḫışımdan az u ne çoḳ

3267. Şu yārum dünyede ş'ol deñlü vardur
Ki ger bir yirde düşersem diye dur

3268. Ne işüm var ki her ḥālümi ṭuya
Ölürsem aġzuma birez ṣu ḳoya

3269. Benüm bu ḳayġuda yüz cān bir baş
Fidā ḳılmış ḳomış bir işüge baş

3270. Eger bir ḳuyuda yüz yıl duravan
Hemīn üstümde āhumı göreven

3271. Eger yüz yıl gezersem ṭaġda ḥayrān
Ṣuyumca göñlüm uyur ancaḳ iy cān

3272. Bu derd-ile nice it cānlu oldum
Ki seg-vān[53] gibi tozlu ḳanlu oldum

3273. Benüm yirde ayaġum yoḳ itüñ var
Benüm şerde duraġum yoḳ itüñ var

3274. Benem ḳıymetsüz ü ṭopraḳ olmış
Ne ṭopraḳda ne ṭaşda ḫayr bulmış

3275. Çü bu ṭopraḳda birgün olmadum şāḏ
Girem ṭopraġa tā kim olam āzād

3276. Saña ilten beni ölüm yilidür
Yiñin yaḳam çeken ṭopraḳ elidür

---

[53] Metinde (سگوْن) şeklinde yazılmıştır.

3277. Çü bunuñ gibi ṭurfe söz açardı
Göñül ol ṣūrete miskīn saçardı

3278. Cihān ṭoldı ki bī-çāre Ferhāḏ
Büt-i Şīrīn-içün ḳaya keser ṣāḏ

3279. Her ilden aña bir taşçı gelürdi
Görürdi barmaḳ ısırup ḳalurdı

3280. Demürin ṭaşın anuñ çün görürdi
Ṭaña batubanın ḥayrān ḳalurdı

3281. Meger ḳızlarla birgün ṣāḏ Şīrīn
Oturmış nite kim ay-ıla Pervīn

Ferhāḏ (Gör)üp Ḳaya Üzerine Şīrīn

3282. Varurdı söz arada her bir işden
Kimi yazdan dir-idi kimi ḳışdan

3283. Biri geçmiş zamān yāḏ iderdi
Göñül ol almaġ-ıla ṣāḏ iderdi

3284. Biri söylerdi geldeç rūzigārı
Ḳılavuz ʻıyş dimekdi şumārı

3285. Ne dürlü söz ki göñül ide ḫurrem
Didiler hem göñülden yudılar ġam

3286. Çü söz söze ulaşdı ṣoñra Ferhāḏ
Añıldı oldı anda Bīsutūn yāḏ

3287. Gelüp didi güzel Şīrīn varayın
'Alem ḫoş Bīsutūn'a bir urayın

3288. Demür bileklü Ferhād̠'ı göreyin
N'içün ṭaşa demür urur ṣorayın

3289. Buyurdı kim eyer uralar ata
Ṣabāya altun ālet uralar tā

3290. Yine ol dil-rübā vü ḫūb u zībā
Ṭolu la'l üsküfi vü ṭon-ı dībā

3291. Meger bulınmadı āmurze Gül-gūn
Bir ayruḳ ata bindi dil-ber ol gün

3292. Çıḳa geldi nite kim bir yiñi yaz
Gerek yaġmacı ol kim bīşesi nāz

3293. Gümiş ṭaġ gibi ṭaġ ḳazanı ṣordı
Ḳazan ḳaya ḳaya ḳazana irdi

3294. Çü geldi müşki nesrīn saça dildār
İrişdi ṭaġa gümiş ṭaġı dür-bār

3295. Yüzi 'aḳsinden anuñ cümle yazı
Ṭolu la'l oldı vü māt itdi yazı

3296. Anuñ la'lin añup cān dirdi Ferhād̠
Ḳazardı ṭaġı kān ḳazarça üstād̠

3297. Gözin ol ṭaş baġırlu yaş iderdi
Velīkin ṭaş-ıla savaş iderdi

3298. Ḳazardı ṭaġı ṭaġ ṣūretlü ṣeyd̲ā
Öñinde ġuṣṣa bir ṭaġ gibi bī-peydā

3299. Anuñ-çün ṭaġı cehd idüp yıḳardı
Ki göñül dilegi ṭaşdan çıḳardı

3300. Yañaġın ḳayanuñ yur-ıdı ḳanla
Ki ṭaşdan la‘l umar-ıdı cānla

3301. Çü Şīrīn ṭudaġı la‘lin bilürdi
Ṣanayduñ sen güher ṭaşda bulurdı

3302. Demür göñlinden elde issirekdi
Külünge ṭaşı ṣan yımşaḳ çörekdi

3303. Bir elle ṭaş keser balçıḳ gibi yaş
Dah̲ı bir elle başar baġrına ṭaş

3304. Çü ol büt ‘ışḳı göñline ḳonardı
Anuñ ‘ışḳıyla ṭaşdan büt yanardı

3305. Çü nāz işlü büte ol gözin açdı
Delü göñli hevāyı dutdı ḳaçdı

3306. Hevāsından anuñ kim cān-ıdı cān
Göñül tende ṭamarda ḳaynadı ḳan

3307. Göñül doymazdı ‘ışḳına nigāruñ
Ögi gitdi çü yüzin gördi yāruñ

3308. Boġazlanmış ḳuşa beñzerdi pür-ġam
Kesilmiş baġrı ṭolmış gözleri nem

3309. Uçuḳlu gibi bir demden ayıldı
Biraz durdı iken yine bayıldı

3310. Yine çün gördi ol ay yüzlü yārı
İnanmazdı ki oldur ḫūb nigārı

3311. Çü ma‘lūm oldı ol bütdür işbu
Yirinden ditreyü durdı vü ḫoş bu

3312. Ki çün ol ayı gördi ḳıldı ḥayrān
Şeker saçdı sözinden şekker-istān

3313. Ki n’eylersin sen iy Ferhāḏ-ı ḥayrān
Ne ma‘nīden kesersin Bīsütūn

3314. Ne istersin ne dirsin ne dilersin
Demür-ile bu ṭaşı ne dilersin

3315. Sevindi çün şeker sözin işitdi
Güline söyledi gözin ışıtdı

3316. Ki iy yār iy göñül alıcı iy cān
Büt-i Şīrīn hep ḫūblara sulṭān

3317. Güzel yañaḳlu şūḫ u serv-ḳamet
Perī yüzlü semen tenlü ḳıyāmet

3318. Yüzi ḫoş sözi şīrin gözi bāḏām
Benüm göñlüme dün ü gündüz ārām

3319. Ne diyem saña iy göñlüm alan cān
Ki hem serv aġacısın hem gül-istān

3320. ‘Aceb ne ṭāli‘üm var-ıdı bugün
Ki buldum dilegüm yā Rabb zī dügün

3321. Gözin imdi uyumış baḫtum açdı
Yiñi güneş çü taġa nūr saçdı

3322. Degüldür bu ṭāli‘-le ılduzum tā
Gele sencileyin eyü binüp ata

3323. Meger yoluñ yañılduñ iy ṭolu māh
Ki düşdüñ bu ıssuz bucaġa nā-gāh

3324. Senüñ yüzüñle iy cān şād olurvan
Ayaġuna saçum yoḳdur bilürven

3325. Cihānda altunum mālum çü yoḳdur
Yüzüm izüñe sürsem daḫı çoḳdur

3326. Yüzümden saçam altun yoluña cān
Gözümden hem izüñe la‘l u mercān

3327. Göñül yoḳdur cānum var zār u rencūr
Ḳabul eyler-iseñ nūrun ‘alā nūr

3328. Baña ṣorarsın aḥvālümi iy yār
Ne diyem ḥālümi gör ḫaste vü zār

3329. Baña ‘ışḳuñ çü ta‘līm eylediler
Cānum ḳayġuña teslīm eylediler

3330. Seḥer-gāh āh-ıla ṭaġı yıḳarvan
Gice yidigen ılduzın yaḳarvan

3331. Tenüm çün zār olur yimekde ḳayu
Benüm-içün iñiler ḳurd u ayu

3332. Delürüp yābāna gitmişdi özüm
Ṭamuydı göñlüm ü deryādı gözüm

3333. Geyig-ile ḳulan olurdı işüm
Peleng ü bebr-ile bitürdi işüm

3334. Hemīşe göñlüme dem-sāz u hem-rāz
Olurdı dürlü ḥayrān ḳış u ger yaz

3335. Ne yirdüm ne bulurdum dünyeden dāḏ
'Aceb anam ne virmişdi baña ad

3336. Çü bu resme geçerdi yılum ayum
Şehā añlatdılar āhum vāyum

3337. Buyurdı ulu dergāha vardum
Çü ḳıġırdı özümi şāha vardum

3338. Çü yaḳın vardum ulu bārgāha
Ki ilteler beni Pervīz-i şāha

3339. Oturmış yig arslanca cihān-dār
Yöresinde delim ḳurd-idi ṭarrār

3340. Bunı çün gördi altun saçdı fi'l-ḥāl
Pes andan şordı baña bir bir aḥvāl

3341. Ne ḫaber ki şorardı şāh baña
Cevāb şöyle virdüm batdı ṭaña

3342. Pes andan ḳıldı ulularla tedbīr
Ki nite ola bu Mecnūna zencīr

3343. Ḳarı ḳurd u yaşamış dilkü gibi
Didiler şāha kim işbu ġarībi

3344. Şeker söz-ile öñdin işini düz
Bu kez bir ṭaġa ilet boynını üz

3345. Sözüñ zencīr-ile işini saġla
Bunı sen Bīsütūn ṭaġına baġla

3346. Elin açdı baña didi cihān-dār
Yararsañ Bīsütūn ṭaġını yarar

3347. Senüñ başuña virdiler baña and
Ki bu ṭaġdan açam yol iy ḫüḏāvend

3348. Çü ben ol andı anlardan işitdüm
Özüme ṭaġı yıḳmaġı iş itdüm

3349. Ḳarār oldur ki ger diri ḳalursam
Bu işi hem tamām ider olursam

3350. Daḫı añmaya aduñı şehin-şāh
Eger ʿışḳuñdan eyler olsa biñ āh

3351. Bahāne ʿışḳuñ oldı iy yüzi māh
Baña ölümdür işbu ṭaş u bu daġ

3352. Senüñ ayrulıġuñdan iy yüzi ay
İşüm günden güne zārı-durur vāy

3353. Bana ‘ışḳ odı urdı ṭaġ u dügün
Anadan ṭoġduġum gün zī yavuz gün

3354. Felekden iy ‘aceb ölüm ne düşdi
Ki dürlü ġuṣṣalar başuma üşdi

3355. Bu işi düzdiler kim öldüreler
Benüm çavumı ile ṭolduralar

3356. Anuñ-çün beni bunda sürdilerdi
Ki ölümüm mu‘ayyen gördilerdi

3357. Bahāne oldı kesmek baña ṭaġı
Sinüme ger ḳulavuz oldı yaġı

3358. Gör işbudur ‘aceb Ferhāḏ diri
Eliyle siniyçün ḳazardı yiri

3359. Bilesiz dirligümde yoġ-ıdı yār
Ṣoñumda daḫı yoḳdur dest-i deyyār

3360. Ki sinümi bir ulu yolda ḳaza
Yapa bir ḳubbe yükselde vü yaza

3361. Sinüm üstinde kim bī-çāre Ferhāḏ
Ḳamu ‘ömrinde bir dem olmadı ṣāḏ

3362. Büyümiş nāzük-idi bir ġarīb ol
İletdi anı dil-ber kūyına yol

3363. Saçıla küldi yār anı ḳolından
Delü göñlini hem aldı elinden

3364. Ġuṣṣası yārınuñ ḳaṣd itdi cāna
Bir aṣṣı görmedin düşdi ziyāna

3365. Çoġ-ıdı dirligi çoḳ zārı ile
Oturmadın iki dem yārı ile

3366. Oḳıyan bu serencām sinümden
Ola āgāh ḥālümden ḳınumdan

3367. Diler kim iy Çalap cānını şāḏ it
Bu ʿışḳ-ıla şehīd olmışa dāḏ it

3368. Nigārā ben ḳapuñda ol ġarībem
Ki ulaşmaḳlıġuñdan bī-naṣībem

3369. Bu ḳara daġda ḳayalar yıḳaram
Ne ṭaġ ḳazmaḳ ki cānumı yıḳaram

3370. Çü ben gitdüm dilerven başuña ṣaġ
Yigitlikde büyük servi ḳoyuñ baġ

3371. Dudaġuñ gül gibi her laḥẓa gülsün
Seni kim ister-ise şāḏ bulsun

3372. Boyuñ servi hemīşe ḫurrem olsun
Yüzüñ mānendi göñlüñ bī-ġam olsun

3373. Bunı didi el urdı yine ṭaġa
Külüng aġlayu ṣaldı ṣola ṣaġa

3374. Şeker leb getürürdi bir ḳadeḥ süt
Eline virdi kim şāḏīlıġa dut

3375. Elinden aldı içdi ol yigit er
Ne diyem ṣanaduñ yir-idi şekker

3376. Ola Şīrin gibi sāḳī semen sāḳ
Ne süt zehr-ise daḫı ola tiryāḳ

3377. Çü Şīrīn sāḳī ola şöhre-i şehr
Ne süt nūş ola ger virür-ise zehr

3378. Çü ʿāşıḳ oldı esrük anda daḳı
Birez eglenmedi vü döndi sāḳī

3379. Teni altun götürmekden dürüldi
Atı gevher yükiñden hem yoruldı

3380. İşitdüm yil gidişlü atı oldı
Anı çün gördi aḳ gül beñzi ṣoldı

3381. Çü ʿāşıḳ gördi ol maʿşuḳ-ı zībā
Yire düşiser atdan güldi şeyd̲ā

3382. Götürdi boynına at-ıla anı
Gönüldi götürüp serv-i revānı

3383. Getürdi ḳaṣrına ol şikeste
Teninden bir ḳılın ḳılmadı ḫaste

3384. Ḳodı nevbet yirine anı Ferhād̲
Girü döndi vü gitdi taġa üstād̲

3385. Demürçilik hemān ṭaşa iderdi
Demür-ile hemān ṭaşı diderdi

Şīrīn varup ḳayada varup görüp Ferhād̠'a piyāle

3386. Cihān ulusı Ḫusrev her zamān ol
Becid Şīrīn'den isterdi nişān ol

3387. Biñ artuḳ var-ıdı cāsūsı anuñ
Ki şorar-ıdı ḥālin dil-sitānuñ

3388. Ḳosa barmaġını burnına her-gāh
Şehi ol işden iderlerdi āgāh

3389. Ol vaḳtin kim varup Ferhād̠'ı gördi
Degül ṭaş kim ḳatı polād̠'ı gördi

3390. Ḫaber-dār itdiler şāh-ı cihānı
Ki çün Ferhād̠'ı gördi dil-sitānı

3391. Eli ḳuvvetlü oldı vü teni şaġ
Ayaḳdan aḫtarur her zaḫm bir taġ

3392. Demüri şöyle (bir) şınadı ṭaşa
Gerek kim Bīsütūn öte ṭaşa

3393. Ümīd̠lü olsa dilkücek olur çerb
Eger ḳılıdurursa ḳurd-ıla ḥarb

3394. Çü altundan bir arpa arta mi ḳāl
Terāzū döndürür yüziñi fi'l-ḥāl

3395. Eger ḳalursa ol resme bir ay ol
Çıḳarur ṭaġuñ içinden ulu yol

3396. Şehe ṭaş urdı ol taş dikmeginden
Geçerdi la‘li terk itmek öginden

3397. Yine şāh ṣordı ayıḳlara ḥāli
Ki bu işe ḳıluñ tedbīr-i cālī

3398. Didiler ol ḳocalar şehriyāra
Dilerseñ kim ola bu işe çāre

3399. Viribigil bir ilçi vara nā-gāh
Aña diye ki Şīrīn öldi iy āh

3400. Meger ḳala eli birḳaç gün işden
Ḥaḳīḳat añlana işbu saġışdan

3401. Pes isteyüp buldılar bir şūm sözlü
Ṭonuḳ alınlu dehr ṭar gözlü

3402. Ḳaḳımaḳdan ḳan saçıcı ḳaṣṣāb
Bıyıġı ṭolu od u ḳalb u ḳallāb

3403. Yavuz sözler çoḳ ögrettiler aña
Didiler virevüz bir genci saña

3404. Viribidiler anı Bīsütūn’a
Yavuz gösterdiler yol naḥs-i dūna

3405. Varup Ferhād̠ özini gördi bildi
Dilin açdı vü göñlin ṭar ḳıldı

3406. Ki ebleh işidür işbu işüñ
Bu ġafillıḳda añlaġıl saġışuñ

3407. Didi bir yāruñ adına bu işi
Ḫoş işlerven ki yoḳ mānendi eşi

3408. Ne yār ol kim dili şerbetdür andan
Baña şīrīnrekdür ṭatlu cāndan

3409. Çü ekşi yüzlü acı sözlü ol yer
Sözin Şīrīn’den işitdi çü şekker

3410. Çaġırdı ḥasret-ile ḳıldı feryāḏ
Ki Şīrīn öldi bilmez mi bu Ferhāḏ

3411. Dirīġā ḳanı ol serv-i şeker-bār
Ölüm yil-ile düşdi ṭopraġa zār

3412. Aya ‘anber ḳoyardı ḳara ṭopraḳ
Saçup gül ṣuyıla yudılar andaḳ

3413. Ġuṣṣāsıyla birezcük oldılar zār
Ḳodılar ṭopraġa döndiler iy yār

3414. Çü işitdi anuñ Ferhāḏ sözin
Bıraḳdı ḳayadan ṭaġ gibi özin

3415. Cigerden virdi şöyle bir sovuḳ yil
Diyeydüñ kim biline urdılar bil

3416. Didi iyvāh ki çekdümdi delim renc
Uş oldum renc-ile hīç görmedin genc

3417. Eger ḳurd uġrasa ḳoynuñ yüzine
Baḳar yoḳsul keçicügi yüzine

3418. Yire girmiş boyı serv ü yüzi aḳ
N'içün ben ḳoymayam başuma ṭopraḳ

3419. Çü ayru düşdi gül bigi yüzinden
Nite olmaya baña baġ zinden

3420. Çayırdan kekligüm çün uçdı iy cān
Bulut gibi dökem yaş yirine ḳan

3421. Cihān nūrı çırāġum öldi bu gün
Nite bu günde günüm olmadı dün

3422. Çırāġum öldi bilüm sovuḳ oldı
Ayum gitdi günüm ṣarara ṣoldı

3423. Meger Şīrīn'i görem ol cihānda
Bulunam bir segirdimde ben anda

3424. Ṣalādur didi Şīrīn acısına
Yiri öpdi virdi cān gönüldi sine

3425. Budur iş gice vü gündüz zamāna
Bahā ḳayġu virür göynüklü cāna

3426. Çü bir bī-çāre uġraya bir işe
Gerek kim yüz belā odına bişe

3427. Ḳaçan kim gül budaġına ege baş
Yaġa başına gül yirine yüz ṭaş

3428. Şu resme ḫoşluġından bulmaya behr
Ki aġzında nebāt ola anuñ zehr

3429. Bu devrāndan kişi ḳurtıla arı
Ki ilte bu ‘imāretden ‘imārı

3430. Mesīhā gibi deyr içre durağı
Ola bulmaya yaḳan yüz çırāğı

3431. Özüñe ḳılma yavuz ḫū cehennem
Eyü ḫūk uçmaḳ olsun ḫalḳa merhem

3432. Çü ḫulḳ u ādemīlıġ-ıla ṭolduñ
Hem anda bunda hem uçmaḳda olduñ

3433. Uyıma iy göz āḫır bunca esrük
Cihāna al götür atıġ u çābük

3434. Ki anca yatasın ṭopraḳda bī-cān
Ki unıda seni bu çarḫ-ı gerdān

3435. Çü bu elli yıl oyncaḳ ‘ömriyçün sen
Nice bir nāz-ıla besleyesin ten

3436. Degül elli sen elli (biñ) dut iy yār
Çü ṣoñra dükenür añmaḳ zihī ‘ār

3437. Doḳuz ḳapulu evden raḫtı çıḳar
Doḳuz başlu ılandan emīn ol var

3438. Gerekdür bu yola Ferhād̠ olmaḳ
Bes ölmek ḳayġudan āzād olmaḳ

3439. Külüngi ṣapın ol dün gün kesen ṭaş
Ḳılurdı nār aġacından velī yaş

3440. Anuñ-çün kim işine ol ḳolaydı
Gerek ḳurıyıcaḳ bir yaş bulaydı

3441. Çün ol baġrı yaḳan söz ḳulaġına
İrişdi attı ḳazmasın ṭaġına

3442. Demür ṭaşa aġaç ṭopraġa batdı
İşitdüm ṭopraġı yaş-ıdı bitdi

3443. Külüngi destesinden bir budaḳ nār
Aġaç oldı vü virdi nār u çoḳ bār

3444. Bilürven nār aġacını Niẓāmī
Degül görmiş işidüpdür kelāmı

3445. Söze kim iki ṭanuḳ ola ayıḳ
İnanur ḳażī-yi işlām bayıḳ

3446. Bu nār aġacını görmiş anın çoḳ
Çalab'uñ ḳudretine hīç şek yoḳ

3447. Ḳuru ṭaşı kireçde gördi özüm
Ki bitti çıbuġı hem virdi üzüm

3448. Gören kişi çıbuġı yüce ṭamı
Bilür kim sözi girçekdür Niẓāmī

Ferhād̠ ölüp gelüp Ḫusrev'e ḫaber virüp Ḫusrev'e

3449. Söz eyden şöyle ḳodı söze bünyād̠
Ki Şīrīn 'ışḳ-ıla çün öldi Ferhād

3450. Şirīn bağrını yaḳdı derdi dağı
Ki ḳıldı nāzenīn ḳuşsuz budağı

3451. Çü düşdi ṣoldı servi sebze-zārī
Delim ağladı vü çoḳ ḳıldı zārī

3452. Ṭonatdı nite resm-ise ilinde
Ḳodı ṭopraġa ḳaldı yil elinde

3453. Yüce bir künbeḏi ḳıldı ʻimāret
Ki anuñ ṭoprağı oldı ziyāret

3454. Didiler Ḫusrev'e ṣaġdan u ṣoldan
Ki diken zaḥmeti götrüldi yoldan

3455. Peşīmān oldı itdügi işe şāh
Ki suçsuz bir teni yitürdi nā-gāh

3456. Delim endīşe ḳıldı hem yir-idi
ʻİvāż bulam dir-idi ġam yir-idi

3457. Kişi kim bir kişiye yavuz ire
Aña girü hemān yavuz yüz ire

3458. Bu endīşeyle geçdi ay u yılı
Hem āḫır bir gün andan yidi sili

3459. Oḳıdı ḫāṣṣ yazıcısını[54] Pervīz
Ki olur kāġıd üstine güher-rīz

3460. Yaza Şīrīn'e şīrīn bir ḫiṭābı
Sözi şīrin velī acı ʻitābı

---

[54] Metinde (يَازيجسي) şeklinde yazılmıştır.

3461. Yaza ol nāmenüñ üstinde ‘ünvān
Ḫüdāvendā cihān-dāra iy sulṭān

3462. Yaradıcıdur ol insi vü cānı
Ṭonuḳ ṭopraġa viren aru cānı

3463. Yir üstine gögi gerdān ḳılan ol
Gök altında yiri meydān ḳılan ol

3464. Göge ılduzı ārāyīş viren ol
Ḳuru aġaca yaş yimiş viren ol

3465. Çü añdı ṣıdḳ-ıla bir Allāh adın
Bu kez ölçerdi göynüklüler adın

3466. Ki ḫūblar ṣāhı ol Şīrīn-i dil-bend
Ki şīrīnlikdedür andan ḫacīl[55] ḳand

3467. İşitdüm ki heveslü yār-içün fāş
Delim gün yas dutup dökmiş içi yaş

3468. Oturmış ṭopraġa dökmiş şu gözden
Sovuḳ yilden buñalmış issiñüzden

3469. Bürincük ayuñ üstinden götürdi
Yüz açdı çözdi saç yasa oturdı

3470. Cihānı yaḳdı feryād eylemekden
İñile ‘āşıḳı yād eylemekden

3471. Budur hem böyle ḫoşdur şarṭı bārī

[55] Metinde (خَجِلْ) şeklinde yazılmıştır.

Nişānı sevmegün bu ola yārī

3472. Ki daġ yıḳıcı ḥammāl-içün ögüş
Fiġān itdi nite kim ṣubḥ-dem ḳuş

3473. Ġarīb ü küşte degmez mi fiġāna
Aña aġlarsa yaraşur cihāna

3474. Bu resme derd-ile bir ʻāşıḳ ölse
Anuñ-çün aġlamayan eyle olsa

3475. Saġışumuz ıraḳ anuñ işinden
Yanaruz līk ṭapuñuñ rencişinden

3476. Ki incindüñ ölüminden anuñ çoḳ
Ki öldi vü daẖı terk itdi şek yoḳ

3477. Gerekmezdi anı öldürmek öñdin
Çü öldürdüñ nice olası ġam-gīn

3478. Yigil ḳayġusın çün ḳanın içdüñ
Yadırġama çü anuñla key içdüñ

3479. Eger ṭopraḳda yüz yıl oturasın
Degül çāre ki yirden götüresin

3480. Cihān ṭolusa Mecnūn-ıla Vāmıḳ
Anuñ mānendi yoḳ Şīrīn'e ʻāşıḳ

3481. Velīkin aṣṣı ḳılmaz āh-ıla ün
Kebābı yoḳ n'içün çıḳara dütün

3482. Yimekde ġuṣṣa hīç olmadı taḳṣīr

Ne itmege yarar çün oldı taḳdīr

3483. Ölümdür dirligüñ ḳaṣrına bünyād̠
Ebed ḳılmadı hergiz ādemī -zād̠

3484. Ol ılduzdı sen iy ay yüzlü gündüz
Çü gündüz ola bī-şek söyner ılduz

3485. Çırāġ-ıdı ol u sen ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Ṭañ olıcaḳ çırāġ ölse muvāfıḳ

3486. Sen odsın līk ol ʻūd belā-keş
Çün od yaḳıla ʻūd göynesidür h̬oş

3487. Yanar mūmsın sen ol pervāne-i zār
Çü yanar mūm pervāne cān oynar

3488. Döküldiyse birez şu bardaġuñdan
Aḳa yatur Şaṭṭ u Dicle baġuñdan

3489. Çü bedrüñ var (u) yoḳ dutġıl hilāli
Çü h̬ūb var olmaz-ısa n'ola ḥāli

3490. Ki Ferhād̠ öldiyse Şīrīn var olsun
Ṣaru gül gitdiyse nesrīn var olsun

3491. Çü yazdı nāmeyi yazıcı durdı
Yir öpüp ʻızzet-ile şāha virdi

3492. Çü gördi nāmesin Şīrīn-i şīrīn
Göriser acısın hem şehd ü şīrīn

3493. Eline virdi ilçinüñ biti şāh

Alup Şīrīn'e iletdi seḥer-gāh

3494. Yir öpdi nāmenüñ mührin götürdi
Durup oḳıdı bir bir ḥarf oturdı

3495. Şeker gördi ki müşge ḳatılupdı
Oġul balı ki zehre batılupdı

3496. Ne ol şerbetleri yudabilürdi
Ne ḳaḳırdı vü ne tīzlik ḳılurdı

3497. Saḳınġıl iy ḥekīm gör ne dir eyyām
Ki her işe 'ivāż olursa encām

3498. Ḳomaz işüñ eyü-y-ise vü ger dūn
Bilin baġlapdur işbu işe gerdūn

3499. Çü Ḫusrev ṭanz ile Ferhāḏ içün bir
Biti viribidi Şīrīn'e dil-gīr

3500. Çalap taḳdīr şöyleydi ki Meryem
Gözin yumdı vü öldi dünyeden kem

3501. İşitdüm şöyle Şīrīn acı zehrin
Şehe virdi çü kendü açdı behrin

3502. Çü Meryem şaḳladı Meryem orucın
Aġız yumdı zamāne kesdi gücin

3503. Ḫalāṣ oldı şeh-i 'ālem elinden
Nite kim yüklüler Meryem elinden

3504. Çü Meryem aġacı yıkıldı andan

Ṣavuldı ḳayġu vü endīşe cāndan

3505. Velīkin ḥurmet-içün şāh bir ayı
Yasın dutdı vü efġān didi vāy vāyı

3506. Anı uġurlayup çıḳmadı taḫta
Ḳara geydi döşendi ḳuru taḫta

3507. Çü Şīrīn añladı aḥvāl-i mātem
Hem aña gül göründi vü diken hem

3508. Sevindi güldi bir yönden revānı
Ki ḳurtuldı güniden aru cānı

3509. Daḫı bir yönden oldı zār u giryān
Ṣoñın añup oturdı baġrı biryān

3510. Şehin-şāh göñli içün ol ṭolu ay
Sevinmekden elini çekdi bir ay

3511. Bir aydan ṣoñra kim diken aradan
Ṣavuldı ḳıldı yārı bir yaradan

3512. Göñülde fikir ḳıldı söz ṣavābın
Bitisine şehüñ virdi cevābın

3513. Ne sözler kim anuñ göñlinde idi
Göñülden cümlesini şāha didi

3514. Çü yazıcı ḳalem aldı eline
Çalab adını yazdı evveline

3515. Söze virdi Çalab adıyla revnaḳ
Birez her bir sözüñ dībācesin çoḳ

3516. Ki oldur pādişāhlar pādişāhı
Baġışlar bir avuç ḳula günāhı

3517. Ḫüdāvendā cihāna kār u sāz ol
Bizüm ḳulluġumuzdan bī-niyāz ol

3518. Degül ṣuret ṣūretciler Yaradan
Müneccimler anuñ işinde nā-dān

3519. Virür hīç ḳılmaduḳ ṭapu ḳula ḳut
Hem ordadur ḳalemsüz ṭaşda yāḳut

3520. Deñizde ṭaġda yazıda ḳomaz hīç
Hemīşe kimse göñlin ḳayġudan pīç

3521. Çü miḥnetden ola ni'mete noḳṣān
Elümüzi dutar çün göre ḥayrān

3522. Çü şükrin ni'metinüñ unıdavuz
Ḳulaġumuz burur kim şükr idevüz

3523. Anuñ ḥükmindedür hep ḫalḳuñ işi
Yaradılmışlaruñ ḥāli dönişi

3524. Gehī yoḳlıġı gösterür gehī[56] genc
Gehī[57] rāḥat virür kişiye gāh renc

3525. Bu devrān içre kim dün-ile gündür

---

[56] Metinde (گاهي) şeklinde yazılmıştır. Vezne uygunu "gehī"şeklinde olmalı.
[57] Metinde (گاهي) şeklinde yazılmıştır. Vezne uygunu "gehī"şeklinde olmalı.

İki gün yas-ısa bir gün dügündür

3526. Gelini şāhumuñ girdiyse yire
Gelinler daḫı varsa n'işe yire

3527. Felek anuñ-çün tīz yaydı anı
Bilürdi kim şehüñ tīz ṭoydı cānı

3528. Ger andan yig yoġ-ısa şāha bir yār
Degül ġam kim şehin-şāh tīz ṭoyar

3529. Naẓar bir gökçege yine bıraġa
Ḳara gözler açup baḳa bıraġa

3530. Dirīġ oldur ki ol güneş ṭulına
Cihānda ḳalana bir ay bulına

3531. Üşenme gitse ol ḫūb ol genç
Ki genc-idi vü yirde yig olur genc

3532. Ḳayurma kim ḳalur her kim ḳayu yir
Götürmez ḳayġuyı ne gök ve ne yir

3533. Anuñ eger yataġı oldı taḫta
N'içün sen binmeyesin yüce taḫta

3534. Yig oldur Meryem-içün ṣolmayasın
Ki ʿĪsī olur-iseñ bulmayasın

3535. Saçı aç kirpügüñden saçmaġıl nem
Ḳomazsañ ḳayġuyı artar daḫı ġam

3536. Ölen ardınca hergiz kimse ölmez

Becid ḳayġulu olmaḳ hem ḫoş olmaz

3537. Dölenmez göñlüñ ansuz dutsun ārām
Unıt çün gitdi gözüñden dil-ā(rām)[58]

3538. Sen ol bāḳī begüm kim her ki toġdı
Gerek bata güneş gibi ki ṭoġdı

3539. Ölüye ḳılma aġlamaḳla bī-dād
Ki ṣabr it derseñ ulusan itme feryād

3540. Getürgil Ṣaṭṭa cāmı şöyle kim Cem
Dut eski zenbīli Baġdād'dan kem

3541. Cihān bāġından eksildiyse bir ṭal
Cihān sulṭānı sensin sen esen ḳal

3542. Güneş gibi yaluñuz ol cihānda
Dürişü ḳoma fiġān ḳayġu cānda

3543. Eger bir ḳuşa olursa çift bir ḳuş
Özüñ Simurġ u Simurġa ḳanı ṭuş

3544. Eger gitdiyse gevher dutma mātem
Ki kānsın kānda olmaya güher kem

3545. (Eger) yundısa yoḳ yazıda ḳoġıl
Ki yazıda bu cins öküş olur bil

3546. Eger gül gitdi diken olsa yig az
'İvāż ol bir güle al yüz yiñi yaz

---

[58] Metinde (دِلا) şeklinde yazılmıştır. Bu kısım eksik çıkmıştır.

3547. Eger kesr oldı büt Kisrī var olsun
Ḳo gitsün Meryem'i 'Īsī var olsun

3548. Çü şāh Şīrīn bitisini oḳıdı
Anı şīrīn sözi yavlaḳ doḳıdı

3549. Didi kim bu cevāb yā savaşdur
Kesek atan kişi yidügi ṭaşdur

3550. İş itdi tā ki iş etmek gerekdi
İşitdi ne ki işitmek gerekdi

3551. Yine Şīrīn'den ol şeker dilerdi
Sinek ġavġāsı gitdi diş bilerdi

3552. Çü bayramdan elin çekdiydi Meryem
Cihān oldı şehe bayramca ḫurrem

3553. Çü düşmen gitdi iş dilekçe bitdi
Bir içüm şu yiter düşmen çü yitdi

3554. Baña düşmen ṣoñında bir nefes yig
Bile düşmenle olmaḳdan ḳafeṣ yig

3555. Diri luṭf-ıla şāh Şīrīn'e peyġām
Velī olmadı şāh buyruġına rām

3556. Şehüñ dutmadı hīç fermānını ol
Çü derdüñ bulmadı dermānını ol

3557. Ki andan yig umardı Ḫusrev-i yār
Daḫı yigrek ola dirdi ṭaleb-kār

3558. Viribiyüp ulular ḳıya kābīn
Gelinlerde nite kim varsa āyīn

3559. Azın azın küs ü āgāz olurdı
Küsü çün atar-ıdı nāz olurdı

3560. Ḳumaşın görkinüñ işde görürdi
Bahā dirdi revā işde görürdi

3561. Çü üşendi vü ḥadden geçdi nāzı
Şāh endīşe ḳılup ḳodı niyāzı

3562. Ki göñül vire bir sevgülü yāra
Vara yār isteyü ayruḳ diyāra

3563. Bir işi kendüziyçün duta cüst
İşi başarmaġa hem olmaya süst

3564. Ṣorar-ıdı ḥikāyet her kişiden
Uṣañ olmaz her işe göz ışıdan

Şīrīn gidüp Ferhād'a piyāle süd vir...

3565. Cihān dutucılar resminde birgün
Oturmış taḫta Ḫusrev ol yüzi gün

3566. Elini öpmege ḳamusı muḥtāc
Ḳuşaḳ baġlayuban her bir geyen tāc

3567. Oturmış taḫt öñinde cümle şāhān
Zi Gūr tā Çīn vez Rey tā Sipāhān

3568. Ḫotan şāhı vü zengüñ şehriyārı

Şehüñ adına içerler ‘uḳarı

3569. Çü bir ḳaç devri yörendürdi sāḳī
Odından beglerün ḳılmadı daḳı

3570. Götürdi örtü Ḫusrev söz yüzinden
Didi odı bıraḳ üfür yüzinden

3571. Ki ḫūblar kim ola ḳuçmaġa lāyıḳ
Ne ilde bulına bize muvāfıḳ

3572. Biri didi leṭāfet Rūm içinde
Biri didi ki ḫūblar çoḳ Çīn’de

3573. Biri didi ki Ermen olsun ābāḏ
Ki ḫūblar anda ḳopar hep perī-zāḏ

3574. Biri didi ki ḫublar yiri Kişmīr
Ki şīrīnlikde yoḳdur anda taḳṣīr

3575. Biri didi ki lāyıḳ şāha dil-ber
Sipāhān’da bilürven adı Şekker

3576. Şeker andan görür yüz dürlü bī-dāḏ
Ḫuzistān’a ḳılur efġān u feryāḏ

3577. Ṭudaġında anuñ yüz gülmegi var
Ṭudaġında şeker ḳuldur degül yār

3578. Çemen ḳaftānı servinden alup ṭar
Semen oldı görüben gümişin zār

3579. Niḳābin alsa yil ü açsa māhı

Ḳuyudan kapladı Yūsuf yüz āhı

3580. Hemīn ʻaybı budur kim ol dil-ārām
Ḳılur küstāḫ özine ḫāṣṣ u ger ʻāmm

3581. Her arada her ādemle oturur
Ḳadeh uluyla kiçiyle götürür

3582. Kimüñle kim ḳılıç idüp düzilür
Yıḳılup ḫān-u-mānından üzilür

3583. Gice her kim ḳoca ol selvi ṭalın
Unutmaz hergiz aġzındaġı balın

3584. Göñül baġladıysa aña boyından
İşi endīşesi geçdi oyından

3585. Şeker bāzārı sevdāsı başından
Ki şīrīnligi var Şekker işinden

3586. Ne ansuz küymege çāre ḳılurdı
Sipāhān'dan ne ḳıġıru bilürdi

3587. Bir endīşeyle bir yıl ṣabr ḳıldı
Bu ḥāli kimse ne sizdi ne bildi

3588. Çü geçdi yıl yola sürdi çeri ol
Sipāhān'dan yaña dutdı yigin yol

3589. Sipāhān'a varup ḳondı şehin-şāh
Save'den key muʻaẓẓam gördi ol şāh

3590. Neşāṭa başlayup süci içerdi

Sözini yārinüñ her dem açardı

3591. Uġurlayın ol acı ḳandalıġın
Ṣorup bildi sarāyı ḳandalıġın

3592. Yaluñuz bir gice bir ḳulla durdı
Şeker bāzārı yolına iz urdı

3593. Çü Ḫusrev Şekker'üñ kūyına irdi
Sipāhān Ḳayṣer Şīrīn oldı dirdi

3594. Sarāyuñ ḫalḳasını arḳun arḳun
Ururdı çıḳdı ḳul ḳuşaġı altun

3595. Güzel yüzlü yigit gördi dururdı
Çü şāhlıḳ pertevin anda görürdi

3596. Ḳolını dutdı tā kim ḳondı Pervīz
'Alef dökdi öñine yidi Şebdīz

3597. İşāret ḳıldı kim Şekker yüz aça
Ṭudaġından şeker ḳonuġa saça

3598. Şeker çıḳdı elinden cām-ı cüllāb
Aġız ṭolu şeker gözi ṭolu ḫᵛāb[59]

3599. Oturdı vü götürdi cām-ı ni'met
Büt anuñ gibi yā Rabb ṣuffa ḫalvet

3600. Oturmış şāh-ı 'ālem nite kim Cem
Şeker ḳarşusına ḫoş şād u ḫurrem

[59] Metinde (خَابْ) şeklinde yazılmıştır.

3601. Biri biri ṣuyınca virdi süci
Gözine üyimek üyidi ṣoñucı

3602. Süci-nūşı ṭudaḳdan nīş ṣaldı
Şeker durdı aradan mūmı aldı

3603. Ḳabul olası ‘öẕr-ile yüzi aḳ
Şehin-şāh işiginden oldı ıraḳ

3604. Ḳaravaşlardan ürdi bir ḳaravaş
Ki beñzerdi aña başdaş u ḳoldaş

3605. Aña geydürdi ṭonın daḳınurın[60]
Viribidi vü andan daḫı nūrın

3606. Çü gördi şāh gelindi selvi ṭalın
Şeker ṣanup yir-idi ārzū balın

3607. Ulaşdı aña vü aldı murādın
Ṭolaşdı ḳuçdı vü ṣormadı adın

3608. Şeker ṣanup ṣorardı bal dudağın
Üzümin yir-idi ṣormaz-ıdı bāğın

3609. Çü ṭañ yar-ıdı durdı ol ḳaravaş
Gönüldi Ḫusrev öñinde ḳoyup baş

3610. Şeker ḳatına geldi çār u nā-çār
Eyitdi Şekker’e aḥvāl ü esrār

3611. Ne kim şāhdan görüben işidüpdi
Didi ḫalvetde her nāz iş (idüpdi)

---

[60] Metinde (دَاقِنُرْدِي) şeklinde yazılmıştır.

3612. Ṣanur şāh bile yatan dil-ber oldı
Ḳaravaş mūm dutandur Şekker oldı

3613. Aña didi göñülden saña mihmān
Benüm gibile ʿıyş itdüñ mi penhān

3614. Cevābın virdi k'iy şāh Ḫüdāvend
Cihānda görmemişven saña mānend

3615. Aġır gelmezse bir ʿaybuñ ʿayāndur
Ki aġzuñda birez ḳoḳu nihāndur

3616. Gülef yüzlüye didi şāh ne tedbīr
Semen tenlü didi bir yıl yimek sīr

3617. Şeh ol büt-ḫāneden çün çıḳdı gitdi
Tamāmet bir yıl ol ögüdi dutdı

3618. Bu söz üstine bir yıl çün bitdi
Mizācından şehüñ ol ḥāli gitdi

3619. Yine bıldurlayın bir gice durdı
Aña geldi Şeker yidügi yurdı

3620. Hemān bıldurki şīrīnligi buldı
Şeker ḳandasa şīrīn anda oldı

3621. Çü geçdi anda bir ḳaç dürlü oyın
Ḳuçuldı bil ü hem öpüldi boyın

3622. Çü gice ṣuyı sınıḳdı seḥerden
Melik ṣordı yine şīrīn Şeker'den

3623. Ki ḳonuḳ baña beñzer saña birgün
Gelüben ḳıldı mı bu resme dügün

3624. Cevābını şekerden virdi Şekker
Ki bıldur geldi bir mihmān-ı server

3625. Velī ḳoḳardı aġzı ol cüvānuñ
Senüñ müşkīn çirkin-idi anuñ

3626. (Didi) şāh ḳamunuñ ʻaybın bilürsin
Cemālüñ ʻaybınuñ görmez olursın

3627. Şehe şordı ki ʻaybumı digil fāş
Ki göz mi yüz mi alın mı veyā ḳaş

3628. Didi şāh kim ʻayıbdan bu ḳatıraḳ
Ki bir dem olmaduñ yaḳından ıraḳ

3629. Felek gibi her erle düzilürsin
Cihān gibi bir erden üzilürsin

3630. Güzel ḳuşsın güzellikde ḳanadsın
N'içün her dem bir aġaca ḳonarsın

3631. Seni gül gibi dutar her saḳağı
Boduç gibi öpersin her ṭudağı

3632. Cevābın virdi Şekker k'iy cihān-dār
Şeker ḳızdur şınaġıl işde bāzār

3633. Şanursın kimse yidi bu şekerden
Yā kimse şatun aldı bu güherden

3634. Mühürlüdür ḫazīnem Tañrı ṭanuḳ
Bu ḫᵛāndan yimedi hīç ḳonuḳ anuḳ

3635. Ne gice döşegüme kimse geldi
Ne gündüz incümi hīç kişi deldi

3636. Ḳaravaşlardur anlar kim görürsin
Ki ḫalvet odaġa bilü girürsin

3637. Evet benven ki ḳatuña gelen ol
Ḳılup ʻişret süciyle uzadan el

3638. Velīkin ol ki girür bucaġuña
Bir ayruḳdur ki düşer ḳucaġuña

3639. Çü şāh işitdi Şeker'den bu sözi
Bu maʻnīye ṭanuḳlıḳ virdi özi

3640. Çü maşrıḳ odınuñ çıkdı yalıñı
Şāh andan şu gibi gitdi yalıñı

3641. Sipāhān ululların istedi ol
Bulardan şordı dil-ber ḥāline yol

3642. Bir aġızdan ḳamu ol uyanuḳlar
Arulıġına oldılar ṭanuḳlar

3643. Ki kimse Şekker'üñ açmadı tengin
Ḳızıl güldür ki hīç saçmadı rengin

3644. Ḳumāşın yükde revāyişde dutar
Biş on ḳaravaşını işde dutar

3645. Ḳılur her bir kişi ile temāşā
Velī yoḳdur yaramaz işi ḥāşā

3646. Sarāyından oḳıdı ol nigārı
Gelin idindi kābīn ḳıydı arı

3647. Deliksüz incüsin bir demde deldi
'Aḳīḳ u la'l bir araya geldi

3648. Medāyīn şehrine gönüldi andan
Şeker anuñla ḫoş şāḏ u ḫandān

3649. Şeker ki 'ışḳ-ı Şīrīn'i ḳovardı
Şeker şīrīnligin ya'nī severdi

3650. Şeker yimekden uşandı cihān-dār
Yine Şīrīn ister çār u nā-çār

3651. Delü ḳılmış şehi Şīrīn-i dil-ber
Ezilmiş nite kim şu içre şekker

3652. Yanar Şīrīn'den ayru şöyle kim şem'
Ki mūm ḫoşdur nite kim bal-ıla cem'

3653. Şeh ol ḳayġuya çāre bulmaz-ıdı
Ki rāzın kime diye bilmez-idi

3654. Göñül hem-rāz ola vü evden ola
Ki yāḏ göñli yaramaz işbu yola

3655. Uġurlanmaḳ gerekmez sen ḳumāşuñ
Ḳoma kim bile yat içüñ ü ṭaşuñ

3656. Ṣu resme rāzuñı bilsün eyü yār
Nite kim bilür-ise yavuz aġyār

3657. Deñilmez sözüñi aġyāra dime
Degül aġyāra ṭoġru yāra dime

3658. Dime ḫalvetde vü dīvāna ol saḳ
Ki çoḳ olur dīvār ardında ḳulaḳ

3659. Saġınma rāzı kim dimek yaramaz
Saġınmaduḳ yig eydilmeyicek rāz

3660. Eger bilge eger bilmez ola yār
Mühürsüz aña ıṣmarlama ṭavar

3661. Sözi ol resme bisle kim serencām
Eyitmekden bulasın sen eyü nām

3662. Eger yüz yüz görürseñ aru yaḳın
Çü bir yüz yavuz ola anda saḳın

3663. ‘Adüvv göziyle baḳ ḥarfinden aç göz
Eyü yavuz bu ḫırḳatden bilür öz

3664. Melik bilmiṣdi çün rāyıydı pür-nūr
Ki Ṣīrīn göñlini añlardı Ṣāvūr

3665. Ḳıġırdı dergāha vü ḫāṣṣ ḳıldı
Nigār ansuz buñalduġını bildi

3666. Çü kaldı yaluñuz ol serv-i bālā
Dökerdi nergisi lü’lü’yi lāle

3667. Üşendi bir gice ḥāl ṭarlıġından
Ki gice yüz yıl oldı zārılıġından

3668. Ṣanayduñ gice-y-idi bir ḳara ṭaġ
Uçamaz diyeydüñ ölmiş ḳara ṭaġ

3669. Şirīn göñline ḳayġu ḳonuḳ olmış
Çırāġı gice gibi donuġ olmış

3670. Göñül ṣayrulıġından zār olupdı
Cihān-ıla savaşmaġa ṭolupdı

3671. Me   el ḫoşdur işittüñ ola nice
Ki ṣayrunuñ helāki oldı gice

3672. Ölü ṣayruya gice cānı virmek
Ki ṣayrudan biter ṣayruyı görmek

3673. Dil açdı didi Şīrīn iy zamāne
Bu dün midür belā mıdur veyā ne

Şīrīn gice ḫalvetinde oturur melūl ġamnāk

3674. Degül dün bir ılandur ḳara rengi
Yā ādem yiyici bir ḳara zengi

3675. Anuñ-çün aġlaram kim ḳara zengi
Gelüp göñlümden almaz pas u rengi

3676. Ne ṭañ iy lājiverdī gök bu işüñ
Ki her giceden ayruḳsı dün işüñ

3677. Meger göñlüm dütüni yoluñ aldı
Diken āhumdan ayaġuñda ḳaldı

3678. Benüm-ile ne kīnüñ var i gice
Bilimezven ne dīnüñ var i gice

3679. Cüvān-merd ol ne olduñ aẖı bu dün
Beni yā tīzcek öldür yā tīz ol gün

3680. Ni çün ḳara bulut gibi durursın
Öñünde ot mı ḳılıc mı görürsin

3681. Ṭutīnüñ elini tīz baġladılar
Ḳaçan Ülker ayaġın ṭaġladılar

3682. Ben ol mūmvan ki dün (…) fenārem
Dün uzunında mūmlayın yanaram

3683. Dügüm gör çarẖı yaşumda vü añla
Bu sözleri oḳı gör ü ṭañla

3684. Oḳı iy ḳuş eger var-ısa dilüñ
Gül iy ṭañla eger var-ısa bilüñ

3685. Eger kāfir degülseñ iy ẖurūs bir
N'içün göstermedüñ āvāz u tekbīr

3686. Veger od olmaduñ iy ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Demürde ṭaşra olmaġuñ ne lāyıḳ

3687. Bu ḳayġuda idi dīvāne göñli
Seḥer şem'i bulup pervāne göñli

3688. İşi şem‘i gibi ḳıldı rūşen
Dün aña gülḫan iken oldı rūşen

3689. Çü Şīrīn buldı ṣubḥuñ kīmiyāsın
Diyeydüñ dügine degşürdi yasın

3690. Şeb-istānı süpürürdi yüziyle
Çalab’a dir-idi şīrīn söz-ile

3691. Ḫüdāvendā dünümi gündüz eyle
Cihāna gün gibi beni yüz eyle

3692. Dünüm ḳarañudur rūşen çırāġ it
Güneş bu gice yüzüm aġ it

3693. Helāḳ eyler bu ḳayġu pehlevānı
Bu ḳayġudan çıḳar göynüklü cānı

3694. Gücüm yoḳ kim götürem bu belāyı
Esirge raḥmetüñden mübtelāyı

3695. Beni ḳurtar Hüdāyā ḳanlu yaşdan
Bedaḫşān la‘li gibi işbu ṭaşdan

3696. Elin yalvaranuñ dutabilen sen
Ölüm dut çünki feryād iderem ben

3697. Uşaḳ ma‘ṣūmlaruñ gözi yaşıyçün
Ḳoca maẓlūmlaruñ baġrı başıyçün

3698. Döşeklerde ġarībler yasduġıyçün

Ḳapularda esīrler basduġıyçün

3699. Şu ḥuccet-çünki göñli (bende) dutar
Ol āyet-çün kim cānı zinde dutar

3700. Ḳamu dīndārlaruñ aru dīniyçün
Ḳamu peyġāmberüñ ḫūb āyetiyçün

3701. Ġarażdan bī-nevā muḥtācları yçün
Ḫalāyıḳdan dilenmez açlarıyçün

3702. Ḥaḳ'a ṣıġınanuñ yol varduġıyçün
Günāh issi ḳuluñ yalvarduġıyçün

3703. Ḳamu ġāzīlerüñ alnı deriyçün
Şehīdler ḳanı aḳduġı yiriyçün

3704. Girü ḳalmışlar-içün kārüvāndan
Iraḳ düşmişler-içün ḫan-u-māndan

3705. Yiñi ögrenmişüñ virdi ḥaḳıyçün
Daḫı göynüklünüñ derdi ḥaḳıyçün

3706. Dün aġlayan ḳaraġı ḥurmetiyçün
Seḥer duran çırāġı ḥurmetiyçün

3707. Şu nūrıyçün ki var gözden ḥicābı
Ol iḫsānı içün kim yoḳ ḥisābı

3708. Üründü evliyānuñ ḫalvetiyçün
Yazuḳsuz enbiyānuñ ḥulletiyçün

3709. Şu ṭā'at çün ki ḳatuñda ṣevāb ol

Du‘āyiçün ki olur müstecāb ol

3710. Ol āhıyçün ki çıḳarsañ nefesde
Ol adıyçün ki ḳomaz ḳuş ḳafesde

3711. Ki ḳanlu göñlüme raḥm eyle bir dem
Beni ḳurtar veger-ni ġarḳ ider ġam

3712. Eger bir ḳılum bir dil olursa
Eger tesbīḥde ay u yıl olursa

3713. Henüz dilsüzlig-ile ḳalmış olam
Yüzinden şükrinüñ bir ḳılmış olam

3714. Sen ol varsın ki kimsin diyecek yoḳ
Yoġı var varı yoġ itdügüñ çoḳ

3715. Yaluñuzlıḳ ḥicābından nihānsın
Yimezsin līkin rezzāḳ-ı cihānsın

3716. Senüñ ḳapuñda ḳorḳandan umandan
Kimesne ḳalmadı maḥrūm īmāndan

3717. İşüñde kim ola biñ dürlü ta‘ẓīm
Aña yol bulımaz illā ki teslīm

3718. Felek baġla dünüñ eyvānı açduñ
Bize cān u cihān rızḳ saçduñ

3719. Virürsin rūzī ger cān alursın
Ne dilerseñ idersin sen bilürsin

3720. Senüñ tevfīḳuñ-ıla üstüvārın

Bu tevfīḳ üstüne tevfīḳ umarın

3721. Ki ben ṣayru vü ḳuvvetsüz (ü) zārem
Gider rencüm żaʿifüm key nizārem

3722. Bugün inʿāmuñ-ıla göñlümüz al
Ki inʿāmuñla ḫoş dur baña her ḥāl

3723. Sorarsañ ḥükmi yāḫūd̠ bir ḳażāyı
Baña teslīm-içün öñ vir rıżāyı

3724. Bu gizlü rāzı nite ṣaḳlayam ben
Ki gizlersem bilürsin gizlüyi sen

3725. Bilürven bende bir aṣṣılu iş yoḳ
Eger yoḳ bende sende bārī var çoḳ

3726. Çü bilürdi baş oldı gözi yaşdan
Kilidin işinüñ çıḳardı ṭaşdan

3727. Açıldı devlet-i gül-zār-ı bī-ḫār
Ki Şīrīn acısı oldı şeker-bār

3728. Niyāz Ḫusrev'üñ göñline ḳoydı
Ki göñlinde ne kim var idi yuydı

Ḫusrev Şīrīn odasına gelüp Şīrīn ḥāṣṣ ḫalāyıḳına...

3729. Çü altundan ʿalem götürdi ʿālem
Ki tārāc eyleye ḳanda ki var ġam

3730. Melik ʿazm eyledi kim ava gide
Göñül derdine tā bir çāre ide

3731. Ḫuceste fāl-ıla şāh-ı cihān-gīr
Gönüldi yazıya vü ḳaṣd-ı nahcīr

3732. Çü kūse kūsīler hep zaḫmı urdı
Felek[61] gibi yirinden yiri durdı

3733. Çü boru vü nefīr ü ṣūr u nāyı
Cihān işitdi ṣandı ṣūr nāyı

3734. Çalındı vü ḳıyām itdi ḳıyāmet
Ki maḥşer gün gibiydi ʻalāmet

3735. Çeribaşları dikdiler ʻālem hep
Bahādurlar yazıya çıḳdılar hep

3736. Çıḳa geldi cihān-dār-ı cüvān-baḫt
Rikābınca yayan çoḳ ṣāhib-i baḫt

3737. Bu bir yaña giderdi mīr-i faġfūr
Daḫı bir yaña subaşıyı ḳayṣūr

3738. Ḳuşaḳ baġlanmış u açmışdı ḳaşı
Bezenmiş tāc-ı Efrīḏūnla başı

3739. ʻAlem bir Kāviyāni şeh başında
Birez bulut gibiydi māh başında

3740. Ḳılıç baġlandı altunlu güherlü
Ḳuşananlar bahādurlar hünerlü

[61] Metinde (فَلَكْ) şeklinde yazılmıştır.

3741. Bu resme çünki şerden çıḳdı gitdi
Cihān iḳbāl-i istiḳbāl itdi

3742. Buyurdı ol cihān-dutucı güneş
Aña kim bişirürdi kim eve aş

3743. Ġirive çünki başladı ṭabl-bāz
Havāda ḳıldı av ḳuşları ḳutladı pervāz

3744. Revān oldı havādan ava şāhin
Cihānda ḳalmadı keklik güvercin

3745. Yidi gün avladı ol ṭaġ u yazı
Ṭoġan ṭurnā vü ṭavşan aldı tāzī

3746. Bir av alurdı avlardı daḫı bir
Bu kez ayruḳsı ava ḳıldı tedbīr

3747. Bir av yirinde eglenmezdi bir dem
Sürerdi avlayuraḳ şāh-ı ʻālem

3748. Pes andan sürdi yigin Şāh-ı Pervīz
Dönüp yönini Şīrīn ḳaṣrına tīz

3749. Çü ḳaṣruñ ḳaldı bir ferseng yolı
Buyurdı ḳondı sunuñ ṣaġı ṣolı

3750. Cihāna dutdı dutuḳ gice müşkin
Ḳatı ḳış u ṣovuḳ yil esdi çirkin

3751. Sovuḳ yil yanar od gibi yaḳardı
Ṣudan ḳılıç gibi buzlar çıḳardı

3752. Ne deñlü olsa bir ıssı havālu
Sovuḳ yasın çekemez ḳatı yalu

3753. Buyurdı şāh kim od yanduralar
ʻAbīr ü ʻanber ü ʻūd yanduralar

3754. Görünmezdi buḫūrdan gökdeki nūr
Havādan dökilürdi yire kāfūr

3755. Yatup diñlendi ol gice şehin-şāh
Uyıdı gün öñinde tā seḥer-gāh

3756. Güneş laʻli çü ṭaşra çıḳdı kāndan
Günüñ ʻışḳıyla gice çıḳdı cāndan

3757. Melik durdı sevinü döşeginden
Göge irürdi ʻişret döşeginden

3758. Seḥer başladı ʻişret itmege şāh
Ki ḫūb olur iken ʻişret seḥer-gāh

3759. Süci birḳaç ḳadeḥ çün şundı sāḳī
Sevinmekden ḳomadı ġuṣṣa bāḳī

3760. Süciden çünki şāhuñ ḳızdı başı
Murādın añladı vü dökdi yaşı

3761. Çıḳup ṭaşra binüp Şebdīz'e gitdi
Nigārın ḳaṣrına ḫoş ʻazm itdi

3762. Göñül esrük ü raḳḳāṣ[62] anuñla

---

[62] Metinde (وَارْقَص) şeklinde yazılmıştır.

Biş on ḳulluḳcı aldı ḫāṣṣ anuñla

3763. Ḫaber Şīrīn'e virdi ḳapucılar
Ki şāh geldi bile yoḳ ṭapucılar

3764. Buyurdı baġlayalar key ḥiṣārın
Ḳapu öñinde on kişi ni   ārın

3765. Dutup dururlar-ıdı kim çü Pervīz
Görine olalar aña güher-rīz

3766. Genc ü kimḫā vü ḫāṣṣ el-ḫaṣṣ aṭlas
Yola ol deñlü yaydılardı kim pes

3767. Bezendi uçdan uca yol güherden
Buḫūr irdi göge 'ūd u şekerden

3768. Ṭolu ay gibi ḳaṣruñ dāmında ol
Çıḳup diñlerdi ḳapuñuz küyüp yol

3769. Çü Şīrīn gördi Ḫusrev'i ıraḳdan
İşi elden varup düşdi ayaḳdan

3770. Birez ögi gidüp bī-ḫūḏ yaturdı
Gözin açdı ögin dirdi oturdı

3771. Ṭanışdı göñli ile kim cihān-dār
Ki geldi esrük ü bī-hoḏ ne hüşyā(r)[63]

3772. Eger yol virmez olursam vi   āḳa
Ne cān-ıla doyam acı firāḳa

---

[63] Metinde (هُشْيَا) şeklinde yazılmıştır.

3773. Veger dınmazsam u olur-ısam rām
Olam Veyse gibi dünyāda bed-nām

3774. Dürişem ṭoġru yolca gitmiş olam
Eger ṭop olmasa cehd itmiş olam

3775. Çü şāhin-şāh irişdi ḳapucılar
Segirdişdi bile hep ṭapucılar

3776. Ni ār itdiler aña aḳçe altun
Yire hem döşediler aṭlas altun

3777. Ol aṭlas ferşe başup Şāh-ı Pervīz
Yaḳın ḳaṣra gelince sürdi Şebdīz

3778. Demürden ḳapu gördi ṭaşça baġlu
Ḳapuda ḳaldı ḥayrān göñli ṭaġlu

3779. Şehin-şāh bir ḳapucıyı oḳıdı
Didi kim nāzenīn n'içün ḳaḳıdı

3780. Ne acı gördi Şīrīn benden āḫır
Ki baġlar ḳapuyı vü bunca ḳaḳır

3781. Gir aña di degül şāh bir ġulāmı
Selāmı ṣoñına ıdı peyāmı

3782. Ki bir ḳonuḳ ṭapuya geldi n'itsün
Aña yol var mı yā girü mi gitsün

3783. Dudaḳdan şekkeri bala ḳatarsın
Ḳonuġa baġlu ḳapu mı dutarsın

3784. Ḳapu aç pādişāham kim yilerven
Gelüp girü senüñ ‘öẕrüñ dilerven

3785. Bilürsin ben saña hīç bunda yavuz
Sığınmazdan n’içün döndüresin yüz

3786. Gerekdür göñli bizümle bir etmek
Yaramaz görmedin yüzüñi gitmek

3787. Dilerseñ kim bu yirde az ṭuram
Ḳo kim bir kez ayaġ üstinde görem

3788. Şehüñ peyġāmını zārıyla virdi
Şeker leb işidüben āh dirdi

3789. Buyurdı iş bilen ḳaravaşına
Ki çıḳ[64] ṭapuya Ḫusrevler başına

3790. Fülān şeş-ṭāḳı al u ṭaşra çıḳar
Ki başı dutıcaḳ eyvāna çıḳar

3791. Dutup içini ṭaşdan pāk eyle
‘Abīr ü müşk anda ḫāk eyle

3792. Döşek ḳızıllu şāl güherlü aḳlu
Bir altun kürsi ḳo altı ayaḳlu

3793. Şehāne şuḳḳa dut incülü ur bend
Pes andan di ki iy şāh-ı Ḫüdāvend

3794. Serā Türki degül Hindūsı ṭamuñ

---

[64] Metinde (جُوقْ) şeklinde yazılmıştır.

Cevābın şāh şöyle dir peyāmuñ

3795. Ki ger ḳonuġ-ısañ nāz eyleme çoḳ
Ne yirde ḳondurursam ḳon dime yoḳ

3796. Revā oldur bu güci götüresin
Ki ş’ol manẓarada birgün oturasın

3797. Ol iş bilen ḳaravaşı ḳapuda
Çıḳup Şīrīn buyurduġı ṭapuda

3798. Bir eksüksüz getürdi hep yirine
Oñat ḳulluḳcıdan kimdür yirine

3799. Ḳamu tertībi yirince çü itdi
Şehi ḳondurdı kendü çıḳdı gitdi

3800. Pes andan çoḳ bezek baġladı aya
Diyeydüñ bir perī uçmış hevāya

3801. Bıraḳdı öñine bir ṭon muraṣṣa‘
Ṣarındı[65] mıḳna‘a Māh-i Muḳanna‘

3802. Muraṣṣa‘ ‘anber-ile bir hamāyil
Daḳındı ḳıla yüz ‘aḳlı zāyil[66]

3803. (سَرَاغُنْج) kim bitüpdi dürr ü ṭaşa
Ḳopaydı cinnīler resmine başa

3804. Uruban ṭa‘ne ṭāvūsa hümāya

[65] Metinde (صَبرِنْدِي) şeklinde yazılmıştır.
[66] Vezin bozuk.

Güzel süglün gibi uçdı havāya

3805. Göñüller almaḳ āġāz eyleyüben
Niyāzı görüben nāz eyleyüben

3806. Ḫırāmān ḳaṣrınuñ burcına ol māh
Çıḳuban öpti yir baḳar-iken şāh

3807. Ḳulaġından ni   ār itdi delim la‘l
Ki çoḳ la‘l aldı Şebdīz’üñ demür na‘l

3808. Hemān Yezdān’a ġalṭān incüyi ol
Şehe ḳıldı ni   ār u ṭoldı dar yol

3809. Çü Ḫusrev baḳdı gördi ṭolu ayı
Ki dutmışdur hümā gibi havāyı

3810. Anuñ ‘ışḳı-y-ıla kim yār-ıdı cüst
Düşeyazdı yire olup özi süst

3811. Velī ṣan‘atdur kendüzin götürdi
Öpüp kendü elin ḳarşu oturdı

3812. Dil uzatdı delim ‘öẕr-ile Pervīz
Ṣorup şīrīn oldı şeker-rīz

3813. Ki yindek tāze ol iy serv-i āzāḏ
Ṭudaġuñ la‘l ü boyuñ serv-i şimşāḏ

3814. Bu göñül luṭfuñ-ıla tāze oldı
Kişilik daḫı bī-endāze oldı

3815. Güher gencin ḫāṣṣ u el-ḥaṣṣ u aṭlas

Yoluma dökdüñ anca kim didüm pes

3816. Hemīn ola ni ār iy cān özüñden
Yüzüñle ṣāḏem iy ṣāḏī yüzüñden

3817. Ḳapuyı baġlamaġuñ ne revādur
Ḫaṭā gördüm ʻaceb yā ḫūd ḫaṭādur

3818. Dimezven ki yücedür senden özüm
Ululıḳdan degüldür işbu sözüm

3819. Keremlüler ki ḳonuḳla dururlar
Ḳonuḳların daḫı yigrek görürler

3820. Cevābın virdi serv-i māh-i dīḏār
Ki ḳalsun devlet-ile çoḳ cihān-dār

3821. Felek olsun anuñ ḳılıcı bāġı
Hemīşe tāze olsun yüzi bāġı

3822. N'içün dirsin ki urdun yüksege taḫt
Ḳaravaşlaruñuñ yüksek olur baḫt

3823. ʻAlem oldum seni sevmekde bī-şek
ʻAlem ol yig ki başdan ola yüksek

3824. Eger aydan yüce olursa bu baş
Şehin-şāh ḥażretindeven ḳaravaş

3825. Daḫı didüñ ki ḳonuġı sevenler
Ḳonuḳ yüzini görmeye ivenler

3826. Ḳonuġı işbu resme ṭaġlamazlar

Ḳonuḳ yüzine ḳapu baġlamazlar

3827. Ne ḳonuḳsın sen iy evüñ ṭoġanı
Gerek avlayasın keklik nihānī

3828. Ḳonuḳsañ ḳonuġa virdüm odaġın
Ḳaravaş gibi ben durdum ayaġın

3829. Ḳonuġuñ ḫoş degül redd ü ḳabūli
Ḳabūli redd ider ḳonuḳ füżūlī

3830. Ḳapu baġladuġum yavlaḳ revādur
Sen esrük geldügüñ zīrā ḫaṭādur

3831. Ben oturmış olam ḫalvetde mestūr
Bize töhmet ola şeh gelse maḫmūr

3832. Sen öñ ḳılmaḳ yig-idi evde tedbīr
Viribimek gerekdi bir biş on pīr

3833. Beni almaḳ şu resme ki vü āyīn
Bu kāsidlıġ-ıla nice varayın

3834. Ḳaçan şīrīn ola bu işde Şīrin
Nite eyitse olmaz-ise kābīn

3835. Dilersin ser serin beni alasın
Gülefçe ḳoḳumı alup ṣalasın

3836. Bu şūrı Şekker ancaḳ ḳılursın
Ki Şīrīn şekkeri yigrek bilürsin

3837. Benüm ʻışḳumdan u benden ıraḳsın

Beni hīç görmemişdür yadıraḳsın

3838. Bugün düşmiş benüm ḳuş gibi dāma
Ḳapu baġlamış aġmış yüce ṭāma

3839. Demürden baġa ṭūtī[67] gibi düşmiş
Baña ṭāli‘ ḳaḳımış baẖt bişmiş

3840. (Yalu)ñuzlıġa ‘anḳā gibi ḳāni‘
Ne çāre şöyle emretdiyse ṣāni‘

3841. Ki sen ṣāḏī ḳılasın ben dökem yaş
Saña uçmaḳ ola ḳısmet baña ṭaş

3842. Degülven kiçi oġlan aldayasın
Gülicek virü ẖurmā aldı yasın

3843. Yaradan ḥaḳḳı-çün kim ẖār u ẖurmā
Baġışlar yaz u ḳış issi vü sermā

3844. Ki ẖurmāyı yimez hīç kimse bī-ẖār
Güne raġbet yoġ olmazsa gice ṭar

3845. Saña çoḳ bulınur bu yolda dil-dār
Velīkin acı Şīrīn'em ben iy yār

3846. Benüm ‘ışḳumda sen sulṭānlıġ-ıla
Geçürdüñ vaḳtüñi ẖoş ẖānlıġ-ıla

3847. Ne sā‘at bir ġarībi yāḏ itdüñ
Ne gün göñlüm senden ṣāḏ itdüñ

[67] Metinde (طولي) şeklinde yazılmıştır.

3848. Ne göñül ‘ışḳ-ıla āvāre ḳılduñ
Firāḳumdan ne ṭonı pāre ḳılduñ

3849. Yā ḳanġı peyke diyeydüñ bir peyāmı
Ne gice viribidüñ yā selāmı

3850. (أرزُدَكْ) sen ḳadeḥ ḫūblar-ıla ṣāḏ
Ḳalam Ṣāvūr varurdı ḳazma Ferhāḏ

Ḫusrev gelüp Şīrīn-ile Sarāyında ḳapu baġlu iken

3851. Cihān issi yinedür dürcin açdı
Güher kānına ḳarşu incü saçdı

3852. Gülef yüzlüye didi iy semenber
Tenüñden ṭañ yili her gün semenber

3853. Yüzüñ gül-zārı dāyim tāze olsun
Cihāna ḫūblıġuñ āvāze olsun

3854. Benüm aġzumdan artuḳ dudaġuña
Benüm yüzümden artuḳ saḳaġuña

3855. Cihānda kimse aġzı aġrımasun
Güniden baġrumı hem toġrama(sun)[68]

3856. ‘Itābuñ gerçi zehre batılupdur
Aña dirlik ṣuyından ḳatılupd(ur)

3857. Boyuñ servi yücedür bu revādur
Velīkin yüksege çıḳmaḳ ḫaṭādur

[68] Metinde (طُغْرُمَا) şeklinde yazılmıştır.

3858. Yiter ẓulm eyle kim olur mükāfāt
Yoġ-ısa bunda dünyāda çoḳ āfāt

3859. O ẓālim kim dutar bir tīġ-ı ḳattāl[69]
Döker ḫalḳuñ ḳanını yire fi'l-ḥāl

3860. Şu resme kim daḫı göñlüñ rāḥīmdür
Ki ṣuç sava vü ādemden ḳerīmdür

3861. Bu ucuzlıḳ baña benden olupdur
Diyimezven saña senden olupdur

3862. Yañıldum 'ışḳ u beglik olmaya bir
Ki yoḳdur 'ışḳ dīvānında tedbīr

3863. Baña sulṭānlıġ-ıla nāz idersin
Ḳul olam yidilem ḳanca yidersin

3864. Ḳula dutup iltüp ger ṣatasın [70]
Varam yābāna daḫı dökmeyem yaş

3865. Görürsem başumuñ üstinde ḫançer
Yüzüm döndürmeyem senden i dil-ber

3866. Baña cānsın hem dirliksin iy yār
Bilürsin sen ne var bilmezse aġyār

3867. Ayıḳ esrük ḫayālüñ gāh bī-gāh
İdinmişven gice gündüz naẓar-gāh

---

[69] Metinde (قِتَّالْ) şeklinde yazılmıştır.
[70] Vezin bozuk.

3868. Ger ayruḳ kişi bu ‘ışḳa ereydi
İşin başarup o gün mi direydi

3869. Ṭonum ẖalvetde ġamdan yir yir-idüm
Yiñi ṭon-ıla girü örter-idüm

3870. Anuñ-çün kim çeri döndürmeyevüz
İşi sulṭānlıġuñ olmaya yavuz

3871. Degülven rindüler ẖoş kim ṭuravan
Alup ṭanbūrı maḥleñe varavan[71]

3872. Benem ‘āşıḳ cihān issi cihānda
Cihān dutmaḳ ḳanı ‘ışḳ ḳanda

3873. Velī çün zülfüñ adın işidürem
Anuñ vaṣfıyla gözüm ışıduram

3874. Alurdum bir ḳılın yüz taẖt u tāca
Virürdüm biñ göñül sen boynı ‘āca

3875. Tenüm ayruḳ kişiyle eglenürdi
Velī cānum senüñle eglenürdi

3876. Murāda bir ādem dimese n’ola
Yigid-idüm yigitlik şöyllae ola

Ḫusrev gine Şīrīn’e ḳapuyı aç gireyüm ṣoḥbet...

3877. Yine ṭāvus yüzlü māh-peyker
İki la‘l açdı tā kim saça şekker

---

[71] Metinde (وَرَاوُزْ) şeklinde yazılmıştır.

3878. Cihān issi cihān-dutıcı olsun
Zamānla oynayup oyıncı olsun

3879. Yidi ıldız şehe ferrāş olsun
Hemīşe baẖtı bağı yaş olsun

3880. Benüm göñlümde H̬usrev'den neler var
Ḳoġıl şāhlıḳ ḥisābın ʻışḳa bir var

3881. Yañaġum ẖūblara ṭannāz olupdur
Ḳılıncum girü incüm nāz olupdur

3882. Reyāḥīne ḳoḳumdandur ṭarāvet
Bala şīrīnligümdendür ḥalāvet

3883. Güneş baẖtumda bir pervāne oldı
Yüzüm gördi ḳamer dīvāne oldı

3884. ʻAḳīḳüm laʻlüñ urur başına seng
Ḳomadı yüz gülüm yüz gülde bir reng
3885. Delim kez gözlere ben virmişem nūr
Tatar'dan itmişem göz darlığındur

3886. Çü āyā müşgimi zencīr iderven
Delim arslanları naẖcīr iderven

3887. Adumdur yüz cihān u bir cihān nāz
Saḳınmaġum çoġ u ḳaḳımaġum az

3888. Hemān şekker dökicidür duraġum
Hemā(n)[72] yirincedür girü dimaġum

[72] Metinde (هَمَا) şeklinde yazılmıştır.

3889. Ne var almam ger oldı gümiş nār
Hemān ‘ışḳum odı cānlarda yanar

3890. Hemān ‘āḳılları baġlayıcıvan
Hemān ‘āşıḳları ṭavlayıcıvan

3891. Yañaġum idicek aydın cihānı
Ṣatar zerince dāyim erġuvānı

3892. Bu esrük nergisüm nesrīne uymaz
Eli her kişinüñ ḳanına ḳıymaz

3893. Saḳın ḳanuña el açmayuban sen
Ki bunuñ gibi çoḳ ḳan itmişem ben

İkisi Ḫusrev -i Şīrīn sarāyında ṣoḥbet idüp söyleşdi

3894. Melik yine eyitdi iy yüzi māh
Olısar diyü diyü söz seḥer-gāh

3895. Güzellik ṣaġışın nice ḳılursın
Yüzüñ yüz ol ḳadardur kim bilürsin

3896. Baña çün pādişāhsın dökme ḳanum
Yazuḳdur bī-günāh acıtma cānum

3897. Belī şāhsın velīkin gevherüñ yoḳ
Budur şīrīnsin ammā şekkerüñ yoḳ

3898. Ḳaḳımaġı ḳo barışmaḳ yolın aç
Nifāḳ-ıla getürgil ‘öẕri birḳaç

3899. Ḳaḳımaḳ ḫūblaruñ ger āletidür

Velī eylük eyüler ʻādetidür

3900. Evet maḫdūmlaruñ tīzligi olur
Biraz hem raḥmet-engīzligi olur
3901. Baña ḫoş söyleseñ ḫoşdur ḫıvandum
Ne diñlendüm elüñden ne güvendüm

3902. Ḳamu bilür kişiye oldı maʻlūm
Ki olur müstaḥaḳ dünyāda maḥrūm

3903. Cihān olduḳça cānum sen olasın
Tenüm durduḳça cānum sen olasın

3904. Senüñ bendüñden āzād olu bilem
Göñülden ḳurtılımazsam ne ḳılam

3905. Cefā atın ṣalmaḳsa baña yiter
Güc-ile göñlümi almaḳsa yiter

3906. Cefā ḳılmaḳ degül ḫoş fāl eyü bil
Bu gice gicedür āḫır degül bil

3907. Beni ḫoş dut aduña bīşe geldüm
Seni dilerven işbu işe geldüm

3908. Cevāb-ıla Şīrīn-i leb-nūş[73]
Şekerden ḳıldı şāhı ḫalḳa (دَرُگوشْ)

Gine Ḫusrev ü Şīrīn ṣoḥbet itdükleri ḳapu

3909. Güher ḳabarcuġından açdı yāḳūt
Budaḳ ḫurmāya virdi ḳanda hem ḳut

[73] Vezin bozuk.

3910. Aña evvel didi iy şāh-ı ādem
‘Alem urduñ ki gördi cümle ‘ālem

3911. Egerçi reşk-i māh u Müşterīem
Saña cān u[74] göñülden müşterīem

3912. Ne sevgüñden çevürdüm yüz ne ṣapdum
Ne bir yüz gören artuḳ yire ṭapdum

3913. Seni añdum senüñle göñlüm açdı
Senüñle ṭoḳıdum hem sensüz açdı

3914. Senidüñ[75] sözüm ü hem sen saġıncum
Senidüñ māl u gencüm hem sen incüm

3915. Saña virdüm göñül dutdum saña yüz
Çevürdüm dünyeden senden yaña yüz

3916. Velīkin sevgü sende görmedüm ben
Belī çekdüñ boyın rām olmaduñ sen

3917. Ḥisābın ārzūnuñ yindek itmek
Vefā vaḳtinde ḳoyup yārı gitmek

3918. Ṭaleb itmek dün ü gün öz murādın
Ne yār adın ṣaḳlamaḳ ne öz adın

3919. Ṣanursın şehveti sen ‘ışḳ ya‘nī
Pes iy fāriġ ḳanısa ‘ışḳ ḳanı

---

[74] Metinde (بَائُو) şeklinde yazılmıştır.
[75] Metinde (سَنِيدَمْ) şeklinde yazılmıştır.

3920. Yarar ger pīle muḥkem bendi uram
Çü şāhsın saña baydaḳ nite sürem

3921. Geyige arslan uş böyle uya mı
Yiyüp bir serçe ṭavşangil ṭuya mı

3922. Eger sen serviseñ yā ḫār u yā ḫas
İkimüz daḫı bir topraḳdanuz bes

3923. Dilüñ ḫoş yandurur od iy cihān-dār
Ḫoş ol kim yaḳmaya ʿāşıḳları zār

3924. Bu ḳayġu seyli nā-gāh eyledi cūş
Beni daḫı seni hem alısar ḫoş

3925. Hele ṭūfāndan özüñe ḫaṭardur
Bu ḳapuda gerek otur gerek dur

3926. Yig oldur kim olduġumca ġonca aña
Yaḳışmayam ki yaḳışmaya baña

3927. Bu Ḫusrev gördi ol yārı ṭannāz
Çıḳarası degül başdan biraz nāz

3928. Oḳurdı anda efsūn tāc issi
ʿAceb Bābil'de efsūndan ne aṣṣı

3929. Didi yalvaru iy cānum cihānum
Çırāġum nūrum u şemʿüm revānum

3930. Özüñüñ baḫtı baḫtumuñ ṣafāsı
Tenümüñ cānı cānumuñ beḳāsı

3931. Nice nice bizümle bu savaş[76]
Nice boş küpecikden bağlamaḳ baş

3932. Sen öz ʻaybuñı gözden gizlemek ne
Benüm ʻaybumı yindek gizlemek ne

3933. Yiter ʻışḳ odını cāna bıraḳma
Beni yirden ḳoduñ ḳana bıraḳma

3934. Helāk itdüñ beni tīmār idersin
Zihī ṣayrumı tār u mār idersin

3935. Yaṣuñ uzun ne ḫoṣ tīmār olur bu
Yıḳıldum cümle ne miʻmār olur bu

3936. ʻAzāb eylersin iy cān ḫaṭādur
ʻAzāb uçmaḳda yoḳ ṭamūda revādur

3937. Bu gice vir baña bu ḳapudan yol
Dutuldum zülfüñe āḫır yiter ol

3938. Bu yolı aç u kīne ḳapusın yap
Unıtma ṣoḥbetümüz cevr-ise ṭap

3939. Ḳapu açmaġa ger yoġ-ısa imkān
Ki ola bir ġarībe anda dermān

3940. Bıraḳ burḳaʻ yüzüñden alnuñı aç
Ne ḥācet güneṣe burḳaʻ veyā tāc

3941. Ḳızıl yākut-ıla ʻanber senüñ var

---

[76] Metinde (سِيَاوُشْ) şeklinde yazılmıştır. Vezin bozuk.

Müferrīḥ sen düze bilürsin iy yār

3942. Delürdüm-ise uṣṣuñı sen alduñ
Elüm sen dut ki sen yābāna ṣalduñ

3943. Dudaġuñ balını bizden ḳaçurduñ
Dilüñ nīş-ile göñlüm bir ḳaç urduñ

3944. Bu yumşaḳlıġ-ıla olma iri sen
Ki kirpü görmedüm bir ḳaḳumı ben

3945. Beni göndür göñül ḫoşluġ-ıla şād
Ki varam içem ü aduñ idem yād

3946. Yüzüm ḳaldı ise ayru özüñden
Naẓar ḫoşnūd ola bārī yüzüñden

3947. Veger olmaz-ısañ bir dem baña rām
Nite dileyesin ʻöẕr iy dil-ārām

3948. Sınuḳ göñlüme urma bu ḳadar ṭaş
Ki güldür degül (yā) polād u yā ṭaş

Ḫusrev (ü) Şīrīn

3949. Gücüm yiter ki şimdi girü gidem
Özüñden yig bir işi hem-dem idem

3950. Velīkin ṣoḥbetüñi ögerin ben
Ki çoḳ ḥurmet ḳılupsın ilerü sen

3951. İcāzet virdi ṭuṭaġına Şīrin

Ki sözde göstere hem şehd ü şīrin

3952. ʻAķīķın getürüp lü'lü'yi açdı
Güher yumdı vü incü laʻl saçdı

3953. Didi öñdin ki iy şāh-ı cüvān-baḫt
Bezeñmişdür senüñle tāc u hem-taḫt

3954. Senüñ düşmenlerüñ üstine bellü
ʻAlem ayaķlu olsun ķılıç ellü

3955. Yaşuñ uzun yalımuñ yüce olsun
Yüzüñ gülsün düşmen yüzi şolsun

3956. Hemīşe saña ķılsun baḫt u yārı
Ki ayaķda dutarsın rūzigārı

3957. Pes andan oldı yanar od gibi tīz
Eyitdi Ḫusrev 'e ki şāh-ı Pervīz

3958. Beni gör ḥālümi añla terk it
Yanar oda dutuşmış gör yüri git

3959. Belā seyli yuvalar bizi nā-çār
Sen al raḫtuñı girü yuvaña var

3960. Yarasa gibi dünle ķılma pervāz
Cura ţoġanca gündüz uç ķış (u) yaz

3961. Ol efsūn gitdi kim öñ ışıdurduñ
Yā ol sevgü ki göñül işidürdüñ

3962. Ben ol Türk'em (ü) Ţatca hem bilürem

Bilürem nāz u ṭannāzlıḳ ḳıluram

3963. Dürişme rence olma yimegil ġam
Edeple sözüñi ya‘nī ki epsem

3964. Ḥelālı yi(gil) ṭoġan gibi murdār
Yime ger keskin ü olmaġıl ḫᵛār

3965. Pes andan ḳıldı andan Tañrı’ya yād̠
(بَدَادَا) rū be-dīn dünyā vü dād̠

3966. Daḫı diri (vü) çün kim ölmegi yoḳ
Uyanuḳ çün ki uyımaz az u çoḳ

3967. Gök içün kim ulur her gice gül-şen
Güneş çünkim ḳılur dünyāyı rū(şen)[77]

3968. Cemāl-i ḥūr-içün uçmaḳ içinde
Ḫazān-içün ḳara ṭopraḳ içinde

3969. Kerīm-içün ki virür minnet itmez
‘Alīm-içün ki bildügin unıtmaz

3970. Bu dün içün devrānı döndüren-çün
Yaradan-içün ‘üryān göndüren-çün

3971. Degül Ḫusrev (ü) Keyḫusrev’se aduñ
Kābinsiz ḥāṣıl olmaya murāduñ

3972. Bu ḳaḳımaḳla şehden yüz çevürdi
Eligdür didi genc el çekdi durdı

[77] Metinde (رُو) şeklinde yazılmıştır.

3973. Gice çünkim Ḫotan āhūsı yitdi
Özin öz müşgi-y-ile tāze itdi

Ḫusrev ile Şīrīn ṣoḥbet iderken Ḫusrev ḳapu

3974. Geyik buzaġusı gibi aġzı südlü
Gezerdi sebzede hep yüzi udlu

3975. Geyik gibi şehüñ göbegi düşmiş
Geyik gizlü nigārı aña buşmış

3976. Delim iñlerdi kim raḥmet ḳıla yār
Aña ḳılındı ş’ol resme ki aġyār

3977. Bir ulu ḳarañu dünden çü geçdi
Melik ol aradan göynükle geçdi

3978. Sürerdi atını ṣayru gibi zār
Gözi yaġmur dökerdi bulıt u ḳar

3979. Yöni girü ḳaluban baġrı başlu
Yola bī-ḫūḏ gönüldi gözi yaşlu

3980. Ne ayaḳ kim süreydi atını tīz
Ne el kim duta tā kim düze Şebdīz

3981. Dir-idi ḥasret ü zārı ile ol
Ki bir ṭaġ olsa yāḫuḏ bir ḳuyı yol

3982. Meger kim egleneydüm bu sebebden
Iraġ olmayadum ol nūş-ı lebden

3983. Gehī[78] tünd olup el dize ururdı
Gehī[79] aġlayu āh diyü dururdı

3984. Çün irişdi çerisine şehin-şāh
İçi tasa ṭolu göñli ṭolu āh

3985. Bu kilki-y-ile her dem bilge naḳḳāş
Dir-idi açġıl alın çaḳmaġıl ḳaş

3986. Dir-idi saña Şīrīn ṭoġrudur yār
Dili ger acı oldıyısa ne var

3987. Ne var Şīrīn ḳılursa şūr u ġavġā
Dikensüz iy ʻaceb kim gördi ḫurmā

3988. Ne şīrīndür eger ḳaḳıya Şīrīn
ʻAceb mi Ḫusrev'e ger ḳıya Şīrīn

3989. Ki şīrīnlikde ṣafra oldı ḥāṣıl
Göñülde ḳayġuyı dutmaḳ ne müşkil

3990. Melik çün gördi aġyār anda hīç yoḳ
Şikāyet eyledi Şāvūr'ına çoḳ

3991. Ki gördüñ mi ne itdi baña ol yār
Ne itdi ol göñül alıcı dil-dār

3992. Ne utanmazlıġ itdi ol vefāsuz
Çü ʻavratdur ḳanı ud u ḳanı yüz

3993. Ne ol ḳatı sovuḳdan ḳızdı özi

---

[78] Metinde (گاهي) şeklinde yazılmıştır. Vezin için "Gehī " gereklidir.

[79] Metinde (گاهي) şeklinde yazılmıştır. Vezin için "Gehī " gereklidir.

Ki yumşatdı birezcük ḳatı sözi

3994. Anuñ ulaşmaġından ḫᵛār oluram
Ṭozından baġrumı yiyüp zār oluram

3995. Düşüp pīl ayaġı altında yatmaḳ
Yig andan kim çıgāna el uzatmaḳ

3996. Ṣuya boġılsa yig kim ḳurbaġadan
Kişi yardım uma yāḫūd baġadan
3997. Kişi incüyi aru ṣuda bulur
Ki ṭopraḳ isteyen er ṭopraḳ olur

3998. Yir öpdi öñdin ol naḳḳāş-ı Ṣāvūr
Pes andan didi baḫt-ıla öküş ol

3999. Ki ḳaḳımaḳda tīz olmaḳ degül key
Suçı baġışlayandur Ḥātim-i Ṭāy[80]

4000. ʻAceb mi ḫūblaruñ ṭapduġı tīzcek
Cefāların götür yāḫūd elüñ çek

4001. Ḳamu ḫūblar yavuz ḫūlu olurlar
Gelinler hem yüzi ṣulu olurlar

4002. Ne güldür ol ki imīndür dikenden
Bu sırrın ṣor gül aġacın dikenden

4003. Ne genc ola ki olmaya ılanı
Ne aṣṣı var ki olmaya ziyānı

4004. Boyun çekmek güzeller āletidür

[80] Metinde (حَيْ) şeklinde yazılmıştır.

Niyāz itmek sevenler ʻādetidür

4005. Çü ʻavratdur ḳapuñı baġladuñ dur
Ki bacañdan gire anca vire nūr

4006. Ṣanur mısın ki ġuṣṣa yimez ola
Meger ṣabr-ıla rāzın dimez ola

4007. Gice yüklü-y-ise ṭoġura āẖır
Hemīn olmaḳ gerek bu gice ṣābir

4008. Kişi ṣabr-ıla olur baġdan āzād
Ki ṣabr-ıla yig olur ādemī-zād

4009. Umaram kim bu iş ḳalmaya müşkil
Murādı tīzde ṣāhuñ ola ḥāṣıl

4010. Bu vaʻdeyle şehi ol ṣād̠ iderdi
Yıḳılmış göñlini ābād̠ iderdi

Şīrīn H̱usrev ’e yanup ardına düşüp H̱usrev ...

4011. Hemān söz issi pīr-i sāl ẖūrde
Bu ḥālüñ ṣūretinden açdı perde

4012. Ki Şīrīn göñli ṣāhsuz oldı key dar
Gözinden ḳanlu yaş aḳardı bıñar

4013. Ki ḳanı baş bu ḳayġuyı götüre
Göñül ḳanı ki ṣabr ide otura

4014. Çü gitdi ṭāḳatı ṣūrīde oldı
Utandı işlerinden beñzi ṣoldı

4015. Ḳatı çekdi ḳolañ Gülgūn’a ol teng
Anı Gülgūn gözi yaş gül ü reng

4016. Binüp ol ḳutlu raḫşa yola ḳondı
Su gibi yanar od üstine bindi

4017. Yola ḳullar ṭon-ıla ‘azm idüben
Girüp Şebdīz izin Gülgūn gidüben

4018. İrişdi Ḫusrev’üñ leşker-gāhına
Çün oldı yaḳınraḳ ḫar-gāhına

4019. Dilini baġlu gördi pāsbānuñ
Kimesne girmedi yolına anuñ

4020. Üşendi çevre yanın gözlemekden
Pusa yasa özini gizlemekden

4021. Şehin-şāh ḥażretinde bilge Şāvūr
Çü aydan ṭolmış-ıdı yir ü gök nūr

4022. Iraḳdan gördi bir atlu gelürdi
Aña fālı igen ḳutlu gelürdi

4023. Şāhı ol dem uyutmış-ıdı üstāḏ
Delim efsūn aya ḳarşu idüp yāḏ

4024. Çıḳup Şīrīn’e ḳarşu yüridi ol
Kimesne bilmedi aldı biraz yol

4025. Çü yaḳın geldi ṣordı kim ne ersin
Perī misin nesin ḳanda gidersin

4026. Ki arslan bunda gelse güci gider
Ilanı ḳorḳudan ḳarınca yider

4027. Çü gördi Şāvūr'ı gül yüzlü bildi
Ḳonup Gülgūn'dan aña ṭapu ḳıldı

4028. Ṭaña batdı ṭañlayıcaḳ işitdi
Ḥaḳīḳat bilmege biraz yaḳışdı

4029. Naẓar çün ol yüze yañaġa irdi
Başı göge yüzi ṭopraġa irdi

4030. Aña didi ki nite düşdi bu rāy
Ki gökçek yüzüñ oldı 'ālem-ārāy

4031. Gözümüñ oldı tozuñ tūtīyāsı
Bu luṭfuñ ḥaddi yoḳtur hem ḳıyāsı

4032. Elini dutdı vü bir yaña gitdi
Ḥikāyet ḳılup aḥvālin eyitdi

4033. Delülikden şaha yol virmedügin
Peşīmān olup aña irmedügin

4034. Olur olmaz ḥikāyet eyledügin
Sözin ḳuş gibi bī-vaḳt eyledügin

4035. Didi andan çü şāh atını sürdi
Bu göñlüme ġuṣṣa baġını urdı

4036. İşümden şöyle ben bī-çāre oldum
Ki aḳlum gidüben āvāre oldum

4037. Ben uş ṭapuña ḫoş ta'līm iderven
Saña kendüzimi teslīm iderven

4038. İki ḥācet dilerven ḥācetüm ol
Bu ḥācetde baña sen dest-gīr ol

4039. Biri çün şāh 'işret ḳıla āġāz
Cihāna düşdi nūş-ā-nūş-āvāz

4040. Delim luṭf idüben iḥsān ḳılasın
Beni bir köşede penhān ḳılasın

4041. Şaha añlatmayasın gizlü rāzum
Budur senden benüm evvel niyāzum

4042. Şehüñ nāzenīn-āyīnin cemālin
Görem hem ḳadd u ḳālin yāl ü bālin

4043. İkinci ger bulursa ḳatuma yol
Kābinsüz baḳmaya bendin yaña ol

4044. Veger-ni yoluma girüp giderven
Başum alup odama 'azm iderven

4045. Ki ḳayġudan dükendi ṣabr u ṭāḳat
İşüm ḳayġu vü şāh işi ferāġat

4046. Çü anuñ cümle işin bildi üstāḏ
Boyun dut(dı) işine and idüp yāḏ

4047. İletdi āḫūra Gülgūn'ı Şāvūr

Gölükci[81] getürdi ḫar-gāha mestūr

4048. Şu resme baġladı anı ki Şebdīz
Bunı eyle aġırladı ki Pervīz

4049. İki girdek düzetmiş-idi Ḫusrev
Biri çadırdı vü biri derim ev

4050. İçi altunla cevherle bezenmiş
Hemīşe ʿıyşa şāh anda özenmiş

4051. Birisi ʿayş itmeg-içün adı fāş
Biri gizlü ki uyḳuya ḳoya baş

4052. Perī yüzlüyi penhān nite kim ḥūr
Yatacaḳ girdege iletdi Şāvūr

4053. Elin aldı vü girdi girdege ol
Çıḳup yapdı ḳapu ṭaḥsīn ḳılup bol

4054. Şehüñ ḳatına geldi yüzi gülce
Bilin baġlayuban ḳulluġa ḳılca

4055. Gehī[82] mūmı düzüp eylerdi rūşen
Gehī[83] durup ṭavāf iderdi gülşen

4056. Çün uyḳudan uyandı Ḫusrev -i Şāh
Münevver oldı gökde nite kim māh

4057. Çoḳ alḳış ḳodı Şāvūr'a cihān-dār
Ki ben uyḳuda baḫtuñ yār u bī-zār

---

[81] Metinde (گُلُرْجِي) şeklinde yazılmıştır.
[82] Metinde (گَاهِي) şeklinde yazılmıştır.
[83] Metinde (گَاهِي) şeklinde yazılmıştır.

4058. Bu gice görmişem baḫtuñda bir düş
Sevindüm umaram yārum gele ṭuş

4059. Görürdüm yaʻnī uçmaḳ gibi bāġı
Dutardum anda bir rūşen çırāġı

4060. Çırāġumuñ bu aydında degül bir
Ki bu işde nite olası taʻbīr

4061. Dilin uzatdı taʻbīrine Şāvūr
Ki rūşen eyleye gözüñi ol nūr

4062. Ṣabāḥa irüre Ḥaḳ ḳara düni
Ḳocasın tīzcegin ol yüzi güni

4063. Bu muşṭuluġa gel süci içelüm
Göñülden laʻl kānını içelüm

4064. Yarın bir yiñi meclis sāz idelüm
Bu kez söz-ile nice sāz idelüm

4065. Seḥer-gāhı çün bezendi ṭaġ u yazı
Gelin gibi güneş açdı duvaġı

4066. Uyandı girü uyḳudan şehin-şāh
Sevinü göñli oldı cüst (ü) āgāh

4067. Buyurdı baġladılar bār-gāhı
Yiñiden düzdi yine kār-gāhı

4068. Urulmış bārgāh-ı pādişāhī

Dirilmiş anda sālār[84] u sipāhī

4069. Oturmışlardı kürsi üstine şād
Ḳamunuñ ḫaṭırı ḳayġudan āzād

4070. Piyāle sāḳī ḫālā māl idüpdi
Aradan ḳayġu bir yaña gidüpdi

4071. Oturmış Bārbed̲ ḳopuz elinde
Düzerdi naġme-ter her bir ḳılında

4072. Göñüller micmerine[85] oldıdı ʻūd
Ol oḫtın kim çalardı Bārbed̲ ʻūd

4073. Çü zaḫme uladı ebrüşime ṭuş
Uyurdı gice gice aslanı ḳuş

4074. Ḳulaġın ḳopuzuñ söyle bururdı
Ki burmaḳdan ḳopuz zārī ḳılurdı

4075. Nikīsā adlu bir er daḫı çengī
Begiydi ḫāṣṣı vardı nām u nengi

4076. Anuñ gibi ḫoş eydici ḫoş āvāz
Bu çeng arḳalu çarḫ-ı erġanūn-sāz

4077. Nevālar[86] naġmeler çalar-ıdı cüst
Hevā ḳuşı olurdı işidüp süst

4078. Özini zühreden artuḳ görürdi
Hemīn ol Bārbed̲ resmin ururdı

---

[84] Metinde (سَلاَّرُ) şeklinde yazılmıştır.
[85] Metinde (مَجْمَرِنَه) şeklinde yazılmıştır.
[86] Metinde (نُوَالْرْ) şeklinde yazılmıştır.

4079. Melik ol ikiye cānın saçardı
Göñül ḳapusın u gencin açardı

4080. Çaġırdı perdeden ol cān-ı Pervīz
Ki iki muṭrıbuñ birin oḳuñ tīz

4081. Ḳapu öñinde otursun ḫoş çeng
Benüm göynüklerüme ḳılsun āheng

4082. Disün göynüklü ḫālüm sāz-ıla ol
Ben arḳunraḳ aña āvāz-ıla ol

4083. Nikīsā'ya ḳapu öñinde Şāvūr
İki adım ıraḳ didi kim otur

4084. Ḳapudan baḳmaġıl iki gözüñ yum
Ḳulaḳ dutup hemān andan ḫaber um

4085. Ne kim gizlü dir-ise āşikāra
Ḫoş āvāz-ıla bildür şehriyāra

4086. Nikīsā[87] nite kim buyurdı ol rā(s)t
Bu ırı çaldı mevzūn perdesi rāst

Ve Ḫusrev ḳatında çeng çalındıġı yirdür

4087. Uyıma iy göz imdi bir zamān sen
Ki devletde bulasın bir nişān sen

4088. Benümle düzüñ iy baḫt yiter ḳaç
Kilīḏ-ile bu göñlüm baġını aç

[87] Metinde (يكيسا) şeklinde yazılmıştır.

4089. Çıḳar başumdan iy ṭālı‘ aġırlıḳ
İşit bir kez nice nice saġırlıḳ

4090. Ciger yanar yürek ḳana batupdur
Esirgerseñ demi şimdi yatupdur

4091. Ḳatı üftāḏe vü igen ża‘īfem
Velī cān oynamaġa key ḥarīfem

4092. Beni bıraḳma gölge gibi yire
Ki ben çoḳ durmışam baḫtum yire

4093. Sarāyuñ ḳulluġına virmişem baş
Baña sen şāh (u) ben saña ḳaravaş
4094. Ṣorarsın baña ki nite geçersin
Ki ayrulıġum aġusın içersin

4095. Çü bilürsin ü ṣorarsın ‘acebdür
Ne diyem işüm dün gün ta‘abdur
4096. Nite ola ġarīb ü zār ḳılmış
İçin endīşesi yārınuñ almış

4097. Gülef mānendi sevgüde yüz açmış
Cihānı görmedin yābāna ḳaçmış

4098. Boġulmış da ne tābūt ve ne ḫoḏ raḫt
Ölü daḫı bulurmış dünyede baḫt

4099. Bu göñlüm nā-murād u yaluñuzdur
Yaluñūzlıḳda ḥālüm key yavuzdur

4100. Çü saña şöyle ḫoşdur pes ne tedbīr
Senüñ fermānuñ-ıla olmışuz bir

4101. Saña ḥükm itmezem kim taḳılursın
Beni yigrek dutarsañ sen bilürsin

Şīrīn gelüp Ḫusrev'üñ odaġında otururken Şīrīn ayru odada

4102. Ḫazīn āvāz-ıla ol murġ-ı gülzār
Sipāhān'da bu ırı ırladı zār

4103. Benem ḳūyuñda iy eylük çırāġı
Kişi kim ola ṭanımış ayaġı

4104. Ki ger ḳoyun gibi keseñ başum zār
Ḳapuña yilerem it gibi nā-çār

4105. Alursın göñlümi endīşe yoḳdur
Göñülsüzlige yiter pīşe yoḳdur

4106. Girü ḳalmışvanın sen māhī-veşden
Nite kim ḳalsa bir ẕerre güneşden

4107. Yüzüñden ayrulup çıḳdum beñizden
Balıḳ gibi kim ayrılur deñizden

4108. Yüzüñ mülkiñe çünkim tāzedür ay
Gerek esrit ṭudaġundan gerek ay

4109. Bu 'ömr-ile ki ellidür yā yitmiş
Yā yaḳındur bize va'deye yitmiş

4110. Ne lāzım yüz dügüm ayaġa dügmek
Sözi aġızda egmek yā ki bölmek
4111. Eger bir dem ṭudaġum güldüresin

Ölü diri ḳılasın öldüresin

4112. Ḥasūd-ı şūm (u) beḏ-baẖt-ı laʿīni
Ḥasūduñ olsun uddan ṭolu sini

4113. Ḳamu ʿömrümde gözümden odaġuñ
N'ola bir gice öpersem ayaġuñ

4114. Baña ẖoşdur yüzüñe göz ışıtmaḳ[88]
Mübārekdür hem āvāzuñ işitmek

4115. Gözümden gizlüsin līkin sen iy cān
Yavuz gözden nite kim āb-ı[89] ẖayvān

4116. Çalap kim yaradıcılıḳ işidür
Düni ḳara ḳılup güni ışıdur

4117. Ümīḏüm var ki luṭfı ile bir dün
Ḳara ḳayġu dünini eyleye gün

4118. Çü Şīrīn Bārbeḏ'den buldı sāz uz
İşitdi ʿışḳ elinden gördi yavuz

4119. Gögüzden çekdi nāle ol büti teng
Didi çengīye digil ẖoş çalup çeng

4120. Çal ol yolı ki yolsuz ḳoya şāhı
Meger bizden kese feryāḏ u āhı

4121. Ḳatı siḥr itdi çalmaḳda Nikīsā
Rehāvīde bu ırı bülbül-āsā

---

[88] Metinde (اشِتْمَكْ) şeklinde yazılmıştır.

[89] Metinde (آبْ) şeklinde yazılmıştır.

4122. Düzil iy yār içi yanmışlar-ıla
Yürek ḳanı ile ḳanmışlar-ıla

4123. Ki dün geçdi vü yarın hem geçiser
Bugün her kim ḳona yarın göçiser

4124. Dügüm şeş bizüm-ile baġlulıḳ ṭap
Öñ gör ʻömri uṣañlıḳ ḳapusın yap

4125. Eger yārı vü yāḫūd şehriyārı
Degüldür birinüñ muḥkem dīvārı

4126. Yig oldur kim bu gice ḫoş geçevüz
Amān olursa yarın hem içevüz

4127. Çü bilmez iresin kişi yarına
Bu gice yig kim irişe yārına

4128. Beni ʻışḳuñla ḳılduñ ḫalḳa bir (گوشْ)
Boyun virdüm ḳodum ḳulluġa baş uş

4129. Bu ʻayb-ıla beni ṣatun alupsın
Ḳaravaş dimezem ḫatun alupsın

4130. Çü ʻaybum-ıla alduñ girü ṣatma
Bahāmı aluban māluña ḳatma

4131. Bu ʻömrümden dülik sizüñle birlik
Hemīn ulaşmaḳ andan ṣoñra dirlik

4132. Ḳulaġum sözüñ işitmege ḳāniʻ
Dilersem daḫı olsun baḫt māniʻ

4133. Ben ol bāġum yimişüm dirmediler
Ḳapumı açmaġa hem irmediler

4134. Uzadan senden artuḳ nāruma el
Ṣunıcaḳ esridürven nāruma el

4135. Şu lebden özge kim aġzı şekerdür
Bu bādāmum dadından bī-ḫaberdür

4136. Urursañ başuma fınduḳ gibi ṭaş
ʻUnābum görmeye hīç kimsene fāş

4137. Eger ḫurmā derici baña uya
Hemīn benden dügin yiñine ḳoya

4138. Aġız kim alma uma benden aña
İş ola kim diri olduḳça aña

4139. Turunc-ıla kimüñ işi olursa
Ḳadem bıçaġa ḳor nārinc-āsā

4140. Güneş olursa bir kişiye ay ol
Bulımaz senden artuḳ bu bāġa yol

4141. Ḳapuyı açmadumsa şehriyāra
Yüzüm üstine geldüm şehriyāra

4142. Şehüñ ayaġına ger ḳomadum baş
Ḳayurmaz çün şehe oldum ḳaravaş

4143. Perīşānam suçumdan kim ḳılupvan
Peşīmānlıḳ odına yaḳılupvan

4144. Ḳuru ḳılda çü çaldı Bārbeḏ bir
Bu terlig-ile kim didüm laṭīf ır

4145. Çü Şīrīn diñledi ögi uyuḳdı
Çırāġı gibi göñlin oda yaḳdı

4146. Ḳatı feryāḏ ḳıldı serv-i āzāḏ
Ki feryāḏından itdi şāh feryāḏ

4147. Çü şāh işitdi Şīrīn’üñ āvāzın
Aña düzdi ünini azın azın

4148. Bu yañadın terāne başlayup ay
Şehinşāh ol yañadın dir-idi vāy

4149. Çü iki ‘āşıḳ anda āh itdi
Çalıcı hep aradan çıḳdı gitdi

4150. Melik buyurdı kim Şāvūr ḥāli
Cemā‘atdan sarāyı ḳıla ḫāli

4151. Çü her-gāhdan işitdi nāle vü āh
Gidüp şabrı gönüldi har-gaha şāh

4152. Yolını aldı ol dem uşlu Şāvūr
Elin dutdı didi yirüñde keydür

4153. Çi ger Ḫusrev işi elden giderdi
Çü el dutucı buldı şabr iderdi

4154. Pes andan didi bu yaḳıcı āvāz

Kimüñdür gizleme aç perdeden rāz

Odada ḫil‘at alup Şīrīn gelüp Ḫusrev ile ṣoḥbet...

4155. Ḥikāyet eydür-iken şāh (u) Şāvūr
Cihānı gördiler aldı ṭolu nūr

4156. Perī yüzlü göründi görke key bay
Nite çıḳsa bulutdan bir ṭolu ay

4157. Gözi esrük özi ‘ayyār u üstāẕ
Şeh ayaġına düşdi ol perīzāẕ

4158. Çü şāh ma‘şūḳı odaġında gördi
Bu ṭañ başın öz ayaġında gördi

4159. Sevindi vü aña yir itdi farḳın
Ki başdan ayaġa bilürdi farḳın

4160. Melik ṭañladı kim ol yüzi gül-reng
Ne çün şāẕ oldı öñdin ṣoñra dil-teng[90]

4161. Didi şāh ḳulaġına gizlü Şāvūr
Ki ay dutuldıġıyçün şimdi ma‘ẕūr

4162. Anuñ-çün kim buña dek ol perī zāẕ
Dirildi yavuz andan pāk u āzāẕ

4163. Bu dem ḳorḳar ki şāh güc-ile fi’l-ḥāl
Ḫacīllıḳdan ura ay yüzine ḫāl

4164. Çü şāh añladı kim ol pāk-āyīn

---

[90] Metinde (دِي تَنكْ) şeklinde yazılmıştır.

Ulaşmaḳ istemez olmazsa kābīn

4165. Delim and içdi vü ḳavl eyledi ol
Ki kābīnsüz uzatmayam aña ḳol

4166. Ulular cem‘ idem ḳatuma birgün
Ḳıyalar kābīn ola bezm-i dügün

4167. Velī bu gice cāma süci ḳoysun
Bu dem olmaz ol iş nā-çār geysün

4168. Bu bir gice gelüp ḳayġu getür’lüm
Yüze yüz ṣāḏ oluban ẖoş otur’lum

4169. Çü Ṣīrīn Ḫusrev’üñ andın işitdi
Gülüp ol ṭolu ay Ülker işitdi

4170. Feraḥdı[91] süciden ṭolu dudağı
Ki yüz sāḳīyi anuñ bir ayağı

4171. Ḳılurdı esrük (ü) bī-ẖoş belkim
Olurdı cür‘āsı yüz ‘aḳla ḥākim

4172. Ṭudağın şöyle rağbetle öperdi
Şu mıḳnāṭısça kim āhen ḳapardı

4173. Velīkin ṣoḥbet aru-y-ıdı muṭlaḳ
Döşek yek reng-idi olmazdı eblaḳ

4174. Çü Ḫusrev gördi ḳızıl gül-perīden
Sevindi gül gibi çıḳdı deriden

---

[91] Metinde bu kısım net çıkmamıştır.

4175. Göñül baġlayup ol aru nigāra
Ara yirde arulıḳ āşiḳāra

4176. Bu resme yidi gün ‘ayş itdiler şād
Gehī ‘öẕr ü gehī nāz itdiler yād

4177. Yidinci gice kim iş vardı elden
Piyāle fāriġ oldı gid ü gelden

4178. Melik buyurdı kim gice hem ol ay
Girü burcına varmaġa ḳıla rāy

4179. Vara ḳaṣrında birḳaç gün otura
Ki şāh yüz dürlü ‘ızzetle getüre

4180. Şehin-şāh ol aradan göçdi gitdi
Medāyīn’den yañaru ‘azm itdi

4181. Melik buyurdı kim ılduz sayanlar
Sipehri arpa arpadur sayanlar

4182. Felek rāzın ḳılalar āşīḳāra
Diyeler girçegini şehriyāra

4183. Ki başlamaġa yarar ol gün
Mübārek gün ile ḫoş bezm-i dügün

4184. (.......)[92] baġlayıcılar açdı müşkil
Hümāyun ṭāli‘ idüp anda ḥāṣıl

4185. Çü bindi taḫta baḫtıla seḥer-gāh

[92] Metinde bu kısım net çıkmamıştır.

Gelincügi günüñ oldı ḫacil-māh

Ḥikāyet-i ḳarı

4186. (Bu) ḳarı çıḳdı ḳara ḫırḳasından
Bıraḳdı bizi ṭañla arḳasından

4187. (....)[93] çün ṣāh hem ārāyīṣ düzetdi
Güneṣ gördi ‘acablayu gözetdi

4188. (....)[94] biñ ḳara gözlü ürküci ṭaġ
Ḳızıl ḳıvırcuġ u ḳuvvetlü vü ṣaġ

4189. Biñ at baṣdan ayaġa dek güherlü
Demür ṭoynaḳlu hem altun eyerlü

4190. Ḳatır biñ gözleri ılduzı ṣeb-reng
Ki gitmekde iderlerdi yili deng

4191. Ḳulı biñ yüzi ay u ṭon-ı dībā
Ḳuṣaġı altun u yañaġı zībā

4192. Ḳaravaṣ biñ ki gögsi ḳamunuñ nār
Yüzi gül cümlenüñ ṭudaġı gül-nār

4193. Ḥazīne ṣanduġı hem iki yüz yük
Ṭolu incü cevāhir cümle büyük

4194. Lü’lü’ mefreṣ ṭolu ṭonlu boġıdı
İki yüz dime biṣ yüzden çoġ-ıdı

[93] Metinde bu kısım net çıkmamıştır.
[94] Metibde bu kısım net çıkmamıştır.

4195. Çıḳ altunlu bezenmiş öz ‘imārı
İçinde on güzel gül-ruḫ nigārı

4196. Meḥaffe[95] bir muraṣṣa‘ cevher-ile
Anuñ ḥaṣı ser-ā-ser gevher-ile

4197. Yidekler yügrişür Türkī vü Tāzī
Ṭolu uçdan ova vü cümle (yazı)

4198. Gelinler yolca binmişler hümāya
Kettān dülbendi ṣarmışlardı aya

4199. Dökerlerdi şeker yola gülişden
Ḳalupdı ol gülişlerden gül işden

4200. Bu revnaḳla bu nūr-ıla ḳamu ḥūr
Ki yavuz göz bulardan dāyima dur

4201. Ḳamu nāz-ıla ḳıldılar temāṣā
Urınup ḫūblıġ üsküfini baṣa

4202. Büt-i Şīrīn’e ḳarşu üşdiler şāḏ
Ne ḫoşdur ḳarşulaya serv-i şimşāḏ

4203. Yola saçdılar uçdan uca genci
Ki oldı Ḫusrev ü Şīrīn güvenci

4204. Getürdiler güzel Şīrīn’i şehre
Ḳarār itmiş-idi ay-ıla Zühre

4205. Medāyin şehrine çün geldi Şīrīn
Ṭoyur şehrüñ elginin faḳīrin

95 Metinde (مَحَافَه) şeklinde yazılmıştır.

4206. Hazāyin oldı saçudan ḳamu yol
Virürlerdi ni ārı saġ u ger ṣol

4207. Her adımda ider-idi nigārı
Ṣeh ayaġına ṣaçardı ni ārı

4208. Ṣu deñlü dökdiler aḳça ki daẖı
Balıḳdan aḳça biter bir gör āẖı

4209. Gelüp Cem dergāhına ḳondı meh-veṣ
Ḳuzı burcına ṣ’ol resme ki güneṣ

4210. Oḳuñ gelsün didi mūbeḏleri ṣāh
Daẖı ḳanda var-ısa uṣlu āgāh

4211. Bulara didi Ṣīrīn ḳıṣṣasından
Bular cān virdi Ṣīrīn ġuṣṣasından

4212. Ki baña bu nigārındur iṣ ü yār
Ne resme ẖoṣ dutarsam bunı yarar

4213. Anı çift idinürsem key revādur
Ki zaẖma merhem ü derde devādur

4214. Ṣehd ḳanda-y-ısa ṣekker gelür ṭuṣ
Yuvada çifti ile dölenür ḳuṣ

4215. Boyınduruḳda çift olmazsa öküz
Yiri ṣapan demüri yırtamaz düz

4216. Olupdur bir ü yoġ ayruḳ daẖı bir
Ṭamuda bir degül diyen yiri bir

4217. Ḳamusı söz şekerden söylediler
Ḳamusı şāha alḳış eylediler

4218. Şīrīnüñ elin aldı dutdı Pervīz
Ḳıġırdı mūbed̠i söyledi tīz

4219. Kaçan kim var-ıdı mūbed̠de āyīn
Hemān-dem ḳıldı ol Şīrīn-i kābīn

4220. Ki kābīn işi bitdi Ḫusrev -i şāh
Viribidi sarāyına hemān-gāh

4221. Çü Şīrīn oldı şīrīn-ter şekerden
Ṣalādur didi Şīrīn ter-şekerden

4222. Eyitdi ḳatına bir ḫoş kelāmı
Viribidi şehe Şīrīn peyāmı

4223. Bıraḳ bu gice süci içme daḫı
Beni süci idin hem cām u sāḳī

4224. Süciden çün ki key esrük ola baş
Kebābı bilmez ol ḳuru mı yā yaş

4225. Bir er çün kim murāda uzada ḳol
Dise esrükdüm esrük ola ol

Ḫusrev serḫoş gelüp Şīrīn ḳayın anasın virdügi...

4226. ‘Acem şāhına ḫoş geldi peyġām
Didi olsun ne dirse ol dil-ā(rām)[96]

[96] Metinde (دِلا) şeklinde yazılmıştır.

4227. Melik Şīrīn'i añup acı süci
Ṭolu içerdi yitdügince güci

4228. Sevinmekden içer-idi ṣırf ṭolu
Bu resme giceden geçdi bir ulu

4229. Çü vaḳti oldı kim çün serv-i āzāḏ
Gelin ḳatına vara güyegü şāḏ

4230. Şu deñlü esridi kim şehriyārı
Getürdi getürüp ġāşīyedārı

4231. Çün ol şāh-ı cihānı şöyle gördi
Nigārın ḳaçdı ḫalvet-gāha girdi

4232. Aña ḥarf itdi Şīrīn key laṭīfe
Ki ayıḳlar ider esrük ḥarīfe

4233. Ḳarı var-ıdı anda bil bükülmiş
Dişi uvanmış u yinmiş dökülmiş

4234. Ki Şīrīn ana idinmişdi anı
Delim yıl görmiş-idi bu cihānı

4235. Donatdı ḳaṣd-ıla Şīrīn 'acuzı
Görinmezdi yüzi illā ki gözi

4236. Viribidi gelincük gibi şāha
Ḳara bulıdı yil nite ki māha

4237. Gerekdi sınaya esrükligün māh
Ki farḳ eyler mi bulıtdan ayı şāh

4238. Velī esrüklügi ġūl oldı añ(a)
Ḳomadı ḳayn anasıduġın aña

4239. İdüp yüz cehd-ile çaġırdı ḳarı
Ki öldüm ana cānı eyle yārı
4240. Çü Şīrīn ol ḳarı ünin işitdi
Anuñ feryād̠ına irdi iş itdi

4241. Yidi perde açuban çıḳdı ol ḥūr
Yüzinde fāş-ıdı her yidi hem nūr

4242. Gül ü şekker ne gül yā ḳanġı şekker
Aña benzer ola Allāhu ekber

4243. Çü gördi şehriyār ol dil-rübāyı
Ṣanasın gördi Mecnūn ṭolu ayı

4244. Delüligi yiñi aydan çoġaldı
Ol esrüklikle şāhı uyḳu aldı

4245. Birazdan çün başından süci ḳaçdı
Uyandı ‘ışḳ-ıla gözini açdı

4246. Acı süci ḫoş itmiş rūzigārın
Ki Şīrīn öpmegi yidi ḫumārın

4247. Benefşeyle gün eylerdi münācāt
Şeker eydürdi (فِى التاخِير آفَاتْ)[97]

4248. Çü ṣoyuldı bulut anuñ yüzinden
Gönüldi ṣabr gitdi şāh özinden

[97] "İşleri geriye bırakmada tehlikeler vardır." anlamında meşhur bir sözdür.

4249. Güzeller yüziyle ṣabr eylemez uṣ
İki ʻāşıḳ bulışsa ṣabr-ıdı puṣ

4250. Çevüklik ḳıldı līkin ṭoydı ẖāzın
Aça başla(dı) ḳuflın azın azın

4251. ʻAḳīḳından getürdi mühr-i yāḳūt
Şeker yāḳūta andan aldılar ḳut

H̱usrev ẖūblara buyurup gelüp ẖilʻat virdügi yirdür

4252. Ne maẓlūm ayaġı ḍarbın işitmiş
Ne ẓālimler eli aña iş itmiş

4253. Ne andan yoḳsula bir ḥabbe virmiş
Ne şāhlar güciyle ol baẖta irmiş

4254. Meger şāh Ḥıżır'dı vü dün ḳaralıḳ
Ki dirlik ṣuyına bıraḳdı balıḳ

4255. Elinden sevgünüñ ururdı ḍarbın
İderdi ḳalʻa cengüñ anda ḥarbın

4256. Ne diyem ki nişāna oḳ atardı
Süñük gibi ruṭab suda ḳutardı

4257. Ṭamup göl ṣuyı gümiş cām içine
Şeker ḳarıldıdı bādām içine

4258. Şedef mercān budaġına geçüpdi
Bir arada od u su el geçüpdi

4259. Ol odıla ṣuyuñ reng-ile bī-ṣek
Ṭolupdı jīve vü zincifri döşek

4260. Uyımadılar on gice vü on gün
Medāyin ḫalḳı ḳılurlardı dügün

4261. Uyurdı iki ṭāvūs ol arada
Ne ḫoşdur çifte ṭāvūs bir arada

4262. Çü uyḳudan uyandı şāh-ı dil-dār
Ḥaḳ'a şükritdiler bī-ḥadd u mikdār

4263. Su-y-ıla yudılardı-y-ıdı endām
Ṭapacaḳ bir evi düzdi dil-ārām

4264. Şeh-ile oldılar ḳulluġa meşġūl
Çü kāfirlerdi pes olmadı maḳbūl

4265. Medāyin'de olupdı şehr-ārāy
Dügün rengi yüyilmedi bir ay

4266. Melik birgün oturmış-ıdı ḫalvet
Buyurdı geldi ḫūblar virdi hil'at

4267. Bulara eyledi ārāyīş aru
Güherle ḳızıl u altunla ṣaru

4268. Hümāyūnı didi Şāvūr'a sen al
Şeker yidi 'ivāż virdi aña bal

4269. Semen Türkī idindi Bārbeḏ'e yār
Nikīsā'ya Hümeylā aldı dil-dār

4270. Üçi üç nāzenīnden oldılar şād
Üçi bir gice(de) hem oldı dāmād

4271. Buyurdı ḫil‘atı çün geydi Şāvūr
Bu kez emreyledi yazıldı menşūr

4272. Mehin Banu ilin Şāvūr-ı üstād
Taṣarruf ide vü itmeye bī-dād

4273. Çü gördi devletini işde Şāvūr
Yaḳın müddetde ol il oldı ma‘mūr

4274. Şeh andan ṣoñra şād u ḫurrem oldı
Çü devletle murāda hem-dem oldı

4275. Yigitlik ü murād u pādişāhlıḳ
Bu üçden yig beni yaratdı ḫāliḳ

4276. Dün ü gün işi şādī idi vü ır
Cihānı yimege itmezdi taḳṣīr

4277. Ki beglig(in) Pervīz-i cihān-dār
Cihānda dutmış-iken her ne kim var

4278. Ḳodı ‘adlī oldı şöyle bī-dād
Ra‘iyet ḳayġulanduġından ol şād

4279. Ele çıḳup Ferruḫ-zādı cihānsuz
Göge irürdi İrān’dan özi toz

4280. Aluban her kişiden bāc ṭapḳur
Yıḳuban gördügi her köyi ma‘mūr

4281. Dürişdürdi öziyçün bir yiñi genc
İle sağınmadı ille yiñi renc

4282. Çü ḳaldılardı etmeksüz ü susuz
Ḳamu düşmen iline dutdılar yüz

4283. Çün oldı ṭatlu dirlik anlara zehr
Ḳarış ṭoldı vü nefrīn il ü hem-şehr

4284. Bir er vardı hünersüz (ü) şūm beḏ-nām
Göreüz adı vü bulmış şehden i'zāz

4285. Ki dāyim Rūm ilin ol gözler-idi
Yavuz dīv idi bir fettān er-idi

4286. Çü dāḏ şāh eyler-iken oldı bī-dāḏ
Çevürdi yüz ṭuz etmek itmedi yāḏ

4287. Ṭuz etmek bilmeyenden āh u feryāḏ
Ṭuz etmek bilmeyen hīç olmasun şāḏ

4288. Şehüñ var-ıdı Meryem'den bir oġlı
Ki ḫoş olmazdı anadan hīç göñli

4289. Ne bilişi görürdi ḫoş ne yadı[98]
İşi dāyim şer u Şīrūye adı

4290. Eşek beyinlü beynisinde yengeç
Anuñ başında eylük umma sen hīç

[98] Metinde (نَادِي) şeklinde yazılmıştır.

4291. Ḳatı yüzlü ezraḳ gözlü aşḳar
İşi yindek yavuzlıḳ şūriş ü şer

4292. İşitdüm şöyle kim ol dīv-i mekkār
Kiçi oġlan-iken on iki yaşar

4293. Çü Şīrīn'e degindi dir-idi fāş
Ki Şīrīn baña çift olsaydı iy kāş

4294. Anuñ mührin mi vaṣf idem yā kīnin
Bilüsin devletin mi yā ki dīnin

4295. Sarāyı şāhuñ andan pür-ġam-ıdı
Degül 'Īsī ger ibn-i Meryem-idi

4296. Büzürg Ümīd'e didi şāh-ı Keyhān
Ki göñlüme görinmez ḫoş ş'ol oġlan

4297. Bu şūm ılduzlu dīvi ṭañların ben
Fesādın ṭāli'inüñ añların ben

4298. Yavuzlıḳ itmege hergiz erinmez
Ki öz anasına emīn görinmez

4299. Sözinde görmezin hergiz anuñ sāz
Anı dir ol ki hīç işe yaramaz

4300. Ne Şīrīn'e ne baña sevgüsi var
Ne ḳız ḳardaşlarını bir dem oḫşar

4301. Delim yaḏ er bulunur pes vefā-dār
Ḳarındaşdan yig olur bī-cefā yār

4302. Büzürg Ümīd eyitdi iy şehin-şāh
Aru göñlüñ eyü yavuzdan āgāh

4303. Dutam kim oġuldan üşenürsin
Yüzin göricek ılan ḳuşanursın

4304. Bu ucuz gevherünüñ pāresidür
Cihān gören gözinüñ ḳarasıdur

4305. Kişi nār aġacına atmaz aġaç
Ki oġlın idinüpdür başına tāc

4306. Anın ṭut aġacına ṭaş ururlar
Ki yavrısını aṣılmış görürler

4307. Yaramaz oġula düşmenlik etmeñ
Göñülden yoḳ oġul mihrine gitmeñ

4308. Buyurdı H̱usrev-i Pervīz andan
Ki Şīrūye sarāyı oldı zindān

4309. Gürāz-ı şūm çünkim oldı gümrāh
Bu ḥāli bilmez-iken H̱usrev-i şāh

4310. Daẖı bir Zād-ı Ferruẖ adlu erdi
Ki şāhuñ işiginde mu'teberdi

4311. Şehüñ peymānesi çün ṭoldı idi
Şehe ol daẖı 'āṣī oldı idi

4312. Bu işde yār idindi ol Gūrāzı

Ulaşdırdılar ilden ile rāzı

4313. Gūrāz ol subaşı bir biti yazdı
Idı Ḳayṣer oḳıdı yoldan azdı

4314. Aña didi ki gel Īrān ilin al
Ben işde bir iş-içün düzmişem āl

4315. Çü Ḳayṣer bitiyi oḳıdı leşker
Dirişdürdi diler kim ḳopara şer

4316. Çün ol işden ḫaber bildi cihān-dār
Göründi gözine düşvār[99] iş ḫvār

4317. Ulular çün oturdı Ḫusrev-i Şāh
Olanlarla her işde cüst ü āgāh

4318. Göñül endīşeye ġarḳ eyledi ol
Bulardan ṣordı her bir yañadan yol

4319. Buyurdı Zād-ı Ferruḫ vardı ṣuya
Şehüñ buyruġını bildürdi ṣuya

4320. Ki buyurur şehin-şāh-ı cihān-dār
Ki öñdin idüñüz cümle vefā-dār

4321. Çalap yolından imdi kimdür azan
Sıyan ʻahdı vü Rūm'a biti yazan

4322. Çü Ḫusrev sözini işitdi ol ṣu
Yañaḳları ḳamunuñ oldı ṣaru

[99] Metinde (دُشْخَوارْ) şeklinde yazılmıştır.

4323. Kimesne aġız açmadı vü hem-rāz
Birinden çıḳmadı ol laḥẓa āvāz

4324. Gūrāz-ıla çün özi bir olupdı
İçi fikr-ile ḥileyle ṭolupdı

4325. Uġurlayın didi anlara rāzı
Ḳızardı yüzlerinüñ girü sāzı

4326. Eyitdi yoḳ size ḳorḳu(dan) āzār
Ki sizden görmedi bir suç cihān-dār

4327. Birikdürüñ dili vü göñli sözi
Digüz bizde ne gördi suç şer özi

4328. Ulular çün istediler āvāzın
Hem ulu bildi anuñ gizlü rāzın

4329. Çü şāh ḳatına geldi Zād-ı Ferruḫ
İletdi sözine ol resme pāsūḫ

4330. Girü çün şāh didi kim anlara var
Ki sizde tīz eyidüñ egri kim var

4331. Çün vardı leşkere ol şūm-ı beḏ-baḫt
Silāḥ u genc adadı tāc u hem-tāḫt

4332. Didi bilmezseñüz bir şehriyārı
Ḳara bilüñ başuñuz rūzigārı

4333. Ki dutar-ısa kīne Şāh-ı Īrān
Bu Īrān ilini bil-cümle vīrān

4334. Gerek kim ḳanġı oġlıdur hüner-mend
Yüzi udlu anı ög iy ḫüḏāvend

4335. Yüce taḫta çıḳaruñ u el açuñ
Güherlü tācına siz incü saçuñ

4336. V’ola zindānda Ṣīrūy gibi oġul
Begenmez bu iṣi hīç Tāt u Moġul

4337. Ururdı her kiṣiyle rāy u tedbīr
Bu söz üstine çün geçdi zamān bir

4338. Ki geldi didiler yaḳın Toḫār’ı
Ḳara oldı ḳamunuñ rūzigārı

4339. Aña ḳarṣu gönüldi Zād-ı Ferruḥ
Ki egri olmasun hīç ṣāḏ u ferruḫ

4340. Delim sü-y-ile çün aña irişdi
Ṭapu ḳıldı vü anuñla görüṣdi

4341. Biraz söyleṣdiler geh gizlü geh fāṣ
Ṭolu kīne göñül fitne ṭolu baṣ

4342. Dilin uzatdı Zād-ı Ferruḫ u yāḏ
İderdi olduġını bī-dāḏ

4343. Ṣunuñ didi ki budur fikr ü rāyı
Ki bulalar yiñi bir pādiṣāhı

4344. Ki zindānda oldı(dı) ḳatı bī-dāḏ
Ṣehin-ṣāh oldı bī-dāḏ iṣlere ṣāḏ

4345. Ḳara rāyı olıcaḳ şāh güni
İşitmez dād-ḫʷāh özinden üni

4346. İşitmezse gele şāhuñ ḳulaġı
Yaḳında ṣarar ayaġa ṭolaġı

4347. İnanmaz ayruġa işini ʿāḳıl
Peşīmānlıḳ olur ġafletde ḥāṣıl

4348. Çü Zād-ı Ferruḫ işitdi sözini
Üründü ḳıldı Īrān'da özini

4349. Aña didi ki gel zindāna git'lüm
Biz ol dutsaḳlara bir çāre it'lüm

4350. Çıḳar'lum suçsuz ol Şīrūy-ı şāhı
Yigitdür pehlevān yoḳdur günāhı

4351. Bile altı biñ er var cümle atlu
Olupdur dutsaġuñ āḥvāli yatlu

4352. Bulursa ḥükmi Pervīz'üñ revānı
Ḳomaz Īrān'da ol bir pehlevānı

4353. Meger kim ḳoyalar ḳuyuya anı
Ki Īrānlu bula emn ü amānı

4354. Savaşa şu getürdi tünd ü ḫūn-rīz
Subaşı ḳarşu çıḳdı ceng-içün tīz

4355. Yüze yüz urdı sü bir yire üşdi
Subaşı ol savaş yirinde düşdi

4356. Ḳarardı güni vü bozuldı işi
Hemīşe şöyledür dünyāda kişi

4357. Gehī[100] raḥat bulur olur gehī renc
Gehī[101] miḫnet olur ḳısmet gehī renc

4358. Ṭaġıldı şehriyāruñ süyi cümle
Biri ol yaġıya ḳılmadı ḥamle

4359. Toḫār özi bu kez zindāna gitdi
Savaş ṭonıyla çoḳ zindāna yitdi

4360. Ḳatı çaġırdı Şīrūyı özine ol
Añul virdi cevābın sözine ol

4361. Toḫār'uñ yüzini Şīrū çü gördi
Göñül ḳayġu ṭoluban örü durdı

4362. Aña didi ki Ḫusrev ḳanı vü siz
Ne ma'nīden gerek beni ḳoyasız

4363. Beni şimdi nite ḳılursız āzāḏ
Ki şāh dutmış-durur ger dāḏ u bī-dāḏ

4364. Aña didi Toḫār u iy şāh-zāde
Ne lāzım sen getürmek şāhı yāḏe

4365. Eger bizümle bir olmaz-ısañ sen
Bayıḳ ṭopraġa virgil baş u hem ten

4366. Ḳapuda Zād-ı Ferruḫ hem dururdı

---

[100] Metinde (گاهي) şeklinde yazılmıştır.
[101] Metinde (گاهي) şeklinde yazılmıştır.

Ḳomazdı geçmege ḥalḳı ururdı

4367. Ki nā-gāh bilmesün diyü cihān-gīr
Ḳomışdı perde-dārı ḳapuda bir

4368. Çü ṣoldı güneşüñ yüzi ḳamu su
Ḳodı baş gözlerini dutdı uyḳu

4369. Buyurdı pāsbānlarına şāhuñ
Ki ḳamu yirlü yirüñüze varuñ

4370. Cihānı ṭolduruñ feryāḏ (u) ünden
Bu gice çaġıruñ ayruḳsı dünden

4371. Ḳubāḏ adına ḳıluñ bāng u feryāḏ
(Ki) her arada ḳılmañ Ḫusrev'i yāḏ

4372. Didiler cümle şöyle ḳılalum biz
Daḫı añmayalum Pervīz'i hergiz

4373. Çü gice ḳıldı ḳara çadırın bāẕ
İrişdi göge her yañadan āvāẕ

4374. Ki çoḳ yıl 'ömri olsun bu Ḳubāḏ'uñ
Her ilde virsün inṣafını[102] dāḏuñ

4375. Ḳarañu dünde uyumış-ıdı şāh
Oturmış-ıdı Şīrīn eyleyü āh

4376. Çü ünin diñledi ol pāsbānuñ
İçi yandı oda şāh-ı cihānuñ

[102] Metinde (إنْصيعيني) şeklinde yazılmıştır.

4377. Aña didi ki şaha n’olısar bu
Bu işde görmezin ne reng ü ne bū

4378. Ol āvāzı işidüp şāh uyandı
Gözi yaşardı göñli oda yandı

4379. Didi Şīrīn’e ol ki ay yüzlü
Ne dirsin uyḳuda i şehd sözlü

4380. Didi şāha ki gözüñ aç u işit
Ḳulaḳ dut pāsbān ünini işit

4381. Çü şah ünin işitdi pāsbānuñ
Şarardı yañaġı şāh-ı cihānuñ

4382. Didi kim dünüñ çü üç baẖşı oldı
Bizüm bilgeligümüz ölçüsi ṭoldı

4383. Bu şūm oġul anadan doġıcaḳ ben
Ḳubāḏ şeh didüm gizlü adını sen

4384. Gör imdi nite oldı āşīḳāra
Yaḳındur bu günüm olmaġı ḳara

4385. Aña Şīrīn didi bir çāre bul sen
Mebāḏa saña ḳaynaḳ eyle düşmen

4386. Çü rūşen ola düşmen ṭura düpdüz
Gümānsuz cümle bu taẖta duta yüz

4387. Hemān-dem bir zırıh gencinden aldı

İki Hindū ḳılıç ḳalanı ḳaldı

4388. Başında tācı vü tīrkeş bilinde
Bir altundan siper daḫı elinde

4389. Savaşçı bir ḳul-ıla çıḳdı gitdi
Ḳarañu dünde bāġa ʿazm itdi

4390. Ḳızıl altunla aydın ḳıldı bāġı
Aña dek kim belürdi ṣubḥuñ aġı

4391. Ulu bāġ içre yatdı ol ni gün baḫt
Ne döşek var-ıdı altında ne taḫt

4392. Budaġa aṣdı altun ḳalḳanın ol
Ol arada ki ıraġ idi key yol

4393. Çü laʿle düzdi güneş ṭaşı daġı
Serāya girdi taʿcīl-ile yaġı

4394. Serāyı istediler cümle bir bir
Bulınmadı şehin-şāh cihān-gīr

4395. Ḳamu yaġmaladılar şāh gencin
Anuñ yāḏ itmediler hīç rencin

4396. Girü döndiler andan gözleri yaş
Zamāne işlerinden içleri baş

4397. Dururdı Ḫusrev baḳçede aç [103]
Bıraḳmış gölge üstine bir aġaç

[103] Vezin bozuk.

4398. Uzun günden çü yarım geçdiydi şāh
Acıġup etmek isterdi idüp āh

4399. Meger var-ıdı bāġuñ bāġbānı
Ki hīç bilmezdi ol şāh-ı cihānı

4400. Didi ḳulluḳçıya şāh-ı cihān-gīr
Ki çıḳarġıl bu ḳuşaḳdan derik bir

4401. Ki ol derikde var-ıdı biş ḳızıl ṭaş
Daḫı gevher anı gören ṣanur baş

4402. Eyitdi bāġbānına cihān-dār
Ki al bu derigi bāzāra var

4403. Bunı ṣat bir iki etmek ṣatun al
Ki açlıḳdan yavuz oldı baña ḥāl

4404. İletdi bāġbān etmek ṣatana
Ki etmek vire ol şāh-ı cihāna

4405. Çü gördi anı etmekçi didi kim
Bahāsını bilen kişi bunuñ kim

4406. İkisi vardılar cevher ṣatana
Didiler kim eyit buña bahā ne

4407. Çü gördi cevheri ol güher-i ḫūb
İgen ḳıymetlü vü şehlerde matlūb

4408. Buña kimdür bahā eyden didi sen
Uġurladuñ olısar bilürin ben

4409. Çü ḳuşaḳ pāresi Ḫusrev'de idi
Seni bu ḳulluġa digil kim idi

4410. Yola girdiler andan ive üç er
Getürüp altun u ḳıymetlü gevher

4411. Getürdiler çü gördi Zād-ı Ferruḫ
Didi şāha yüzügün[104] bize ferruḥ[105]

4412. Aluban gevheri yüz dutdı şāha
Didi kim Ḫusrev'üñdür bellü şāha

4413. Didi Şīrūye andan bāġbāna
Bıraḳma göz göre özüñi ḳana

4414. Eyit ṭoġru bu gevher issi ḳanı
Veger-ni ger degülmiş issi ḳanı

4415. Didi şāha ki bāġdadur şahā ol
Öñinde yā zırıh geymiş öñi yol

4416. Boyı serv aġacına ṭa'ne urur
Şanasın pādişāhdur şöyle durur

4417. Ḳuşaḳdan sökdi bunı virdi baña
Yüri bāzāra var didi ṭīz baña

4418. Getür etmek daḫı ḳatıḳ ne kim var
Bu dem gitdüm ḳatından iy cihān-dār

4419. Anı Ḫusrev degin Şīrūy bildi

---

[104] Metinde (يُوزْكُونْ) şeklinde yazılmıştır.
[105] Metinde (مَرُحْ) şeklinde yazılmıştır.

Ki devleti aña çoḳ cevr ḳıldı

4420. Idı dergāhdan aña üç yüz atlu
Ṣāhuñ aḥvāli oldı ḳatı yatlu

4421. Iraḳdan çünki ṣāh ol süyi gördi
Ḳılıç aldı ele vü örü durdı

4422. Çü ṣāhin-ṣāh yüzini gördi ol ṣu
Girü döndi ḳamu gözden döke ṣu

4423. Gelüben didiler kim Zād-ı Ferruẖ
Bu fālı bilmezüz biz hīç ferrūẖ

4424. Ki biz ḳullaruz (u) ol pādiṣāhdur
Ḳılıç ṣalmaḳ aña yavlaḳ ẖaṭādur

4425. Aña kimse savaṣa ḳılmaz āheng
Gerekse yiri bāġ olsun gerek ceng

4426. Varuban Zād-ı Ferruẖ ṣāh ḳatına
Buyurdı bindi hep ser-keṣ atına

4427. Çü yaḳın vardı Ḫusrev yaluñuzdı
Ṣehe ḳarṣu sözin biṣürdi düzdi

4428. Didi ger vire ṣāhin-ṣāh destūr
Bu suçdan ger duta bu ḳulı ma'ẕūr

4429. Varam diyem sözi her nite kim var
Dönem girü dir-ise yoluña var

4430. Aña Ḫusrev didi kim söyle sözüñ

Ki ne savaşçıdur ne dost özüñ

4431. Eyitdi Zād-ı Ferruḫ ki şehin-şāh
Cihān işinden olmış göñli āgāh

4432. Biñ öldürdüñ dut işbu ceng erinden
Ṣoñucı alu ḳalduñ mihterinden

4433. Ḳamu Īrānlu leşker düşmenüñdür
Göñülden ṣanma kim anlar senüñdür

4434. Gel imdi kim bile bu çarḫ-ı gerdān
Saña ḳılmaya rūzı derd ü efġān

4435. Didi şah-ı cihān Pervīz aña
Yaramaz kişidendür ḳorḳu baña

4436. Ki dimişdi aña ılduz ṣayan er
Delürmişdi sözinden şāh-ı mihter

4437. Bir iki daġ arasında seni bir
Yaramaz ḳul helāḳ ide ne tedbīr

4438. Olası olısardur çār u nā-çār
Çalap emrinden ādem nite ḳaçar

4439. İletdiler aña pīli vü bindi
Ne ayruḳ aġzın açdı vü ne dindi

4440. Oturdı arḳasında ol pīlüñ şāh
Gönüldi leşkerine eyleyü āh

4441. Vezīrinden Ḳubāḏ andan eyitdi

Şehi incitmeñ ayruḳ yüki yitdi

4442. İletsünler ziyānsuz Ṭaysafūna
Ki şimdi göñli döndi ḳara ḫūna

4443. Müvekkel ḳo aña yaraḳlu yatlu
Galīnūs-ile olsun biñ atlu

4444. Budur resm-i cihān-ı pür-cefānuñ
Ümīḏin dutma andan hīç vefānuñ

4445. Şeh-i[106] ferḫunde Ḫusrev zār u miskīn
Ḳurımış aġzı olmış gözi nem-gīn

4446. Ayaġında demürden bir aġır bend
Aña devr-i zamān virmiş öküş pend

4447. Ayaġı bend-ile maḥbūs-ı maġbūn
Oturdı delim āh-ıla maḥzūn

4448. Ol acıda ki ḳalmışdı cihān-dār
Hemīn Şīrīn'i ḳodılar aña yār

4449. Şeker dudaḳlu Şīrīn söyler-idi
Göñül virürdi ḳulluḳ eyler-idi

4450. Ki devletde bunuñ gibi degül kem
Gehī[107] gülmek sevinmek gāh mātem

4451. Yüzün birḳaç gün açuḳ olsun u aḳ
Ki baġlu ḳalmayısar dāyim ayaḳ

---

[106] Metinde (شَآهِ) şeklinde yazılmıştır.
[107] Metinde (گَاهِي) şeklinde yazılmıştır.

4452. Gerekmez kişi özin yıḳa kīnden
Ki yüz ṣayruyı gördüm döndi sinden

4453. Ne her kim diridür sıtmasuz olur
Ne her kim sıtma dutar düşer ölür

4454. Bilü-y-ile göñülden yuya gör ġam
Ki ḳayġu ḳayġu arturur ḳoma nem

4455. Bilürmiş-idi ṣāhlıḳ pāyidārı
Saña nite degeydi şehriyārı

4456. Bu endīşeyle çünkim şād̲ olasın
Unıdup taḫt u tāc āzād olasın

4457. Bu resme Ḫusrev ’e teskīn virürdi
Bu söz-ile güni düne irürdi

4458. Degüldi ḳulluġından ṭaşra Şīrīn
Ḳılurdı acı dirligini şīrīn

Ḫusrev ’i dutup götürüp hemīn ḳatumda....

4459. İşit iy şāh-ı Keyhān Bārbed̲’den
Ki nice Ḫusrev -içün ḳıldı şīven

4460. İşitdi Bārbed̲ kim mesned ü tāc
Yüzin döndürdi Ḫusrev ’den ḳodı aç

4461. Gidüp Cehrem’den irdi Ṭaysafūna
Gözi batdı yaşa vü baġrı ḫūna

4462. Gelüp ol evde gördi şehriyārı
Ṣararmış beñzi ḳılmış çoḳ zārı

4463. Ayaġın durdı ḳarşu bir zamān ol
İrişdi ḳapuya kīl ü fiġān ol

4464. Çaġırup ṣaġu ṣaġdı pehlevī zār
Çü buldı sāz beñizlü Ḫusrev-i zār

4465. Anuñ zārīlıġın şāh işidürdi
Eren şāhdan delim āh işidürdi

4466. Ḳamu bekçileri olmışdı giryān
Olur gibi yanar od içre biryān

4467. Dir-idi ol cihān sulṭānı Ḫusrev
Ḳamu derd issinüñ dermānı Ḫusrev

4468. Delim devletlü çoḳ yalımlu şāhum
İşitgil nice irer göge āhum

4469. Ḳanı ol pādişāhlıḳ devlet ü baḫt
Ḳanı ol ʿızzet ü ol bī-kerān raḫt

4470. Ḳanı ol erlik ü heybet yaraşıḳ
Cihāna virür-idi baḫtuñ ışıḳ

4471. Ḳanı sulṭānlıġuñ ḳıymetlü tācuñ
Ḳanı ol mesnedüñ hem taḫt u ʿācuñ

4472. Ḳanı çalan kişiler dürlü sāzı
Ḳanı şīrīn anuñ ol dürlü nāzı

4473. Ḳanı ol Kāviyānī sancaġuñ yā
Ḳılıcuñ Çācīyān u ol ḳatı ya

4474. Ḳanı Şebdīz atuñ hem altun uyan
Ki tozın görmez-idi aña uyan

4475. Oġul isterdüñ ola arḳa vü yār
Oġuldan imdi olduñ ḫaste vü zār

4476. Gücin kesdi şehā güç[108] eyledi çoḳ
Ki güci dükenüp olsun özi yoḳ

4477. Revānuña yaradan yār olsun
Seni[109] yavuz ṣananlar zār olsun

4478. Yaradan-çün aduñ-çün iy ser-efrāz
Daḫı nev-rūz u güz ü yay-içün yaz

4479. Ki daḫı almayavan sāz elüme
Yig ol kim ḳoyavan başum elüme

4480. Oda yaḳam ne kim var-ısa ālet
Ki görgil düşmeni key ḳatı ḥālet

4481. Kesüben barmaġın bī-çāre elde
Dutardı oldı efsāne ol ilde

4482. Evine vardı bir çaḳmaġı çaḳdı
Ne ālet kim var-ıdı oda yaḳdı

---

[108] Metinde (گُوخْ) şeklinde yazılmıştır.
[109] Metinde (سَگَا) şeklinde yazılmıştır.

4483. Ne kişi kim yavuzlıḳ itdi şāha
Düşüpdi dün ü gün ḳorḳu āha

4484. Yavuzlıḳ eyleyen her kişi vardı
Ki ol işde anuñ bir sözi vardı

4485. Ḳapuda cümlesi ive Ḳubāḏ'a
Getürdiler yavuzlıḳları yaḏa

4486. İki şāh ola bir ile Ḫüḏāvend
Biri şāh birüñ var ayaġında bend

4487. Bu oġul ata ile barışa fāş
Ḳamu ḳullar ziyān eyleyeler baş

4488. Bu işde biz senüñle olmazuz bir
Bu işde bizüm-ile ḳılma tedbīr

4489. Didi Şīrūye kim girüñ sarāya
Biraz meşġūl oluñ tedbīr ü rāya

4490. Görüñ dünyāda kim kem ola sizden
Götüre işbu ḳaydı daḫı bizden

4491. Ḳamu öldürüci isterdi anlar
Ki yolda gördiler nā-gāh bir er

4492. Gözi gök yañaḳları şarudı
Teni ḳıllu vü ḳuru yarudı

4493. Ayaḳ balçıḳlu ḳarnı aç u beḏ-baḫt
Yaramaz er başı ḳaba vü kem raḫt

4494. Kimesne bilmedi adın u ṣanın
Ulularda kiçilerde nişānın

4495. Segirdü Zād-ı Ferruẖ ḳatına ol
İrişdi ṭamulıḳ mel‘ūn dutup yol

4496. Eyitdi bu işimdür buyurursañ
Benüm avum durur ger ṭoyurursañ

4497. Eyitdi Zād-ı Ferruẖ kim bu işi
Temām idersen iy erliklü kişi

4498. Virem bir kīse ṭolu saña dīnār
Daẖı oġlını virem özüñe yār

4499. Aduñ nedür didi iy tīz gürbüz
Eyitdi kim adum dur Mihr-i Hürmüz

4500. Ġarībem yoḳ kimesnem yaluñuzam
Bu işde key oñatvan yavlaḳ uzam

4501. Nişānın ṣordı vü gönüldi ol şūm
Bacaya vardı girdi vü yanar mūm

4502. Şehüñ yaşduġına çün geldi ol şūm
Elinde ẖançeri vü tīz yanar mūm

4503. Şehüñ baġrını yırtup şem‘i derḥāl
Söyündürdi vefāsuz diyü ḳattāl

4504. Şu resme urdı şāhuñ baġrına tīġ
Döküldi ḳan döker gibi suyı mīġ

4505. Ṭolu aydan çü bir güneş ayırdı
Ne yandı içi ne göñli ḳayurdı

4506. Bacadan çıḳdı şeyṭān gibi bitdi
Dirīġā şehriyāruñ yüki yitdi

4507. Melik ḫoş uyḳuda gögsi yarılmış
Cihānuñ taḫtı u baḫtından yarılmış

4508. Gözin açmış özini küşte görmiş
Zamāne baġrınuñ ḳanını ṣormış

4509. Döşek ḳanından olmış-ıdı ṭūfān
Ṣuṣamaḳdan teninde ḳurumış ḳan

4510. Göñülde didi yārı uyarayın
Güzel Şīrīn nigārı uyarayın

4511. Baña vire bir içüm ṣu meger ol
Yine fikritdi didi eger ol

4512. Uyanup görür-ise ḥālümi zār
Fiġān ide cihāndan ola bī-zār

4513. Delim gice ol uyḳu görmeyüpdür
Ferāġat döşegine girmeyüpdür

4514. Pes ol yigdür ki bu iş ola gizlü
Ben ölem uyıya ol ala gözlü

4515. Şu resme virdi cān acı şehin-şāh
Ki Şīrīn yārını ḳılmadı āgāh

4516. Uyarmadı nigārı virdi cānı
Girü ḳodı metā‘-ıla cihānı

4517. Delim ḳandan ki Ḫusrev ’den saçıldı
Gözi Şīrīn’üñ uyḳudan açıldı

4518. Uyardı nergisini issi ḳanı
Çaġırdı kim bu gülzār issi ḳanı

4519. Perīşān oldı ol ḫūb u ḫıṭāyı
Ki düşde görmiş-idi ol ḫaṭāyı

4520. Ḥarīr örtü getürdi şāhdan ol māh
Deñiz gördi ḳızıl ḳandan didi āh

4521. Yüz urdı aġlayu ol āf-tāba
Dirīġā naḳşı uġradı ḫarāba

4522. Ḳara ḳıldı düni aġlamaġından
Ḳurur aġzı yaşı çaġlamaġından

4523. Şaġu saġdı birez aġladı Şīrīn
Acı olmışdı aña ‘ömr-i şīrīn

4524. Oda yaḳıldı ol şīrīn nigārın
Çün ol ḥāletde gördi rūzigārın

4525. Delim āh u fiġān-ıla gönüldi
Çü işüñ ḳolayın fehm itdi bildi

4526. Getürdi ḳurdı ‘anber müşk-ile ol
Ki şataşmış-ıdı key müşk-ile ol

4527. Yudı şāhı seçüp kāfūr u gül-āb
Tene virürdi gök ayı gibi tāb

4528. Ṭonatdı düzdi tertībini şāhuñ
Ki yoḳ ancılayın hīç pādişāhuñ

4529. Çü düzdi şāhuñ ārāyişlerin māh
Segirdüben eve girdi hemān-gāh

4530. Özine yiñi ārāyiş düzetdi
Zihī nāzük ʻaceb fursāt gözetdi

4531. Meger göñülde ḳıldı endīşe ol
Budur ḫoḏ ʻāşıḳa āyīn ü hem yol

4532. Meger Şīrūye kim Şīrīn gerekdi
Velī güç olmamaġı dir yigrekdi

4533. Uġurlayın kişi ıdı aña ol
Ki bir hafta bu yasda ḳayġulu ol

4534. Geçüp bir hafta iki hafta ayı
Benüm bāġumda yıl on iki ayı

4535. Temāşā-y-ıla ʻömrin eyleye şarf
Sevinmekden ḳomaya girü bir ḥarf

4536. Aña Ḫusrev ʼden artuḳ ḥurmet idem
Dir-ise gel gelem git dise gidem

4537. Anı genc eyleyem altunla direm
Kilīḏin cümle gencüñ aña virem

4538. Bu peyġāma Şīrīn çün gūş dutdı
Ḳaḳıyup şīre gibi cūş dutdı

4539. Ḳatı sirke gibi ol tīz oldı
Aña ol laḥẓa vestāḫīz oldı

4540. Velī aldadı tā kim küye ol şūm
İnandı didi kim olupdur mūm

4541. Pes andan Ḫusrev'üñ varını cümle
Yiñi vü eski ṭavarını cümle

4542. Nidā yalıncaġa muḥtāca ḳıldı
Ġarībe öksüze vü aça ḳıldı

4543. Şehin-şāh cāniyçün itdi fidā hep
Şu deñlü virdiler alanlar didi ṭap

4544. Seḥer çün başın uyḳudan götürdi
Helāki göñline Şīrīn getürdi

4545. Buyurdı şehriyārı ol nikū-'ahd
Aña 'ud aġacından düzeler mehd

4546. Pes altun taḫta-y-ıla ḳaplayalar
Delim incü güher çoḳ saplayalar

4547. Muraṣṣa'eyledi çün şāh-ı mehdin
Cihānuñ eglemezler-idi 'ahdin

4548. Ki ḳılmaz kimseye hīç pāyidārı
Ne yoḳsulı ḳor u ne nām-dārı

4549. ‘Acem ṣāhları resmince nigārın
Ḳayurdı medhine ol ṣehriyārın

4550. Ḳodı ol mihdi ṣāhlar arḳasına
İletdiler seḥer vaḳtinde sine

4551. Cihān dutucılar ḳamusı yaya
Ne yoḳsula küyer dünyā ne baya

4552. Ṣāhuñ öñince cümle başın açmış
Ḳamu gözden ḳızıl ḳan yaşı saçmış

4553. Bıraḳmış zaḫmesini Bārbeḏ hem
Nikīsā zaḫmına yoġ-ıdı merhem

4554. Büzürg[110] Ümīd’üñ ümīdi kesilmiş
Çü gördi Ḫusrev’üñ yası yasılmış

4555. Yüce āvāz-ıla feryāḏ ḳıldı
Gözi yaşı ile oda yaḳıldı

4556. Açupdı baş ḳaravaṣlar u ḳullar
Ḳamu geymişler-idi ḳara çullar

4557. Ṣanayduñ serv-idi arada Ṣīrīn
Yā almış ayı ara yire Pervīn

4558. Ḳamer gibi yaṣıl mıḳna‘ ṣarınmış
Güneş gibi ḳızıl burḳa‘ bürünmiş

4559. Güzel ṭāvuslayın giderdi ol māh

---

[110] Metinde (بُزْرْك) şeklinde yazılmıştır.

Anı gören kişiler dir-idi āh

4560. Gümān iltürdi her kişi ki Şīrīn
Ölüminden şehüñ olmadı ġam-gīn

4561. Hemān Şīrūye daḫı bu gümānda
Ki Şīrīn sevgüsini dutdı cānda

4562. Giderdi yolca ol ay oynayu şād
Cihāndan cāndan olmış göñli āzād

4563. İrişdi künbedine şehriyāruñ
İçine ḳoydı şāh düzdi nigāruñ

4564. Şehüñ mehdin ḳodılar künbedine
Ne diyem mehdine yā künbedine

4565. Ulular durdılar cümle yüze yüz
Çeri başları ulu kiçi düpdüz

4566. Bilin baġladı Şīrīn-i şeker-rīz
Segirdüp girdi künbed içine tīz

4567. Ḳapusın künbedüñ baġladı andan
Eline deşne aldı durdı cāndan

4568. Ciger-gāhını açdı şehriyāruñ
Hem öpdi baġrınuñ aġzını yāruñ

4569. Ne yirde gördiyse zaḫmını dil-ber
Hem anda urdı kendüzine ḫançer

4570. Pes andan aldı şāhı ḳucaġına
Ḳodı yüz yüze ḳulaḳ ḳulaġına

4571. Ḳatı çaġırdı zī kim ḫoş iş itdi
Duranlar cümle āvāzın işitdi

4572. Ki cāna cān tene hem ten ulaşdı
Gönüldi cān u ten tenle ṭolaşdı

4573. İlāhā yarlıġa ol aşināyı
Çün ire bu söze ḳıla du'āyı

4574. Ki yā Rabb tāze dut bu ṭopraġı sen
Bu iki yāra dir uçmaḳda gülşen

4575. Ululara çü ma'lūm oldı bu rāz
Bir uġurdan çaġırdı cümle dem-sāz

4576. Ki aḥsent i zamān şābāş[111] iy yir
Gelini güyegüye şöyle sen vir

4577. Çü muṭrib ola bu Zengī vü Ḳıfçaḳ
Dügün yindek bunuñ gibi olacaḳ

4578. Ḳılup hem taḫt iki tāc erini terk
Ḳapusın künbeḏüñ baġladılar berk

4579. Girü döndiler andan cümle nā-çār
Bu sözi yazdılar ol ṭopraġa zār

4580. Ki hīç Şīrīn'den artuḳ cümle cāndan
Durup çıḳmadı ayruḳ çün cihāndan

[111] Metinde (سَابَاشْ) şeklinde yazılmıştır.

4581. Ki Şīrīn ü daḫı bir kim görüpdür
Ki özin kimse içün öldürüpdür

4582. Göñül virme cihāna kim bu nā-merd
Kimesne ḥaḳḳına olmaz cüvān-merd

4583. Mürüvvet yoḳ kişilikden ıraḳdur
Ṭaşından Bīsütūn'uñ ḳatıraḳdur

4584. Bu dāstānda yarar göz yaşın açmaḳ
Gül-ābuñ acısın Şīrīn'e saçmaḳ

4585. Anuñ-çün kim yaşı ḳıṣa oldı
Yigitlikde ḳızıl gül beñzi ṣoldı

Ḫusrev öldügi yir-durur

4586. Söz eydici ḥikāyet şöyle ḳıldı
Ki Ḫusrev begligi andan yıḳıldı

4587. Ki dünlerde bir aydın gice nā-gāh
Düşinde Muṣṭafā'yı gördi ol şāh

4588. Binüp bir tāzīye yortup gelürdi
Yüzi nūrı şehüñ gözin alurdı

4589. Didi arḳuncaḳ aña iy yigāne
Dut İslāmı bıraḳ küfri yābāna

4590. Cevābın didi olmayınca başsuz

Dīnümden ṣanmaġıl kim döndürem yüz

4591. Üç ay ol ḳorḳudan ḳalmışdı ṣayru
Gözi dün uyḳusından idi ayru

4592. Bu acıdan meger bir ṭañla Pervīz
Didi ḫalvetde Şīrīn'e ki dur tīz

4593. Varalum gel açalum maḫzen-i genc
Anı gör'lüm k'aradan giderür renc

4594. İkisi daḫı maḫzene ir[112]
Güherden bulmadılar basacaḳ yir

4595. Gümişden bir ṭılısmı gördi Pervīz
Lāṭīf üstinde bir levḥ-i dil-āvīz

4596. Ḳızıl altundan anda yatmış-ıdı
Ol işden 'ibrete şāh batmış-ıdı

4597. Ol altun levḥa ḥal olmış gümişden
Yazılmış levḥa zer ṭolmış gümişden

4598. Ḳoca buldılar istep kim oḳıdı
Şehin-şāhı ol oḳumaḳ doḳıdı

4599. Çün ol yazuyı hep oḳıdı pīr
Şehe añlatdı ma'nīsini bir bir

4600. Muḥammed kim Çalap üründü ḳıldı
Sa'ādet issi anı girtü bildi

[112] Vezin bozuk.

4601. Bu ṣūrete görine bir nişān ol
‘Arab dilinde bir ṣāḥib-ḳırān ol

4602. Ḳulaġın ılduzuñ mu‘cizle bura
Gele ṣoñra hemīşe ḥükmi dura

4603. Risālet ḫatm ola anda gümānsuz
Nübüvvet tābı açılmaya ansuz

4604. Ḳamu millet ola devrinde ma‘dūm
Anuñ şer‘in dutan peyveste maḫdūm

4605. Kişide pādişāhlıḳ artuḳ ola
Ki şer‘i emri-y-ile gire yola

4606. İnana aña kimüñ varsa uṣṣı
Ki savaşı ziyāndan ṣulḥ aṣṣı

4607. Çü şāh ol ṣūrete ḳıldı naẓar çoḳ
İçine düşdi ḳorḳudan e er çoḳ

4608. Didi kim ṣanasın bu şekl-i mevzūn
Ol atludur ki düşde gördüm ol dün

4609. Çü Şīrīn gördi şāh beynini pür cūş
Bozuldı naḳşı ol naḳşı görüp uş

4610. Didi şāha ki iy ḫūb u cüvān-merd
Neyi çün iñilersin yoġ-iken derd

4611. Bu naḳşı kim ḳadīmden gizlemişler
Ḥaḳīḳat bilmek-içün izlemişler

4612. Bunuñ gibi nebī ṣāḥib-velāyet[113]
Ki andan söylenür işbu hikāyet

4613. İlahī ḥuccetidür uyanuḳlıḳ
Virür dīnine ol ḥüccet ṭanuḳlıḳ

4614. Ger anuñ dīnine raġbet ide ṣāh
Bir-iken on ḳat ola devlet ü cāh

4615. Çalab'uñ heybetinden emīn ola
Sa'ādet mesnedinde sākin ola

4616. Didi Şīrīn'e Ḫusrev ṭoġru dirsin
Delim sevgü-y-ile ḳayġu yirsin

4617. Yaradalı bu dünyāyı Yaradan
Atalarum daḫı oldı mu'ayyen

4618. Ben anlaruñ dīninden çıḳamazvan
Olaruñ resmini hem yıḳamazvan

4619. Göñül diler velīkin baḫtum uymaz
Ne devletlü ki baḫtı aña ḳıymaz

Nāme-i Ḫusrev rā nāme

4620. Necāşī çün kim buldı itmām
Buyurdı nāme Ḫusrev adına nām

4621. Dutar ol cümle maḫlūḳātuñ işin

[113] Metinde (وِلاَيَتْ) şeklinde yazılmıştır.

Cihānuñ yaz u yayın güz ü ḳışın

4622. Düni gün eyler ü güni dün eyler
Dügüni yas u yası dügün eyler

4623. Yimez andan ḫalāyıḳ cümle yir ṭoḳ
Degül yirde vü ansuz hīç yir yoḳ

4624. Sipās u minnet aña ḳıl ḳılursañ
Bilicisin eger anı bilürseñ

4625. Elüñden nesne gelmez ḳādir oldur
Ḳamu gizlü işüñe nāẓır oldur

4626. Buyurma sen ki fermān Tañrı’nuñdur
Tenüñ içindeki cān Tañrı’nuñdur

4627. ‘Āciz ki sen iy Ḫusrev oldı aḏuñ
Veger Keyḫusrev -iseñ Keyḳubāḏ’uñ

4628. Yaradılmışsın elbette ölürsin
Ölümden ṣanma kim āzād olursın

4629. Ṭanuḳlıḳ vir ki ‘ālemde Çalap var
Ḳadīm ü lem yezel deyyān u Rab var

4630. Çalap kim ādemīyi server itdi
Beni hep ādeme peyġāmber itdi

4631. Oda ṭapmaġı göñülden bıraḳġıl
Getür īmān u küfri oda yaḳġıl

4632. Ḳalupsın od içinde yimedin ġam

Müsülmān ol yüri oddan müsellem

4633. Çü ḥatm oldı vü nāme anı dürdi
Muḥammed yazdı ‘ünvān mühr urdı

4634. Bir uṣlu çaldı ilçiyle hemān-gāh
Viribidi ṣāh Pervīz’e ol ṣāh

4635. Çü ilçi ‘arża ḳıldı nāme Pervīz
Ḳaḳımaḳdan ḳanı ḳaynar-ıdı tīz

4636. Yazu gördi ḳarası ḳan dökem tīz
Muḥammed’den aña kim adı Pervīz

4637. Ġurūrı ṣahlıġuñ yoldan çıḳardı
Ḳaḳımaḳdan evini hep yıḳardı

4638. Ki kimdür benüm-ile ṣöyle küstāẖ
Benem Kirsī ṣāḥib-i ṭāḳ u hem-kāẖ

4639. Ne Zühreyle ol ādemde temkīn
Ki yaza adumuñ üstinde adın

4640. Yüzi ḳızardı āteṣ-hāne oldı
Ḳaḳıdı ṣöyle ol dīvāne oldı

4641. Yavuz endīṣe itdi yavuz itdi
Yavuz itdi kiṣi kim güni yitdi

4642. Çü gördi ilçi ol ẖışmı uġundı
Daẖı eglenmedi tīz girü döndi

4643. Ol oddan çün kim ilçi āh ḳıldı
Bilürler şem‘ini āgāh ḳıldı

4644. Du‘ā pervāne mānendi uçardı
Ki göñli ḳaṣrını küllī geçerdi

4645. ‘Acem ‘īşin du‘āsı ḳıldı acı
Yire Kisrī başından düşdi tācı

4646. Bir er geldi dutup elde bir aġaç
Sıdı ḥükm-ile aġacı didi aç

4647. Gözüñi kim demür bileklü[114] erven
Ki dīnüñi sıyup saña gelürven

H̱atm-ı kitāb

4648. Dilerseñ Faẖrīyā kim ṣāḏ olasın
Cihānda ḳayġudan āzād olasın

4649. Çalap virdügine eyle ḳanā‘at
Ḥasūd olmaġı idinme ṣanā‘at

4650. Özüñe girü kīne virmegil yol
Çalap ḳullarına ẖoş mihrübān ol

4651. Ne kim ṣanur-ısañ kendü başuña
Anı sanġıl işüñe ḳardaşuña

---

[114] Metinde (بيلكلو) şeklinde yazılmıştır.

4652. Ki ḳalmaz kimse bunda pāyidār ol
Sen eylük-ile bunda yād̠igār ol

4653. Çü senden arta ḳalur mālı dīni
Ḳomaġıl düşmene var dost-ıla yi

4654. Geçer ḳalmaz eyü yavuz ne kim var
Bilürsin ḳalmayısar bunda deyyār

4655. Ne lāzımdur cihān içün ṭalaşmaḳ
Ne dünyānuñ ḥaremine[115] ṭolaşmaḳ

4656. Çü ʿömrüñ dünyede yarım nefesdür
Saña bir loḳma vü bir ḫırḳa besdür

4657. Çün elli geçdi açılmadı gözüñ
Bu biş günde ne ḥāṣıl ide özüñ

4658. Sen oġlanlıḳ zamānın çün geçürdüñ
Yigitlik kārvānın çün göçürdüñ

4659. Ṭuluñuñ ḳara iken şöyle kim ḳır
Ḳarışdı ḳaraya aḳ olduñ uş (pīr)

4660. Ḳocalıḳ ʿömrine basduñ ḳadem uş
Nedīm oldı saña şimdi n'idem uş

4661. Zamāne urdı saña birḳaç kez daġ
İçüñde ḳomadı ḥasret odı yaġ

4662. Oġullar ölümi kesdi gücüñ hem
Birisi zaḫmına olmadı merhem

---

[115] Metinde (حَرَامِنَه) şeklinde yazılmıştır.

4663. Muḥammed diyü aġladuñ biraz gün
Ururduñ göge āh Aḥmed diyü ün

4664. Bu kez Maḥmūd-ıla ḫoş eglenürken
Ṣoñumda ḳala diyü öglenürken

4665. Sa‘ādet ḳılmadı baḫt-ıla yārı
Aradan gitdi virdi saña zārī

4666. Çü dün gün oldı işüñ derd-ile ġam
Güvenç ṣāḏī vü raḥatla feraḥ kem

4667. Heves ḳılmaḳ heves-nāme dimek ne
Yigitler loḳmasın şöyle yimek ne

4668. Ḫüḏāvend-i cihān sulṭān-ı a‘ẓam
Muḥammed sīret ü hem ‘Īsevī-dem

4669. Cihānda pāyidār olsun hemīşe
Ki eylükdür müdām özine pīşe

4670. Eli baġışlamaġa ḳılsa āġāz
Baġışlar bu cihān mālın gürz az

4671. Elinden kimse incinmez meger genc
Baġışlar genci bir kişiye bī-renc

4672. Ḫüḏāvendā anı pāyende ḳılġıl
Anı şāh ḫalḳı aña bende ḳılġıl

4673. Kemīne ḳul bu Faḫreddīn laḳablu
Bu illü yoḳ Mışırlu yā Ḥaleblü

4674. Adı Ya‘ḳub özi ibn-i Muḥammed
Şehini isteyen dāyim muẖalled

4675. Bu ulu ẖānedāna ol du‘ācı
Hemīşe meddāḥ u yindek enācı

4676. Yidügi ni‘metüñ ḥaḳḳını bilen
Şehüñ in‘āmınuñ şükrini ḳılan

4677. Şehin-şāh adına bu dāsitānı
Düzüp geldi öper bu āsitānı

4678. Yiñi yıl başı Ferverdīn-i Nevrūz
Ki olmış-ıdı güneş ‘ālem-efrūz

4679. Receb ayı doḳızında seḥer-gāh
Ḳuzı burcında ol seyyāre yā şāh

4680. ‘Alem[116] urmış-ıdı kim bitdi bu defter
Ḥaḳ’a minnet ḳomadı bunı ebter

4681. On ikinci güni āẕer-māhuñ
Temām itdüm du‘āsın pādişāhuñ

4682. Dürişdüm kim yazam naẓmını mevzūn
Başarsam eyleyeydüm dürr-i meknūn

4683. Şükür yüz biñ Çalab’a ḥamd bī-ḥādd
Ki degdi issine işbu mücelled

Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Feûlün

[116] Metinde (عَالَمْ) şeklinde yazılmıştır.

+ - - -/ + - - - / + - -

ṣadaḳallâhul-‘aẓīm
ve ṣadaka resūl el-kerīm
ve naḥnü ‘alā ẕālike min eṣ-ṣāhidīn
ve’l-ḥamdü lillāhi rabbü’l-‘ālemīn

D İ L Ö Z E L L İ K L E R İ

B İ R İ N C İ   B Ö L Ü M

S E S B İ L G İ S İ

1. Ü N L Ü L E R

Üzerinde çalıştığımız **H u s r e v ü Ş î r î n** ihtiva ettiği ünlüler bakımından diğer Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinden farksızdır.

Bugünkü yazı dilimizde olduğu gibi metnimizde de sekiz ünlü bulunmaktadır.

Bu ünlüler şunlardır: a, e, ı, i, o, ö, u, ü.

A. Ü N L Ü D E Ğ İ Ş M E L E R İ

Türk Dilinin yayılma alanlarını, etkileşimlerini ve tarihini dikkate alırsak, hem kelime köklerinde hem de eklerinde çeşitli sebeblere bağlı olarak birçok değişikliğin olduğu görülecektir. Bu değişimler aynı dönem eserlerinde olabileceği gibi; aynı eserin bünyesinde farklı şekillerde de görülebilmektedir.

Fahrî'ye ait bu **H u s r e v ü Ş î r î n'** de tespit ettiğimiz ünlü değişmeleri şunlardır:

1. e-i d e ğ i ş m e l e r i (i > e , e > i, é)

Eski Türkçe döneminden beri i >e , e < i değişimi karşıklık arz etmektedir. Umûmiyetle ilk hece ünlüsünü ilgilendiren bu hadise, aynı kelimenin (yi-, ye-; di-, de-; bil, bel) hem i'li hem de e'li yazılışından kaynaklanmış; dokuzuncu ünlünün varlığını gündeme getirmiştir. V. Thomsen'den başlayarak birçok ilim adamını meşgul eden **kapalı e** konusunda kesin bir yargıya varılamıştır.

Türkçe'nin XIII. yüzyıldan sonraki devresinde i'li yazılışların ağır bastığı görülür. Bunu savunan dil âlimlerinin genel çıkış noktaları ise, ağızlarda hem i'li hem de e'li söyleyişler olmuştur[1].

Metinden hareketle tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

1.1. Metnimizde "i" imlâsıyla olanlar:

[1] Bu konuda bk. Orhan YAVUZ, "Türkçe'de Kapalı E" , **SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, l991, Sayı: 6, Konya, l993, s. 271-306.

big “beğ, bey”

Bigine ‘āṣī olup tāc geydi 2525

bil “bel”

Çü ben ḳulluġuña baġlayavan **bil** 2536 , İki pāre ḳılam ḳılıçla **bil**in 2618

Degülven baġlu ḳolumdan **bil**ümden 2847, Başında tācı vü tīrkeş **bil**inde 4388

biş “beş sayısı”

Ḳaravaşdan **biş** onın bile aldı 2469, Ḳarıldı **biş** yigit ḳuru ṭaş-ıla 3199

Ḳamunuñ ḥarfi **biş**dür iy perī-zād̠ 3253, Çü **biş** ḥarf oldı her birinüñ adı 3254

Viribimek gerekdi bir **biş** on pīr 3832

biz “bez”

Cevāhirden ü **biz**den dürlü işden 2326, Kime at u kime **biz** kime ni‘met 2339

Daḫı altunlu **biz**den bīş ḫatun 2611 .

di - “demek”

Çün ol ‘avrat **di**di Meryem sözini 2332, Ola kim bulına bir āferīn **di**r 2354,

Bu işi eyü yavuz **di**mediler 2496, Bunuñ gibi sözi **di**mek degül key 2511

dir- “dermek, toplamak”

Gözin açdı ögin **dir**di oturdı 3770

gice “gece”

Ḳara günine göñül **gice** geldi 2367, Çü **gice** ḳara zülf egri bıraḳdı 2941

Gice yüz biñ gözin yumdı vü ḳaçdı 2960, **Gice** ḳatına yaġmurca gelürdi 3057

giç- “geçmek”

Giçerdi ṣabr-ıla bir rūzigārı 2409

giçir- “geçirmek”

Giçir başum elüm degmez ki ṭuram 2836

gine “yine, gene, tekrar”

Ḫusrev **gine** Şīrīn’e ḳapuyı aç gireyüm ṣoḥbet...(başlık)

girçek “gerçek”

Yalan ṣanma ki **girçek**dür bu saġış 3261, Bilür kim sözi **girçek**dür Niẓāmī 3448

Diyeler **girçeg**ini şehriyāra 4182

girü “geri, tekrar, sonra”

Çeriye iltüben girü selāmet 2321, Ki Şīrīn çünki şāhdan girü ḳaldı 2380

Elikdürdüñ girü elden bıraḳduñ 2389, Soñucı girü yir ol balı aru 2421

i “ey!”

Ölümden ḳurtılursañ sen **i** fānī 2641, Dilek budur **i** Çīn ilinüñ Bānū 2648

Benüm-ile ne kīnüñ var **i** gice 3678, Yüzüm döndürmeyem senden **i** dil-ber 3865

il “memleket”

Yaḳīn müddetde ol **il** oldı ma‘mūr 4273, Ki dāyim Rūm **il**in ol gözler-idi 4285

Ḳomaz dīnin bulucaḳ **il** ü hem ev 2329,Ne aldanduñ kime ḳaldı bu yoḳ **il** 2422

ilçi “elçi”

Cevābı virdi **ilçi** aña andan 3128, Eyit aña ol **ilçi** kim içüp and 3135

Pes andan döndi **ilçi** göñli ḫoş şād 3137, Viribigil bir **ilçi** vara nā-gāh 3399

ir- “ermek, yetişmek, ulaşmak”

Çü bu nāme ire ḳatuña göz aç 2497, Çün ol iti Ḫaḳana irdi 2500

iriş-“erişmek, yetişmek, ulaşmak”

Ol oḫtın kim **irişd**i ‘ömri yaşa 2412, Ḫaber Pervīz’e **irişd**i ki Behrām 2483

Saña hīç kimseden **iriş**meye renc 2639, Benüm ‘ömrüm **irişd**i şimdi yüze 2645

Hemān-dem ḳız ḳarındaşı **irişd**i 2677 Uġurlayın **iriş**evüz perī-vār 2783

irkek “erkek”

Ḳaçardı bīşe ḳoyup **irkek** aṣlan 2679

irür- “erdirmek, ulaştırmak”

Göge **irür**di ‘işret döşeginden 3757, Göge **irür**di İrān’dan özi toz 4279

işik “eşik”

Ki şāhuñ **işig**inde mu‘teberdi 4310, Çü ḫaḳan **işig**ine irdi özi 2559

Ḳul oluñ işigine şehriyāruñ 2695, ‘Uṭārid ḳor anuñ **işig**ine yüz 2763

it- “etmek, eylemek”

Dirīğ **it**me ṭavar u ṭon u hem genc 2338, Yüri ṣabr **it** bu işde bir iki ay 2399

Ki rezzāḳ-ı cihān rızḳ **it**meye kem 2443, Güher saçdı vü gencin **it**di ī ār 2465

iv “ev”

Segirdü git **iv**e menzil be-menzil 2626, Yola girdiler andan **iv**e üç er 4410

iv- “acele etmek, evmek”

Pes imdi ṣabr vaḳti oldı ivgil 2406, Ḳonuḳ yüzini görmeye **iv**enler 3825

iy “ey ! ”

Eyit kim **iy** beḏ-endīş inṣāfuñ var 2324, Eyit **iy** şāh-cihānuñ ḳulları siz 2347

Ki **iy** ṣulṭānlaruñ cānı vü gözi 2520 , Eyitdi **iy** bilü issi suḫandān 2575

Ḳan içdüm ḳanum içme **iy** yüzi aḳ 3243, Ki **iy** ṣulṭānlaruñ cānı vü gözi 2520

siz- “sezmek”

Bu ḥāli kimse ne **siz**di ne bildi 3587, Meger andan biraz Şāvur **siz**erdi 2945

vir- “vermek”

Baña **vir** bu savaşçı Bendūyı bir 2320, Neler **vir**mişdi altundan gümişden 2326

Kime ṭon lāyıḳısa **vir**di ḫil‘at 2339, Niyāṭūs özine **vir**di güher bol 2340

viribi- “göndermek, yollamak”

Ki biti **viribi**miş şāha ol şūm 2531

yi- “yemek”

Ḳoġıl **yi**yüp içüben olalum şāḏ 2335, Gelüben ol seḥer-gāh **yi**sün ol aş 2353

Sen evvel buġda **yi** ol saña yiter 2374

yid- “çekmek, yedekte götürmek”

Benüm göñlümi şāh luṭf-ıla **yid**e 3181,

yidek “yedek”

Yidekler yügrişür Türkī vü Tāzī 4197

yidi “yedi sayısı”

Bu resme **yidi** gün ‘ayş itdiler şāḏ 4176

yig “yeğ, iyi”

Özüñden **yig** bir işi hem-dem idem 3949

yil “yel”

Tenüñden ṭañ **yil**i her gün semenber 3852

yil- “koşmak”

Didi kim yile yilmekde sen ol yār 2516

yimiş “yemiş”

Çü **yimiş**lendi baġuñ ṭaşra ḳaldum 2867, Ḳuru aġaca yaş **yimiş** viren ol 3464

Ben ol bāġum **yimiş**üm dirmediler 4133

yiñ “elbise kolu, yen”

Hemān **yiñ**üñde yalın bıçaġı cüst 2633, Ḳuluñ vardı bıçaġ-ıla **yiñ**inde 2669

Hemīn benden dügin **yiñ**ine ḳoya 4137

yiñi “yeni”

dutalum **yiñi** yazı 2784, Yine açıldı ilde bir **yiñi** yaz 2921

yir “yer”

Olısar **yir**i ol güç idenüñ dār 2350, Dürişem kim ʿimāret ola bu **yir** 2354

Yuvalanurdı **yir**de bir zamān ol 2382, İrürdi **yir** yüzinden göklere taḫt 2464

yit- “yetmek, erişmek, ulaşmak”

Ulu ḳıymetde Keyvāna **yit**ürdi 2584, Bir içüm ṣu yiter düşmen çü **yit**di 3553

Bu işüñ ucına hem **yit**miş olam 3180

yit- “yetmek, kâfi gelmek”

Sen evvel buġda yi ol saña **yit**er 2374, Bir içüm ṣu **yit**er düşmen çü yitdi 3553

Gücüm **yit**er ki şimdi girü gidem 3949,

yitmiş “ yetmiş sayısı”

Bu ‘ömr-ile ki ellidür yā **yitmiş** 4109,

1.2. Metnimizde “e” imlâsıyla olanlar:

eyü < edgü “iyi”

Bu işi eyü yavuz dimediler 2496, Aġırlayu eyü yir eylediler 2966

Gele sencileyin eyü binüp ata 3322, Şu resme rāzuñı bilsün eyü yār 3656

eylük < edgülük “iyilik”

Hīç eylükden yaña tedbīri yoḳdur 2448, Çü niyyet eylük ola pādişāhuñ 2459

Ki eylükdür eri dutan duzaġa 2480, Sen eylük-ile bunda yādigār ol 4652

ev “ev”

Ḳomaz dīnin bulucaḳ il ü hem ev 2329, Getürmege eve virmezdi destūr 2474

gey < ked- “giymek”

Bigine ‘āṣī olup tāc geydi 2525, Ki geydügi anuñ kürk-idi key ḫām 2596

Ḳara kürküñ geyüben dutasın yol 2628, Ḳara yir geydi ḫil‘at dikme vü al 3122

geyür- < kedür- “giydirmek”

Geyür Çīnī ḥarīri alı gülgūn 2631

bey(i)n “beyin”

Eşek beyinlü **beynisinde** yengeç 4290,

beze- “süslemek, bezemek”

Bezenmiş Ḫusrev-ile Ḫusrev -i taḫt 2716

Metnimizdeki **i < e** değişmesinden Arapça ve Farsça kelimeler de nasibini almıştır.

dibīr (F. < debīr) 2345-2487

fidā (A. < fedā’) 3221

imīn (A. < emīn) 4002

yiġāne (F. < yeġāne) 2668

2. o - u v e ö - ü d e ğ i ş m e l e r i

Türkler tarafından çok uzun zaman ve geniş ölçüde kullanılmış olmasına karşın Arap harflerinin Türkçe için uygun bir yazı vasıtası olmadığı, bu alfabede Türkçe için gereğinden fazla ünsüzün bulunduğu, öte yandan birkaç ünsüzü bir tek işaretle karşılamak gibi yetersizliklelerin mevcudiyeti bilinmektedir.[2] Arap harfli Türk Alfabesinde yuvarlak (o, ö, u, ü) ünlüler aynı işaretle karşılanmıştır. Bu yüzden ilk hecedeki yuvarlak ünlülerin dar mı yoksa yuvarlak mı olduğunu imlâdan tespit etmek mümkün değildir. Hâl böyle olunca aynı kelimelerin değişik araştırmacılarca (oğrı~uğrı; oş~uş; oşbu~uşbu; gözel~güzel; oran~uran; öküş~üküş) farklı okunuşu gündeme gelmiştir.

Bu tür kelimelerdeki u/o ve ü/ö değişmesini, diftonglu olanlarda u ve ü, diğerlerinde Uygur dönemi eserlerindeki asıllarına uymanın daha isabetli olacağı dil bilginlerinin[3] ortak görüşüdür.

oş - uş “işte”

Ṭonuñ var **uş** degülsin zār u giryān 2623, Külünk aldı ḳalem uş baña virdi 2957

Geyige arslān uş böyle uya mı 3921, Ben uş ṭapuña ḫoş ta‘līm iderven 4037

oṣan-, uṣan- “usanmak”

---

[2] Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Muharrem ERGİN, “Türklerde Yazı ve Alfabeler”, **Türk Dünyası El Kitabı**, TKAE Yayınları: 121, 2. baskı, Ankara, 1992, s.259-289.

[3] Faruk Kadri TİMURTAŞ, **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük**, İstanbul, 1994, s.25.

Ṣeker yimekden **uṣan**dı cihān-dār 3650

oġra-, uġra- "uğramak**"**

Çü cānum **uġra**mışdur ḳatı zaḫme 2697, Ki andan uġramışvan çoḳ cefāya 2768

Ziyāna uġradıysa çār u nā-çār 2841, Ki ya'nī her neye kim uġrasañ dil 2897

oġrı- uġrı "hırsız**"**

Evüñ **uġrı**sını yā ḫuḏ dutan kim 2834, Ḳamu yirlerde **uġrı**lar olur yāḏ 2835

Ev **uġrı**sı elinden āh u feryāḏ 2835

gözel -güzel "güzel**"**

Güzel Ṣīrīn'e 'āşıḳ andan ayru 3126, **Güzel** Ṣīrīn'e virürin saña and 3176

Gelüp didi **güzel** Ṣīrīn varayın 3287, **Güzel** yañaḳlu şūḫ u serv-ḳamet 3317

öküş- üküş "çok**"**

Pes andan didi baḫt-ıla **öküş** ol 3998, Ki yazıda bu cins öküş olur bil 3545

ṭolun- ṭulun- "batmak**, "**

Ṭulundı güneşi ḳarardı güni 2416

gönül- günül- "yönelmek**"**

Gönüldi Ḫusrev öñinde ḳoyup baş 3609, Çerisine gönüldi çaldurup kūs 2336

Deñiz gibi gönüldi ṭaġ ova pür 2471, Ḳolun ol mühri aldı vü gönüldi 2655

yören- yoran- “dolaşmak**”**

Çü bir ḳaç devri yörendürdi sāḳī 3569

yügrük-yögrük “yörük**”**

Eger yügrük-ise şeb reng-i Şebdīz 2822

yügriş-yögriş- “koşmak**”**

Yidekler yügrişür Türkī vü Tāzī 4197

Sözlüklerimizde umûmiyetle o’lu kullanılan “oran” kelimesinin Eski Türkçe döneminde bulunmadığı; yalnız Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görüldüğü bilinmektedir[4]. Metnimizde bir yerde geçen kelime “oran” şekliyle kullanılmıştır.

oran - uran “ölçü”

Ki ḳoyarlar aşa **oran**la tuzın 2900

3. ö, u, ü > i d e ğ i ş m e l e r i

Metnimizde tespit ettiğimiz **ö, u, ü > i** değişiklikleri şunlardır:

dip (< tüp) “alt, alt kısım, dip”

Sıdum her bir ḳıluñ **dib**inde bir ḫār 2877

[4] Faruk Kadri TİMURTAŞ, **age.,** s. 26.

içün (< üçün < uçun)

Yig ırlar bir gül-içün iki bülbül 3091

biz (< böz) “bez”

Kime at u kime **biz** kime ni‘met 2339

bit- (< büt-) “sona ermek, bitmek”

Bu üstāḏ-ıla bite işüñ āsān 2952

4. ı > u, i > ü d e ğ i ş m e l e r i

yavuz < yabız “kötü”

Eyü **yavuz** görüpsin yas u dügün 2643

aru < arıġ “temiz”

Kişi incüyi **aru** ṣuda bulur 3997

ayru < aḏrıġ “ayrı, başka”

Ki Şīrīn gerçi geldi benden **ayru** 2749

bilü < bilig “bilgi”

Ne kişi kim **bilü** issi idi ol 2494

saçu < saçıġ “şenliklerde saçılan şey”

Her adımda aña saçu saçalar 3143

saru < sarıġ “sarı”

Döküpdür saru yüze ışıd inan 2893

ḳamu < ḳamuġ “bütün, hep, kamu”

Fiġān bu çarḫ elinden ḳamu göyner 2420

ḳapu < ḳapıġ “büyüklerin huzuru; kapı”

Çü ḳāṣıd vardı yaḳın gördi ḳapu 2563

ṭapu < tapıġ “huzur, yan”

Dilini ḳısa dutup ḳıldı **ṭapu**

tatlu < tatıġlıġ “hoş, güzel, tatlı”

Dirilen ṭatlu gire acı göre 2441

5. ı – a d e ğ i ş m e l e r i

Bu değişim metnimizde iki kelimede mevcuttur.

aġla- (< ıġla-, yıġla- DLT, IV, 215)

Beni ḳo aġlayayın işbu gün sen 2839

aġaç (< yıġaç DLT, IV,780)

Ilan nite ki ṭaşdan ḳurd aġaçdan 3040

6. e > ö değişmeleri

Çok az görülen bir değişikliktir. Metnimizde iki kelimede görülmektedir.

e y l e “o şekilde, öyle” (zarf)

Sen **eyle** bil bağışlarsın baña cān 2650

Anuñ-çün ağlamayan **eyle** olsa 3474

Bunı **eyle** ağırladı ki Pervīz 4048

g e v d e “gövde”

Çü dürlü derd bu gevdeye üşe 3096

B. Ü N L Ü U Y U M U

1. İncelik-kalınlık bakımından ünlü uyumu

İncelik-kalınlık uyumu Türkçe’nin her devrinde sağlamdır. Bu uyumda; kelime kökünün ünlüsü ince ise daha sonraki hecelerde de ince; kökteki ünlü kalın ise sonraki hecelerde de kalın ünlü olur. Türkçedeki bazı ekler (-ki, -yor, -ken, -leyin) dışında bu uyumun sağlam olduğu görülmektedir.

Bugünkü yazı dilimizde dil uyumu dışında kalan **ki** aitlik eki Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde umûmiyetle uyuma tâbi olduğu görülmektedir.

3583. Gice her kim ḳoca ol selvi ṭalın

Unutmaz hergiz aġzında**ġı** balın

Metnimizde son sesi ince ünlü ile biten Arapça, Farsça kelimelere getirilen -lıḳ ve –lıġ ekleri de uyumun dışındadır.

ṣāḏī**lıġ** 2545	zārī**lıġ**ın 4465	ṣāḏī**lıḳ**dan 2887	kāsid**lıġ**-ıla 3833
ṣāḏī**lıġ**a 3374	ādemī**lıġ**-ıla 3432	ġafil**lıḳ**da 3406	ġarīb**lıḳ**dan 3244

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin de uyuma tâbi olduğu görülmektedir.

düşmen**lik** 4307

Türkiye Türkçesi'nde uyum dışı kalan "hangi", "hani", "dahi", "kardeş" "anne", "elma" kelimeler metnimizde uyuma tâbi olduğu görülmektdir.

ḳ a n ı "hani"

Didi düşde velīkin ḳanı uyḳu 3153

ḳ **a n ġ ı** "hangi"

Gerek kim ḳanġı oġlıdur hüner-mend 4334

d a ḫ ı "dahi"

Daḫı añmayalum Pervīz'i hergiz 4372

ḳ a r ı n d a ş , ḳ a r d a ş “kardeş”

Hemān-dem ḳız ḳarındaşı irişdi 2677

Pes andan virdi ḳız ḳardaşına ögüt 2701

a n a “anne”

Du‘ā ḳıldı ṣanasın baña anam 3232

a l m a “elma”

Ḳatında alma ayva vardı hem nār 2657

2. Yuvarlaklık-düzlük bakımından ünlü uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, büyük ünlü uyumu gibi sağlam ve düzenli değildir. Gerek Eski Türkçe devresinde gerekse bugünkü yazı dilimizde düz ünlü taşıyan kelime ve eklerin Eski Anadolu devresinde yuvarlak ünlü taşımaları, bu devrin en önemli ses hadiselerindendir[5]. Bu düzensizlik, özellikle **“Eski Anadolu Türkçe”**sinde daha belirgindir.

Ayrıca, metnimizde bazı kelimelerin yazımında ikili imlādan da söz etmek gerekir. Metnimizde umumiyetle yuvarlak olan bazı eklerin düz olanları da dikkatimizi çekmektedir. Bu ya müstensihin hatasını ya da o devirde yavaş yavaş yuvarlaklık-düzlük uyumunun yerleşmeye başladığını düşündürmektedir.

Metinden seçtiğimiz örnekler şunlardır:

---

[5] Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Mustafa ÖZKAN, **Mahmûd b. Kādî-i Manyās Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)**, TDK Yay.: 562, Ankara, 1993, s.92.

ḳuru-, ḳurı

Dimāġı **ḳuru** gözi yaş olsun 3114

Gerek **ḳurı**yıcaḳ bir yaş bulaydı 3440

oḳu-, oḳı-

Çü bitisin **oḳu**dı Ḫusrev anuñ 2518

Oḳıdı vü uġurladı nigārın 3012

bulut, bulıt

Ḳaşum **bulut** gözüm yaġmur idersin 2875

Gözi yaġmur dökerdi **bulıt** u ḳar 3978

bulun-, bulın-

Delim yaḏ er **bulun**ur pes vefā-dār 4301

Ki yavuz sözde **bulın**mazdı bir dem 2323

ḳurtul-, ḳurtıl-

Ki **ḳurtul**dı güniden aru cānı 3508

Ölümden **ḳurtıl**ursañ sen i fānī 2641

unut-, unıt-

Ki ol şāhı vü kendü **unut**mış 3142

Unıt çün gitdi gözüñden dil-(ārām**)**3557

Metnimizde yuvarlaklık-düzlük bakımından kelime köklerinde ve eklerinde durum şöyledir:

2.1. Kelimelerde yuvarlaklaşma

ġ ve - g'lerin düşmesi sebebiyle yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

Eski Türkçe döneminde birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan-ġ ve g'ler düşerken, kendisinden önceki ünlüyü umûmiyetle yuvarlaklaştırmıştır. Bu yuvarlaklaşma hadisesini sadece bir sebebe bağlamak doğru değildir. Düşen ġ ve -g seslerinden önceki diş-dudak ve dudak (f, v ; b, m, p) ünsüzlerinin de bu yuvarlaklaşmada etkisi vardır. XIV. yüzyıl imlâsını taşıyan bu eserde de bunun örneklerini görmek mümkündür.

a r u < arıġ "temiz"

Beni saymaya uşlu **aru** sudan 2514, Kişi incüyi **aru** şuda bulur 3997

Ṭonuḳ ṭopraġa viren **aru** cānı 3462, Ki ḳurtuldı güniden **aru** cānı 3508

a y r u < aḏrıġ "ayrı, başka"

Ki Şīrīn gerçi geldi benden **ayru** 2749, Çü **ayru** yaraşuram ol ṭapudan 2809

Göñül raḫtından **ayru** ḳalmış-ıdı 3067, Çü **ayru** düşdi yiñi yüzinden 3419

b i l ü < bilig "bilgi"

Ne kişi kim **bilü** issi idi ol 2494, Eyitdi iy **bilü** issi suḫan-dān 2575

Ne kişi kim **bilü** issi idi ol 2494

s a ç u < saçıġ "şenliklerde saçılan şey"

Her adımda aña saçu saçalar 3143, Saçu saçdılar aña pīlce altun 3144

s a r u < sarıġ "sarı"

Döküpdür saru yüze ışıd inan 2893, Bu ṣaru yañaġum çün döke yaşlar 3264

Ṣaru gül gitdiyse nesrīn var olsun 3490

ḳ a m u < ḳamuġ ""bütün, hep, kamu"

Yıḳuḳ göñli ḳamunuñ oldı maʿmūr2346,

Anuñ-çün ḳamu aġlaşdı gören zār 2703

ḳ a p u < ḳapıġ "büyüklerin huzuru; kapı"

Çü ḳāṣıd vardı yaḳın gördi ḳapu 2563, Ulular başları ḳosun ḳapuña 2547

Segirdü ḳapucı Behrām'a vardı 2663, Yüzini ḳapudan tā ki görem ben 2664

ṭ a p u < tapıġ "huzur, yan; zat- âli"

Dilini ḳısa dutup ḳıldı **ṭapu** 2563, Çalap'dan āferīn olsun **ṭapu**ña 2547

Dir-idi kim **ṭapu**ñ ḳılsaydı cevlān 2679, Benüm ögütlerüm dutmadı **ṭapu**ñ 2688

t a t l u < tatıġlıġ "hoş, güzel, tatlı"

Dirilen ṭatlu gire acı göre 2441, Şekerden ṭatluraḳ görinür öze 2911

Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı 3005, Gelürdi ḥavża ṭatlu süt içerdi 3079

Şu örneklerde “ġ” ve “g” sesleri düştüğü halde ünlü yuvarlaklaşmamıştır:

a c ı < açıġ “acı”

Dirilen ṭatlu gire acı göre 2441, Göñüle ben daḫı olmazvan acı 2366

Velī ṣoñ ucı acıdan urınur 2426, Cihān aġudur acı ḫūyı var 2433

a ṣ ṣ ı < asıġ “fayda, yarar”

Bir aṣṣı görmedin düşdi ziyāna 3364, Peşīmānsın ne aṣṣı ünüñ imdi 2393

Ger aṣṣı olmadıysa hīç ziyān (yoḳ) 2405, Sovuḳ birinç istemegün ne aṣṣı 2756

ç e r i < çerig “asker”

Getürem bu çerinüñ cengin imdi 2319, Ki dīvān dut çeri ‘arż eyleyü var 2337

Veger-ni ṣalam Īrān’dan çeri bir 2499, Çü geçdi yıl yola sürdi çeri ol 3588

k i ç i < kiçig “küçük”

Degülven kiçi oġlan aldayasın 3842, Murāduñ bigi kiçirek bitendür 2402

Kiçiydi yaramaz-ıdı bilüsüz 2492, Kiçi kişi kiçi añlamasa yā 2508

s ü c i < sücik “içki, şarap”

Neşāṭa başlayup süci içerdi 3590, Biri biri ṣuyınca virdi süci 3601

Süci nūşı ṭudaḳdan nīş ṣaldı 3602, Ḳılup ‘işret süciyle uzadan el 3637

ı s s ı < ısıġ “sıcaklık, ısı”

Anuñ sayrusı gördi baġrın **ıssı** 2608, Çün sen bī-renc ḥelvā bulduñ **ıssı** 2756

Ne deñlü olsa bir **ıssı** havālu 3752

i s s i < isig “sahip, malik”

Revān ḫatuna vardı çāre **issi 2**608, Felek şunca ki ḥīle **issi** dursaḳ 2438

Ne kişi kim bilü **issi** idi ol 2494, Bilü **issi** bu Īrān’da ṭapuñdur 2557

ḳ a t ı < katıġ “katı”

Ki su yoḳuşa çıḳmaḳ **ḳatı** müşkil 2406, Daḫı yüklüdür özi **ḳatı** ṣayru 2661

Çü cānum uġramışdur **ḳatı** zaḫme 2697, Olupdı süt getürmek **ḳatı** müşkil 2936

n i t e < ne teg

Seni ayruḳ bu baḫtuñ **nite** yire 2642, **Nite** bir ejdehāya ola mihmān 2810

Nite ayruḳ murādın izleyesin 2866, ‘Ömür ḳısa **nite** ṣabr ideyin ben 2879

d i r i < tirig “diri”

Ki güçlüdür **diri** vü tüvāna 2489, Aruḳlıḳdan yirilmiş **diri** ḳılmış 3226

Bu **diri**likden ölüm yigdür yüz kez 3229, Ḳarār oldur ki ger **diri** ḳalursam 3349

u l u < uluġ “büyük”

Yazuban virdi **ulu**lara menşūr 2346, Bilür bellü kiçiler **ulu** kişi 2493

Bu işi **ulu**lar ḫoş görmediler 2496, Ki **ulu** kişi **ulu** olmasa yā 2508

Diş-dudak ve dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşan kelimeler:

Diş-dudak ve dudak (f, v; b, m, p) ünsüzlerinin etkisiyle bazı kelime tabanlarındaki ünlüler yuvarlaklaşır. Metinden seçilen örneklerin bazılarında yuvarlaklaşma, sadece diş-dudak ünsüzlerinin etkisiyle değil; aynı zamanda birden fazla heceli kelimelerin sonundaki -ġ ve g’lerin düşmesiyle de açıklanabilir.

ç ı b u ḳ < çıbıḳ “çıbık”

Ki bitti çıbuġı hem virdi üzüm 3447, Gören kişi çıbuġı yüce ṭamı 3448

d e m ü r < temir “demir”

Demürle ṭaşa Çīn naḳşını yaza 2951, Eger yüz ṭaġ olur-ısa demürden 3004

Demür olmaz gerek altunla zencīr 3108, Didi yiye demür ger ḳatı ṭaşsa 3159

ḳ a m u < ḳamuġ < ḳamıġ < ḳamaġ “bütün, hep, kamu”

Yıḳuḳ göñli ḳamunuñ oldı maʿmūr 2346

Anuñ-çün ḳamu aġlaşdı gören zār 2703

ṭ a p u < ṭapıġ “huzur, yan; zat-ı âlî”

Dilini ḳısa dutup ḳıldı **ṭapu** 2563, Çalap’dan āferīn olsun **ṭapu**ña 2547

Dir-idi kim **ṭapu**ñ ḳılsaydı cevlān 2679,

k i r p ü k “kirpik”

Diyem **kirpüg**üme k’iy Saʿd-ı Vaḳḳāṣ 2816

t a v u ḳ < taḳuḳ “tavuk”

Tavuḳ ṣāhīnüñ üstine binerdi 2456

y a v u z < yabız “kötü”

Ki **yavuz** sözde bulınmazdı bir dem 2323, Bu işi eyü **yavuz** dimediler 2496

y a ġ m u r < yamġur , yaġmur “yağmur”

Ḳaşum bulut gözüm **yaġmur** idersin 2875

Yapım eklerindeki yuvarlak ünlü sebebiyle yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

Bazı teşkil ekerindeki ünlüler, Eski Türkçe devresinde taşıdıkları yuvarlaklığı muhafaza etmektedirler. Metnimizde şu örneklere rastlanmıştır:

-uḳ, -ük eki ile

açuḳ “açık”

Açuḳlıḳ dünyāda anca belürdi 2458, Yüzün birḳaç gün açuḳ olsun u aḳ 4451

artuḳ “artık, geriye kalan; başka”

Ben ol ḳuldan daḫı artuḳ ḳılam ṣūr 2318,

Ululıġuñ eger artuḳ olaydı 2515, Biñ afsūn bilür artuḳ ezber ol ay 2760

ayruḳ < ayır- uḳ “ başka, gayrı”

Aña didi bu sözi ayruḳ açma 2591, Seni ayruḳ bu baḫtuñ nite yire 2642

Nite ayruḳ murādın izleyesin 2866, Aña ayruḳ olaydı mūnis ü yār 3050

e k s ü k “eksik”

Semüz pehlü saña eksük degül yār 3225

e s r ü k “sarhoş”

Ol esrükligi vü ṣoñra ḫumārı 2427, Aña ḫatun didi esrük uyır ṣāh 2651

Çü sāḳī nūṣi esrük ḳıldı ṣāhı 2739, Ṣāh esrükdi oturmış ḳarṣu Meryem 2748

s ı n u ḳ “sınık, kırılmış”

Sınuḳ göñlüme urma bu ḳadar ṭaş 3948

ṭ a n u ḳ “tanık”

Söze kim iki ṭanuḳ ola ayıḳ 3445, Mühürlüdür ḫazīnem Tañrı ṭanuḳ 3634

Bu maʿnīye ṭanuḳlıḳ virdi özi 3639, Arulıġına oldılar ṭanuḳlar 3642

y ı ḳ u ḳ “yıkık”

Yıḳuḳ göñli ḳamunuñ oldı maʿmūr 2346, Bu yıḳuḳ ḳaṣrı ḫoş ābāḏ eyle 2984

-garu, -gerü eki ile

i l e r ü < il-gerü “ileri, önce, evvel”

Ki çoḳ ḥurmet ḳılupsın ilerü sen 3950

i ç e r ü < iç-gerü “içeri”

Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809

y a ñ a r u[6] < yaña-ru “tarafa”

Medāyīn’den yañaru ‘azm itdi 4180

[6] Daha fazla bilgi için bk. Necmettin HACIEMİNOĞLU, **Türk Dilinde Edatlar,** İstanbul, 1992, s. 109.

Bir sebebe bağlı olmaksızın yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

Bazı kelimelerdeki yuvarlaklığın sebebi belli değildir. Bu kelimeler, bünyelerinde dudak ünsüzü bulundurmadığı ve her hangi bir düşme olmadığı halde yuvarlak ünlü taşımaktadır. Bu kelimelerin ünlü uyumuna tâbi olması daha sonraki yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Anadolu ağızlarında bugün birçok kelimede yuvarlaklaşma görülmektedir.

altun “altın”

Cihānda altunum mālum çü yoḳdur 3325

a y r u “ayrı”

Çü ayru yaraşuram ol ṭapudan 2809

d e g ü l “değil”

Degül gizlü cihānda anuñ işi 2493, Bunuñ gibi sözi dimek degül key 2511

Degül āsān müyesser eylemek kām 2526,

d i l k ü < tilkü “tilki”

Dirilmiş ḳurd u dilkü şīr ü nerden 3052, Ḳarı ḳurd u yaşamış dilkü gibi 3343

Ümīḏlü olsa dilkücek olur çerb 3393

e y ü < edgü “iyi”

Bu işi eyü yavuz dimediler 2496, Ağırlayu eyü yir eylediler 2966

Gele sencileyin eyü binüp ata 3322

g i r ü “sonra”

Çeriye iltüben girü selāmet 2321, Ki Şīrīn çünki şāhdan girü ḳaldı 2380

Elikdürdüñ girü elden bıraḳduñ 2389, Girü ḳalmaya devlet ire işe 2407

i n c ü “inci”

Bir incü isteyen suya boġuldı 2826, Pes andan incüye mühr urdı Şeker 2849

Hem incüsi bir ıḳlīmüñ ḫarācı 3017, Deliksüz incüsin bir demde deldi 3647

ı l d u z “yıldız”

Felek ṭāḳından ılduz olıcaḳ fāş 3120, Benüm günüm gibi ılduz cihāna 3230

Degüldür bu ṭāli‘-le ılduzum tā 3322, Göge ılduzı ārāyīş viren ol 3464

ḳ a r ġ u “kamış”

Şeker **ḳarġu**sını dikdiyse Meryem 2823

ḳ a r ş u “karşı”

Girüben şāha ḳarşu yir öpe ol 2561, Şāh esrükdi oturmış ḳarşu Meryem 2748

Ḳaḳup Şāvūr’a ḳarşu ḳıldı feryāḏ 2793

ḳ a y ġ u < ḳaḏġu “kaygı”

Bu ḳayġu seyli kim atamuz aldı 2440

ṭ a m u “cehennem”

İrişdi **ṭamu**lıḳ mel‘ūn dutup yol 4495

y a ġ m u r “yağmur”

Ḳaşum bulut gözüm **yaġmur** idersin 2875

y a z u ḳ “günah”

Ḳılıç urma yazuḳ Şīrīn’e bugün 2874

2.2. Eklerde yuvarlaklaşma

Eklerin yazılışı yeni harflerin kabulüne kadar, kalıplaşmış şekilde devam edegelmiştir. Bu eklerin bir kısmı Eski Türkçe devresinden bu tarafa yuvarlak olanlar; bir kısmı ise Eski Anadolu Türkçesi döneminde uyum dışına çıkmış olanlardır.

Eklerin, kelime kök ünlüsü ne olursa olsun değişmediği görülmektedir. Metindeki yuvarlak ünlü taşıyan ekleri, ünlüsü aslında yuvarlak olanlar ve sonradan yuvarlaklaşmış olanlar diye iki bölümde incelendi.

Ünlüsü aslında yuvarlak olan ekler:

-up, -üp; -uban, -üben; -ubanın, -übenin: Zarf-fiil eki

Ekin imlâsı incelendiğinde, Arap harfli yazı bırakılıncaya kadar vav ve örteli vav ile yazılmıştır.

başarup 3868, dutup 2563, olup 2525, yiyüp 2335, bükilüp 2385, virüp 2478, varuban 2343, yazuban 2346, aldayuban 2761, götürüben 3206, görüben 3578, dartubanın 2889, batubanın 3280

-dur, -dür: Ettirgenlik eki

ḳayıḳdurdı 2940, ṭolduralar 3355, yanduralar 3753, eydürdi 2388, bildürme 2607, geydürdi 2706, dürişdürdi 4281, çaldurup 2336, ṭoldurur 2363

-dur,-dür; -durur: Bildirme eki

yoḳdur 2388, ṣudur 2400, yolıdur 2424, yigdür 2475, birdür 2490, dutmış-durur 4363

-ur, -ür : Ettirgenlik eki

irürdüñ 2588, geçürdüñ 3846, yitürdi 2584, ṭoġurmasa 2829

-ġur, -gür: Ettirgenlik eki

degür 2860

-duḳ, -dük: Sıfat-fiil eki

ḳılduġını 2325, buyurduġum 3183 yidügüñ 2437, didügi sözi 2527, yidügi ni'metüñ 4676

-sun,-sün; -sunlar, -sünler: Emir 3. teklik ve çokluk şahısları Eski Türkçe devrinden yeni harflerin kabulüne kadar geçen dönemde hep yuvarlak ünlülü olmuştur.Ekin Eski Türkçe döneminde **-zun, -zün** olarak karşımıza çıkar.

olsun 2450, ḳalsun 2535, baṣmasun 2617, yansun 2753, yisün 2353, disün 2533, gitsün 2547 ; iletsünler 4442

Ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış ekler:

-(u)m, -(ü)m, -(u)muz, -(ü)müz: 1.şahıs **i**yelik ekleri

Eski Türkçe döneminde, eklendiği kelimenin ünlü durumuna göre, her iki uyuma da girebilen bu ekin tardımcı ünlüsü Eski Anadolu Türkçesi'nde daima yuvarlaktır. Ekteki bu ünlünün yuvarlak olma sebebi **m** dudak ünsüzüdür[7].

ḳatuma 2506, cānum 2645, ayaġumı 2649, ḳulaġuma 2660, baġruma 2684, başum 2690, dimaġum 2794, 'ömrüm 2645, cānum tenüm 2646, ḳatumuza 2317, ḳulaġumuz 3522, varumuz 3014, göñlümüz 2565, devletümüz 2725, tedbīrümüzden 2887, elümüzi 3521

-(u)ñ, -(ü)ñ, -(u)ñuz, -(ü)ñüz: 2. şahıs **i**yelik ekleri

Bu ek de birinci şahıs iyelik ekleri gibi Eski Türkçe devresinde uyuma tâbi idi. Metnimizde ve Eski Anadolu Türkçesi yadigârlarında ise 2. şahıs iyelik ekleri yuvarlaktır.

Metnimizde tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

[7] Faruk Kadri TİMURTAŞ, **age.,** s. 33.

taḫtuñ 2318, inṣāfuñ 2324, ayaġuñ 2390, murāduñ 2402, boġazuñ 2430, mizācuñda 2432, yaṣuñ 3955, ḫūblaruñ 4000, baḫtuñ 4057, iṣüñ 2418, naḳībüñ 2429, naṣībüñ 2429, gencüñ 2430, gencüñden 2484, suçuñuz 2696, baṣuñuz 4332, gencüñüze 2351, rencüñüze 2351

-uñ, -üñ ; -nuñ, -nüñ: İlgi hâli eki

Eski Türkçe devresinde uyuma tâbi olan bu ekin, Eski Anadolu Türkçesi devresi dil yadigârlarında eklerin kök ünlüsüne uymadığı, yuvarlaklaștığı görülmektedir. Ünlüyle biten kelimelere -nuñ, -nüñ ; ünsüzle bitenlerle ise -uñ, -üñ ekleri gelmektedir. Arap harfli Türk alfabesinde mevcut olan nazal n'nin yeni Türk alfabesinde olmaması bazı kelime ve eklerde değiṣikliğe neden olmuștur. Eski Anadolu Türkçesi sahasında ben ve biz zamirlerine getirilen ilgi hâli eki yine yuvarlak ünlülü olmuștur.

Metnimizden seçilen bazı örnekler șunlardır:

Niyāṭūs'uñ özini 2332, ṣāh-cihānuñ 2347, cihānuñ 2359, cihānuñ mülki 2444, anuñ iṣi 2493, ṣāhlaruñ 2500, ḳayṣerüñ 2331, ṣāhīnüñ üstine 2456, senüñ gencüñden 2484, bunuñ 2510, anuñ nūrından 3016, çerinüñ 2319, perdenüñ ardında 2967, göñlinüñ ḳuṣı 2981

-lu, -lü ; -suz, -süz: İsimden isim (sıfat) yapan ek:

İsimden isim yapma eki olarak kullanılan bu eklerin tarihî seyrine bakıldığında Eski Türkçe döneminde uyuma tâbi oldukları görülür. Eski Türkçe döneminde **-lıġ, -lig ; -luġ, -lüg** olarak karşımıza çıkan bu ek, Batı Türkçesinde -ġ ve -g'lerin düşmesiyle yukarıdaki hâli almıştır. -ġ ve -g'lerin düşmesi önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Metindeki bazı örnekleri aşağıya aldık.

us**lu** 'avratı 2323, ḳut**lu** 2360, ḳayġu**lu** 2417, ḳan**lu** yaş 4012, ṭat**lu** dirlik 4283, ılduz**lu** dīvi 4297, ad**lu** erdi 4310, dür**lü** işden 2326, ḳıymet**lü** bir ḳaṣr 2344, giz**lü** sözini 2411, dür**lü** renci 2484, endīşe**lü** dīvden 2582, gölge**lü** ḳaba aġaç 2682, ṣu**suz** oġlan 3035, ıs**suz** bucaġa 3323, suç**suz** bir teni 3455, yazuḳ**suz** enbiyānuñ 3708, ḳavül**süz** er 2511, delik**süz** incüsin 3647, devlet**süz** er 2372, direk**süz** çarḫ-ı gerdān 2568

-du(m), -dü(m): 1. şahıs görülen geçmiş zaman eki

Eski Anadolu Türkçesi'nde görülen geçmiş zaman 1. teklik şahıs eki bu dönemde daima yuvarlaktır.

Metinden seçilen bazı örnekler şunlardır:

oḳıdum 2506, oldum 2671, vardum 2803, ḳıldum 2827, sıdum 2877, durdum 3828, dutdum 3915, gönüldüm 2692, virdüm 2795, didüm 4144

-du(ñ), -dü(n): 2. şahıs görülen geçmiş zaman eki

Görülen geçmiş zaman 2. teklik şahıs eki de bu dönemde uyumun dışındadır.

bulduñ 2404, aldanduñ 2422, uġurladuñ 2495, baġladuñ 3718, urduñ 3910, ḳoduñ 3933, urduñ 2729, çıḳarduñ 2797, ḳılduñ 4128, baṣduñ 4660, gördüñ 2404, virdüñ 2872, gördüñ 3991, isterdüñ 4475, elikdürdüñ 2389

-duḳ, -dük: Görülen geçmiş zaman eki

Eski Türkçe döneminde düz ünlü taşıyan bu ekin, Eski Anadolu sahasında ve metnimizde yuvarlak ünlülü olduğunu görmekteyiz. Bu ekin Eski Türkçe devresinde -t +° m° z şeklinde karşımıza çıkmaktadır[8].

bulmaduḳ 2547, ḳılduḳ 2912

-uz, -üz: Çokluk 1. şahıs eki

Eski Türkçe devresinde **biz** zamirinden inkişaf eden bu ek, **v** ünsüzünün de etkisiyle yuvarlaklaşmış ve bugünkü hâlini almıştır.

Bu ekin kullanıldığı örneklerden bazıları şunlardır:

yanaruz 3475, olmazuz 4488, bilmezüz 4423, olmışuz 4100

-ur, -ür : Geniş zaman eki

[8] A.Von GABAİN, **Eski Türkçenin Grameri,** (Çev. Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara, 1995, s.80.

Eski Türkçede kullanılan bu ekin -ur, -ür; -ar, -er ; -r şekillerini metnimizde de örneklerini görmekteyiz.

yaraş**ur**am 2809, sız**ur**am 3247, bil**ür**em 3256, ṣan**ur**sın 3633, al**ur**sın 4105, bil**ür**sin 4654, vir**ür**sin 3719, bul**ur** 2372, yıḳul**ur** 2423, yazıl**ur** 2447, bıraġ**ur** 2480, ol**ur** 2589, vir**ür** 2421, düriş**ür** 2439, bilin**ür** 2445

-u , -ü: Zarf-fiil eki

Zarf-fiil eklerinden biri olan -u, ve -ü hem metnimizde hem de Eski Türkçe devrinde yuvarlak ünlü taşıdığı görülmektedir.

ḳapuya var**u** 2622, segird**ü** git 2626, aġlay**u** ṣaldı 3373, Gehī aġlay**u** āh diy**ü** dururdı 3983, aġırlay**u** 2966, ḳıġır**u** 3240, ṭol**u** virdi 2702

2.3. Düz ünlü taşıyan ekler

Bu ekler, kökteki ünlü ne olursa olsun her zaman düz ünlü taşımaktadır. Metinden seçilen düz ünlü taşıyan ekler şunlardır:

Tek ünlüden oluşan ekler:

-ı, -i: Yükleme hâli eki

Eski Türkçe devresinde **-° ġ, -° g** olan ek, Batı Türkçesine geçerken -ġ ve g'lerin düşmesi neticesiyle bugünkü hâlini almıştır. Ek bugün ünlü uyumlarına tâbi hâle gelmiştir.

ḳılduġını 2325, ẖışımlıġı 2328, cihānı 2415, balı 2421, anları 2539, dünyāyı 3967, atını 3980, ḳayġuyı 3989, kim biri ḳona 2439, eti yiyümez 2405, biri didi 3572,

-ı, -i : Teklik üçüncü şahıs iyelik eki

Eski Türkçe devresinde ve bunu takip eden devirlerde hep düz ünlülü olan -ı, -i iyelik eki son zamanlara kadar imlâsı değişmemiştir. Türkiye Türkçesinde ünlü uyumlara tâbi olmuştur.

Çü Ḫusrev sözi 2336, Şīrīn ḫayāli 2360, Mıṣır sulṭānı 2429, evābı yoġ-ısa 2449, dil**i**ni ḳısa dutup 2563, yüz**i**ni ḳapudan 2664, güzeller gözler**i**ni 2737

Bir ünsüz bir ünlüden oluşan ekler:

-dı, -di: Görülen geçmiş zaman eki

Görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıs eki -dı, -di'dir. İmlâsı **(ğ … , ô…)** kalıplaşmış eklerdendir.

avıtdı 2332, dutdı 233, ḳıldı 2360, vardı 2396 ḳıġırdı 2411, eyitdi 2319, geldi 2334, içdi 2455, gönüldi 2471

-mı, -mi: Soru eki

Eski Türkçe devresinde soru eki -mu olduğu hâlde bu devrede ekin düz ünlülü olduğu bilinmektedir. Ek, kökteki ünlü ne olursa olsun bu dönemde değişmemektedir.

şahlıḳ mı yig 2364, yumar mıdı yoḳ 3062, cānı cān mı 3152, eyitdi var mı 3160, özüñ görmez midi 2325, dimez midi saña 2329, yitmez mi 2869, ‘aceb mi 2896

-(n)ı, -(n)i : Belirtme hâli eki

Eski Türkçe devresinde isimlere -° ġ, -°g ; zamirlere -nı, -ni ; 3. teklik şahıs iyelik eklerinden sonra ise -n eki gemekteydi. Bu dönemde, Batı Türkçesine geçen kelime sonlarındaki ve ek başlarındaki -ġ ve -g’lerin düşmesiyle ek düzleşmiş, **-(n)ı, -(n)i** hâlini almıştır. Metnimizden seçilen örnekler şunlardır:

ḳılduġı**nı** 2325, alur raḫtı**nı** 2376, virürdi cānı**nı** 2413, cihān**ı** 2441, armaġānları**nı** 2578, Ḫusrev ’üñ başı**nı** 2588, yüzüñ suyı**nı** 2591, nār suyı**nı** 2609, işi**ni** ḳayṣerüñ 2331, begligi**ni** virdi 2479, uyardı nergisi**ni** 4518, zaḫmesi**ni** 4553

-sı, -si: İyelik eki

Yeni harflerin kabulüne kadar imlâsı değişmeyen eklerdendir. Kök ünlüsü ne olursa ne olsun ekin ünlüsü daima düz kalmıştır.

ḳayġusı cihānuñ 2518, anuñ sayrusı 2608, devlet ḳapusı 2721, ev uġrısı 2835, südüñ sevdāsı 2939, irişdi içlisi 2517, bilüsi çoḳ 2522, göñül endīşesi 2538

-cı, -ci: İsimden isim yapan ek

Ekin ünlüsü daima düzdür. Yeni harflerin kabulüne kadar imlâsı **(óu)** şeklinde devam etmiştir.

yazıcı 2600, ḳıġırdıcı 2617, segirdü ḳapucı 2663, sayıcı 2681, oyuncı 2968,

Bir ünlü bir ünsüzden meydana gelen ekler:

-(ı)n, -(i)n : Dönüşlülük eki

Bu dönemde dönüşlülük ekindeki yardımcı ünlü düzdür.

ṣarındı 3801, daḳındı 3802, yurd idindi 2376, depindi 2713, sevindi 3315, sevinü 3757, urınup 4201, acıdan urınur 2426, ḫoş görinür 2426, görinür öze 2911, felek urundı 3122, bulundı 3137, uġundı 4642, bulunur 4301, bulunmaya 2432, aña gül göründi 3507, urınup 4201

-(ı)l-, -(i)l; -(u)l, -(ü)l : Edilgenlik eki

Bu dönem dil yadigârlarına ekin hem düz ünlü taşıması hem de yuvarlak ünlü taşıması imlânın henüz tam olarak oturmadığını göstermektedir.

yıḳulur 2423, yoruldı 2477, dutulmışdur 2649, boġuldı 2826, ṣavuldı 3511, ṣoyuldı 4248, bozuldı 4356, dürüldi 3379 bükülmiş 4233, dökülmiş 4233, açıldı 2721, dutılmaḳ 2845, yaradılmış 3009, yaḳıldı 3036, dökilür 2844 .

-(ı)ş, -(i)ş: Filden fiil yapan (işteşlik) ek

İşteşlik ekinin yardımcı ünlüsü bu dönem eserlerinde daima düzdür. Metnimizden aldığımız örnekler de bunu göstermektedir.

irişdi 2412, irişdi 2483, yügrişür 4197, irişdi 4373, göriş 2330

Ünsüz-ünlü-ünsüzden oluşan ekler :

-mış, -miş : Öğrenilen geçmiş zaman eki

Eski Türkçe devresinde düz ünlülü olan bu ek son zamanlara kadar uyum dışında kalmıştır. Metnimizden aldığımız örnekler aşağıdadır:

bıraḳmış 2357, açmış 2383, dutulmışdur 2649, uġramışdur2697, oturmış 3831, düşmiş 3838, bağlamış aġmış 3838, uġramışdur 2697, virmişdi 2326, virmiş 2356, görmişdi 2379, gizlenmiş 2540, geymiş 4415

-sın, -sin : Fiil çekiminde teklik 2. şahıs eki

Eski Türkçe devresindeki "sen" zamirinden inkişaf etmiştir. Ekin uyuma tâbi olması Osmanlı Türkçesi döneminde rastlar.

yaradılmışsın 4628, bağışlarsın 2650, dirsin 2797, n'eylersin 3313, dutarsın 2870, ṣorarsın 3328, dirersin 2622, seversin 2863 .

-sın, -sin : Teklik 2. şahıs bildirme eki

Metnimizde düz ünlü taşıyan eklerdendir.

peşīmānsın 2393, odsın 3486, mūmsın 3487, güzel ḳuşsın 3630, ḳonuḳsın 3827, pādişāhsın 3896, şāhsın 3897, bilgesin 2600, degülsin 2623, kāhilsin 2711, şīrīnsin 3897, gizlüsin 4115

-ġıl, -gil : Emir teklik 2. şahıs eki

Gerek Eski Türkçe gerekse Eski Anadolu Türkçesi devresinde kullanılan ekin ünlüsü hep düzdür.

istegil 2373, getürgil 2605, götürgil 2628, digil 3627, işitgil 4468, ḳoġıl 2331, dutġıl 3156, añlaġıl 3406, olmaġıl 2633, bağlamaġıl 2768

-lıḳ, -lik : İsimden isim yapan ek

ḫışımlıḳdan 2327, yavuzlıḳ 2348, beglik 2348, süstlik 2431, geñezlikde 2432, erlik 2548, şīrinlik 2975, yigitlikde 3370 .

Ünlü-ünsüz-ünlüden oluşan ekler:

-ıcı, -ici: Fiilden isim yapan ek

Düz ünlü taşıyan eklerden biridir.

yazıcı 2522, añlayıcı 2557, ḳıġırdıcı 2617, cihān-dutıcı 3878, alıcı 3991, yaḳıcı 4154, eydici 2539, görici 2547, gösterdici 2644

İki heceden oluşan ekler :

-ınca, -ince : Zarf-fiil eki

Eski Türkçede -ġınça, -ginçe şeklindeki bu ekin Batı Türkçesine geçerken -ġ ve -g'lerin düştüğü ve bu dönemde düz ünlülü olduğu tespit edilmiştir.

ṭoyınca 2429, olınca 2656, sınınca 2675, ṭoġurınca 2829, ḳoyınca 2867

görünince 2503, gülince 2845, yitdügince 4227

-ıcaḳ, -icek: Zarf-fiil eki

Düz ünlü taşıyan bu ekin metnimizden seçtiğimiz örnekleri şunlardır.

olıcaḳ 2373, varıcaḳ 2633, alıcaḳ 2805, ṣunıcaḳ 4134, ḳurıyıcaḳ 3440, gelicek 2501, diyicek 2636, gülicek 3842, düzicek 2950

-ısar, -iser : Gelecek zaman eki

Eski Anadolu devresinde gelecek zaman eki **-ısar, -iser**'dir. Metinden seçtiğimiz örnekler şunlardır:

olısar 2350, alısar 3924, n'olısar 4377, biçiser 3184, düşiser 3381, geçiser 4123, göçiser 4123, añmayısar 3217, ḳalmayısar 4451

C. Ü N L Ü T Ü R E M E S İ

Metnimizde kelime başında ünlü türemesine rastlanmamıştır. Kelime ortasında görülen bir ses hadisesine sebep olarak; aruza uydurma zarureti ve bazı ünsüzlerin yan yana telâffuz edilememeleri gösterilebilir[9].

h u b ı r a ḳ **:** Bu işden ḫūbıraḳ yoḳdur işüñ hīç 2388

a r t u ğ ı r a ḳ **:** Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı 2515

D. Ü N L Ü D Ü Ş M E S İ

Metindeki ünlü düşmesi, kelime başında, ortasında ve eklerde meydana gelmiştir. Bu hadisenin metnmizdeki örnekleri şunlardır:

1. Kelime başında ünlü düşmesi

[9] Faruk Kadri TİMURTAŞ, **age.,** s. 40.

Metnimizde bir örnekte tespit edilmiştir.

sıtma < ısıtma

Ne her kim diridür **sıtma**suz olur **/** Ne her kim **sıtma** dutar düşer ölür 4453 a

2. Kelime ortasında ünlü düşmesi

Türkçe üç veya daha fazla heceli kelimelerde orta hecelerin vurgusuz olması ve vurgusuz hecedeki ünlülerin düşmesi durumu sık sık görülmektedir. Türkçe'nin her devresinde görülen bir hadisedir[10].

2.1. Kelime bünyesinde ünlü düşmesi

a ġ(ı) z **:** Ne ayruḳ **aġzın** açdı vü ne dindi 4439

a l (ı) n **:** Bıraḳ burḳa' yüzüñden **alnuñı** aç 3940

a y (ı) r- u ḳ **:** Aña didi bu sözi **ayruḳ** açma 2591

b a ġ (ı) r **:** Ṭaşuñdan gevherüm **bağrı** delinmiş 3211

b e ñ (i) z **:** Yigitlikde ḳızıl gül **beñzi** ṣoldı 4585

b i s (i) l e- **:** Sözi ol resme **bisle** kim serencām 3661

b o y (u) n **:** Bıraġam **boynuma** müşkīn bir urġan 2772

b u r (u) n **:** Ḳosa barmağını **burnına** her-gāh 3388

b u y (u) r u ḳ **:** Didi şāhdan ḳaçan kim **buyruḳ** ola 2564

---

[10] Muharrem ERGİN, **Dede Korkut Kitabı, İndeks-Gramer,** Ankara, 1997, s. 370.

ç e v (i) r e : Çü baḳsa görse ḳaṣrı çevre yanın 3049

d i r (i) l i k : Ki **dirlik** çeşmesi ol ḥavża ṭapdı 3001

e s (ü) r ü k : Çü ‘āşıḳ oldı **esrük** anda daḳı 3378

e y (ü) l ü k : Benem ḳūyuñda iy **eylük** çırağı 4103

g ö g (ü) s : Melik ẖoş uyḳuda **gögsi** yarılmış 4507

g ö ñ (ü) l : Ḳomış boş **göñlinüñ** ḳuşı yuvayı 2981

g ö t (ü) r ü l- : Ki diken zaḥmeti **götrüldi** yoldan 3454

g ö y (ü) n ü k- : Bir āhı çekdi **göynüklü** cigerden 2979

i ç ü n : Dürișdürdi **öziyçün** bir yiñi genc 4281

i l e : Ne assı**yla** yile tekye ḳılursın 2424

i ñ (i) l e- : Eger **iñlerse** sizden kimsene zār 2349

ḳ a r (ı) n : Ayaḳ balçıḳlu **ḳarnı** aç u beḏ-baẖt 4493

o ġ (u) l : Şehüñ var-ıdı Meryem’den bir **oğlı** 4288

o y (u) n a- : Ki gāh şīşe düzer gāh şīşe **oynar** 2420

ö t (ü) r ü : Velī Meryem’den **ötrü** göñül-idi ṭar 2466

s ö y (ü) n e- : Çü gündüz ola bī-şek **söyner** ılduz 3484

u y (ı) ḳ u : Ne dölenmek ne biraz **uyḳuya** vardı 2502

2.2. Eklerde ünlü düşmesi

g ö r-e l ü m **:** Anı **gör'lüm** k'aradan giderür renc 4593

ḳ a r a- a r- : **Ḳarardı** güni vü bozuldı işi 4356

ṣ a r ı- a r- : Ayum gitdi günüm **ṣarara** ṣoldı 2468,

g ö t ü r -ü l-d i **:** Ki diken zaḥmeti götrüldi yoldan 3454

2.3. i- fiili düşmesi

i d i **:** Odı görse**ydi** yā nār u yā nūr 3073

i k e n **:** Ayaḳdan mīḫ yürür**ken** ḳabarurdı **3**030

i m i ş **:** Veger ni ger degül**miş** issi ḳanı 4414

i s e **:** Ne yirde gördi**yse** zaḥmını dil-ber 4569

2.4. Yardımcı fiillerin getirilmesiyle meydana gelen düşmeler

c e h (i) t e y l e- **:** Külüng al ṭaġa çıḳ **cehdeyle** birḳaç 3186

e m (i) r e t- : Ne çāre şöyle **emretdiyse** ṣāni' 3840

e m (i) r e y l e- **:** Bu kez **emreyledi** yazıldı menşūr 4271

f e h (i) m e y l e- : Nedür maḳṣūdını **fehmeylemezdi** 2989

f i k (i) r e y l e- : Pes andan ṣoñra çoḳ **fikreyler**-idi 2889

r a ḥ (i) m e y l e- : Ki ḳanlu göñlüme **raḥmeyle** bir dem 3711

m e y (i) l i t- : Eger **meylitmez**-ise çarḫ-ı gerdān 3234

ṣ a b r i t- : ʿÖmür ḳısa nite **ṣabrideyin** ben 2879

ş ü k r i t- : Ḥaḳ'a **şükritdiler** bī-ḥadd u mikdār 4262

E. K E L İ M E B İ R L E Ş M E L E R İ

Türkçe kelime köklerinde iki ünlü yan yana bulunamayacağından, ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime veya ek getirildiğinde, ünlülerden biri düşerek birleşme hadisesi meydana gelir.

Türkçeyi aruza uydurmak maksadıyla da yapılan birleşmeler geçici olmaktadır. Aynı kelime başka bir beyitte aslî şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi birleşmelerin bir kısmı geçici bir kısmı kalıplaşmış olarak kullanılmaktadır.

Hem kalıcı hem de aruzun etkisiyle yapılan birleşmeler şunlardır:

a n c a ḳ < ança + oḳ

Ṭoyınca yigüdür **ancaḳ** naṣībüñ 2429

a n d a ḳ < anda + oḳ

Saçup gül ṣuyıla yudılar **andaḳ** 3412

b i l e < bir + ile

Bile ḳulluḳçılaruñla otursun 2752

b ö y l e < bu + eyle

Ki **böyle**dür bildüñ bu ḥāli sensüz 2881, Geyige arslān uş böyle uya mı 3921

ḳ a n d a s a < ḳanda + ise

Eligdürem anı ḳandasa bulam 2955

k'a r a d a n < ki + aradan

Anı gör'lüm **k'aradan** giderür renc 4593

k'e f k ā r < ki + efkār

Görürdi ol zamān **k'efkār** olaydı 3060

k e n d ü z i < kendü + özi

Ḳılurdı kendüziyle kār u zār 2678, Ki yārı kendüzinden itmedi farḳ 3072

Urursa kendüzine ḫūb görmez 3075, Velī ṣan'atdur kendüzin götürdi 3811

k i m s e < kim + ise

Ne ḳan döküñ ne dutuñ kimseye kīn2348, Ki baḳmaz kimse devletsüz yüzine2370

Ki kimse virmedi hīç ḳatına yol 2494, Ḳıġırdıcı çaġırdı kimse hergiz 2617

k i m e s n e < kim + ise + ne

Kimesne ortaḳ olmaz rencüñüze 2351, Kimesnem yoḳ ḫışımdan az u ne çoḳ 3266

k i m s e n e < kim + ise + ne

Eger iñlerse sizden kimsene zār 2349, ‘Unābum görmeye hīç kimsene fāş 4136

k ’i y < ki + ey

Didi ḳapucısına ki’y ziyānsuz 2658, Cevābın didi Meryem k’iy cihān-dār 2754

Diyem kirpügüme k’iy Sa‘d-ı Vaḳḳāṣ2816, Cevābın virdi k’iy şāh Ḫüd̠āvend 3614

n ’i ç ü n < ne + içün

N’içün Ḫusrev eli alur murādı 3254, **N‘içün** ṭaşa demür urur ṣorayın 3288

N’içün ben ḳoymayam başuma ṭopraḳ 3418, Kebābı yoḳ **n’içün** çıḳara dütün 3481

n’ e y l e- < ne + eyle-

Ki n’eylersin sen iy Ferhād̠-ı ḥayrān 3313

n e s n e < ne + ise + ne

Elüñden nesne gelmez ḳādir oldur 4625

n’ i t - < ne + it-

Ki bir ḳonuḳ ṭapuya geldi n’itsün 3782, Nedīm oldı saña şimdi n’idem uş 4660

n’ o l a < ne + ola

Çü ḫūb var olmaz-ısa n’ola ḥāli 3489, Murāda bir ādem dimese n’ola 3876

n’ o l a s ı < ne + olası

Göñül n’olası oldı cāna yemdür 2883

ş i m d i < şu + imdi

Bu ḳula şöyle oldı şimdi ma‘lūm 2531, Ḫışımdur şimdi saña şāh-ı Īrān 2572

Gerek olduḳda alam şimdi dursun2613, Çü şimdi geçdi ‘ömrüñden yaḳın yüz 2624

ş ö y l e < şu + eyle

Eyitdi kim dutuñ ş’ol pīri ḳanı 2672, Teni ditrerdi ş’ol resme ki sögüt 2701

Şu yārum dünyede ş’ol deñlü vardur 3267, Ki ş’ol manẓarada birgün oturasın3796

v’ o l a < ve + ola

V’ola zindānda Şīrūy gibi oġul 4336

u- fiiliyle yapılanlar

Türkiye Türkçesi'nde iktidarî (yeterlilik) fiilinin olumsuzu u- "muktedir olmak" fiili ile yapılır. Bugün Türkiye Türkçesinde düşmüş olan bu ek, metnimizde birçok örnekte yaşamaktadır. u- iktidarî fiilinin, metnimizde ekleşmiş örneklerini de birleşme hadisesi içine almak gerekir.

bulımaz < bul- ı (u)-maz

Velīkin bulımaz derdine dermān 2377

uçamaz < uç- a (u)-maz

Uçamaz diyeydüñ ölmiş ḳara ṭaġ 3668)

yırtamaz < yırt-a (u)-maz

Yiri ṣapan demüri yırtamaz düz 4215

bilimez < bil-i (u)-maz

Çoḳ 'avret var bilimez elliden yüz 2763

idemez < it-e (u)-maz

Özi işine çāre idemez hīç 3097

II. ÜNSÜZLER

A. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

1. ḳ / ḫ değişikliği

Türkçe kelimelerin başında ḫ sesi yoktur. Bugün Türkiye Türkçesinde h'li olan kelimeler, Eski Türkçe devrinde ḳ ile yazılmaktaydı. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu ses değişikliği kelime başında, kelime ortasında, hece başında,

kelime ve hece sonunda olmak üzere görülmektedir Eski Anadolu sahasında yaygın olarak görülen bu hadisenin metnimizde kelime ortasında ve başında (sadece bir kelimede) oluşan **ḳ / ḫ** değişimi örnekleri vardır. ḳ sesinin ḫ şeklinde gelişmesi daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir[11].

Kelime başında

ḫan < ḳan : Dün aña gülḫan iken oldı Rūşen 3688

ḫatun < ḳatun : Bu kez ḫaṭuna uydı göñline şād 2594

ḫıvan- < ḳıvan- : Baña ḫoş söyleseñ ḫoşdur ḫıvandum 3901

Kelime ortasında

daḫı < daḳı : Didi kim bir gözüm ḳoyam daḫı baş 3158

oḫtın < oḳtın : Ol oḫtın kim çalardı Bārbeḏ ‘ūd 4072

oḫşa- < oḳşa- : Ne ḳız ḳardaşlarını bir dem oḫşar 4300

aḫtar- < aḳtar- : Gice sancaḳları çün aḫtarıldı 3121

Değişikliğe uğramayıp eski şeklini muhafaza eden örnekler şunlardır:

daḳı : Çü ‘āşıḳ oldı esrük anda daḳı 3378

daḫı : Didi kim bir gözüm ḳoyam daḫı baş 3158

[11] Faruk Kadri TİMURTAŞ, **age., s. 48.**

ḳanı : Didi düşde velīkin ḳanı uyḳu 3153

ḳanġı : Yā ḳanġı peyke diyeydüñ bir peyāmı 3849

2. k / g değişikliği

Kelime başındaki k/g değişikliği Eski Türkçe'den Batı Türkçesi'ne geçerken ortaya çıkan bir hadisedir. Bugün Türkçe kelimelerin başındaki g sesinin, Eski Türkçe devresinde k ile yazıldığı bilinmektedir. Bu değişim Türk Dilinin farklı saha ve lehçelerinde farklı bir seyir izlemektedir. Arap harfli Türk alfabesinde (k) ve (g) ünsüzleri aynı harfle gösterildiği için, bu değişmenin, hangi kelimeleri kapsadığını tesbit etmek güçtür[12]. Üzerinde çalıştığımız metinde nazal n'ler (**ş**) kullanılmış; ancak metnin genelindeki imlâ düzensizliği bu sesin imlâsında da kendini göstermektedir. Beyit içinde aynı kelimenin bile imlâsında farklılıklar görülebilmektedir.

Metinde **k** sesini koruyan kelimeler:

kem : Degül uṣlu kişi ḳatında ol kem 2733

kendü : Ḫaber kendü ayaġ-ıla aparur 2846

kendüzi : Ki yārı kendüzinden itmedi farḳ 3072

kes- : Nite ṭırnaḳ keser barmaġı benden 3233

key : Gider rencüm żaʻifüm key nizārem 3721

[12] Leylâ KARAHAN, **Erzurumlu Darîr-Kıssa-i Yûsuf,** TDK Yay., Ankara, 1994, s.56.

kez **:** Bu kez ayruḳsı ava ḳıldı tedbīr 3746

kiçi **:** Degülven kiçi oġlan aldayasın 3842

kim **:** Yiter ẓulm eyle kim olur mükāfāt 3858

kimse **:** Aña kimse savaşa ḳılmaz āheng 4425

kirpük **:** ‘Aceb kirpügini yumarmıdı yoḳ 3062

kişi **:** Melik meydāndadur evde kişi yoḳ 3071

kürk **:** Ṭonuñ kürk (ü) yidügüñ arpa ṭaru 2622

k- > g- değişimine uğrayan kelimeler:

geç- < kiç- **:** Çü şimdi geçdi ‘ömrüñden yaḳın yüz 2624

gel- < kel- : Pes andan geldiler Behrām’a hep zār 2676

genç < kenç : Üşenme gitse ol ḫūb **(u)** ol genç 3531

gerek < kergek : İş itdi tā ki iş etmek gerekdi 3550

getür -< keltür- : Bir eksüksüz getürdi hep yirine 3798

gey- < ked- : Buyurdı ḫil‘atı çün geydi Şāvūr 4271

geydür-< kedür- **:** Kefen geydürdi yāḳūt cevşenin ol 2706

gez- < kez- **:** Eger yüz yıl gezersem ṭaġda ḥayrān 3271

gibi < kip-i **:** Bir elle ṭaş keser balçıḳ gibi yaş 3303

gice < kéçe : Yine bıldurlayın bir gice durdı 3619

giç-< kiç- : Ki işi ṣayrunuñ (u) sayrudur giç 3097

gir-< kir- : Ulu ṭaġ gibi girdi ḳapudan ol 3140

girçek : Yalan ṣanma ki girçekdür bu saġış 3261

girü < kirü : Girü ḳalmışlar-ıçun kārüvāndan 3704

git- < kit- : Cihāndan gitdi ẓulm ü cevri derdi 2453

gizle-< kizle- : Açuban ḳamu gizlenmiş saġışın 2540

gizlü < kizlig : Ḳulaġına eyit gizlü bu sözi 2635

gök < kök : Ḳasarsın gökden gibi beni ṭañ 3134

göndür-< köndger- : Beni göndür göñül ẖoşluġ-ıla şād̠ 3945

gönül-< : Deñiz gibi gönüldi ṭaġ ova pür 2471

göñül < köngül : Ḳara günine göñül gice geldi 2367

gör- < kör- : Bu işi ulular ẖoş görmediler 2496

görin-< : Şekerden ṭatluraḳ görinür öze 2911

görk < körk : Ki ṭaşı görk ü içi çirk-ile pür 2764

göster- < körset- : Pes andan gösterürdi ‘öẕri çoḳ ol 3212

göynük < köyük : Melik ol aradan göynükle geçdi 3977

göz < köz : Yola bī-ẖod̠ gönüldi gözi yaşlu 3979

gözet-< közet : Güneş gördi ‘acablayu gözetdi 4187

gözle- < közle- : Üşendi çevre yanın gözlemekden 4020

güç < küç : Gücin kesdi şehā güç eyledi çoḳ 4476

gül- < kül- : İçi şāḏīlıġ u gülmekle ṭoldı 2545

gümiş < kümüş : Geh altun döker ü geh gümiş işler 3264

gün < kün : Meger ḳala eli birḳaç gün işden 3400

gündüz < kündüz : Budur iş gice vü gündüz zamāne 3425

güneş < kuyaş : Dirīġ oldur ki ol güneş ṭulına 3530

güyegü < küdegü : Çü oldı güyegü Ḫaḳana Behrām 2526

güzel : İçinde on güzel gül-ruḫ nigārı 4195

Kelime sonunda bulunan (-k) ünsüzü, ünlü ile başlayan ekler aldığında, sedalılaşarak (g)’ye dönmüştür. Metnimizdeki bazı örnekleri aşağıda gösterdik.

dilek : Ki göñül dilegi ṭaşdan çıḳardı 3299

girdek : Yatacaḳ girdege iletdi Şāvūr 4052

gök : Yir üstine gögi gerdān ḳılan ol 3463,

döşek : Melik durdı sevinü döşeginden 3757

3. ġ ve g seslerinin gelişmesi

Tarihî seyir içinde Türk dilinde pek çok gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan biri de ġ ve g'lerin inkişafıdır. Eski Türkçe'de birden fazla heceli kelimelerin sonunda, yapım eklerinin başında; kelime bünyesine dâhil hecelerin başında ve çekim eklerinin başındaki ġ'lar , g'ler, Batı Türkçesi'nde y ve ğ dönüşmüştür.

3.1. Birden fazla hece taşıyan kelimelerin sonunda

Birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan -ġ ve -g'ler ile eklerin sonundaki -ġ ve -g'ler Batı Türkçesinde düşmüştür. Metinde tespit ettiğimiz bazı örnekleri aşağıda gösterdik.

acı < açıġ : Cihān aġudur acı ẖūyı var 2433

aṣṣı < aṣıġ : Bir aṣṣı görmedin düşdi ziyāna 3364

ıṣṣı < ısıġ : Anuñ sayrusı gördi baġrın ıssı 2608

ayu < aḏıġ : Benüm-içün iñiler ḳurd u ayu 3331

bilü < bilig : Ne kişi kim bilü issi idi ol 2494

çeri < çerig : Çü geçdi yıl yola sürdi çeri ol 3588

issi < issig : Günāh issi ḳuluñ yalvarduġıyçün 3702

ḳamu < ḳamuġ : Çü ṣoldı güneşüñ yüzi ḳamu su 4368

ḳatı < ḳatıġ	: Ki görgil düşmeni key ḳatı ḥālet 4480
kiçi < kiçig	: Degülven kiçi oġlan aldayasın 3842
kişi < kişig	: Ger ayruḳ kişi bu ‘ışḳa ereydi 3868
ḳuyu < ḳuḏuġ	: Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809
nite < ne teg	: Seni ayruḳ bu baḫtuñ nite yire 2642
sayru < sayrıġ	: Anuñ sayrusı gördi baġrın ıssı 2608
ṭolu < ṭoluġ	: Şehin-şāh göñli içün ol ṭolu ay 3510
ulu < uluġ	: İçer ṭopraġuña ant ulu begler 3106

Tek heceli kelimelerin sonseslerindeki **-ġ / -g** ünsüzleri, imlâya göre, Eski Türkçede olduğu gibi, metnimizde de kendisini korumuştur.

beg	: Çerisi begligini virdi aña 2479
boġ-	: Bir incü isteyen suya boġuldı 2826
deg-	: Çü Bānū şahlıġı Şīrīn’e degdi 2451
ög	: Birez ögi gidüp bī-ḫoḏ yaturdı 3770
saġ	: Virürlerdi ni ārı saġ u ger ṣol 4206
yaġ-	: Gehī yaġmur çala ḳoldaş olurdı 3055
yig	: Pes ol yigrek ki ol ay-ıla herbār 2783

3.2.Yapım eklerinin ve hecelerin başında

Yapım eklerinin ve kelime bünyesine dahil hecelerin başındaki –ġ ve –g'lerin çoğu, Eski Anadolu Türkçesi devresinde düşmüştür.

belür- < belgür- : Açuḳlıḳ dünyāda anca belürdi 2458

emek < emgek : Emek görici bulmaduḳ ululıḳ 2547

eyü < edgü : Geçer ḳalmaz eyü yavuz ne kim var 4654

geçür- < kiçgür- : Ḳatılıḳla geçürdi yay (u) ḳışı 3023

gerek < kergek : Gerek diyem ki işitmeye deyyār 2632

ḳayur- < ḳaḏġur- : Ne yandı içi ne gõñli ḳayurdı 4505

ḳazan- < ḳazġan- : Delüdür ol kim ejdehā ḳazanur 2899

ḳulaḳ < ḳulġaḳ : Ki Ṣīrīn ṣaḏ ola Meryem ḳayura 2761

ḳurtar- < ḳurtġar- : Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı 3005

yalan < yalġan : Yalan ṣanma ki girçekdür bu saġış 3261

yañaḳ < yanġaḳ : Güzel yañaḳlu ṣūẖ u serv-ḳamet 3317

Bazen üçüncü hecedeki –ġ ve –g'ler de düşmüştür. Metnimizde iki örnekte görülmektedir.

yapraḳ < yapırġaḳ **:** Vebāli var aġaçlar yapraġınca 2447

ḳarañu < ḳarangġu **:** Güneş ḳarañulıḳ içine ḳaçdı 2745

3.3. Çekim eklerinin başında

Eski Türkçe devresinde çekim eklerinin başında bulunan ġ- ve g-'ler de Batı Türkçesinde düşmüştür. Eski Türkçe devresinde -ıġ /-ig > -u / -ü; +lıġ / +lig > +lu / +lü; -ġa / -ge > -a / -e; -ġaru / -gerü > -aru / -erü ; +ġar / +ger > +ar / +er ; -ġan / -gen > -an / -en ; -ġınça / -ginçe > -ınca / -ince; -ġalı / -geli > -alı / -eli ; -ġuçı / -güçi > -ıcı / ici gibi eklerdeki -ġ ve -g'ler düşmeye uğramıştır.

-ġa / -ge > -a / -e **:** yoḳuşa 2406, oġula 2440

-ġaru / -gerü > -aru / -erü **:** ilerü 2760, yuḳaru 3118

-ġar / -ger > -ar / -er **:** başarmaġa 3563, ṣarara 2468, ḳarardı 2831

-ġan / -gen > -an / -en **:** aḳ**an** su 2400, dut**an** 2480, ḳal**an** 2712

-ġınça / -ginçe > -ınca / -ince **:** ṭoyınca 2429, olınca 2656, sınınca 2675

-ġalı / -geli > -alı / -eli **:** yaradalı 4617

-ġuçı / -güçi > -ıcı / ici **:** görici 2547, yiyici 3674, dutıcı 3878

Metnimizde sadece bir yerde bu düşme hadisesi gerçekleşmemiştir. Karışık dilli eserlerde görülen bir özellik olsa gerek, metnimizde hem Eski Türkçe devresindeki şekli hem de daha sonraki dönemlere ait özellikleri bir arada görmek mümkündür.

-ġan Yarat**ġan** özine öñ āferīn ol 2566

-an Kişi bilmez meger girü yarad**an** 2571

3.4. Çekim eklerinin sonunda

-ıġ /-ig > -u / -ü **:** ḳapu 3764, saçu 4206, aru 4267, ḳuyu 4353

-lıġ / -lig > -lu / -lü **:** dürlü 4472, yaşlu 3979, ṭatlu 3238

4. g / ğ, v, y değişmesi

Bugün Türkiye Türkçesi'nde "ğ" veya "v" olarak telaffuz ettiğimiz sesler, metnimizde ve Eski Türkçe devresinde "g" şeklinde karşımıza çıkmakta idi. Son dönemlerde y'li söyleyişler ön plâna çıkmaktadır. Bugün yumşak g veya v olarak telaffuz edilen kelimeler metnimizde kef ile yazılmıştır.

4. 1. Yuvarlak ünlü bulunduran kelimelerde (hece sonunda)

dög- > döğ-, döv- : Dögerler-idi aġız açmaz-ıdı 2674

ög- > öğ-, öv : Ki tāc issi ḳamu işügüñ ögeler 3106

ögren-> öğren- : Ki görmişdi söz ögrenmekde çoḳ renc 2379

sög- > söğ-, söv- : Gehī göñline sögmek yāḏ iderdi 2387

4.2. Kelime ortasında ve hece başında

degül > değil : Degül gizlü cihānda anuñ işi 2493

dügün > düğün : Bana ʻışḳ odı urdı ṭaġ u dügün 3353

gügercin> güvecin : Gügercin dutdı ṭoġanıyla oyın 2455

ögüt > öğüt : Otur rāy ur ögüt işit nedür pīr 2521

yigit > yiğit : Ki bir yigit anuñla ne iş itdi 3195

4.3. . Düz ünlülerde

beg > beğ, bey : Yañıldum ʻışḳ u beglik olmaya bir 3862

begen > beğen- : Begenmez bu işi hīç Tāt u Moġul 4336

deg- > değ- : Ki degdi issine işbu mücelled 4683

degme > değme : Söz oḳdur degme yire atmaḳ olmaz 2891

eglen- > eğlen- : Meger kim egleneydüm bu sebebden 3982

egri > eğri **:** Gel egri oturup ṭoġru diyeyin 2830

segird- > seğirt- : Segirdü git ive menzil be-menzil 2626

yigit > yiğit **:** Ki bir yigit anuñla ne iş itdi 3195

Metnimizde hem g'li hem de v'li bir örnek de vardır.

güvercin **:** Cihānda ḳalmadı keklik güvercin 3744

gügercin : Gügercin dutdı ṭoġanıyla oyın 2455

5. ġ / v değişmesi

Metnimizde bu değişme üç kelimede -ġ- / -v- gerçekleşmiştir.

ḳulavuz < ḳulaġuz **:** Ḳulavuz bu yavuza kimdür imdi 2680

sovuḳ < soġuḳ : Cigerden virdi şöyle bir sovuḳ yil 3415

tavuḳ < taḳıġu **:** Tavuḳ şāhīnüñ üstine binerdi 2456

6. b / v değişmesi

Türkçeye mahsus olmayan seslerden birisi de "**v**" sesidir. Bugün Türkçe kelimelerdeki **v** sesinin **b** sesinden inkişaf ettiği bilinmektedir.

6.1. Kelime başında

var < bar **:** Eyitdi var mı yoluñ aña ḳolay 3160

var- < bar- **:** Yidinci gice kim iş vardı elden 4177

vir-< bir- **:** Virürlerdi ni   ārı saġ u ger şol 4206

viribi- < biribi- **:** Viribirseñ dutup Pervīz-i Şāha 2588

Eski Türkçe devresinde bugün kullandığımız ver-, var-; var gibi kelimelerin başındaki b'ler Batı Türkçesinde yavaş yavaş v olmaya başlamıştır. Metinde bir yerde "b" kendisini korumuştur.

ögüt bir- Üründü ḳıl bu Īrān'dan ulu bir
Bilüsi çoḳ (u) yazıcı ögüt **bir** 2522

6.2. Kelime arasında ve sonunda

av < ab **:** İşi yoġ-ıdı illā 'işret ü av 2482

çevür- **:** Aġu aġacı çevüre dutmış-ıdı 2937

ev < eb **:** Ki ayruḳ raḫt-ıla ev ṭolmış-ıdı 3067

sav < sab **:** Cihāna düşdi andan çoḳ söz ü sav 2482

ḳulavuz < ḳulabuz : Ḳulavuz bu yavuza kimdür imdi 2680

sev- < seb- **:** Beni kim sevdi tā kim seve ol yār 2838

ṭavar < tabar Eyü ṭon virdi vü çoḳ dürlü ṭavar 2598

yavlaḳ < yablak : Bu söz-ile üni yavlaḳ ḳavīdür 3086

yavuz < yabız **:** Yavuz dīv idi bir fettān er-idi 4285

6.3. Hece başında

Eski Türkçe devresindeki birinci (ben, biz) şahıs zamirlerinin Eski Anadolu Türkçesi sahasında geliştiği ve -van, -ven ; -vuz, -vüz şeklinde v'ye dönüştüğü görülmektedir. -van, -ven Çoklukla Tonyukuk Yazıtı ile Yenisey Yazıtları'nda rastlanan ben kişi zamirinin b > v değişimine uğramasından oluşmuş bir türdür[13].

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

-van, -ven : ḳorḳarvan 2781, yanarvan 3262, bulurvan 2948, bilürven 2603,

-vuz, -vüz : varavuz 2616, ḳılavuz 3284, irişevüz 2783, virevüz 3403 ;

7. ñ / ġ değişmesi

Metnimizde ñ/ġ[14] değişmesini gösteren bir örnek bulduk.

yaluñuz < yalñuz, yalġız / yalnġuz "yalnız"

[13] Zenep KORKMAZ, "Eski Anadolu Türkçesindeki -van / -ven, -vuz / -vüz Kişi Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları" **TDAY-B 1964**, Ankara, 1989, s.55.
[14] Bu konuda bk. Saadet ÇAĞATAY, " Türkçede ñ ~ġ Sesine Dair" **TDAY-B 1954**, Ankara 1988, s.15-30.

8. t / d değişmesi

Eski Türkçe devresinde ince ve kalın sıradan bütün kelimelerin başında t sesi bulunmaktaydı. Aslında t olan sesin d olarak gelişmesi dönemin sonlarına rastlamıştır[15]. Oğuz Türkçesi'ni Orta Türkçe şivelerinden ayıran en önemli ses hadiselerinden biri, kelime başında ünsüzlerin sedalılaşmasıdır. Bu sedalılaşma hadisesi t-d, k-g, ç-c, b-b ünsüzleri arasında tespit edilmektedir. Sedalılaşma başta, içte ve sonda olarak görülebilir[16].

Eski Türkçe devresinde kelime başında hep tonsuz olarak bulunan t- ünsüzü, Eski Anadolu sahasına gelindiğinde önseste **t-**'yi korumak veya **d-**'ye dönmek gibi ikili bir yol izlemiş, Eski Türkçe devresindeki kelime başında görülen **t**'ler umumiyetle **d**'ye dönmüştür. Bunun yanında **t**'yi muhafaza eden örnekler de vardır. Aynı kelimenin hem **t**'li hem de **d**'li yazılması, eserin yazıldığı dönemde imlânın tam olarak oturmadığını ya da müstensih hatasından kaynaklandığını düşündürmektedir.

t- / d- değişmesi olanlar:

daġ **:** Bu ḳara daġda ḳayalar yıḳaram 3369

daẖı **:** Daẖı yarıcısı Ḫaḳan cihān-dār 2544

daḳ- **:** Bir ipi ṣabrınuñ boynına daḳa 2817

[15] Mustafa ÖZKAN, **age.,** s. 118.
[16] Hatice ŞAHİN, **Eski Anadolu Türkçesi,** Akçağ Yayınları: 461, Ankara, 2003, s. 43.

dakın- : Aña geydürdi ṭonın dakınurdı 3605

deg- : Saña nite degeydi şehriyārı 4455

degin : Anı Ḫusrev degin Şīrūy bildi 4419

degül : Degül gizlü cihānda anuñ işi 2493

dek : Nice dek dura vü çıḳmaya sözüñ 2904

del- : Ṭaşuñdan gevherüm baġrı delinmiş 3211

delim : Günisinden delim ḫurmā yiterdi 2972

demür : Gözüñi kim demür bileklü evren 4647

deñiz : Deñizde ṭaġda yazıda ḳomaz hīç 3520

denk : Anuñ derdinden olmış-ıdı key denk 2705

depin- : Ṣuyına zengīnüñ rūmī depindi 2713

deve : Deve biñ ḳara gözlü ürküci ṭaġ 4188

dırnaḳ : Ferāġatla başuma dırnaḳ uram 2836

di- : Yir öpdi didi şaha şāḏmān ol 2722

diken : Diken ḳoydı içümdeki bu başa 2802

dil : Ḳızıl dil iy niçe başdan ḳara yaḳan 2893

dile- : Meger kim kendüden çıḳmaḳ dilerdi 3069

dilek : Nedür maḳṣūd dilek bu aradan 2571

dilkü : Ḳarı ḳurd u yaşamış dilkü gibi 3343

diñle- : Çü ünin diñledi ol pāsbānuñ 4376

diri : Ne her kim diridür sıtmasuz olur 4453

diril- : Ḫuten gözçileri burca dirildi 3121

ditre- : Yirinden ditreyü durdı vü ḫoş bu 3311

doḳın- : Ve ger gözine doḳınaydı bir oḳ 3062

doy- : Eyitdi işbu derde doy ögüñ dir 3164

dög- : Dögerler-idi aġız açmaz-ıdı 2674

dök- : Gözinden ḳan döküp ḳardaşı feryād̠ 2704

dön- : Girü döndi vü gitdi taġa üstād̠ 3384

dönder- : Sıġınmazdan n'içün döndüresin yüz 3785

dört : Çü gün dördüncisi 'ışret düzetdi 2737

döşe- : Ḳara geydi döşendi ḳuru taḫta 3506

döşek : Ṭolupdı jīve vü zincifri döşek 4259

dudaḳ : Dudaġından şeker ol deñlü saçdı 2973

dur- : Ḳamu fānīdür bāḳī duran ol 2914

dut- : Delü göñli hevāyı dutdı ḳaçdı 3305

dügüm : Ne lāzım yüz dügüm ayaġa dügmek 4110

dün : Bu devrān içre kim dün-ile gündür 3525

dürlü : Cevāhirden ü bizden dürlü işden 2326

düş- : Bir ayruḳdur ki düşer ḳucaġuña 3638

dütün- : Ol otdan çıḳdı uş dütünüñ imdi 2393

düz- : Buyurdı düzdiler bir yir aña tīz 2577

düz : Çü rūşen ola düşmen ṭura düpdüz 4386

t olarak kalanlar:

Devrin diğer eserlerine nazaran görülen bu karışıklık eserimizde bir ölçüde düzene girmiştir. Kalın sıradan ünlü taşıyan kelimeler tı (1) ile yazılmıştır.

ṭabanca : Ṭabanca hem Direfş-i Kāviyān’a 2729

ṭaġ : Delim dün gün görüpsin ṭaġ u hem düz 2624

ṭal- : Göñül oda vü gözi suya ṭaldı 2380

ṭalaş- : Ne lāzımdur cihān içün ṭalaşmaḳ 4655

ṭam : Gören kişi çıbuġı yüce ṭamı 3448

ṭam- : Ṭamup göl ṣuyı gümiş cām içine 4257

ṭamar : Ḳoyuñ her ṭamaruma ṣardı bir mār 2877

ṭamu : İrişdi ṭamulıḳ mel‘ūn dutup yol 4495

ṭañ : Çü devlet ḳapusı açıldı ṭañla 2721

ṭañla- : Bu acıdan meger bir ṭañla Pervīz 4592

ṭanuḳ : Söze kim iki ṭanuḳ ola ayıḳ 3445

ṭap- : Oda ṭapmaġı göñülden bıraḳġıl 4631

ṭapu : Virür hīç ḳılmaduḳ ṭapu ḳula ḳut 3519

ṭar : Giderse ṭar idem aña Çīn ilin 2618

ṭara- : Gehī aṣlanuñ arḳasın ṭarardı 3056

ṭarlıḳ(ġ) : Üşendi bir gice ḥāl ṭarlıġından 3667

ṭaru : Yidügi keşk ṭaru-y-ıdı mādām 2596

ṭaş : Vefā cāmına urma durmadın ṭaş 2685

ṭaşı- : Ki süt ṭaşımaḳ ol ıraḳ ovadan 2940

ṭaşra : Baña bu ḳaṣr içinden ṭaşra çıḳmaḳ 2813

ṭatlu : Gelürdi ḥavża ṭatlu süt içerdi 3079

ṭavar : Mühürsüz aña ıṣmarlama ṭavar 3660

teng : Ki kimse Şekker'üñ açmadı tengin 3643

ṭırnaḳ : Nite ṭırnaḳ keser barmaġı benden **3**233

ṭoġ- :Anadan ṭoġduġum gün zī yavuz gün 3353

ṭoġan : Ne ḳonuḳsın sen iy evüñ ṭoġanı 3827

ṭoġru : Dir-idi saña Şīrīn ṭoġrudur yār 3986

ṭoġur- : Gice yüklü-y-ise ṭoġura āẖır 4007

ṭol- : Çü aydan ṭolmış-ıdı yir ü gök nūr

ṭolaş- : Ne dünyānuñ ḥarāmine ṭolaşmaḳ 4655

ṭolın- : Dirīġ oldur ki ol güneş ṭulına 3530

ṭolu : Meger yoluñ yañılduñ iy ṭolu māh 3323

ṭon : Ne diken ṭonumı yırta dir-idi 3031

ṭopraḳ : Ġarībem i yüzüm ṣāruña ṭopraḳ 3243

ṭoy- : Didi kim cāna kim ṭoydı ḫaber vir 3164

ṭoyla- : Ki yārı vaṣlı-y-ıla ṭoyladı ṣabr 2378

ṭoynaḳlu : Demür ṭoynaḳlu hem altun eyerlü 4189

ṭudaḳ : Süci nūṣı ṭudaḳdan nīṣ ṣaldı 3602

ṭuluñ : Gümiṣ ṭuluñlu ṭaṣ yüreklü dil-dār 2933

ṭur- : Çü rūṣen ola düṣmen ṭura düpdüz 4386

ṭuz : Çevürdi yüz ṭuz etmek itmedi yāḏ 4286

c. Metinde hem t'li hem de d'li yazılışlar

Şu kelimelerin ise metnimizde hem t'li hem de d'li şekilleri bulunmaktadır.

daġ : daġda 3369, daġ 3139, daġ 3173, daġ 3351, daġı 3450, daġ 3472

ṭaġ : ṭaġ 2471, ṭaġ 2624, ṭaġ 2963, ṭaġ 2992 ṭaġ 3173, ṭaġ 3369

dudaḳ(ġ) : dudaġı 4170, dudaġın 2853, dudaġın 2976, dudaġın 3608

ṭudaḳ(ġ)	: ṭudaḳdan 3602, ṭudaġum 3240, ṭudaġı 3301, ṭudaġı 3631
dur-	: dursun 2613, durasın 2627, durdı 2656, durmadın 2685
ṭur-	: ṭura 2403, ṭuram 2836, ṭuram 3787, ṭuravan 3871
doy-	: Eyitdi işbu derde doy ögüñ dir 3164
ṭoy-	: Didi kim cāna kim ṭoydı ḫaber vir 3164
dınaḳ(ġ)	: Ferāġatla başuma dırnaḳ uram 2836
ṭınaḳ(ġ)	: Nite ṭırnaḳ keser barmaġı benden 3233
denk	: Anuñ derdinden olmış-ıdı key denk 2705
teng	: Ki kimse Şekker'üñ açmadı tengin 3643

-t- / -d- değişmesi iç seslerde:

Değişme sadece kelime başlarındaki seslerle sınırlı kalmamış, iç seslerde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan birisi de Eski Türkçe devresinde zarf-fiil eki olarak kullanılan -matın / -mätin eki, Eski Anadolu devresinde -madın / -medin hâlini almıştır.

-matın / -mätin > -madın / medin : "-madan, -meden"

Bir içim içmedin gizlendi bildüñ 2392, Şeh oldı görmedin bir dürlü renci 2484

Cihānı görmedin yābāna ḳaçmış 4097, Vefā cāmına urma durmadın ṭaş 2685

Elüñ bağlanmadın bu ḳayġuñı yi 2711, Degülven yil oḳımadın yileven 2798

Oturur kimseye göstermedin yüz 2630, Bir aṣṣı görmedin düşdi ziyāna 3364

Uş oldum renc-ile hīç görmedin genc 3416, Yaramaz görmedin yüzüñi gitmek 3786

9. d / y, z değişmesi

Türkçe'nin tarihî seyri içinde en önemli bir ses hadisesilerinden biridir. Türkologlar bu üç sesin (aḏaḳ / ayaḳ / azaḳ) varlığından, onun hangi lehçeye ait olduğunu tespit edebilmekte ve Türk şivelerinin tasnifinde kullanılmaktadır[17]. Eski ve Orta Türkçedeki **ḏ** ünsüzü, Oğuzcada daha XI. yüzyılda bile artık **y** ünsüzüne dönüşmüş bulunuyordu[18].

9.1. d > y değişimi

Eski Türkçe'deki d, Eski Anadolu Türkçesinin başında y olmuştur. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ayaḳ < adaḳ	**:** Ne el ḳalsun teninde ne ayaḳ baş 2535
ayıḳ< adıḳ	**:** Söze kim iki ṭanuḳ ola ayıḳ 3445
ayır-< adır-	**:** Ṭolu aydan çü bir güneş ayırdı 4505
ayrıl-< adrıl-	**:** Ne ḳayġusından ayrılubilürdi 3045

[17] Reşid Rahmeti ARAT - Ahmet TEMİR, "Türk Şivelerinin Tasnifi" **Türk Dünyası El Kitabı**, TKAE Yay.: 121, Ankara, 1992, s.224 -247.

[18] Zeynep KORKMAZ, **Sadrüddin Şeyhoğlu - Marzubannâme Tercümesi, (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım),** AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Ankara, 1973, s.122.

ayru < adru : Göñül raẖtından ayru ḳalmış-ıdı 3067

ayruḳ < adruḳ : Aña ayruḳ olaydı mūnis ü yār 3050

bayram < badram : Dürişdüm çoḳ bu şahlıḳda ki bayram 3103

boy < bod : Ṣanaduñ pīlidi bili vü boyı 2964

boyın, boyun < bodın : Belī çekdüñ boyın rām olmaduñ sen 3916

büyük < bedük : Ṭolu incü cevāhir cümle büyük 4193

eyer < eder : Buyurdı kim eyer uralar ata 3289

eyü < eygü < edgü : Aru göñlüñ eyü yavuzdan āgāh 4302

eyülük,eylük<edgülük: Velī eylük eyüler ‘ādetidür 3899

gey- < ked- : Ḳamu geymişler-idi ḳara çullar 4556

güyegü < küdegü : Çü oldı güyegü Ḫaḳana Behrām 2526

ḳayġu < ḳadġu : Delim sevgü-y-ile ḳayġu yirsin 4616

ḳayur- < ḳadġur- : Ne yandı içi ne göñli ḳayurdı 4505

ḳoy- < ḳod- : Meger balçıḳ ḳoyam mührine nā-gāh 2651

ḳuyruḳ(ġ) < ḳudruġ : Ki baġlar kuyruġı ucına cārū 2368

ḳuyu< ḳuduġ : Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809

uyar- < udġar : Göñülde didi yārı uyarayın 4510

uyı- < udı- : Aña ẖatun didi esrük uyır şāh 2651

uyḳu < udıḳu : Ne dünle uyḳu vü ne gündüz rāḥat 2878

9.2. d > z değişimi

Metinde **d > z** değişimine uyan tek bir örnek vardır. Bu kelimede görülen ses olayı her ne kadar da d>z>y değişimini hatırlatsa da; o dönemdeki bazı Türkçe kelimelerin üzerindeki Farsça tesirini düşündürmektedir.

ḳızlıḳ(ġ) < kıdlıḳ "kıtlık" **:** Ucuzlıġı vü ḳızlıġı cihānuñ 2460

10. ng > ñ değişimi

Eski Türkçe devresinde ng'li olan kelimeler, Eski Anadolu Türkçesi'nde bu iki sesin birleșmesiyle ñ sesi olmuștur. Örnekler aşağıda sunulmuștur.

aña < anġa, anġar **:** Ḫoș oldı göñül aña didi Pervīz 2334

beñ(i)z< mengiz :Ṣararmış beñzi ḳılmış çoḳ zārı 4462

biñ < ming "bin sayısı"**:** Biñ artuḳ var-ıdı cāsūsı anuñ 3387

buñal- < mungad- **:** Ḳodı barmaḳ buñalmaḳdan gözine 2990

deñiz < tengiz **:** Balıḳ gibi kim ayrılur deñizden 4107

deñiz < tingiz **:** Balıḳ gibi kim ayrılur deñizden 4107

diñle-< tıngla- **:** Çü ünin diñledi ol pāsbānuñ 4376

göñül < köngül : Meger göñülde ḳıldı endīşe ol 4531

ḳarañu < karangku : Buyurdı ḳarañu günde dibīre 2487

oñat < ongat "doğru" : Oñat ḳulluḳcıdan kimdür yirine 3798

öñ < öng : Yaratġan özine öñ āferīn ol 2566

öñdin < öngdün : Diye Behrām'a öñdin çoḳ ululıḳ 2524

saña < sanga : Dir-idi saña Şīrīn ṭoġrudur yār 3986

soñ < song : Soñucı girü yir ol balı aru 2421

süñük < süngük : Süñük gibi ruṭab suda ḳutardı 4256

tañla- < ṭangla- : Melik ṭañladı kim ol yüzi gül-reng 4160

Tañrı < Tengri : Mühürlüdür ḫazīnem Tañrı ṭanuḳ 3634

yaluñuz < yalngus : Yaluñuz oturan büt boş giden māh 2792

yaña < yanga : Pes andan ol Medāyin'den yaña şāḏ 2343

yañaḳ < yangaḳ : Gözi gök yañaḳları şaru idi 4492

yiñ < yeng : Hemān yiñüñde yalın bıçaġı cüst 2633

yiñi < yengi : Çıḳa geldi nite kim bir yiñi yaz 3292

11. v-f değişmesi

Bu değişikliğin metnimizde iki örneği vardır. Metnimiz v/f değişikliğinde v tarafındadır.

uvan- > ufan-

Dişi uvanmış u yinmiş dökülmiş 4233

uvaġ > ufak

Güher ṭonlu irisi vü uvaġı 2718

12. b-p değişmesi

Eski Türkçe devresinde kelime başında b'li olan kelimeler bu dönemde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Metnimiz bu değişimde b tarafındadır.

biş- > piş-

Gerek kim yüz belā odına bişe 3426

barmaḳ(ġ) > parmaks

Ḳodı barmaḳ buñalmaḳdan gözine 2990

Nite ṭırnaḳ keser barmaġı benden 3233

bıñar > pınar

Gözinden ḳanlu yaş aḳardı bıñar 4012

13. ñ / n değişmesi

Metnimizde “sin-” kelimesi daima nun ile yazılmıştır. Nazal n’li yazılışına rastlayamadık.

sin- < siñ- “saklanmak, sinmek”

Geyik ḳorḳusıyla ḳaplan sinerdi 2456

B. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

1. İmlâsı kalıplaşmış ekler

Türkçede tonsuzla biten kelime kök ve gövdelerine gelen eklerin yine kendisi gibi tonsuz seslerden olması hadisesidir. Bunun başlıca sebebi bazı eklerin kalıplaşmış bir hâlde yazılmasıdan kaynaklanmaktadır. Yeni harflerin kabulüne kadar bu böyle devam etmişdir.

-da, -de **:** Bulunma hâli eki

Güneş olmış güneş burcın**da** manẓūr 2357, Bu şahlıḳ**da** baña ger yār olaydı 2365

Ġaraż ger ot-ısa ara**da** biter 2374, Güherden ṭaş**da** isterdi nişān ol 3207

Ölürsem ṭañ degül ‘ışḳuñ**da** ma‘zūl 3218, İki ḳaṣṣāb bir yanuñ**da** çün var 3225

Elüñ**de** olmışam semüz gibi ḫor 3250, Şu yārum dünye**de** ş'ol deñlü vardur 3267

Ki ger bir yir**de** düşersem diye dur 3267, Gönüldi Ḫusrev öñin**de** ḳoyup baş 3609

-dan, -den : Ayrılma hâli eki

Neler virmişdi altun**dan** gümiş**den** 2326, Ulaşmaḳ**dan** ḫışımlıḳ**dan** ṭavar**dan** 2327

Ne kim Rūm**dan** Ḳubāḏ almışdı şār 2341,Pes an**dan** ol Medāyin'**den** yaña şāḏ 2343

Otur devletle an**dan** istegil kām 2373, Ki Şīrīn çünki şāh**dan** girü ḳaldı 2380

Göñül**den** bir mūrāda kim sen aḳduñ 2389,Delim Ḫusrev elin**den** renc gördüñ 2404

Çeri**den** ṭon**dan** at**dan** cümle var**dan** 2327,

-dı, -di, -du, -dü : Görülen geçmiş zaman eki

oḳıdum 2506, vardum 2803, ḳıldum 2827, sıdum 2877, yañıldum 3862, çıḳdum 4107, ḳodum 4128, gönüldüm 2692, virdüm 2795, avıtdı 2332, dutdı 233, ḳıldı 2360, vardı 2396 ḳığırdı 2411, eyitdi 2319, geldi 2334, içdi

**-duḳ, -dük : ** Sıfat-fiil eki

ḳıl**duġ**ını 2325, buyurduġum 3183, Bu gõñlin al**duġ**uñ kişiye dāḏ it 3249

Anadan ṭoġ**duġ**um gün zī yavuz gün 3353, dinmedük ḳap 2565,

'Aceb mi ḫançerüñ kes**düg**i ḫançer 2896, Yi**düg**i ḳoyın ḳısraḳdan olurdı 2935

-dur, -dür; durur : Bildirme ve ihtimal kuvvetlendirme eki

yoḳdur 2388, ṣudur 2400, yolıdur 2424, yigdür 2475, birdür 2490, dutmış-durur 4363

-dur, -dür : Fiilden fiil yapma eki

Çerisine gönüldi çaldurup kūs 2336, Gehī yaṣ-ıla ṭoldururdı cām 2363

Ḳayıḳdurdı çūbānların ovadan 2940, Gehī baḫtına eydürdi ki iy pīç 2388

Şehüñ buyruġını bildürdi ṣuya 4319, Kefen geydürdi yāḳūt cevṣenin ol 2706

2. Kelime içindeki sedâlılaşma

-t- > -d-

İş i**d**erven işi**d**en bata ṭaña 2781, Gi**d**erse ṭar idem aña Çīn ilin 2618

Ne kişi kim işi**d**e ünin anuñ 2638, Bir döşek ḳova gi**d**e bir genc 2639

Ne çün Ḳayṣer ögü**d**inden çıḳarsın 2328,

-k- > -g-

Elüñe girdü**g**i sā'atde urduñ 2391, Ol esrükli**g**i vü ṣoñra ḫumārı 2427

Yābāna gitme**g**e yavlaḳ ḳorıdı 2462, Çerisi begli**g**ini virdi aña 2479

Melik durdı sevinü döşe**g**inden 3757, Gö**g**e irürdi 'işret döşe**g**inden 3757

Evet maḫdūmlaruñ tīzli**g**i olur 3900, Diyeler girçe**g**ini şehriyāra 4182

-ḳ- > -ġ-

Ki taḫtuñ alma**ġ**a ḳılmış-ıdı ol zor 2318, Ne ḥurmet ḳıldu**ġ**ını ṣāha ḳayṣer 2325

Bugün sen bu ḫışımlı**ġ**ı yıḳarsın 2328, Ḳaḳıma**ġ**ını hem yatdı yire Ṭūs 2333

Şeker ṣanup ṣorardı bal duda**ġ**ın 3608, Ki ḫalvet oda**ġ**a bilü girürsin 3636

Velīkin ol ki girür buca**ġ**uña 3638, Bir ayruḳdur ki düşer ḳuca**ġ**uña 3638

-ç- > -c-

Gücüñ yitdükçe ḳısa dut zebānı 2898,

Çü Meryem ṣaḳladı Meryem orucın 3502

Aġız yumdı zamāne kesdi gücin 3502

C. GÖÇÜŞME (YER DEĞİŞTİRME)

Kelime içindeki iki sesin bazı durumlarda yerleri değişir. Anadolu ağızlarında çok rastlanan bu hadise, yazı dilinde aynı sıklıkta görülmemektedir. Metatez[19] olarak da adlandırılan bu ses hadisesine, metinde sadece iki yerde görülmektedir. Metinde yüz yirmi dört yerde **"gibi"**nin geçmesi; sadece iki yerde **"bigi"** olması, müstensih hatasından da kaynaklandığını düşündürmektedir.

gibi / bigi

Murāduñ **bigi** kiçirek bitendür 2402

Çü ayru düşdi gül **bigi** yüzinden 3419

Metnimizde bir kelimede vezin zaruriyetinden doğan bir değişme olmuştur.

Sımarlardı ḫazīne-dārına ṣāḏ 2578

D. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Ünlü ile biten kök veya gövdeye ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde araya "y" koruyucu sesi getirilir. Türkçede ünsüz türemesi iki şekilde gerçekleşir. İlki yardımcı ünsüzlerle yapılır; ikincisi kelimelerin başına (protez) bir ses getirilerek

[19] Bu konu ile ilgili bk. Hasan EREN, " Türk Dillerinde Metathèse" **TDAY-B 1953**, Ankara,1988, s.161-180. ile Ahmet CAFEROĞLU, "Anadolu Ağızlarındaki Metathèse Gelişmesi"**TDAY-B 1955,** Ankara, 1988, s. 1-7.

yapılır. İyelik 3. şahıs eklerinden sonra çekim ekleri getirildiği zaman araya “n” sesi getirilir. “n” yardımcı sesi Eski Türkçe döneminden bugüne kadar lehçelerimizde kendini korumuş, ancak Doğu Türkçesi dil yadigâlarında -özellikle Çağatayca dönemi - ve Çağataycanın devamı niteliğindeki Çağdaş Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerinde bu yardımcı sesin kullanılmadığı görülmektedir. Bugün Türkiye Türkçesinde “avlu-havlu, ayva-hayva, örümcek-hörümcek” gibi örneklere, üzerinde çalıştığımız metinde rastlayamadık.

1. -y- ve -n- yardımcı ünsüzleri

-y-

çeri**y**e 2321, ḳayġu**y**ı 2335, ḳılma**y**alum 2335, yi**y**üp 2335, eyle**y**ü 2337 kimse**y**e 2348, di**y**icek 2805, su**y**ı 2808, ḳaya**y**ıdı 3189, eyle**y**üben 3805

-n-

ögüdi**n**den 2328, eli**n**den 2404, yüzi**n**den 2464, öñi**n**de 2505, eli**n**de 3023, yaşı**n**dan 3039, ḳatı**n**da 3043, ḳayġusı**n**dan 3045, adı**n**ı 3048, başı**n**ı 3084, yaḳası**n**ı 3142, genci**n**i 3146, odağı**n**a 3157, ayağı**n**a 3157, boynı**n**a 3182, ṣūreti**n**e 3207

Bir örnekte su kelimesi;

Buyurdı ḳondı su**n**uñ ṣağı ṣolı 3749

2. ses ikizleşmesi

issi < isig “sahibi”

Felek ṣunca ki ḥīle issi dursaḳ 2438, Eyit ḥikmet issi kim gümānsuz 2445

Ne kiṣi kim bilü issi idi ol 2494, Daḫı bir erlik issi adı Zengūy 2548

Bilü issi bu Īrān’da ṭapuñdur 2557, Eyitdi iy bilü issi suḫan-dān 2575

Anı tāc issi ol Hürmüz getürdi 2584, Revān ḫatuna vardı çāre issi 2608

Ger eydürse benem tāc issi ḫātun 2824, Baġışlar yaz u ḳış issi vü sermā 3843

aṣṣı < asıġ “fayda”

Ki savaṣı ziyāndan ṣulḥ aṣṣı 4606, Peşīmānsın ne aṣṣı ünüñ imdi 2393

Ger aṣṣı olmadıysa hīç ziyān (yoḳ) 2405, Bulasın aṣṣılar ger ḳıyasın sen 2498,

Sovuḳ birinç istemegün ne aṣṣı 2756

ıssı < ısıġ “sıcak”

2756 Çün sen bī-renc ḥelvā bulduñ ıssı 2756, Anuñ sayrusı gördi baġrın ıssı 2608

Sovuḳ yilden buñalmış ıssı közden 3468, Ne deñlü olsa bir ıssı havālu 3752

uş < uṣṣ “akıl”

Delürdüm-ise uṣṣuñı sen alduñ 3942, Delürdüm-ise uṣṣuñı sen alduñ 3942

İnana aña kimüñ varsa uṣṣı 4606

elli < elig “elli sayısı”

Çoḳ ‘avret var bilimez elliden yüz 2763, Çü bu elli yıl oyncaḳ ‘ömriyçün sen 3435

Degül elli sen elli (biñ) dut iy yār 3436 Çün elli geçdi açılmadı gözüñ 4657

E. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

1. l düşmesi

Eski Türlçe devresinde kelür-, keltür-; olur-, oltur- olarak her iki şekil de mevcuttur[20]. Batı Türkçesi'nde ikinci şekillerin l'si düşerek getür- ve otur- şekilleri ortaya çıkmıştır.

getür- < keltür- (DLT, C.IV, 298)

Delim **getürdi** hem altun u aṭlas 2470

otur- < oltur- (DLT, C.IV, 437)

Oturur kimseye göstermedin yüz 2630

2. v d ü ş m e s i

ṣu < suw "su" (DLT, C.IV, 543)

Su diyicek içüñ odı söyünmez 2805, Baña vire bir içüm **ṣu** meger ol 4511

3. r d ü ş m e s i

bekle- < **berkle-** "beklemek" (DLT, C.IV, 85)

Yavuzlıḳ beklemeñ beglik ḳamu dīn 2348

yuvalan- "yuvarlanmak"

Yuvalanurdı yirde bir zamān ol 2382

[20] Muharrem ERGİN, **age., s.** 426.

4. y d ü ş m e s i

ılan < yılan “yılan” (DLT, C.IV, 783)

Doḳuz başlu **ılandan** emīn ol var 3437

ılduz < yulduz “yıldız” (DLT, C.IV, 810)

Benüm günüm gibi ılduz cihāna 3230

in < yin “in” (DLT, C. IV, 791)

Ṣıçan **inine** ṣıġmazdı ‘aceb bu 2368

ip < yıp / yip “ip, tel” (DLT, C. IV, 785)

Çü rüsvāylıḳ **ipin** boynuma daḳduñ 2871

ıraḳ < yıraḳ “uzak, ırak” (DLT, C.IV, 786)

Saġışumuz **ıraḳ** anuñ işinden 3475

ır < yır “türkü” (DLT, C.IV, 786)

Sipāhān’da bu **ırı** ırladı zār 4102

ırla- < yırla- “şarkı söylemek” (DLT, C.IV, 787)

Sipāhān’da bu ırı **ırladı** zār 4102

iti < yiti“keskin, bilenmiş” (DLT, C.IV, 794)

Ki her sözi bıçaḳdan tīz ü **iti** 2488

incü < yinçü / yincü “inci” (DLT, C. IV, 792)

Bir **incü** isteyen suya boġuldı 2826

aġaç < yıġaç “ağaç” (DLT, C. IV, 780)

Ilan nite ki ṭaşdan ḳurd **aġaçdan** 3040

aġla- < yıġla- “ağlamak” (DLT, C. IV, 781)

Delim **aġladı** vü çoḳ ḳıldı zārī 3451

armaġan < yarmakan “armağan” (DLT, C. IV, 751)

Çü Çīn yolına girdi armaġanla 2558

Çalışmamızda Arapça kelimelerde de sess düşmeleri görülmektedir. Bunlar genelde aruza uydurma çabasından kaynaklanmaktadır.

Ḥaḳ < Ḥaḳḳ

Ḥaḳ’a ṣıġınanuñ yol varduġıyçün 3702

Ṣabāḥa irüre Ḥaḳ ḳara düni 4062

şek < şekk

Çalab’uñ ḳudretine hīç şek yoḳ 3446

Ki öldi vü daḫı terk itdi şek yoḳ 3476

F. HECE DÜŞMESİ

tavuḳ < taḳaġu / taḳıġu (DLT, C. IV, 562)

Tavuḳ ṣāhīnüñ üstine binerdi 2456,

yapraḳ < yapurġaḳ (DLT, C. IV, 746)

Vebāli var aġaçlar yapraġınca 2447

çıḳ- < taşıḳ- (DLT, C. IV, 583)

Ol otdan çıḳdı uş dütünüñ imdi 2393

ḳardaş < ḳarındaş (DLT, C. IV, 270)

Didi bir atamuñ ḳardaşına var 2324, Pes andan virdi ḳız ḳardaşına ögüt 2701

Gözinden ḳan döküp ḳardaşı feryāḏ 2704, Ne ḳız ḳardaşlarını bir dem oḫṣar 4300

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

Ş E K İ L B İ L G İ S İ

I. İ S İ M

A. Ç O K L U K

Eski Türkçeden günümüze kadar değişime en az uğramış eklerdendir. Eski Anadolu devresinde de **+lar, + ler** işlek bir şekilde kullanılmıştır. Türkçede bu ekten başka sınırlı sayıda örnekte yaşamaya çalışan başka çokluk bildiren eklerimiz de vardır. Oğlan, kızan, eren; diz, göz, boynuz, omuz, ikiz gibi örneklerde yer alan +an, + en ve + z ekleri de çokluğu ifade eden yapılardır. Vecihe Hatipoğlu[21], +z ekinin ad soylu isimlere gelerek ikil ya da çoğul kavramı belirttiği üzerinde duruyor. Hatipoğlu[22] +an, +en eki için isim kök veya gövdelerine gelerek kelimeye çokluk

[21] Vecihe HATİBOĞLU, **Türkçenin Ekleri,** TDK Yay.: 407, Ankara, 1981, s. 165.
[22] Vecihe HATİBOĞLU, **age.,** s. 29.

değil, küçültme anlamı kattığını ifade ediyor. A.V.Gabain[23] ise +an, +en ekinin bir küçültme değil, bir çokluk eki olarak kabul edilmesi gerektiğini zikreder. Gabain +z eki konusunda da geldiği isim kök ve gövdelerinde ikilik anlamı kattığına dikkat çekiyor. Türkçe çokluk bildiren eklerden başka, metnimizdeki Arapça ve Farsça kelimelerin çokluk şekillerini Türkçe +lar, +ler ekleriyle ve kendi çokluk şekilleriyle kulnıldığını görüyoruz.

+an, +en eki ile

eren < er +en "Er'in kuraldışı çoğul şekli" (DLT, C.IV, 187)

erenler 2846, eren 3105, eren 4465, erenler 2766,

oġlan < oġul + an "oğlan, oğul ; çocuk, çocuklar" (DLT, C. IV, 423)

oġlanı 3230, oġlan 3842, oġlan 3035

+z eki ile

göz < kö-z

gözin 2353, gözi 2380, gözi 2398,

diz < tiz

dizine 2678, dize 3983

+lar, +ler eki ile

[23] A.Von GABAİN, **age.**, s. 62.

ululara2346, aġaçlar2447, ṣāhlaruñ 2500, subaṣların2519, pāsbānlar2534 anlara 2540, uslular 2653, sancaḳları 3121, ḫūblaruñ 4000, yüzlüler 2469, görenler 3009, sözler 3081, günlerüm 3127, sevenler 3825

āt ekiye yapılan çokluk

Metnimizde Arapça –āt ve -īn ekleriyle de çokluk yapıldığı görülmektedir. Bu kelimeler ṣunlardır:

āfāt 3858, maḫlūḳātuñ 4621, reyāḥīne 3882

B. İYELİK EKLERİ

Teklik 1. şahıs : -m, -(u)m, -(ü)m

Eski Anadolu Türkçesinde teklik 1. ṣahıs iyelik eki olarak -m kullanılmaktadır. Ünlü ile biten kelimelere doğrudan, ünsüzle bitenlere ise yardımcı ses olarak u ve ü ṣeklinde yuvarlak ünlüler getirilmektedir. Dönemin bir özelliği olarak görülen yuvarlaklaṣma bu ekte de kendisini göstermektedir.

adumı 2869, ayaġumı 2649, baġruma 2684, baġrumı 3855, baġrumı 3994, baṣum 2690, baṣum 2836, boynuma 2772, boynuma 2871, bünyāḏumı 2869, cānum 2645, cānumı 3369, dimaġum 2794, döṣegüme 3635,

göñlüme 3318, göñlümi 3181, ḥācetümi 3177, ḥālümi 3268, işümi 2803, ḳapumı 4133, ḳatuma 2506, ḳolumdan bilümden 2847, ḳulaġuma 2660, ilümden 2847, ṭonumı 3031, ṣayrumı 3934, dünüm 3692, gücüm 3694, göñlüm 3847

Teklik 2. şahıs : -ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ

Eski Anadolu Türkçesinde teklik 2. şahıs iyelik eki olarak, ünlüyle bitenlere -ñ; ünsüzle bitenlere -(u)ñ ve -(ü)ñ eki getirilerek yapılır. Yuvarlaklaşma bu ekte de görülmektedir.

'aybuñı 3932, adu**ñı** 2601, aduñ-ıla 3238, ayaġuñ 2390, başuñdan 2423, dirligüñ 2392, elüñden 4625, inṣāfu**ñ** 2324, işüñ 2388, ḳatuñda 2530, mizācuñdan 2432, murāduñ 2402, özüñ 2325, özüñden 3946, rāzuñı 2606, yüzüñden 3946,

Teklik 3. şahıs : -ı, -i ; -sı, -si

Teklik 3. şahıs eki, ünsüzle biten isimlere **-ı, -i** ; ünlü ile biten isimler de ise **-sı, -si'**dir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve üzerinde çalıştığımız eserde daima düz olarak karşımıza çıkmaktadır.

ḳayġusı 2518, sayrusı 2608, bitisini 3548, çerisine 3984, boyı 4416

İyelik ekleri bilindiği gibi isimleri iyelik bağları ile birbirine bağlayan eklerdir. Türkçede bu ekin kullanılışı belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarında da kendini gösterir[24].

atamuñ ḳardaşına 2324, Niyāṭūs'uñ özini 2332, cihānuñ mülki 2444,

yıl başı 4678, ḳuzı burcında 4679, evüñ uġrısını 2834, ṣulṭānlaruñ cānı 2520

geyik buzaġusı 3974, devlet ḳapusı 2721, cihān ulusı 3386,

Asıl görevi aitlik bildirmek olan iyelik eklerinin yalnız teklik 3. şahsında belirtme işlevi de bulunur.

Elini öpmege ḳamusı muḥtāc 3566, Kimi yazdan dir-idi kimi ḳışdan 3282

Biri geçmiş zamān yāḏ iderdi 3283, Birisi zaḫmına olmadı merhem 4662

İkisi vardılar cevher ṣatana 4406

Metnimizde teklik 3. şahıs ekinin üst üste gelmesiyle **ek yığılması** meydana gelmiştir. Metnimizdeki örnekleri aşağı aldık.

Ṭama'suz bir ü birisi āzād 2848 , Birisi 'ayş itmeg-içün adı fāş 4051

Birisi zaḫmına olmadı merhem 4662, Eşek beyinlü beynisinde yengeç 4290

Çokluk 1.şahıs :-muz, -müz ; -(u)muz, -(ü)müz

[24] Zeynep Korkmaz, **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları,** TDK Yay.: 598, Ankara, 2000, s.35.

Eski Anadolu Türkçesinde çokluk 1.şahıs iyelik ekleri -muz, -müz ; -(u)muz, -(ü)müz olarak tespit edilmiştir. Devrin genel bir özelliği olan yuvarlaklaşma burada da etkilidir. Ekte görev yapan yardımcı sesler daima yuvarlaktır. Metinden örnekler aşağıdadır.

atamuz 2440, devletümüz 2725, göñlümüz 2565, ḳatumuza 2317, ḳoyunumuz 2985, ḳulaġumuz 3522, saġışumuz 3475, tedbīrümüzden 2887, varumuz 3014, yolumuzda 3173, elümüzi 3521, ṣoḥbetümüz 3938

Çokluk 2.şahıs :-ñuz, -ñüz ; -(u)ñuz, -(ü)ñüz

Eski Anadolu Türkçesinde çokluk 2.şahıs iyelik ekleri de 1. şahıs iyelik ekleri gibi yardımcı sesleri yuvarlak tespit edilmiştir. -ñuz, -ñüz ; -(u)ñuz, -(ü)ñüz iyelik eklerinin bulunduğu örnekler aşağıdadır.

başuñuz 4332, gencüñüze 2351, ḳamuñuz 2351, rencüñüze 2351, suçuñuz 2696,

yirüñüze 4369

Çokluk 3.şahıs : -ları, -leri

Çokluk 3. şahıs iyelik eki olarak Türkçemizde bir ek yoktur, teklik olan -ı, -i çokluk eki olarak da kullanılmaktadır; -lar, -ler eke ait değil, kelimeye aittir; iyelik eki getirilen kelimenin çokluk eki olduğunu bildirmektedir[25].

Metnimizde şu örnekler tespit edilmiştir:

ḳulları 2347, subaşların 2519, başları 2574, armaġanlarını 2578,

sarāyuñ işleri 2708, gözlerinden 2731, güzeller gözlerini 2737

C. İSİM TAMLAMALARI

İki ismin belirli kurallar çerçevesinde kurduğu kelime grubudur. İsim tamlamalarını, belirtili ve belirtisiz olmak üzere ikiye ayrılır.

Metnimizden seçtiğimiz örnekler aşağıdadır.

1. Belirtili isim tamlaması

Tamlayanın ilgi hâli eki, tamlananın da iyelik ekini aldığı kelime gruplarıdır. Belirtili isim tamlamaları mülkiyet, nisbet ve izafet ifade ederler.

Metnimizdeki belirtili isim tamlamaları şunlardır:

atamuñ ḳardaşına 2324, Niyāṭūs'uñ özini 2332, cihānuñ mülki 2444, şāhlaruñ göñline 2500, cihānuñ ḳulları 2347, anuñ işi 2493, ṣulṭānlaruñ

[25] Faruk Kadri Timurtaş, **age.,** s. 65.

cānı vü gözi 2520, Behrām’uñ göñli 2545, yüzüñ suyını 2591, şehüñ ḥükmine 2785, Şehüñ raḫşı 2788, Meryem’üñ göñlini 2789

2. Belirtisiz isim tamlaması

Tamlayanı eksiz, tamlananı iyelik eki alan, belli bir aidiyet taşımayan kelime grubudur. Tamlamayı oluşturan birinci isim, ikinci ismin cinsini, çeşidini, bildirir. Edebiyatımızda sıkça kullanılan teşbih ve istiare sanatlarında kullanılır.

ḳayṣer ögüdinden 2328, Meryem sözini 2332, Ḫusrev sözi 2336, güneş burcında 2357, şıçan inine 2368

D. İSİM ÇEKİMİ

1. İlgi hâli ekleri

Metnimizde ilgi hâli eki -uñ, -üñ ve -nuñ, -nüñ’dür. Ünlüyle biten isimlerin sonuna -nuñ, -nüñ; ünsüzle biten isimlere -uñ, -üñ getirilimektedir. Ben ve biz zamirlerinin ise aldığı ek -üm’dür. Birinci şahıs zamirlerindeki bu değişimi m dudak ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisi olduğu görüşü ileri sürülmektedir.

işüñ öñi 2418, atamuñ ḳardaşına 2324, cihānuñ mülki 2444, şāhīnüñ üstine 2456, senüñ ilçüñ 2506, yüzüñ suyını 2591, Merv’üñ içinde 2627, şehüñ

ḥükmine 2785, şehüñ raḫşı 2788, Meryem'üñ göñlini 2789, senüñ inṣāfuña 2795, evüñ uġrısını 2834, südüñ sevdāsı 2939, perdenüñ ardında 2967, göñlinüñ ḳuşı 2981, işüñ ṣevābı 3178, şehüñ ṭaġı 3179, günüñ 'ışḳıyla 3756 , şehüñ peyġāmını 3788,

2. Yönelme hâli eki

Eski Türkçe devresindeki -ġa, -ge ekinden inkişaf eden yönelme hâli eki, bu dönemde ve üzerinde çalıştığımız metinde -a, -e olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekin Batı Türkçesi sahasına geçerken ek başındaki ġ ve g ünsüzleri düşmütür. Ek, ünlüyle biten kelimelere geldiği zaman araya yardımcı -y- sesi gelmektedir.

almaġa 2318, baña 2320, şehriyāra 2321, Niyeṭūs'a 2322, ḳardaşına 2324, saña 2329, ḳatına 2345, ululara 2346, burcına 2357, aña 2359, suya 2380, oda 2380 yoḳuşa 2406, ḳayġuya 2428, uyḳuya 2502, ḳapuya 2622, uṣluya 2644, ejdehāya 2810, ḳayaya 2998, yazıya 3028, havāya 3034, sevdāya 3110, ṭapuya 3782, Tañrı'ya 3965, ḳuyuya 4353

3. Yükleme hâli ekleri

Eski Türkçe devresinde yükleme ekinin üç şekli mevcuttur.

-ı / -i ; -(y)ı / -(y)i eki

En yaygın olarak kullanılan ve isimlerin yalın hâline getirilen -ġ ve -g'dir. Bu ekin Batı Türkçesine geçerken düşmesi sonucu, ekin yardımcı ünlüleri olan -ı ve -i

bu yükü üzerlerine almışlardır. Ünlü ile biten kelimelerde araya -y- yardımcı ünsüzü gelmiştir. Genel olarak ünlü ile biten bir isimden sonra yükleme hâli eki -yı, -yi'dir; fakat metnimizde hemze güzel he (é) ile biten bir kelimede araya yardımcı ünsüz almamıştır:

Bu ḳara **gice'i** aydın seḥer it 3240

ḫışımlıġı 2328, ḳayġuyı 2335, ḳuşı 2373, bāḏāmı 2384, ṣuyı 2386, ṭopraġı 2395,

cihānı 2415,

-n eki

Eski Türkçe döneminde, bütün iyelik eklerinden sonra kullanılan –n yükleme hâli eki, metnimizde yalnız 3. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmıştır. Metnimizde örnekleri pek çoktur.

Çü bitisin oḳudı Ḫusrev anuñ 2518, Eyitdi sevgüsin cāndan gidergil 3163

Çü gördi nāmesin Şīrīn-i şīrīn 3492, Deliksüz incüsin bir demde deldi 3647

Bu yolı aç u kīne ḳapusın yap 3938, Göñül ḳapusın u gencin açardı 4079

Çü Şīrīn Ḫusrev'üñ andın işitdi 4169, Ṭudaġın şöyle raġbetle öperdi 4172

-(n)ı, -(n)i eki

Eski Türkçe döneminde zamirlere getirilen -nı, -ni yükleme ekini Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve üzerinde çalıştığımız metinde kullanımdan düştüğünü görmekteyiz. Zamirlere mahsus olan bu ek, artık kullanılış alanından

düştüğü için, arkaik bir şekil olarak yalnız bunı, anı gibi işaret zamirlerinde kalmıştır[26].

Bu dünyādan **anı** īmānla göndür 2446, Ne ol **bunı** ne bu **anı** görürdi 2777

Eksiz yükleme hâli

Metnimizde eksiz yükleme hâli eki örneği de mevcuttur.

Anuñ vaṣfıyla **gözüm** ışıduram 3873, Ben ol bāġum **yimişüm** dirmediler 4133

Benüm **ögütlerüm** dutmadı ṭapuñ 2688, Çü sen ancaḳ **murāduñ** gözleyesin 2866

Disün göynüklü **ḫālüm** sāz-ıla ol 4082, **Dügüm** gör çarḫı yaşumda vü añla 3683

Dügüm şeş bizüm-ile baġlulıḳ ṭap 4124, **Elüm** sen dut ki sen yabana ṣalduñ 3942

Ki **aġzuñ** dut veger ne söylerin ben 2855, Ki dutansın **elüm** eylükle her-dem 2646

Yüzüm döndürmeyem senden i dil-ber 3865, **Yüzüm** gördi ḳamer dīvāne oldı 3883

26 Zeynep KORKMAZ, **age.**, s.139.

4. Bulunma hâli eki

Ek, Eski Anadolu Türkçesinde bütün ünsüzler (tonlu-tonsuz)'den sonra -da ve -de şeklindedir. Hem Eski Türkçe döneminde hem de bazı Türk lehçelerinde ekin ünsüz uyumuna tâbi olduğu görülmektedir. Ekin metnimizdeki imlâsı **(ê …)** şeklinde olduğu için kendisinden önceki ünsüzün tonlu veya tonsuz olması durumu değiştirmemektedir. Türkçenin her döneminde bugünkü şeklini muhafaza eden bulunma hâli ekinin Eski Türkçede aynı zamanda ayrılma fonksiyonu da üstlendiği bilinmektedir.

Metnimiz seçtiğimiz örnekler şunlardır:

Güneş olmış güneş burcın**da** manẓūr 2357, Bu şahlıḳ**da** baña ger yār olaydı 2365

Açuḳlıḳ dünyā**da** anca belürdi 2458, Degül gizlü cihān**da** anuñ işi 2493

Ḳıla Īrān u Ṭurān'**da** fiġānlar 2534, Meger Şīrīn'i görem ol cihān**da** 3423

Ki ben uyḳu**da** baḫtuñ yār u bī-zār 4057, Hem an**da** urdı kendüzine ḫançer 4569

Hemān ol dünye**de** yiri yanar nār 2350, Bu gündeven bu gün**de** kim görürsin 3223

Elüñ**de** olmışam semüz gibi ḫor 3250, Ne yir**de** gördiyse zaḫmını dil-ber 4569

5. Ayrılma hâli eki

Bilindiği gibi, Eski Türkçe devresinde ayrılma hâli eki -dın, -din; -tın, -tin'dir[27] Ayrılma hâli ekinin, üzerinde çalıştığımız metinde ve Eski Anadolu Türkçesi devresine ait diğer eserlerde -dan, -den şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ekin imlâsının (¤æ…) şeklinde olması, yani tonlu olması ünsüz uyumunun olmadığının da göstergesidir.

Neler virmişdi altun**dan** gümiş**den** 2326, Cevāhir**den** ü biz**den** dürlü iş**den** 2326

Ulaşmaḳ**dan** ḫışımlıḳ**dan** ṭavar**dan** 2327, Çeri**den** ṭon**dan** at**dan** cümle var**dan** 2327

Otur devletle an**dan** istegil kām 2373, Ki Şīrīn çünki şāh**dan** girü ḳaldı 2380

Ol ot**dan** çıḳdı uş dütünüñ imdi 2393, Başın zārīyle ṭopraḳ**dan** götürdi 2395

Şu yil**den** kim başuñ**dan** üsküf alur 2423, Mizācuñ**dan** çü döne istiḳāmet 2432

Dudağın**dan** şeker ol deñlü saçdı 2973, Ağıl**dan** ḳaṣra irince hüner-mend 2999

[27] A.Von GABAİN, **age.,** s. 64.

Eski Türkçede kullanılıp, bugün kalıplaşmış birkaç örnekte yaşayan -dın, -din eki de ayrılma hâli olarak kullanılmaktadır.

yaña**dın** 2775, yazı**dın** yaña 3021, ḳay**dın** 3031, yaña**dın** 4148, yaña**dın** 4148, öñ**din** 2401, öñ**din** 2524, öñ**din** 3193, öñ**din** 3344, öñ**din** 3953, ben**din** yaña 4043, öñ**din** 4160, öñ**din** 4320

6. Eşitlik hâli eki

-ca, -ce ile

Ekin eski şekli -ça, -çe'dir. Metnimizde tesbit ettiğimiz eşitlik hâli eki -ca, -ce'dir. Ekin, hem Eski Türkçede hem de Türk lehçelerinde farklı anlamlar yüklendiği bilinmektedir. Bilindiği gibi Türkçe kelime işletmeleri yapım ve çekim ekleriyle yapılmaktadır. Dolayısıyla yapım ekleri çekim ekleri yerine; çekim ekleri de yapım eklerinin yerine kullanılamaz. Fakat zamanla bu kuralların gevşediği ve çekim eki olarak kullanılan bazı eklerin yapım eki görevinde kullanılıdığı görülmektedir.

Zeynep Korkmaz[28] ekin eşitlik, mukayese ve sınırlama gibi vazifeler üstlendiğini belirtmiştir.

Metnimizde genellikle **"kadar, mikdar"** anlamlarımda kullanılmaktadır.

[28] Bu konuda geniş bilgi için bk. Zeynep KORKMAZ, "Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme" , **TDAY-B 1958**, Ankara, 1988, s.41.

Felek şun**ca** ki ḥīle issi dursaḳ 2438, Açuḳlıḳ dünyāda an**ca** belürdi 2458

Yüriyen dörd ayaḳlu an**ca** kim bes 2470, Ġuṣṣam bir ḳıl**ca** dutmaz hīç cānda 2840

Açıldı lāle yapraġın**ca** ḥāli 2946, Uyıma iy göz āḫır bun**ca** esrük 3433 a9

Ki an**ca** yatasın ṭopraḳda bī-cān 3434, Cānum ḳayġu suyında ni**ce** yüze 2645

Göresin ni**çe** kez bu yire düşdüm 2811, Ḳızıl dil iy ni**çe** başdan ḳara yaḳan 2893

İki ṭaş**ça** olurmış cevheri ol 2965,

Ek, metnimizde **"benzerlik"** görevinde de kullanılmıştır.

Oturmış yig arslan**ca** cihān-dār 3339, Cihān oldı şehe bayram**ca** ḫurrem 3552

İrişdi Bārbed̠ bülbül**ce** öte 2741, Saçu saçdılar aña pīl**ce** altun 3144

Ekin -duḳ, -dük sıfat-fiil ekiyle birleşerek zarf görevinde; oḳ, ök kuvvetlendirme edatıyla kalıplaşarak kullanıldığı da bilinmektedir.

Cihān ol**duḳça** cānum sen olasın 3903, Gücüñ yit**dükçe** ḳısa dut zebānı 2898

Naṣībüm bu-y-ıdı an**caḳ** cihāndan 2962, Murāduñ gözlemekdür an**caḳ** işüñ 2865

Metnimizde iyelik ekli şekillerle de kullanılmıştır.

Ḳamu tertībi yirin**ce** çü itdi 3799, ‘Acem şāhları resmin**ce** nigārın 4549

Şāhuñ öñin**ce** cümle başın açmış 4552, Şehüñ müşküsi yolın**ca** gidelüm 2790

Ölen ardın**ca** hergiz kimse ölmez 3536, Biri biri ṣuyınca virdi süci 3601)

-layın, -leyin ile

Metnimizde eşitlik hâli görevi ile kullanılan bir başka ek de -layın, -leyin ekidir. “gibi” edatının yerine kulanılan bu ek bazı kelimelerle kalıplaşarak zarflaşmıştır.

Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Yine bıldur**layın** bir gice durdı 3619, Dün uzunında mūm**layın** yanaram 3682

Ki yoḳ ancı**layın** hīç pādişāhuñ 4528, Güzel ṭavūs**layın** giderdi ol māh 4559

Uġur**layın** ḳılalum ‘ışḳ-bāzī 2784, Uġur**layın** şeh-ile eyle ‘işret 2791

7. Vasıta hâli ekleri

Sebep, vasıta ve zaman bidiren ektir.

-la, -le; -ıla, -ile ; -(y)ıla, -(y)ile ekeri

İsim çekim eklerinden olan bu hâl eki metnimizde ile edatı kullanılarak yapılmıştır. “ile” edatının ekleşerek uyuma tâbi olmasıyla meydana gelen bu ek, işlekliği gittikçe azalan (-n) ekinin yerini almıştır. Ekleşme yeni başladığı için , (-la /-le)’li şekillerini kullanılması daha çok vezin zaruretinden kaynaklanmaktadır. Ünlü ile biten isimlere y yardımcı ünsüzü alarak bağlanmaktadır.

ay-**ıla** 2355, taḫt-**ıla** 2360, yaş-**ıla** 2363, ṣabr-**ıla** 2409, söz-**ile** 2523, eylüg-**ile** 2527, fikr-**ile** 2537, derd-**ile** 3474, anuñ**la** 2383, fınduḳ**la** 2384, īmān**la** 2446, atlu-y-**ıla** 2322, vaṣlı-y-**ıla** 2378, ‘ışḳı-y-**ıla** 3810, vaṣfıy**la** 3873, ṭonı**yla** 4359 deşne**yle** 2670

-n eki

Vasıta hâli ekinin eski şekli -(ı)n’dir. Ek, bazı kelimelerde kalıplaşmıştır. Metinden seçtiğimiz örnekler şunlardır:

Ayaġuñ añsuzı**n** bir gence batdı 2390, Geyikle gündüzi**n** ṣoḥbet ḳılurdı 3057

-cılayın, -cileyin

Ki yoḳ an**cılayın** hīç pādişāhuñ 4528, Çü yoḳ sen**cileyin** yār-ı vefā-dār 3239

Gele sen**cileyin** eyü binüp ata 3322

7. Yön (cihet) ekleri

Eski Türkçe devresinde -ġaru, -gerü; nadiren de -ḳaru, -kerü yön gösterme eki olarak kullanılmıştır. Ek, Batı Türkçesine geçerken ġ ve g'ler düşmüştür. Bugün, ölü ek nazarı ile baktığımız -ġaru, -gerü eklerinin yerini işgal eden başka bir direktif eki de mevcut değildir. Zira direktif eki olarak tanıdığımız -ru, -rü; -ra, -re ekleri de bugün için canlı birer ek sayılmazlar[29].

Bugün bu ekin görevini -a doğru, -a karşı, -a kadar, -a degin, -den yana v.b. edatlar yerine getirmektedir.

-ra, -re eki

Metnimizde bu ekle yapılan örnekler şunlardır:

içre : Bu devrān iç**re** kim dün-ile gündür 3525

ṭaşra : Alur raḫtını ṣabr u ṭaş**ra** çıḳar 2376

ṣoñra : Ḳavışmışdı ḥayātı ṣoñ**ra** başa 2412

üzere : Özine tāc ura taḫt üze**re** iz **2**686

-aru, -erü eki

[29] Suzan DURAN, "Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren ek ve Sözler", **TDAY-B 1956**, Ankara 1988, s.7.

Bu ek Eski türkçedeki -ġaru, -gerü ekinden inkişaf etmiştir.

içerü : Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809

ilerü : Birin ger ilerü duta baña vāy 2760

yuḳaru : Aşaġa yuḳaru ararlar-ıdı 3118

yañaru < yaña + ru "tarafa"

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan bir edettır. Esasen yön ifade eden **yaña** kelimesine ayrıca **-ru** eki getirilerek bu mânâ kuvvetlendirilmiştir[30]. Metnimizde bir yerde geçmektedir.

yañaru : Medāyīn'den yañaru 'azm itdi 4180

E. SAYI İSİMLERİ

1. Asıl sayı isimleri

Metnimizde tesbit ettiğimiz sayı isimleri şunlardır:

bir : Şehüñ **bir** ḳulı vardı nā-sipās ol 2491

iki : Ki bulalar **iki** yigidi anlar 2546

üç : Durup Ḫarrāḏ-ı Berzīn anda **üç** ay 2619

dörd : Yüriyen **dörd** ayaḳlu anca kim bes 2470

---

[30] Necmettin HACIEMİNOĞLU, **age.,** s. 109.

biş : Ḳarıldı **biş** yigit ḳuru ṭaş-ıla 3199

altı : Bir altun kürsi ḳo **altı** ayaḳlu **3**792

yidi : Bu resme **yidi** gün ‘ayş itdiler ṣāḏ 4176

doḳız : Receb ayı **doḳızında** seḥer-gāh 4679

on : Niyeṭūs’a **on** atlu-y-ıla bī-dār 2322

on iki : Benüm bāġumda yıl **on iki** ayı 4534

otuz : **Otuz** laḥnı ki ġam gibi ḳılur ṣāḏ 2742

ḳırḳ : Yaşından **ḳırḳ** ferseng oldı yir yaş 3039

elli : Bu ‘ömr-ile ki ellidür yā yitmiş 4109

yitmiş : Bu ‘ömr-ile ki ellidür yā **yitmiş** 4109

yüz : Velī çoḳ yigüden günde **yüz** ölür 2434

iki yüz : **İki yüz** kez olur göñül peşīmān 2377

biş yüz : İki yüz dime **biş yüz**den çoġ-ıdı 4194

biñ: : Eger ‘ışḳuñdan eyler olsa **biñ** āh 3350

altı biñ : Bile **altı biñ** er var cümle atlu 4351

yüz biñ : Gice **yüz biñ** gözin yumdı vü ḳaçdı 2960

2. Yabancı kökenli sayı isimleri

Metnimizde yabancı kökenli sayı isimlerinin az olduğunu tesbit ettik.

yek “tek, bir” **:** Döşek **yek** reng-idi olmazdı eblaḳ 4173

dü “iki” **:** Bu ‘ömrümden **dü**lik sizüñle birlik 4131

F. İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ

Metnimizde geçen isimden isim yapma ekleri şunlardır:

1. -cı, -ci ;-çı, -çi :Türkçenin en işlek eklerinden olan, genelde meslek isimleri yapmaya yarayan bir ektir. Bazen, bir işi âdet hâline getirmeyi de anlatır.

yazı**cı** 2522 , ḳapucı 2663 , otacı 3099 , yaġmacı 3292 , göñül alıcı 3316,

ḳan saçıcı 3402 , daġ yıḳıcı ḥammāl 3472 , ḳulluḳcı 3762 , oyıncı 3878

çalıcı 4149 , söz eydici 2539 , ẖaber viribici 2659 , savaşçı 2659

ādem yiyici 3674 , taşçı 3279 , ẖabercisi 3089

2. -aḳ : Organ isimlerinde görülür.

Güzel yañaḳlu ṣūẖ u serv-ḳamet 3317

3. -an, -en : Eski Türkçe devresinde çokluk eki olarak kullanılan, daha sonraki dönemlerde bu işlevini yitirmiş olan, bugün kalıplaşmış birkaç kelimede yaşayan bir ektir.

Degülven kiçi oğlan aldayasın 3842, Aña uṣlu eren virdi cevābı 3105

4. -aru, -erü : Yön kavramı veren, bugün sınırlı sayıda kelimede yaşayan bir ektir.

Aşaġa yuḳ**aru** ararlar-ıdı 3118 , Medāyīn'den yañ**aru** 'azm itdi 4180

5. -ez : İşlek olmayan bir ektir.

Geñ**ez** alalum südi bir sehl yol aç 2985

6. -ca, -ce ;-ça, -çe : Ek, esasında eşitlik ekidir. Ekin kullanım alanları şunlardır:

a. İsim soylu kelimelere, özelikle sıfatlara, zamirlere çekim eki gibi getirilerek, 'eşitlik, benzerlik, görelik, nisbet' gibi kavramlar yükler.

Oturmış yig arslanca cihān-dār 3339, Gülefçe ḳoḳumı alup ṣalasın 3835

Ḳızıl dil iy niçe başdan ḳara yaḳan 2839, Uyıma iy göz āẖır bunca esrük 3433

Felek şunca ki ḥīle issi dursaḳ 2438, Ḳaraca-y-ıdı bir zengīde dīḏār 2369

Ġuṣṣam bir ḳılca dutmaz hīç cānda 2840, Demürden ḳapu gördi ṭaşça baġlu 3778

Şehüñ ḳatına geldi yüzi gülce 4054, Naẓar bir gökçege yine bıraġa 3529

b. İyelik ekinden sonra kullanılarak “görelik, sıra, kadar” anlamları katar.

Ölen ardın**ca** hergiz kimse ölmez 3536

c. Dil isimleri yapar.

Ben ol Türk’em **(ü)** Ṭatca hem bilürem 3962

7. -caḳ, -cek : İsim kök ve gövdelerine gelerek, onlardan sıfat ve zarf görevli sözcükler türetir.

Ümīḏlü olsa dilkücek olur çerb 3393

Çü bu elli yıl oyncaḳ ‘ömriyçün sen 3435

Ki çoḳ içen kişi tīzcek bitendür 2402,

8.-gü : İsimden isim yapan ektir. İşlek olmayan bu eke metnimizde bir yerde rastlanmaktadır.

Çü gün güneş göz**gü**sini açdı 2960

9. -cuḳ, -cük : Anlama ‘küçültme, azlık, sevgi, şefkat, acıma’ kavramları katarak isimler yapar.

Güher ḳabar**cuġ**ından açdı yāḳūt 3909, Ḳızıl ḳıvır**cuġ** u ḳuvvetlü vü ṣaġ 4188, Baḳar yoḳsul keçi**cügi** yüzine 3417

Gelin**cüg**i günüñ oldı ẖacil-māh 4185, Gelin**cük** gibiven bu ṭaş içinde 2799

Ġuṣṣāsıyla birez**cük** oldılar zār 3413, Bürin**cük** ayuñ üstinden götürdi 3469

10. -daş, -deş : İsim kök ve gövdelerinde ‘ortaklık, eşitlik’ gibi anlamlar katan

Didi bir atamuñ ḳardaşına var 2324, Hemān-dem ḳız ḳarındaşı irişdi 2677

Gehī ḳulanla yoldaş olurdı 3055, Didiler cümle yoldaşa ki gözleñ 3117

Ki beñzerdi aña başdaş u ḳoldaş 3604, Ḳarındaşı yüzine yüz ḳoyup ḳan 2702

Ne ortaḳ var aña ne beñdeş ü yār 2490

11. -duruḳ, -dürük : İşlek olmayan bir ektir. Genellikle alet isimleri yapmakta kullanılır.

Boyınduruḳda çift olmazsa öküz 4215

12. -(ı)l : İşlek olmayan eklerden biridir. Benzerlik ifade eder, yeş-i-l (< yaş-ı-l), ḳız-ı-l kelimelerinde vardır. Bu ek -l eski -sıl, -sil’den gelmektedir[31].

Ḳızıl dil iy niçe başdan ḳara yaḳan 2893, Ḳızıl gül bitüre ṣan‘atla yaza 2951

Ḳızıl güldür ki hīç saçmadı rengin 3643, Ḳızıl yākut-ıla ‘anber senüñ var 3941

Çü Ḫusrev gördi ḳızıl gül-perīden 4174, Ḳamer gibi yaşıl mıḳna‘ ṣarınmış 4558

[31] Muharrem ERGİN, **Türk Dil Bilgisi,** Bayrak Yay., İstanbul, 1993, s.168.

13. -duz, -düz : İsim soylu sözcüklerden genellkle ‘ışık, parlaklık’ kavramı veren söcükler kurmaya yarar.

Felek ṭāḳından ılduz olıcaḳ fāş 3120, Benüm günüm gibi ılduz cihāna 3230

Degüldür bu ṭāli‘-le ılduzum tā 3322, Gice yidigen ılduzın yaḳarvan 3330

Göge ılduzı ārāyīş viren ol 3464, Ne dünle uyḳu vü ne gündüz rāḥat 2878

Budur iş gice vü gündüz zamāna 3425, Ḫüḏāvendā dünümi gündüz eyle 3691

14. –kek : İsme gelir, geldiği kelimenin anlamını pekiştirir. Bu ek yazı dilinde sadece bir örnekte yaşamaktadır.

Ḳaçardı bīşe ḳoyup ir**kek** aṣlān 2679

15. -ki : İsim soylu kelimelere ‘iyelik, aidiyet’ kavramları katar. Metnimizde ünlü uyumuna uyduğu bir örnek vardır.

Unutmaz hergiz aġzındaġı balın 3583

16. -la, -le : İsimden isim yapan, bir ektir. Zaman zarflarına eklenerek anlamı pekiştirir; isimlere eklenerek, yer isimler yapar.

Senüñ aduña dün**le** pāsbānlar 2534, Ne dün**le** uyḳu vü ne gündüz rāḥat 2878

Yarasa gibi dün**le** ḳılma pervāz 3960, Eyitdi ḳāṣide ṭañ**la** selāma 2501

Çü devlet ḳapusı açıldı ṭañ**la** 2721

17. -layın, -leyin **:** İsim ve isim soylu kelimelere getirilerek, zarf yapmaya yarar.

Ḫaber uġurlayın virdi degül fāş 2776, Cevābın hem uġurlayın virürdi 2777

Uġurlayın irişevüz perī-vār 2783, Uġurlayın ḳılalum ʻışḳ-bāzī 2784

Oturdı pīlleyin ʻışḳ-ıla ḫatun 3144

18. -lıḳ, -lik, luḳ, -lük **:** İsim ve isim soylu kelimelere eklenerek yeni isimler oluşturur.

a. İsim ve sıfatlardan, soyut isimler yapar.

Ḳazansun eylük itmekle yig adı 2929, Bu şarṭ-ıla ki ḳulluḳ itmiş olam 3180

Cihān ḫoşluġı el ḳaşımaġı bir 2425, Ululıġuñ eger artuḳ olaydı 2515

Bugün sen bu ḫışımlıġı yıḳarsın 2328, Ucuzlıġı vü ḳızlıġı cihānuñ 2460

Ne ayrulıġına doyabilürdi 3024, Yavuzlıḳ beklemeñ beglik ḳamu dīn 2348

Iraḳlıḳ ḳayġusına eyledi ṣabr 2378, Diye Behrām'a öñdin çoḳ ululıḳ 2524

Tenüñde nice olsa tendürüstlik 2431, Ṭabīʻat bilmeye hīç dürlü süstlik 2431

b. Meslek ve makam isimleri yapar.

Biş on ḳulluḳcı aldı ḫāṣṣ anuñla 3762

Çü Bānū şahlıġı Şīrīn'e degdi 2451

Şeh-i Pervīz'e degdi pādişāhlıḳ 2355

19. -lu, -lü **:** İsimlerden sıfat yapan en işlek ektir.

Cihānı uṣlu kişi acı göre 2441, Dirilen ṭatlu gire acı göre 2441

Delim incinüben ḳayġulu oldı 2485, Virüp ṭonı delim altunlu çīnī 2549,

Bir iş vardur velīkin ḳorḳulu key 2625, Güher ṭonlu irisi vü uvaġı 2718,

Bu derd-ile nice it cānlu oldum 3272, Güzel yañaḳlu şūḫ u serv-ḳamet 3317,

Delim ḳıymetlü bir ḳaṣr-ı şahāne 2344, Eyitdi hep aña gizlü sözini 2411,

Yavuz endīşelü dīvden biterdür 2582, Ḳulaġına eyit gizlü bu sözi 2635,

Ala iy gölgelü ḳaba aġaç hāy 2682

20. -(ı)ncı, -(i)nci **:** Sayı isimlerinde kullanılan bir ektir.

İkinci bir ṭoḫumdan yüz bulurdı 2458, Çü gün dördüncisi 'ışret düzetdi 2737

İkinci ger bulursa ḳatuma yol 4043, Yidinci gice kim iş vardı elden 4177

On ikinci güni āẕer-māhuñ 4681

21. -ra, -re **:**İsimlere gelerek, yön gösteren zarf ve zaman zarfı türetir.

Alur raḫtını ṣabr u ṭaşra çıḳar 2376

Ḳavışmışdı ḥayātı ṣoñra başa 2412

Ki ṣoñra yaradı ol işe ṭaşdan 2419

22. -raḳ, -rek **:** Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir.

Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı 2515 , Bu işden ḫūbıraḳ yoḳdur işüñ hīç 2388

Ki andan ḳatıraḳ gelmez baña and 3176, Şekerden ṭatluraḳ görinür öze 2911

Murāduñ bigi kiçirek bitendür 2402 , Pes ol yigrek ki ol ay-ıla herbār 2783

23. -sı **:**İsimden isim yapmaya yarayan, işlek olmayan bir ektir. Metnimizde bir kelimede kullanılmıştır.

Ki her giceden ayruḳsı dün işüñ 3676

Bu kez ayruḳsı ava ḳıldı tedbīr 3746

Bu gice çaġıruñ ayruḳsı dünden 4370

24. -sul **:** Metnimizde yalnız “yoksul” kelimesinde geçen bir ektir.

Ki Terk içinde yoḳsul zebūn-ıdı 2595

Ne yoḳsul bildi rāzını ve ne bay 2619

Baḳar yoḳsul keçicügi yüzine 3417

25. -cılayın, -cileyin : Kulanılış sahası zamirler olup, onlara ‘gibi, kadar’ mânâları katar.

Çü yoḳ **sencileyin** yār-ı vefā-dār 3239

Gele **sencileyin** eyü binüp ata 3322

Ki yoḳ **ancılayın** hīç pādişāhuñ 4528

26. -ge **:** İki kelimede kullanılagelmiş, işlek olmayan bir ektir.

Şu lebden **özge** kim aġzı şekerdür 4135

27. -suz, -süz **:** İsim soylu kelimelere gelerek ‘yokluk, mahrumiyet’ kavramları katan sıfatlar yapar.

‘Aceb ne ḳorḳusuz ḳıydı bu şāha 2683, Her iş üstāḏsuz olur ṣarp düş-vār 2953

Eyitdi virme göñül ḳılma cānsuz 3155, Didi kim bu iki düşmendür ansuz 3155

Ki ḳıldı nāzenīn ḳuşsuz budaġı 3450, Ki suçsuz bir teni yitürdi nā-gāh 3455

Yazuḳsuz enbiyānuñ ḥulletiyçün 3708, Ne utanmazlıġ itdi ol vefāsuz 3992

Ki baḳmaz kimse devletsüz yüzine 2370, Kiçiydi yaramaz-ıdı bilüsüz 2492

Aña beglik atam virdi bilüsüz 2492, Direksüz çarḫ-ı gerdān eyleyen ol 2568

Mühürsüz başmasun Īrān’a hīç iz 2617, Henüz dilsüzlig-ile ḳalmış olam 3713

G. FİİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ

1. -aḳ, -ek : Fiillere gelerek onlardan alet ve yer isimleri yapmaya yarar. İki ünlü arasında ekin ünsüzü sedalılaşmaktadır.

Ḳanı ol Kāviyānī sancaġuñ yā 4473, Süpürürdi yolın yirin yataġın 3054

Anuñ eger yataġı oldı taḫta 3533, Yidekler yügrişür Türkī vü Tāzī 4197

Hemān şekker dökicidür duraġum 3888, Götürgil bir bıçaġı hey revān ol 2628

Kesek atan kişi yidügi ṭaşdur 3549

2. -maḳ, -mek : Bütün fiil ve gövdelerine gelebilen ve Eski Türkçeden bu tarafa işlek olarak kullanılan bir ektir.

Gehī göñline sögmek yāḏ iderdi 2387, Ne dölenmek ne biraz uyḳuya vardı 2502

Bunuñ gibi sözi dimek degül key 2511, Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809

Ḳara ṭopraġa dökmek yig bahārı 2844, Dir-ise dudaġın öpmek yiter iş 2853

Ki andan geçmek olur yolcıya daġ 3173, Bahāne oldı kesmek baña ṭaġı 3357

Pes imdi ṣabr vaḳtı oldı ivgil 2406, Ki su yoḳuşa çıḳmaḳ ḳatı müşkil 2406

Aña uçmaḳ gibi düzdi bir odaḳ 2579, Söz oḳdur degme yire atmaḳ olmaz 2891

Eyitdi cān ṣatmaḳ ne edebdür 3150

3.-ma, -me : -maḳ, -mek gibi işlek olan bir ektir.

İrişdi attı ḳazmasın ṭaġına 3441

4. -ḳ, -k; -(u)ḳ, -(ü)k : Genellikle sıfat yapmaya yarayan fiilden isim yapan bir ektir. Dönemin yuvarlaklaşma temayülünden ek de nasibini almıştır. Ekin, bir örnekte düzlüğünü koruduğu görülmektedir. İki ünlü arasında kalan ünsüz sedalılaşır.

Yüzün birḳaç gün açuḳ olsun u aḳ 4451, Deliksüz incüsin bir demde deldi 3647

Daẖı istek dirīġ olamaya sizden 2612, Eger yügrük-ise şeb reng-i Şebdīz 2822

Ne gice döşegüme kimse geldi 3655, Didi şāhdan ḳaçan kim buyruḳ ola 2564

5. -mur : Sadece "yağmur" kelimesinde görülen bir ektir. Ekin ünlüsü yuvarlak olduğu için ünlü uyumunun dışındadır.

Gehī yaġmur çala ḳoldaş olurdı 3055, Gice ḳatına yaġmurca gelürdi 3057

6. -ı, -i, -u, -ü **:** Eski Türkçe devresinde fiilden isim yapmaya yarayan bu ek, Batı Türkçesi devresinde düşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu düşüşün izleri aşağıdaki örneklerde açıkça görülmektedir.

Bu cisme kim ṭoludur üsküfi yil 2422, Ki ṭolu yaġduġı yigdür ḳuraḳdan 2475

Özi andan ṭolu endīşe oldı 2538, Bir iş vardur velīkin ḳorḳulu key 2625

Ne kişi kim bilü issi idi ol 2494, Bilü issi bu Īrān'da ṭapuñdur 2557

Anuñ-çün kim sevinmekdendür ayru 2661, Benüm sevgüm ḳoḳusı yoḳdur anda 2840

Ölü ṣayruya gice cānı virmek 3672, Ḥarīr örtü getürdi ṣāhdan ol māh 4520

Bazı kelimelerde ise -ġ ve -g'si düşmüş -ġu, -gü ekinden gelmektedir.

ḳorḳu < ḳorḳ-ġu **:** Geyik ḳorḳusıyla ḳaplan sinerdi 2456

7. -t **:** İşlek olmayan bir ektir. Metnimizde bir örnekte mevcuttur.

Otur rāy ur ögü***t*** işit nedür pīr 2521

8. -n **:** İşleklik alanı pek geniş olmayan bir ektir.

Bahā virüp ṣatu***n*** alduñ cihānı 2641, Viribidi geli***n***cük gibi ṣāha 4236

Onıncı (kişi) egmiş-idi boyı***n*** 2968, Yi ḫurmā bu dütü***n***den saña ne sūḏ 2758

9. -ş : Pek işlek olmayan eklerdendir.

Açuban ḳamu gizlenmiş saġışın 2540, Yalan ṣanma ki girçekdür bu saġış 3261

Ḥaḳīḳat añlana işbu saġışdan 3400, Bu ġafillıḳda añlaġıl saġışuñ 3406

H. FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ

1. -ma- / -me- : Geçmiş, gelecek zaman, istek, dilek, emir, gereklilik çekimlerinde, fiil kök ya da gövdeleriyle, zaman bildiren ekler arasında kullanılarak olumsuzluk kavramları sağlayan işlek bir ektir.

Cihānda gör**me**mişven saña mānend 3614, Beni hīç gör**me**mişdür yadıraḳsın 3837

Ki baġlu ḳal**ma**yısar dāyim ayaḳ 4451, Bilürsin ḳal**ma**yısar bunda deyyār 4654

Ki bugün ḳayġuyı ḳıl**ma**yalum yād̠ 2335, Ḳo**ma**yam kimse gözin kim ola yaş 2353

2. -° n-, -ın- / -in- : Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra –n-, ünsüzle bitenlerden sonra araya koruyucu ses alarak gelen –n- eki, Türkçe'nin en

eski devirlerden bu tarafa kullanılan bir ektir[32]. Geçişli fiillerden dönüşlülük tabanlar yapmaya yarar.

Çü yurd idi**n**di göñül ʿışḳı nāçār 2376, Gelin idi**n**di kābīn ḳıydı arı 3646

Beze**n**miş tāc-ı Efrīḏūnla başı 3738, Çün el ḳaşıyasın ol ḫoş göri**n**ür 2426

Velī ṣoñ ucı acıdan urı**n**ur 2426, Ki oḳınsa sevi**n**ür cümle özler 2919

3. -° ş-, -ış- / -iş- **:** Fiil kök ya da gövdelerine gelerek, fiildeki kavramın birden çok özne tarafından meydana getirildiğini belirten işteş tabanlar yapar.

Yidekler yügri***ş***ür Türkī vü Tāzī 4197, Ḳalupdı ol güli***ş***lerden gül işden 4199

4. -° t- **:**Umumiyetle geçişsiz eylemlere gelerek ettirgen tabanlar yapar.

Aḳı***t***dı gözlerinden yaşı Gülgūn 2735

5. -ur- / -ür-; -ar- / -er- : Geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden geçişli fiiller türetmeye yarar.

Ḳızıl gül bit**ür**e ṣanʿatla yaza 2951, Benüm avum durur ger ṭoy**ur**ursañ 4496

6. –dur- / -dür- **:** Geçişli ve geçişsiz fiillerden ettirgen tabanlar türeten bir ektir.

32 Zeynep KORKMAZ, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),** TDK Yay.:827, Ankara, 2003, s. 128.

Gehī yaş-ıla ṭoldururdı cām 2363, Ne yirde ḳondurursam ḳon dime yoḳ 3795

7. -° l-, -ıl- / -il- **:** Geçişli fiil kök ve tabanlarından geçişsiz fiiller türetmeye yarayan bir ektir.

Bu kez emreyledi yazıldı menşūr 4271, Delim ḳandan ki Ḫusrev'den saçıldı 4517

Gözi Şīrīn'üñ uyḳudan açıldı 4517

9. -d- **:** Kök fiillere gelen ve kökün ifade ettiği mânâyı kuvvetlendiren bir ektir. Yalnız aynı devirde ve aynı metin içinde bu ek ile genişlemiş fiillerin ifade ettiği mânâ, kök fiildeki mânâdan pek farklı değildir. Denilebilir ki -d- eki bazı kök fiillerdeki mânâ aşınmasını gidermek üzere kullanılmıştır.[33]

Rahmetli Prof. Dr. Hacıeminoğlu kitabında, Eski Türkçede tek bir ünlüden veya bir ünlü bir ünsüzden teşekkül etmiş fiillerin (ı- ; kö-, to-, ko-) var olduğunu, bunların tek heceli kelime kökleri olduğunu; ancak bugün kalıplaşmış hâlde bulunan veya kullanılmayan bu fiillerin bazıları ek almak suretiyle genişlediğini, bu hâlde bile tek heceyi aşmadığını kaydeder.

Fahrî'ye ait bu mesnevi üzerinde ilk çalışmayı yapan Flemming, aşağıya aldığımız beyitlerdeki **"ıdı"** kelimesini **"iydi"** şeklinde okuma yoluna gitmiştir. Bizce

[33] Necmettin HACIEMİNOĞLU, **Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller,** Cönk Yayınları: 10, 1984, s. 22.

bu kelime yukarıda bahsettiğimiz şekilde gelişmiştir. Ayrıca, 2322 ve 4420. beyitleri bu şekilde okunursa vezne de uymadığı görülecektir.

ı- "göndermek, sevketmek, bırakmak"

Kişi ḫaḳana **ıdı** Türk (ü) Çīn'den 2615, Selāmı ṣoñına **ıdı** peyāmı 3781

Uġurlayın kişi **ıdı** aña ol 4533, **Idı** dergāhdan aña üç yüz atlu 4420

Çü ḳuşaḳ pāresi Ḫusrev 'de idi / Seni bu ḳulluġa digil kim **ıdı** 4409

Idı Bendūyı ol ṣāh-ı cihāndār / Niyeṭūs'a on atlu-y-ıla bī-ḏār 2322

to- "doymak"

Eyitdi işbu derde **doy** ögüñ dir 3164, Didi kim cāna kim **ṭoy**dı ḫaber vir 3164

Ṭoyınca yigüdür ancaḳ naṣībüñ 2429, Ne ayrulıġına **doy**abilürdi 3024

ḳo- "koymak"

Seni bāġa **ḳoy**ınca ḳana ṭaldum 2867, Meger balçıḳ **ḳoy**am mührine nā-gāh 2651

Ḳaçardı bīşe **ḳoy**up irkek aṣlān 2679, Anı **ḳoy**up ayruġa ṭapmaya Īrān 2687

II. Z A M İ R

1. Şahıs Zamirleri

Zamirler ismin yerine geçen veya onları işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. İsimler, nesnelerin doğrudan karşılayan kelimeler olmasına rağmen, zamirler nesneleri temsil ve işaret yoluyla karşılamaktadır. Bilindiği gibi, teklik birinci ve ikinci şahıs zamirleri ek aldığında kökleri değişmektedir.

Metnimizdeki şahıs zamirleri aşağıdadır.

Şahıs Zamirleri

Teklik 1. şahıs zamiri **"ben"**

Teklik 2. şahıs zamiri **"sen"**

Teklik 3. şahıs zamiri **"ol"**

Çokluk 1. şahıs zamiri **"biz"**

Çokluk 2. şahıs zamiri **"siz"**

Çokluk 3. şahıs zamiri **"anlar"**

şahıs zamirleri: ben, biz

ben :

Ben ol ḳuldan daḫı artuḳ ḳılam şūr 2318, Göñüle ben daḫı olmazvan acı 2366

Ne bunuñ gibi söze ben uyandan 2510, Çü ben ḳulluġuña bağlayavan bil 2536

Getürdügüm sözi ben şāha virem 2662, Sözi baña getürdi pehlevānlar 2546

Eyitdi baña gitdi āferīn ol 2566, Ṣorarsın baña ki nite geçersin 4094

Didi kim baña diñlenmek merāmdur 3165, Benüm ‘ömrüm irişdi şimdi yüze 2645

biz :

Gel imdi biz ikimüz ‘azm idelüm 2790, Çalap adıyla ḳılduḳ biz hem-āġāz 2912

Ki Çīnde biz ikiydük ġamdan āzāḏ 2956, Ki bizüm var yolumuzda ulu ṭaġ 3173

Gerekdür gōñli bizümle bir etmek 3786, Yā yaḳındur bize va‘deye yitmiş 4109

Didi şāha yüzügün bize ferruḥ 4411, Digüz bizde ne gördi suç şer özi 4327

Götüre işbu ḳaydı daḫı bizden 4490

şahıs zamirleri: sen, siz

Teklik ikinci şahıs zamiri **sen**, çokluk ikinci şahıs zamiri **siz'**dir.

sen :

Bugün sen bu ḫışımlıġı yıḳarsın 2328, İşini ḳayṣerüñ virme yile sen 2331

Göñülden bir mūrāda kim sen aḳduñ 2389, Cihāndan bir çıraḳ kim sen urduñ 2391

Eger baġlap ayaġın iyesin sen 2498, Didi kim yile yilmekde sen ol yār 2516

Saña şāh disün Īrānī vü Rūmī 2533, Ḫışımdur şimdi saña şāh-ı Īrān 2572

Eyitdi dilese hep sende varı 3161, Velīkin sevgü sende görmedüm ben 3916 Budur senden benüm evvel niyāzum 4041, Uzadan senden artuḳ nāruma el 4134

Seni bu ḳulluġa digil kim idi 4409, Bir iki daġ arasında seni bir 4437

Senüñ gencüñden artuḳ oldı genci 2484

siz :

Eger iñlerse sizden kimsene zār 2349, Ḳamuñuz pādişāh siz gencüñüze 2351

Özinden ıraḳ olmañ dāyimā siz 2551, Daḫı istek dirīġ olamaya sizden 2612

Bu 'ömrümden dülik sizüñle birlik 4131, Eyitdi yoḳ size ḳorḳu(dan) āzār 4326

Ki sizde tīz eyidüñ egri kim var 4330

şahıs zamirleri: ol; anlar

Teklik 3.şahıs zamiri ol'dur, çekim ekleri aldıklarında kök değişikliği görülmektedir. Çokluğu "anlar"dır. Çekim şekilleri aşağıdaki gibidir.

ol:

Olısar yiri **ol** güç idenüñ dār 2350, Sen evvel buġda yi **ol** saña yiter 2374

Yuvalanurdı yirde bir zamān **ol** 2382, Çün el ḳaşıyasın **ol** ḫoş görinür 2426

Naṣībüñ ol kim ola boġazuñ ṭoḳ 2430, Ki yaraşa ol ikiye ululıḳ 2547

Sözi söylerdi ol diñlerdi ḫaḳan 2575, Degül uṣlu kişi ḳatında ol kem 2733

Ne ol bunı ne bu anı görürdi 2777

anuñ :

Anuñla lāle yırtup jāle saçmış 2383, **Anuñ**-çün kim diye ḫaḳan-ı şāha 2560

Ki geydügi **anuñ** kürk-idi key ḫām 2596, **Anuñ** sayrusı gördi baġrın ıssı 2608

Anuñ ur göbegine zaḫmı birḳaç 2637, Ne kişi kim işide ünin **anuñ** 2638

anı :

Bu dünyādan **anı** īmānla göndür 2446, **Anı** tāc issi ol Hürmüz getürdi 2584

Anı deşneyle urdı ol ḥīle-sāz 2670, **Anı** ḳoyup ayruġa ṭapmaya Īrān 2687

Beni ġam-gīn **anı** ḫurrem ḳılasın 2759, **Anı** oḫṣar-ıdı vü ṣabr iderdi 2775

aña :

Göriş Bendūy-ıla ḫoş ṣöyle **aña** 2330, Ḳapucılar **aña** ḫoş söylediler 2966

Ḫoş oldı göñül **aña** didi Pervīz 2334, ʿİnāyet çün **aña** geldi ilāhī 2359

Çü ḳutlu oldı **aña** taḫt-ıla tāc 2360, Şeh işinden **aña** virürdi peyġām 2396

Mihīn Bānū virürdi **aña** ümīḏ 2410, Kiliḏin gencinüñ hep virdi **aña** 2413

anda :

Ne bunda var ġaraż ne **anda** var kīn 2570, Çü ʿāşıḳ oldı esrük **anda** daḳı 3378

Durup Ḫarrāḏ-ı Berzīn **anda** üç ay 2619, Aġız açmazdı söze **anda** deyyār 2719

andan :

Pes **andan** ol Medāyin'den yaña şāḏ 2343, Özi **andan** ṭolu endīşe oldı 2538

Biter öñdin toḫum **andan** yaşarur 2401, Gülef yüzlüler **andan** girü ḳaldı 2469

Dönüben **andan** odaġına vardı 2502, Otur devletle **andan** istegil kām 2373

ancılayın :

Ki yoḳ **ancılayın** hīç pādişāhuñ 4528

anlar :

Ki bulalar iki yigidi **anlar** 2546, Ḳaravaşlardur **anlar** kim görürsin 3636

anları :

Ḳıġırdı **anları** kim ululardı 2539, Ḳıġırdı **anları** H̱aḳan-ı Çīnī 2549

anlara :

Eyitdi **anlara** Behrām'uñ işin 2540, Üründü suyı ḳoşdı **anlara** şāh 2552

Ne ḳıldı **anlara** sen ne umasın 2710, Çün oldı ṭatlu dirlik **anlara** zehr 4283

anlardan :

Bir **anlardan** ki viribidi şāh 3123, Çü ben ol andı **anlardan** işitdüm 3348

2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri bu, şu, ol, o ve şol'dur.

bu

İşaret zamiri **bu**'nun çokluk şekli **bular** ve **bunlar**'dır. Metnimizde **bunlar** şekline rastlayamadık.

bu :

Şıçan inine şığmazdı 'aceb bu 2368, Delim bunuñ gibi efsāne göñül 2375

Ne bunuñ gibi söze ben uyandan 2510, Ne ol bunı ne bu anı görürdi 2777

Ki bunuñ adıdur Şīrīn ü Ferhāḏ 2917,

bular :

Bular cān virdi Şīrīn ġuṣṣasından 4211, Ki yavuz göz **bulardan** dāyima dur 4200

bunı :

Bunı oḳıyan ister kim duta yāḏ 2917, Eger ḳorsam **bunı** işüm yıḳıldı 3102

Bunı çün gördi altun saçdı fi'l-ḥāl 3340, **Bunı** sen Bīsütūn ṭaġına baġla 3345

bunda :

Ne **bunda** var ġaraż ne anda var kīn2570, Göresin **bunda** yüz Behrām-ı Gūr'ı 2730, Delimler geldiler **bunda** ḳalan kim 2926, Diyem ḳulluḳçuma **bundaki** süt al2987,

Didi kim **bunda** ḳalmazsam olur hem3168, Çü **bundan** daḫı yig vaḳta irevüz 3019

şu

İşaret zamiri **şu**'nun çokluk şekli **şular** ve **şunlar'**dır. Eski Anadolu Türkçesi yâdigârlarında fazlaca kullanılan bu şekillerin metnimizde örnekleri yer almamaktadır.

Felek **şunca** ki ḥīle issi dursaḳ 2438

ol

İşaret zamiri ol ile şahıs zamiri ol arasında çekim yönünden br fark yoktur. Metnimizde işaret zamirleri, daha çok, isimler önünde sıfat göreviyle kullanılmıştır.

anda "orada":

Ne **bunda** var ġaraż ne anda var kīn 2570, Durup Ḫarrāḏ-ı Berzīn **anda** üç ay 2619

Uyuban **anda** Çūbīn sözine ol 2699, Aġız açmazdı söze **anda** deyyār 2719

işbu

Metnimizde yer işaret zamirleri bugünkünden farklı değildir. İşbu zamiri metnimizde bir hayli kullanılmıştır. İsimlerin önünde belirtme görevinde kullanılmıştır.

Yaradılmışuñ **işbu**dur nihādı 2417, Sen öz ḳuluña buyur **işbu** sözi 2507

Aña küstāḫ didi **işbu** sözi 2581, Nice ḫor oldı **işbu** yolda özüm 2831

uş

Ṭonuñ var **uş** degülsin zār u giryān 2623 , Dutulmışdur benüm nökerlerüm **uş** 2649,

Bu işi görürin **uş** āşikāra 2782 , Ṭapu ḳılmaḳdan aña **uş** egildüm 2833

3. Dönüşlülük Zamirleri

Eski Anadolu Türkçesi devresinde dönüşlülük zamirleri**, öz, kendü** ve **kendüz'**dür. Bugün Türkiye Türkçesinde öz ve kendüz kullanılmamaktadır. Genel anlamda Türk lehçelerinde kullanılan dönüşlülük zamirinin **öz** olduğu görülmektedir.

öz

Yaza Ḫaḳan-ı Çīn özine biti 2488, Saña vardı (vü) uġurladuñ özin 2495

Sen öz ḳuluña buyur işbu sözi 2507, Yaraşmaz dünyede hergiz şāh özi 2507

Cevāb işitdi Īrānludan özi 2520, Diye eylüg-ile Ḫaḳana özi 2527

Çü ḫaḳan işigine irdi özi 2559, Yaratġan özine öñ āferīn ol 2566

Meger ẖaḳan ẖalvetde buldı özi 2581,Daẖı yüklüdür özi ḳatı ṣayru 2661

kendü

Didi kendüye kim ne söyle ne dīn 2593, Ḫaber kendü ayaġ-ıla aparur 2846

Meger kim kendüden çıḳmaḳ dilerdi 3069, Şeha virdi çü kendü açdı behrin 3501

Ki ol ṣāhı vü kendü unutmış 3142 , Şehi ḳondurdı kendü çıḳdı gitdi 3799

kendüz < kendü +öz

Bu zamir kendü + öz kelimelerinden meydana gelmiştir.

Ḳılurdı kendüziyle kār u zār ol 2678, Ki yārı kendüzinden itmedi farḳ 3072

Urursa kendüzine ẖūb görmez 3075, Bir işi kendüziyçün duta cüst 3563

Velī ṣan'atdur kendüzin götürdi 3811, Saña kendüzimi teslīm iderven 4037

Hem anda urdı kendüzine ẖançer 4569,

4. Belirsizlik Zamirleri

Metinde tespit ettiğimiz belirsizlik zamirleri şunlardır:

ayruḳ : Anı ḳoyup ayruġa ṭapmaya Īrān 2687

biri : Biri altun çeker biri cev ü ṭaş 2806

birisi : Birisi 'ayş itmeg-içün adı fāş 4051

cümle : Yüzi gül cümlenüñ ṭudaġı gül-nār 4192

fülān : Murād alan cihāndan ol fülān kim 2926

her bir kişi : Ki her bir kişi aña Bīsütūn dir 3188

her biri : Didi her biri bu ma‘nīde söz bir 2486

her kim : Ḳayurma kim ḳalur her kim ḳayu yir 3532

her kişi : Ṣorar-ıdı ḥikāyet her kişiden 3564

her ne : Ki ya‘nī her neye kim uġrasañ dil 2897

hīç kimse : Ḳatuñda görmedi hīç kimse çīni 2530

hīç kimsene : ‘Unābum görmeye hīç kimsene fāş 4136

hīç kişi : Ne gündüz incümi hīç kişi deldi 3635

ḳamu : Elini öpmege ḳamusı muḥtāc 3566

ḳanġı : Gerek kim ḳanġı oġlıdur hüner-mend 4334

kim : Yañıldum ben suçı kime ḳoyayın 2804

kimesne : Kimesne ḳalmadı maḥrūm īmāndan 3716

kimi : Geyik gibi kimi görse ḳaçardı 3079

kimse : Ben itdüm baña kimse ḳaḳıyayın 2804

ne kim : Cihānda dutmış-iken her ne kim var 4277

nesne : Elüñden nesne gelmez ḳādir oldur 4625s

5. Soru Zamirleri

Soru zamirleri, canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden kelimelerdir. Soru zamiri, bugün olduğu gibi şahıslar için “kim”, nesneler için ise “ne” zamiridir. Bu asıl soru zamirlerden başka farklı kelime türlerine iyelik eki ilavesiyle zamire dönüştürülür.

kim :

Disün kim kim viribimişdür anı 2672

Ḳuyu ger olsa yolda kim geçerdi 3061

ne :

Cihānı gör ki Behrām’a ne ḳıldı 2709

Vefā erlikdür ‘avretde ne ister 2767

Gözüm oynar bu kez iyvāh ne göre 2843

Veger ḳanın saçarsam suç ne ḳıldı 3102

ḳanda :

Perī misin nesin ḳanda gidersin **4025**

Daḫı ḳanda var-ısa uşlu āgāh 4210

Eligdürem anı ḳandasa bulam 2955

6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri, bir kelimeyi bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka bir kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve aynı zamanda, içinde "zamir" anlam ve işlevini de bulunduran bir zamir türüdür. Türkiye Türkçesinde bu işlev için Farsçadan alınmış olan **ki** zamiri kullanılmaktadır[34].

Bu zamirler hem ana cümle ile yardımcı cümle arasında bağ kurar hem de her iki cümlenin şahısları arasında ilgi bağı kurmaya yarar. Her iki bağlama zamiri de **"ki o"** manlamını verir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ki :

Eyitdi Ḫusrev'e Meryem ki şimdi 2319, Dimez midi saña ḳayṣer ki Ḫusrev 2329

Felek şunca ki ḥīle issi dursaḳ 2438, Çü bilindi ki ṣulṭān-ı cüvān-baḫt 2464

Gözetdi er ki bilür ola sözi 2559, Gözet Behrām rūzī tā ki Behrām 2629

Dirīġa ki yıḳıldı yüce ḳapuñ 2688, Teni ditrerdi ş'ol resme ki sögüt 2701

Pes ol yigrek ki ol ay-ıla her-bār 2738, Degül Ḫusrev ki Key Ḫusrev'se ol şāh 2814

kim :

Göñülden bir mūrāda kim sen aḳduñ 2389, Cihāndan bir çırāḳ kim sen urduñ 2391

[34] Zeynep KORKMAZ, **age.,** s.449.

Yaramaz yol eri kim tīz süre 2403, Çü vaḳtı ola kim döne inişe 2407

Ol oẖtın kim irişdi ʻömri yaşa 2412, Velī ṭāʻatda kim taḳṣīri çoḳdur 2448

Anuñ-çün kim diye ẖaḳan-ı şāha 2560, Eyit emrüne ʻāṣī kim görüpdür 2755

Erenler kim deñizden tuz ḳoparur 2846, Uzansa ejdehādur kim uzanur 2899

Kişi kim dünyeden ister murādı 2929, Didi şāh kim ʻayıbdan bu ḳatıraḳ 3628

7. İlgi (Vasfiyet) Zamiri

İlgi zamiri -ki'dir. İlgi zamiri isimlerin ya eksiz ya da bulunma hâli ekini almış şekillerine gelir.

-ki :

Diken ḳoydı içümdeki bu başa 2802, Görünmezdi buẖūrdan gökdeki nūr 3754

Tenüñ içindeki cān Tañrı'nuñdur 4626, Diyem ḳulluḳçuma bundaki süt al 2987

Bu ṭāliʻdeki pī-rūz aldıdı baẖt 2358,

-ġı :

Unutmaz hergiz aġzındaġı balın 3583

III. S I F A T

1. N i t e l e m e   S ı f a t l a r ı

Varlıkların vasıflarını bildiren kelimeler olarak tanımlanan niteleme sıfatlarının metnimizde pek çok örneği vardır. -lu, -lü; -suz, -süz ekleriyle kurulmuş sıfatların fazlaca olduğu görülür. Bunun yanında Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden oluşan örneklere de metnimizde rastlamaktayız.

uslu ‘avratı 2323, yavuz sözde 2323, uṣlu kişi 2428, ulu kişi 2493, kiçi kişi 2508, kiçi oġlan 3842, bed̠-endīṣ inṣāfuñ 2324, altun ḳuṣaġı 2340, acı

ḥanẓala 2342, yıḳuḳ göñli 2346, ḫoş ḳıṣṣa 2915, ḳara ṭoprağı 3036, ḳatı ṭaşı 2958, ḳuru ṭaş 3002, ḳarañu dünden 3977, eyü ṭon 2598, ṣusuz oğlan 3035, ıssuz bucağa 3323, yazuḳsuz enbiyānuñ 3708, ağır bend 4446, delü göñli 3305, dürlü aṭlasla 2706, ṭolu nūr 4155,

2. Sıfatlarda Berkitme, Küçültme ve Karşılaştırma

2.1. Berkitme sıfatları

Sıfatlarda berkitme m, p, r, s ünsüzleriyle yapılmaktadır. Metnimizde hem bu ünsüzlerle yapılan pekiştirmeler hem de sıfatların tekrarlarıyla yapılan berkitmeler vardır. Bazı örnekleri aşağıya aldık:

düpdüz **:** Çü rūşen ola düşmen ṭura düpdüz 4386

2.2. Küçültme sıfatları

Metnimizde küçültme sıfatları -caḳ- -cek ve -cuḳ, -cük ekleriyle yapılmıştır.

dilkücek : Ümīd̲lü olsa dilkücek olur çerb 3393

gelincük : Gelincük gibiven bu ṭaş içinde 2799

birezcük : Ġuṣṣāsıyla birezcük oldılar zār 3413

bürincük : Bürincük ayuñ üstinden götürdi 3469

2. 3. Karşılaştırma sıfatları

Sıfatlarda karşılaştırma -raḳ, -rek ile yapılmaktadır. Metinden alınan bazı örnekler aşağıdadır:

artuġraḳ **:** Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı 2515

ḫūbıraḳ **:** Bu işden ḫūbıraḳ yoḳdur işüñ hīç 2388

ḳatıraḳ **:** Ki andan ḳatıraḳ gelmez baña and 3176

ṭatluraḳ : Şekerden ṭatluraḳ görinür öze 2911

kiçirek **:** Murāduñ bigi kiçirek bitendür 2402

yigrek **:** Pes ol yigrek ki ol ay-ıla herbār 2783

3. BELİRTME SIFATLARI

Belirtme sıfatları, işaret, belirsizlik, sayı, soru sıfatları olmak üzere dörde ayrılır.

3.1. İşaret sıfatları

İşaret sıfatları **bu, şu, o, ol, şol, uş** ve **uşbu**'dur. Metinde **o** yerine **ol**; **şu** yerine de **uş** kullanılmıştır.

bu **:**

bu çerinüñ 2319, bu savaşçı 2320, bu yir 2354, bu cihān 2442, bu nāme 2497, bu Mecnūn'a 3342, bu gice 4007, bu taḫta 4386

şu :

ṣu reyhān saḳsısıdur 2764, ṣu resme 3833

uş :

uṣ dütünüñ 2393, uṣ inṣāf 2795, uṣ ṭapuña 4037

ol :

ol ḳuldan 2318, ol ‘avrat 2332, ol dünyede 2350, ol seḥer 2353

şol :

ṣol pīri 2672, ṣol manẓarada 3796, ṣol oġlan 4296

işbu :

iṣbu sözi 2507, iṣbu sözi 2581, iṣbu yolda 2831, iṣbu ceng 4432

3. 2. Belirsizlik sıfatları

Metnimizde kullanılan belirsizlik sıfatları ṣunlardır:

ayruḳ :Aña **ayruḳ** ḫaber ṣormadı hergiz 3169

bir **:**Yuvalanurdı yirde **bir** zamān ol 2382

birḳaç **:**Vara ḳaṣrında **birḳaç** gün otura 4179

cümle :Bile altı biñ er var **cümle** atlu 4351

degme :Nice ḳarardı **degme** yirde gözüm **2**831

delim : Kızın virdi vü aña vü **delim** genc 2481

fülān : **Fülān** şeṣ-ṭāḳı al u ṭaṣra çıḳar 3790

hep : Anuñ ḥükmindedür **hep** ḫalḳuñ işi 3523

her bir :Küllī gevher olur **her bir** giyāhuñ 2459

her :Ki **her** sözi bıçaḳdan tīz ü iti 2488

ḳamu : **Ḳamu** yirlerde uġrılar olur yād̲ 2835

kimesne :**Kimesne** ḳul bu Faḫreddīn laḳablu 4673

nice :Ki **nice** perdeden gösterdi oyın 2968

niçe : Ḳızıl dil iy **niçe** başdan ḳara yaḳan 2893

IV. Z A R F

“Bir fiilin, bir fiil şeklinin (fiil ismi, sıfat-fiil, zarf-fiil), sıfatın veya kendi türünden bir başka kelimenin anlamını yer (yön), zaman, ölçü, nitelik, soru bakımından belirten veya sınırlayan kelimelere zarf (belirteç) denir.”[35]

Metnimizde, yapı ve görev bakımından pek çok zarf vardır. Bunlaradan bir kısmı, doğrudan zarf olanlar; bir kısmı yön, karşılaştırma ve vasıta hâli ekleriyle türetilen zarflardır. Zarf olarak kullanılan kelimelerin bir bölümü de Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Biz bunları alfabetik sıraya göre aşağıya aldık.

1. Zaman Zarfları

āḫır : Hem āḫır ḫoş geçürdi rūzigārın 2394

anda : Aġız açmazdı söze anda deyyār 2719

aṣlā : Ḳaçan devletden aṣlā server olmaz 2371

bıldurki : Hemān bıldurki ṣīrīnligi buldı 3620

bıldurlayın : Yine bıldurlayın bir gice durdı 3619

bir ay : Eger yol yol bulsa bir ay ol varurdı 3059

bir ayda : Bir ayda ḥavż(u) ırmaḳ yapdı üstāḏ 3006

bir dem : Ḳamu ‘ömrinde bir dem olmadı ṣāḏ 3361

bir gün : Hem āḫır bir gün andan yidi sili 3458

bir hafta : Ki bir hafta bu yasda ḳayġulu ol 4533

[35] Yakup KARASOY-Orhan YAVUZ-Ahmet KAYASANDIK-Bekir DİREKCİ , **Uygulamalı Türk Dili ve Komposizyon Bilgileri,** SÜ Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yay., Konya, 2002, s. 199.

bir iki ay : Yüri ṣabr it bu işde bir iki ay 2399

bir iki gün : Bir iki gün çü ṣayru oldı andan 2414

bir rūzigārı : Giçerdi ṣabr-ıla bir rūzigārı 2409

bir va'de : Yaña bir va'de Ṣīrīn virmedi yār 3127

bir zamān : Varurdı ṣūretine bir zamān ol 3207

biraz gün : Biraz gün Merv'üñ içinde durasın 2627

birazdan : Birazdan çün başından süci ḳaçdı 4245

birḳaç gün :Meger ḳala eli birḳaç gün işden 3400

bu dem :Bu dem gitdüm ḳatından iy cihān-dār 4418

bugün : Bugün sen bu ḫışımlıġı yıḳarsın 2328

dāyim : Sözi ṣīrīn dāyim söylerdi Ṣīrīn 2988

dāyimā : Özinden ıraḳ olmañ dāyimā siz 2551

dün gün : Delim dün gün görüpsin ṭaġ u hem düz 2624

dün ü gün : Ki Meryem dün ü gün gözlerdi ṣāhı 2473

dün : Ki dün geçdi ve yarın hem geçiser 4123

dünle : Yarasa gibi dünle ḳılma pervāz 3960

evvel : Sen evvel buġda yi ol saña yiter 2374

geh, gāh : Gehī virdi göñül geh aldı cānı 2743

gehī : Gehī yaġmur çala ḳoldaş olurdı 3055

gice gündüz : Dönerdi çarḥ gibi gice gündüz 3058

gice : Gice göstermesün bu çarḫ-ı gerdūn 3221

gündüz : Cura ṭoġanca gündüz uç ḳış (u) yaz 3960

gündüzin : Geyikle gündüzin ṣoḥbet ḳılurdı 3057

hemān : Demür-ile hemān ṭaşı diderdi 3385

hemān-dem : Hemān-dem ḳıldı ol Şīrīn-i kābīn 4219

her-bār : Pes ol yigrek ki ol ay-ıla her-bār 2783

hemīn : Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı 3005

hemīşe : Hemīşe şöyledür dünyāda kişi 4356

henüz :Henüz dilsüzlig-ile ḳalmış olam 3713

her dem : Tosun vaḥşi gibi ürkerdi her-dem 3051

her hafta : Ḳonuḳ olurdı her hafta ol aya 3076

her laḥẓa : Dudaġuñ gül gibi her laḥẓa gülsün 3371

iki dem : Oturmadın iki dem yārı ile 3365

imdi : Gözin imdi uyumış baḫtum açdı 3321

nā-gāh : Varavuz iline sü-y-ile nā-gāh 2616

ol dem : Saña olmaya ol dem kimse meşġūl 2640

ol laḥẓa :Birinden çıḳmadı ol laḥẓa āvāz 4323

ol oḫtın :Ol oḫtın kim irişdi ‘ömri yaşa 2412

öñ :Yaza öñ āferīn cān yaradana 2489

öñdin : Şeker söz-ile öñdin işini düz 3344

pes andan : Pes andan oldı yanar od gibi tīz 3957

pes : Pes andan ḳıldı andan Tañrı’ya yāḏ 3965

seḥer vaḳtında : İletdiler seḥer vaḳtında sine 4550

seḥer : Seḥer olınca bu fikri ḳılurdı 2943

seḥer-gāh : Gelüben ol seḥer-gāh **yi**sün ol aş 2353

ṣoñra : Çü söz söze ulaşdı ṣoñra Ferhāḏ 3286

ṣubḥ-dem : Fiġān itdi nite kim ṣubḥ-dem ḳuş 3472

şimdi : Ḫışımdur şimdi saña şāh-ı Īrān 2572

ṭañla : Çü devlet ḳapusı açıldı ṭañla 2721

yaḳın müddetde : Yaḳın müddetde ol il oldı ma'mūr 4273

yaḳın : Çü yaḳın geldi ṣordı kim ne ersin 4025

yaz u yayın : Cihānuñ yaz u yayın güz ü ḳışın 4621

yindek : Ki yindek tāze ol iy serv-i āzāḏ 3813

yüz yıl : Eger bir ḳuyuda yüz yıl duravan 3270

2. Yer Zarfları

Metinden tespit ettiğimiz yer zarfları şunlardır:

aşaġa : Aşaġa yuḳaru ararlar-ıdı 3118

içerü : Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809

yuḳaru : Aşaġa yuḳaru ararlar-ıdı 3118

girü : Girü döndi vü gitdi taġa üstāḏ 3384

yaḳın : ḳarşu : Ḳaḳup Şāvūr'a ḳarşu ḳıldı feryāḏ 2793

ṭaşra : Güneş la'li çü ṭaşra çıḳdı kāndan 3756

yañadın, yañadan : İrişdi Merv’e Behrām ol yañadın 2614

3. Miktar Zarfları

Metnimizde tespit ettiğimiz miktar zarfları şunlardır:

arpa arpa : Sipehri arpa arpadur sayanlar 4181

artuḳ : Aña Ḫusrev ’den artuḳ ḥürmet idem 4536

artuḳ : Biñ artuḳ var-ıdı cāsūsı anuñ 3387

az : Dilerseñ kim bu yirde az ṭuram 3787

bir arpa : Çü altundan bir arpa arta mi ḳāl 3394

bir kez : Eger ḳılaydı bir kez adını yāḏ 3048

biraz, birez : Biraz durdı iken yine bayıldı 3309

bunca : Ki bağlar ḳapuyı vü bunca ḳaḳır 3780

çoḳ : Saña çoḳ bulınur bu yolda dil-dār 3845

delim kez : Delim kez sınamışvan ben nişānda 2842

delim : Delim ağladı vü çoḳ ḳıldı zārī 3441

hep : Çün ol yazuyı hep oḳıdı pīr 4599

igen : Ḳatı üftāḏe vü igen żaʿīfem 4091

ḳatı : Ḳatı çağırdı Şīrūyı özine ol 4360

key : Anuñ afsūnların ben key bilürem 2762

küllī : Ki göñli ḳaṣrını küllī geçerdi 4644

nice : Gemi göz yaşına nice süreyin 2882

niçe kez : Göresin niçe kez bu yire düşdüm 2811

ol deñlü : Dudaġından şeker ol deñlü saçdı 2973

öküş : Ki yazıda bu cins öküş olur bil 3545

şu deñlü : Şu deñlü dökdiler aḳça ki daẖı 4208

yavlaḳ : Ḳılıç ṣalmaḳ aña yavlaḳ ẖaṭādur 4424

yüz kez : Eger yüz kez ḳılursa yaġı vīrān 2687

4. Suret Zarfları

acı : Acı olmışdı aña ʻömr-i şīrīn 4523

arḳuncaḳ : Didi arḳuncaḳ aña iy yigāne 4589

āsān : Bu üstād̲-ıla bite işüñ āsān 2952

bir bir : Durup oḳıdı bir bir ḥarf oturdı 3494

böyle : Geyige arslān uş böyle uya mı 3921

bu resme : Bu resme görmedüm ḥāżır cevābı 3170

bülbülce : İrişdi Bārbed̲ bülbülce öte 2741

egri : Gel egri oturup ṭoġru diyeyin 2830

eyle : Sen eyle bil baġışlarsın baña cān 2650

eyü yavuz : Bu işi eyü yavuz dimediler 2496

eyü : Gele sencileyin eyü binüp ata 3322

geñez : Geñez alalum südi bir sehl yol aç2985

ẖoş : Hem āẖır ẖoş geçürdi rūzigārın2394

nice : Bu kāsıdlıġ-ıla nice varayın 3833

raḥat : Gehī raḥat bulur olur gehī renc 4357

şöyle : Didiler cümle şöyle ḳılalum biz 4372

ṭatlu : Cihānı uṣlu kişi acı göre 2441

tīz : Bilürdi kim şehüñ tīz ṭoydı cānı 3527

tīzcek : Beni yā tīzcek öldür yā tīz ol gün 3679

ṭoġru : Gel egri oturup ṭoġru diyeyin 2830

uş : Ṭapu ḳılmaḳdan aña uş egildüm 2833

yavuz : Çü bir yüz yavuz ola anda saḳın 3662

yine, gine : Yine açıldı ilde bir yiñi yaz 2921

yüce : Eger aydan yüce olursa bu baş 3824

5. Soru Zarfları

ne : Ki bir yigit anuñla ne iş itdi 3195

niçün : N'içün göstermedüñ āvāz u tekbīr 3685

V. E D A T

Edat, tek başına anlamı olmayan; ancak cümle içindeki görevlerine göre anlam kazanan, isim soylu kelimelerdir. Metindeki işlevlerine göre tasnif ettiğimiz örnekler aşağıdadır.

1. Bağlama Edatları

Metinde, bağlama edatları olarak daha çok yabancı kökenli kelimeler kullanılmıştır.

1.1. Şart bildirenler :

ger **:** Bu şahlıḳda baña ger yār olaydı 2365

egerçi : Egerçi vardı şahlıġı vü genci 2361

v'eger-ni : Viribirseñ ḳatumuza v'eger-ni 2317

v'eger : V'eger eydürse Şīrīn'e açam yüz 2851

eger : Eger iñlerse sizden kimsene zār 2349

gerçi : Ki Şīrīn gerçi geldi benden ayru 2749

bārī : İşigünden ıraġ öldürme bārī 3248

1. 2. Sınırlama bildirenler

velī : Ḳılurdı nār aġacından velī yaş 3439

ve līkin : Velīkin bilürem kim devletüm yoḳ 3256

ancaḳ : Bu şūrı Şekker ancaḳ ḳılursın 3856

bes : Saña bir loḳma vü bir ḫırḳa besdür 4656

1. 3. Sebep bildirenler

çün : Bu cān bünyāḏ yolıdur çün bilürsin 2424

çü : Mizācuñdan çü döne istiḳāmet 2432

çün ki : Uyanuḳ çün ki uyımaz az u çoḳ 3966

çün kim : Bir er çün kim murāda uzada ḳol 4225

ya'nī : Özinden boş yaluñuz ya'nī bī-şāh 2792

illā : Aña yol bulımaz illā ki teslīm 3717

zīrā : Sen esrük geldügüñ zīrā ḫaṭādur 3830

1. 4. İstisnâ bildirenler

meger : Meger ṣabr-ıla rāzın dimez ola 4006

meger ki : Meger kim egleneydüm bu sebebden 3982

illā ki : Görinmezdi yüzi illā ki gözi 4235

kāş : Ki Şīrīn baña çift olsaydı iy kāş

1. 5. Cümle bağlayıcılar

kim : Diriṣdürdi diler kim ḳopara şer 4315

ki : Şunuñ didi ki budur fikr ü rāyı 4343

1. 6. Bağlama (atıf) edatları

yā : Bu illü yoḳ Mıṣırlu yā Ḥaleblü 4673

yāḫud : Selām-ı ḫuşk ve yāḫud tāze peyġām 2812

ile : Çü dün gün oldı işüñ derd-ile ġam 4666

veyā : Yā baḫt ola veyā ṭopraḳ saña pey 2625

1. 7. Bağlama vavı

u : Dirīġ itme ṭavar u ṭon u hem genc 2338

ü : Nişānın virdi bir ṭaġuñ şeh ü şīr 3188

vü : Egerçi vardı şahlıġı vü genci 2361

1. 8. Karşılaştırma edatları

ne.........ne : Ne ʿizzet bulduñ u ne genc gördüñ 2404

geh...... gehī : Gehī virdi göñül geh aldı cānı 2743

geh....... geh : Biraz söyleşdiler geh gizlü geh fāş 4341

gehī....... gāh : Gehī gülmek sevinmek gāh mātem 4450

hem ......hem : Ki hem serv aġacısın hem gülistān 3319

ger.......ger : Raʿiyyet cümle ger biliş ü ger yad 2457

yā........yā : Yā gölükdür yā sıġırdur yā ḳoyun ol 2918

gerek.....gerek : Bu ḳapuda gerek otur gerek dur 3925

1. 9. Benzetme edatları

gibi : Burılup ḫalḳa ılan gibi her-gāh 2942

nite kim : Dürüldi nite kim yancılmış ılan 2980

nite ki : Ilan nite ki ṭaşdan ḳurd aġaçdan 3040

bigi : Çü ayru düşdi gül bigi yüzinden 3419

şanasın : Duʿā ḳıldı şanasın baña anam 3232

Farsça benzetme edatları

-veş : Girü ḳalmışvanın sen māhī-veşden 4106

-āyīn : Şehüñ nāzenīn-āyīnin cemālin 4042

-vār : Uġurlayın irişevüz perī-vār 2718

mānend : Du'ā pervāne mānendi uçardı 4644

2. Son Çekim Edatları

gibi : Neyi kim gizleseñ gül gibi ḳoḳar 2437

bigi : Murāduñ bigi kiçirek bitendür 2402

teg, dek : Biñ at başdan ayaġa dek güherlü 4189

ḳadar : Sınuḳ göñlüme urma bu ḳadar ṭaş 3948

degin : Anı Ḫusrev degin Şīrūy bildi 4419

3. Soru Edatları

'aceb : Aceb mi ḫūblaruñ ṭapduġı tīzcek 4000

ḳanı : Eyit ṭoġru bu gevher issi ḳanı 4414

ne deñlü : Dudaġından şeker ol deñlü saçdı 2973

ne : Aduñ nedür didi iy tīz gürbüz 4499

niçe, nice : Bu ḥāli bilmezem ki nice geldi 2367

nite : Nite bu günde günüm olmadı dün 3421

4. İşâret Edatları

tā : Balıḳdan nūrı tā pervīne degdi 2451

uş : Dutulmışdur benüm nökerlerüm uş 2649

5. Berkitme (Kuvvetlendirme) Edatları

daḫı : Getür etmek daḫı ḳatıḳ ne kim var 4418

da, de : Boġulmış da ne tābūt ve ne ḫoḏ raḫt 4098

yine : Yine ol dil-rübā vü ḫūb u zībā 3290

hīç : Çalab'uñ ḳudretine hīç şekk yoḳ 3446

6. Çağırma Edatları

-ā : Ḫüḏāvendā anı pāyende ḳılġıl 4672

ilāhī : ʿİnāyet çün aña geldi ilāhī 2359

iy : Ki iy ṣulṭānlaruñ cānı vü gözi 2520

i : Ölümden ḳurtılursañ sen i fānī 2641

-yā : Beni ḳurtar Hüḏā-yā ḳanlu yaşdan 3695

yā : Ki yā Rabb tāze dut bu ṭopraġı sen 4574

ey**ā** : Eyā iy şāh u sulṭān-ı cihāngīr 2320

hey : Götürgil bir bıçaġı hey revān ol 2628

7. Ünleme Edatları

āh : Şeker leb işidüben āh dirdi 3788

hey : Götürgil bir bıçaġı hey revān ol 2628

zihī : Çü ṣoñra dükenür añmaḳ zihī 'ār 3436

zīnhār : Beni yüzüñden ıraḳ ḳoma zinhār 3239

aḥsent : Ki aḥsent i zamān ṣābāṣ iy yir 4576

dirīġā : Dirīġā ki yıḳıldı yüce ḳapuñ 2688

8. Cevap Edatları

belī : Belī ṣāhsın velīkin gevherüñ yoḳ 3897

evet : Evet ādem iṣinden olur ıraḳ 3010

VI. F İ İ L

F İ İ L Ç E K İ M İ

1. BİLDİRME (HABER) KİPLERİ

1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki metnimizde -dı, -di'dir. Ekin ünsüzü, yeni Türk harflerinin kabulüne kadar hep dal ile yazılmıştır. Metinde dört yerde ek, ünsüz uyumuna tâbi olmuştur. 3447 ve 3671. beyiterde ekin imlâsında "şedde" kullanılmıştır.

Yavuz sözler çoḳ ögrettiler aña 3403

Ki bitti çıbuġı hem virdi üzüm 3447

İrişdi attı ḳazmasın ṭaġına 3441

Me   el ḫoşdur işittüñ ola nice 3671

Ekin, teklik ve çokluk 1. ve 2. şahıslarında ünlüsü daima yuvarlak; 3. şahıslarda daima düzdür. Eski Anadolu Türkçesi döneminde görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde iyelik kaynaklı şahıs eklerinin kullanıldığı görülmektedir.

Teklik	1. şahıs	-m
	2.şahıs	-ñ
	3. şahıs	eksiz
Çokluk	1. şahıs	-ḳ, -k
	2.şahıs	-ñuz, -ñüz

3. şahıs -lar, -ler

Teklik 1. şahıs: -du-m, -dü-m

oḳıdum 2506, vardum 2803, ḳıldum 2827, sıdum 2877, yañıldum 3862, çıḳdum 4107, ḳodum 4128, gönüldüm 2692, virdüm 2795

Teklik 2. şahıs: -du-ñ, -dü-ñ, -tü-ñ

aldanduñ 2422, uġurladuñ 2495, urduñ 2729, çıḳarduñ 2797, virdüñ 2872, gördüñ 3991, isterdüñ 4475, elikdürdüñ 2389, işittüñ 3671

Teklik 3. şahıs: -dı, -di, -ti, -tı

avıtdı 2332, dutdı 233, ḳıldı 2360, vardı 2396 ḳıġırdı 2411, eyitdi 2319, geldi 2334, içdi 2455, gönüldi 2471 , attı 3441, bitti 3447

Çokluk 1. şahıs: -du-ḳ, -dü-k

ḳılduḳ 2912, bulmaduḳ 2547

Çokluk 2. şahıs: -du-**ñuz, -dü-ñüz

geldüñüz 2562

Çokluk 3. şahıs: -dı-lar, -di-ler, -ti-ler

açdılar 2562, buldılar 2609, ḳodılar 2962, aldılar 2971, düzdiler 2577, dökdiler 2731, begendiler 2900, viribidiler 3404, ögrettiler 3403

1. 2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış, -miş'tir. Bazen de zarf-fiil eki –up, -üp ekinin öğrenilen geçmiş zaman yerine geçtiği görülmektedir.

Teklik	1. şahıs	-am, -em; -van, -ven; -ın, -in
	2.şahıs	-sın, -sin
	3. şahıs	eksiz (-durur, -dur, -dür)
Çokluk	1. şahıs	-uz, üz (İstek ve dilek çekimlerinde -vuz, -vüz)
	2.şahıs	-sız, -siz
	3. şahıs	-lar, ler

a. -mış, -miş eki ile

Teklik 1. şahıs: -mış-am

olmışam 3250, durmışam 4092, virmişem 3885, itmişem 3885

Teklik 2. şahıs: -mış-sın

yaradılmışsın 4628

Teklik 3. şahıs: -mış-durur, -miş-durur; -mış-dur, -miş-dür

bıraḳmış 2357, boġazlanmış 2381, viribimiş 2531 dutulmışdur 2649, uġramışdur 2697, dutmışdur 3809, irişmişdür 2561, bezeñmişdür 3953, dutmış-durur 4363

Çokluk 1. şahıs: -mış-uz, -miş-üz

olmışuz 4100

Çokluk 3. şahıs: -mış-lar, -miş-ler

binmişler 4198

b. -up, -üp eki ile

olupdur 2750, bulupdur 2837, dutupdur 3084, yatupdur 3084, batılupdur 3856, ḳatılupdur 3856, virüpdür 2755, görüpdür 2755, ḳılupsın 3950, alupsın 4129

1.3. Geniş Zaman

Eski Türkçe devresinden bu tarafa kullanılan geniş zaman eki **-r; -ar, -er; -ur, -ür**'dür. Metnimizde de bu ekler kullanılmıştır. Geniş zaman çekiminde zamir menşeli şahıs eklerini görmekteyiz.

Teklik	1. şahıs	-am, -em; -van, -ven; -ın, -in
	2.şahıs	-sın, -sin
	3. şahıs	eksiz (-durur, -dur, -dür)
Çokluk	1. şahıs	-uz, üz (İstek ve dilek çekimlerinde -vuz, -vüz)
	2.şahıs	-sız, -siz
	3. şahıs	-lar, ler

a. -r eki ile

Teklik 1. şahıs: -r-am, -r-em; -r-in

aġlaram 3675, ṣınaram 3227, söylerin 2855,

Teklik 2. şahıs: -r-sın, -r-sin

baġışlarsın 2650, dirsin 2797, n'eylersin 3313

Teklik 3. şahıs: -r (şahıs eksiz)

dir 3086, yir 2421, söyler 2599, diler 2665, ḳor 2763, uyır 2651 baġlar 2368, oynar 2421

b. -ar, -er eki ile

Teklik 1. şahıs: -ar-am, -er-em; -ar-van, -er-ven

ḳorḳaram 2514, umaram 4009, iderem 3696, yilerem 4104 ; ḳorḳarvan 2781, yanarvan 3262, yıḳaram 3369

Teklik 2. şahıs: -ar-sın, -er-sin

dutarsın 2870, ṣorarsın 3328, dirersin 2622, seversin 2863

Teklik 3. şahıs: -ar, -er (şahıs eksiz)

dutar 2373, ṭoġar 2476, ṣatar 2583, yorar 2649, saçar 2950, açar 2950, yanar 3487

Çokluk 1. şahıs: -ar-uz, -er-üz

yanaruz 3475

Çokluk 3. şahıs: -ar-lar, -er-ler

ḳoyarlar 2900, dürerler 2718, içerler 3568

c. -ur, -ür eki ile

Teklik 1. şahıs: -ur-am, -ür-em; -ur-van, -ür-ven

yaraşuram 2809, sızuram 3247, bilürem 3256; bilürin 2630, görürin 2782 ; bulurvan 2948, bilürven 2603, eydürven 2780

Teklik 2. şahıs: -ur-sın, -ür-sin

ṣanursın 3633, alursın 4105, bilürsin 4654, virürsin 3719

Teklik 3. şahıs: -ur, -ür (şahıs eksiz)

bulur 2372, yıḳulur 2423, yazılur 2447, bıraġur 2480, olur 2589, virür 2421, dürişür 2439, bilinür 2445

Çokluk 2. şahıs: -ur-sız, -ür-siz

ḳılursız 4363

Çokluk 3. şahıs: -ur-lar, -ür-ler

alurlar 3149, olurlar 4001, bilürler 4643,

Geniş zamanın olumsuzu:

Teklik 1. şahıs: -maz-am, -mez-em; -maz-van, -mez-ven

bilmezem 2367, itmezem 4101, dimezem 4129 ; dimezven 2362

Teklik 2. şahıs: -maz-sın, -mez-sin

ḳalmazsın 2708, yimezsin 3515

Teklik 3. şahıs: -maz, -mez

olmaz 4167, ḳomaz 2329 görmez 2325, sevmez 2366

Çokluk **1. şahıs:** -maz-uz, -mez-üz

olmazuz 4488, bilmezüz 4423

Çokluk **3. şahıs:** -maz-lar, -mez-ler

ṭaġlamazlar 3826

1.4. Gelecek Zaman

Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi, üzerinde çalıştığımız metinde de esas gelecek zaman eki **-ısar, -iser**'dir. Kısmen de olsa metinlerimizde**–acaḳ / -ecek** eki kullanılmaktadır. Bugün Türkiye Türkçesinde kullandığımız **–acaḳ / -ecek** eki metnimizde bir yerde zaman kavramını belirtmek için kullanılmış; diğer yerlerde ise sıfat-fiil olarak kullanılmıştır.

Eski Türkçe devresinde gelecek zaman, **-taçı, -teçi; -ġay, -gey; -çı, -çi** ekleri ile sağlanmaktaydı. Eski Türkçe devresinde **-ġu, -gü** ile yapılan gelecek zaman teşkillerinin yerini bu dönemde yeni yeni kullanılan -acaḳ, -ecek sıfat-fiil eki ve -ası, -esi sıfat-fiil ekleri almıştır.

"-acaḳ, -ecek eki en erken XIII. yüzyılda kullanılmıştır. Bu dönemde ek, çekimli eylemden çok, sıfat-fiil biçiminde kullanılmıştır. Görülüyor ki, çekimli eylem olarak kullanılan '-acaḳ /-ecek' eki, kesinlik belirten gelecek zaman eylemleri için kullanılmaktadır. Ancak '-acaḳ /-ecek' ekinin gelecek zaman kavramıyle birlikte

bazen de ‘dilek, gereklilik, emir, kuvvetli ihtimal, yeterlilik’ kavramları verdiği de görülür[36].”

a.-ası, -esi eki ile

‘-ası, -esi’ birleşik bir ektir. Ekin -a / -e parçası, gelecek zaman kavramı vermektedir.

Ek daha sonra hayırdua ve beddualarda kullanılmıştır. Metnimizde her ikisine de örnek vardır.

Ḳabul ol**ası** ‘öẕr-ile yüzi aḳ 3603

Çü öldürdüñ nice ol**ası** ġamgīn 3477

b. -acaḳ, -ecek eki ile

Yatacaḳ girdege iletdi Ṣāvūr 4052,

Dügün yindek bunuñ gibi olacaḳ 4577

c. -ısar, -iser eki ile

Teklik 3. şahıs: -ısar, -iser

olısar 2350, alısar 3924, n’olısar 4377, biçiser 3184, düşiser 3381

geçiser 4123, göçiser 4123

[36] Vecihe HATİBOĞLU, **age.,** s. 20-23.

Gelecek zamanın olumsuzu:

añmayısar 3217, ḳalmayısar 4451

b. -acaḳ, -ecek eki ile

Teklik 1. şahıs:

Teklik 2. şahıs:

Teklik 3. şahıs: -acaḳ, -ecek

diyecek yoḳ 3714, yatacaḳ 4052, olacaḳ 4577,

1.5. Şimdiki Zaman

Metnimizde olduğu gibi, diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de şimdiki zaman için özel bir ek kullanılmamıştır. Şimdiki zaman kipini karşılamak üzere -r; -ur, -ür : -ar, -er geniş zaman ekleri kullanılmıştır. –yor ekine eserde rastlayamadık. Ancak 14. yüzyıl metinlerinin bazılarında yorı- şeklinin varlığı bilinmektedir.

Metnimizde "-maḳda, -mekde" sıfat-fiil ekinin şimdiki zaman fonksiyonunda kullanıldığını görülmektedir.

-maḳda, -mekde ile

Ḳatı siḥr itdi çal**maḳda** Nikīsā 4121

Çü gördiler bize gel**mekde** çoḳ renc 2338

Ki görmişdi söz ögren**mekde** çoḳ renc 2379

Didi kim yile yil**mekde** sen ol yār 2516

2. DİLEK KİPLERİ

2.1. İstek çekimi

Bugün olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi'nde de istek eki olarak –a, -e kullanılmakta idi. Eski Türkçe devresindeki –ġay, -gey ve daha sonraki -ga, -ge'den inkişaf ettiği bilinmektedir.

Teklik 1. şahıs: -a-m, -e-m

ḳılam 2318, dutam 2366, ṣalam 2499, ḳorḳaram 2514, ḳoyam 2536

alam 2613, aġırlayam 2751, bıraġam 2772, asam 2772, kesem2535

idem 3238, girem 3275, diyem 3319

Teklik 2. şahıs: -a-sın, -e-sin

bulasın 2498, ḳıyasın 2498, dutasın 2628, varasın 2634, azıdasın 2640, ṣanasın 4416, göresin 2730,

Teklik 3. şahıs: -a, -e (şahıs eksiz)

vara 2330, ola 2353, yırta 3031, sava 3860, içe 2363, görine 3765, eyleye 4535

Çokluk 1. şahıs: -a-vuz, -e-vüz; -a-uz, -e-üz

varavuz 2616, ḳılavuz 3284, irişevüz 2783, virevüz 3403; göreüz 4284,

Çokluk 2. şahıs: -a-sız, -e-siz

bulasız 3117, bilesiz 3359

Çokluk 3. şahıs: -a-lar, -e-ler

bulalar 2546, saġalar 2987, bağlayalar 3764, uralar 3289, eyleyeler 4487, diyeler 4182, düzeler 4545, itleler 3338

İstek kipinin olumsuzu:

Teklik 1. şahıs: -ma-y-am, -me-y-em

dökmeyem 3864, döndürmeyem 3865

Teklik 2. şahıs: -ma-y-a-sın, -me-y-e-sin

dönmeyesin 2862, ḳonmayasın 2862, bulmayasın 3534, añlatmayasın 4041,

binmeyesin 3533,

Teklik **3. şahıs:** -ma-y-a (şahıs eksiz)

olmaya 3862

2.2. Emir çekimi

Bugün olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi devrinde de ekin her şahsa göre çekimi farklılık arz etmektedir. Bu dönemde emir 1. şahıs için hem –ayın,-eyin hem de –ayım, -eyim şekli kullanılmıştır.

Teklik 2. şahıs için hem ekli –ġıl, -gil , hem de eksiz şekli kullanılmıştır.

Teklik **1. şahıs:** (y)-ayın, (y)-eyin; (y)-ayım , (y)-eyim

ḳıl-ayın 2778, dut-ayın 82779, çıḳar-ayın 2797, aġla-y-ayın 2839, gid-eyin 2879, ḳaḳı-y-ayın 2804, dut-ayım 2533, olayım 3136

Teklik **2. şahıs:** (eksiz)

eyit 2324, vir 2320, dir 3216, ḳıl 2497, dur 3132, ṣabr it 2399, ḳo 3792

Teklik **2. şahıs:** -gil, -ġıl

iste-gil 2373, getür-gil 2605, götür-gil 2628, di-gil 3627, işit-gil 4468, ḳo-ġıl 2331, dut-ġıl 3156, añla-ġıl 3406,

Teklik **3. şahıs:** -sun, -sün

ḳal-sun 2535, ḳo-sun 2574, yan-sun 2753, ḳazan-sun 2929, ol-sun 4476, yi-sün 2353, di-sün 2533, git-sün 2547

Çokluk 1. şahıs: -alum, -elüm

Ol-alum 2335, ḳıl-alum 2784, dut-alum 2784, al-alum 2985, var-alum 4593, id-elüm 3113

Çokluk 2. şahıs: -ñ; -uñ, -üñ;

ḳıl-uñ 2347, dök-üñ 2348, dut-uñ 2348, vir-üñ 2352, gir-üñ 4489

Çokluk 2. şahıs: -uñuz, -üñüz

id-üñüz 4320

Çokluk 3. şahıs: -sunlar, -sünler

iletsünler 4442

Emir kipinin olumsuzu:

Teklik 2. şahıs: -ma-ġıl, -me-gil

olmaġıl 2633, baġlamaġıl 2768, yimegil 3963

Teklik 3. şahıs: -ma-sun, -me-sün

bilmesün 2606, göstermesün 3231, baṣ-ma-sun 2617

Çokluk 1. şahıs: -ma-y-alum, -me-y-elüm

ḳılma-y-alum 2335

Çokluk 2. şahıs: -ñ; -uñ, -üñ

bekle-meñ 2348

2.3. Dilek-şart çekimi

Dilek-şart eki –sa, -se'dir. Eski Türkçe döneminde –sar, -ser olan şart eki, r'nin düşmesi sonucu bugünkü hâlini almıştır. Öğrenilen geçmiş zamanda kullanılan şahıs ekleriyle çekimlenmiştir.

Teklik 1. şahıs: -sa-m, -se-m

başarsam 4682, sürsem 3325,

Teklik 2. şahıs: -sa-ñ, -se-ñ

uġrasañ 2897, gizleseñ 2437, virseñ 2860, isteseñ 3007, söyleseñ 3901,

Teklik 3. şahıs: -sa, -se (şahıs eksiz)

olsa 2417, ḳalsa 2686, uzansa 2899, oḳınsa 2919, ṭapsa 2947

baḳsa 3049, dise 2852, işitse 2910, görse 3049

Dilek-şart kipinin olumsuzu

Teklik 3. şahıs: -ma-sa, -me-se

ol-ma-sa 2508, añla-ma-sa 2508

2.4. Gereklilik çekimi

Bugün Türkiye Türkçesinde gereklilik eki olarak kullanılan -meli, -malı ekinin bu dönemde teşekkül etmediği görülmektedir. Ekin görevini **-sa gerek**, **se gerek** ve **-maķ gerek**, **-mek gerek** şekilleri yerine getirmiştir. Ayrıca metinden hareketle **-e, -a** istek ekinin gereklilik görevini yerine getirdiği de görülmektedir. Metnimizde **-sa gerek**, **se gerek'e** örnek bulamadık; fakat dönemin diğer yadigârlarında görülmektedir.

a. -mek gerek, maķ gerek ile

İşitdi ne ki işit**mek** gerekdi 3550

Viribi**mek** gerekdi bir biş on pīr 3832

Hemīn ol**maķ** gerek bu gice ṣābir 4007

b. -e ile

Felek rāzın **ķılalar** āşīķāra 4181,

Diyeler girçegini şehriyāra 4181

c. -e gerek ile

gerek eyd**em** 2660, **gerek** bat**a** 3538

Gerek diyem ki işitmeye deyyār 2632

3. SIFAT-FİİLLER (PARTİSİPLER)

Partisipler, fiillerin sıfat ve isim şekilleridir. İsim ve sıfatlardan zamana bağlı oluşlarıyla ayrılırlar. İsim ve sıfatların aldıkları tüm ekleri alabilir; yüklendikleri görevleri icra edebilirler.

Metnimizde tespit edebildiğimiz sıfat-fiilleri a) Geniş zaman b) Geçmiş zaman c) Gelecek zaman olarak üç bölümde inceleyeceğiz.

3. 1. Geniş zaman sıfat-fiil ekleri

Metnimizde tespit ettiğimiz sıfat-fiil ekleri şunlardır:

a. -an, -en

aḳ**an** su 2400, dut**an** 2480, ḳal**an** 2712, otur**an** büt 2792, ḳuşan**an**lar 3740, ṭoġ**an** 2819, oynay**an** er 2842, ṣan**an**lar 4477, aġlay**an** ḳaraġı 3706, dur**an** çıraġı 3706, ılduz ṣay**an** er 4436, iç**en** kişi 2402, gör**en**ler 3009, sev**en**ler 4004, bilmey**en** 4287, çıḳ**an** ün 3219

b. -ur, -ür; -ar, -er

Ne bir ḥāl añlad**ur** kişi bulurdı 3045, Hemān ol dünyede yiri yan**ar** nār 2350

Uç**ar** ḳuşı bıraġur dāne aġa 2480, Pes andan oldı yan**ar** od gibi tīz 3957

c. -maz, -mez

yara**maz** devlet 2400, yara**maz** yol eri 2403, yara**maz** yigüyi 2435,

Olur ol**maz** ḥikāyet 4034, Deñil**mez** sözüñi 3657,

3. 2. Geçmiş zaman sıfat-fill ekleri

a. -duḳ, -dük

ḳıl**duġ**ını 2325, buyurduġum 3183, Bu göñlin al**duġ**uñ kişiye dād̠ it 3249

Anadan ṭoġ**duġ**um gün zī yavuz gün 3353, dinmedük ḳap 2565,

ʻAceb mi ḫançerüñ kes**düg**i ḫançer 2896, Yi**düg**i ḳoyın ḳısraḳdan olurdı 2935

b. -mış, -miş

boġazlan**mış** ḳoyun 2381, otur**mış** ḳulları 2717,

3.3. Gelecek zaman sıfat-fiil ekleri

-acaḳ, -ecek

ṭapacaḳ bir evi 4263, basacaḳ yir 4594

-ası, -esi

Çü öldürdüñ nice ol**ası** ġamgīn 3477, Ḳabul olası ʻöz̠r-ile yüzi aḳ 3603

-daç, -deç

Eski Türkçe devresinde işlek olan bu ekin zamanla kullanımdan düştüğü görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde pek nadir görülen bir ek hâline gelmiştir. Metnimizde bir yerde görülmektedir.

geldeç rūzigārı 3284

4. ZARF-FİİLLER

Geçici fiil şekilleridir. Metnimizdeki zarf-fiil şekilleri ve üstlendikleri görevler aşağıda belirtilmiştir.

4. 1. Hâl bildirenler

a. -a, -e eki

ayura 2761, ḳayura 2761, ṣarar**a** ṣoldı 2468, düş**e** dur**a** 3027, çıḳ**a** geldi 3736, uç**a**maz (< uç-**a** u-maz) 3668, doyamaz (< doy-a u-maz) 2781

b. -ı, -i, -u, -ü

al**ı** virürseñ 2650 al**ı** gülgūn 2631, ḳapuya var**u** 2622, segird**ü** git 2626, ağlay**u** ṣaldı 3373, Gehī ağlay**u** āh diy**ü** dururdı 3983, ağırlay**u** 2966, ḳığır**u** 3240, ṭol**u** virdi 2702, sevin**ü** 3757

c. -ken, -iken

yürür**ken** 3030, görür**ken** 3217, baḳar-**iken** 2671, ağızda **iken** 2892, ġālibde **iken** **3**255

d. -(y)uraḳ, -(y)ürek;

sürerdi avlay**uraḳ** 3747

4. 2. Zaman bildirenler

a. -ınca, -ince

ṭoyınca 2429, olınca 2656, sınınca 2675, ṭoġurınca 2829, ḳoyınca 2867

görünince 2503, gülince 2845, yitdügince 4227

b. -madın, -medin

baġlanmadın 2711, durmadın 2685, durmadın 3204 oturmadın 3365,

oḳımadın 2798, içmedin 2392, görmedin 2484, göstermedin 2630

c. -mazdan

sıġınmazdan 3785

d. -alı, -eli

yaradalı 4617

e. -(y)ıcaḳ, -(y)icek

olıcaḳ 2373, varıcaḳ 2633, alıcaḳ 2805, ṣunıcaḳ 4134, ḳurıyıcaḳ 3440

gelicek 2501, diyicek 2636, gülicek 3842, düzicek 2950

-duḳ, -dük sıfat-fiil ekinden oluşan ekler

f. -duķça, -dükçe

ol**duķça** 2443, yit**dükçe** 2898

g. -duķda, -dükde

ol**duķda** 2613,

h. -duġınca, -dügince

yitdügince 4227

4.3. Bağlama görevli zarf-fiiller

a. -p ;-(y)up, -(y)üp

bağlap 2498, istep 4598, çaldurup 2336, yırtup 2383, aķtarup 2682, ķaķup 2793, bağlayup 3002, yiyüp 2335, bükilüp 2385, viribiyüp 3558, getürüp 4230, dükenüp 4476

b. -(y)uban, -(y)üben; -ubanın, -übenin

varuban 2343, yazuban 2346, ķoyuban 2512, aldayuban 2761, yıķuban 4280, iltüben 2321, incinüben 2485, işidüben 3788, dartubanın 2889, batubanın 3280

4. Zarf-fiillerin bir başka fonksiyonu ise birleşik fiiller oluşturmaktır. Bu ekler; -a,-e; -u,-ü veya -ı,-i olarak çıkar karşımıza. Bugün Türkiye Türkçesinde olmayan,

fakat Eski Türkçe devresinde iktidarî fiil çekiminin olumsuzunda **u-** yardımcı fiili kullanılırdı. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

2405. Ger aṣṣı olmadıysa hīç ziyān (yoḳ)

Eti yiyümez olur yaḫnīden ṭoḳ

4. 4. Birleşik Fiiller

Birleşik fiil, isim veya fiil soylu bir kelimeye yardımcı bir fiilin (eyle-, it-, kıl-) getirilmesiyle oluşur. Metnimizde değişik yapıda pek çok yardımcı fiil vardır. Bunların büyük bir bölümünü **"isim + yardımcı fiil"** şeklinde olduğu görülmektedir. Metnimizde aynı zamanda **"fiil + yardımcı fiil"** örneklerine de rastlamak mümkündür. Fiillerin birleşik şekilleri şu bölümlerde toplayabiliriz:

1. Birleşik kipler , zaman ve şekil eklerinin hikâye, rivayet, şart şekilleridir.

2. Yardımcı fiillerle yapılan birleşik şekiller

3. Tasvirî fiiller

4. İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler

Türkçede birleşik fiiller, çeşitli devir ve bölgeye göre bazı değişiklikler gösterse de sınrlı sayıda olduğu görülmüştür. Metnimizde tespit ettiğimiz yardımcı fiiller şunlardır.

ol- :

ḫoş oldı 2334, ortaḳ olmaz 2351, ʿimāret ola 2354, münevver oldı 2355, güneş olmış 2357, ḳutlu oldı 2360, yār olaydı 2365, müzdār olaydı 2365, server olmaz 2371, Ḳayṣar olmaz 2371, ser-gerdān olurdı 2385, çevgān olurdı 2385, ṣayru oldı 2414, ḳayġulu olsa 2417, gencüñ ola 2430, az olmaz 2433, raḫmet olsun 2450, gevher olur 2459, artuġa olmaya 2467, vāḳıf oldı 2468, artuḳ oldı 2484, şeh oldı 2484,

eyle- :

fikr eyler-idi 2889, ḫarc eyler-idi 2889, çāre eyleyem 2939, yüzün eyler 2954, yir eylediler 2966, şāḏ eyle 2983, ābāḏ eyle 2984, fehm eylemezdi 2989, rūşen eyler 3105, cehd eyle 3186, taʿlīm eylediler 3329, teslīm eylediler 3329, gündüz eyle 3691, yüz eyle 3691, helāḳ eyler 3693, raḥm eyle 3711, ʿazm eyledi 3730, pāk eyle 3791, ḫāk eyle 3791

it- :

dirīġ itme 2338, ṣabr it 2399, ni ār itdi 2465, āsān itme 2521, ḫoş itdi 2610, alḳış itdi 2654, raġbet itmez 2852, şerḥ itdi 2959, vaḳf itdi 2991, yāḏ iderdi 2387, feryāḏ iderdi 2387, ṣabr iderdi 2775, ʿazm idelüm 2790, rencūr idersin 2875, yaġmur idersin 2875

ḳıl- :

artuḳ ḳılam 2318, tekye ḳılursın 2423, müsellem ḳıldı 2454, ḳanāʿat ḳılmadı 2475, üründü ḳıl 2532, pāre ḳılam 2618, ṭapuñ ḳılsaydı 2679, esrük ḳıldı 2739,

ḫurrem ḳılasın 2759, çāre ḳıluram 2762, vefā ḳılmaz 2765, ḥikāyet ḳıldı 2787, ḫaṭa ḳıldum 2827, şeydā ḳıldı 2922,

4.4.1. Tasvirî Fiiller

Tasvir fiiller, fiillere –a, -e veya –u, -ü, ; -ı, -i zarf-fiil şekillerine özel filler getirmek suretiyle yapılır. Bunlara aynı zamanda kurallı birleşik fiiller de denir.Tezlilik, yaklaşma, süreklilik, iktidar (yeterlilik) fiilleri olmak üzere dört çeşittir:

4.4.1.1. Süreklilik ifade edenler

Fiillere getirilen zarf-fiil şekillerinden sonra dur-, gel-, gör- fiillerinin getirilmesiyle yapılır. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

diye dur- **:** Ki ger bir yirde düşersem diye dur 3267

ditreyü dur- **:** Yirinden ditreyü durdı vü ḫoş bu 3311

ḳılı dur- **:** Eger ḳılı durursa ḳurd-ıla ḥarb 3393

düşe dur- **:** Düşe dura nite durursa ṣayru 3027

yuya gör- **:** Bilü-y-ile göñülden yuya gör ġam 4454

segirdü gel- **:** Segirdü geldi ol Ḫaḳan-ı Çīn'e 2529

4.4.4.2. Tezlik ifade edenler

Türkiye Türkçesinde fiil kök ve gövdelerine zarf-fiil ekleriyle ver- yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır. Metnimizde fazla örneği yoktur.

di-y-ü vir- **:** Ḫaber otacı geldi diyüvirdi 2604

al-ı-vir- **:** Eger alıvirürseñ mühr-i Ḫaḳan 2650

4.4.4.3. Yaklaşma ifade edenler

Yaklaşma fiilleri yaz- yardımcı fiiliyle yapılır, fiilde bildirilen hareketin meydana gelmeye başladığını anlatır. Metnimizde bir yerde tespit ettik.

düşe yaz- **:** Düşeyazdı yire olup özi süst 3810

4.4.4.4. Yeterlik (iktidarî) fiili

İktidarî fiil, bil- yardımcı fiiliyle yapılır. Bugün Türkiye Türkçesinde olumlu şeklini gördüğümüz yeterlilik ekinin, bu dönemde olumsuzu u- fiilline menfi ek getirilmesiyle karşılandığı bilinmektedir. Olumsuz şeklinde, zarf-fiil ekinden sonra gelen u- fiili araya herhangi bir yardımcı ses gelmeyeceğinden u- düşer. Eski Anadolu Türkçesinde genellikle -ı, -i zarf-fiil ekleri kullanılır.

bil- yardımcı fiili ile

duta bil- **:** Degülven ḳuş ki kişi dutabile 2819

doya bil- : Ne ayrulıġına doyabilürdi 3024

yuda bil- : Ne ol şerbetleri yudabilürdi 3496

duta bil- : Elin yalvaranuñ dutabilen sen 3696

u- fiilinin olumsuzu ile

bilimez < bil-i (u)-maz : Çoḳ ‘avret var bilimez elliden yüz 2763

bilimezven < bil-i (u)-maz : Bilimezven ne dīnüñ var i gice 3678

bulımaz < bul- ı (u)-maz : Velīkin bulımaz derdine dermān 2377

bulımaz < bul-a (u)-maz : Bulımaz nitelik buyruġına yol 2568

idemez < it-e (u)-maz : Özi işine çāre idemez hīç 3097

kurtarımaz < kurtar-a (u)-maz : Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı 3005

uçamaz < uç- a (u)-maz : Uçamaz diyeydüñ ölmiş ḳara ṭaġ 3668

yırtamaz < yırt-a (u)-maz : Yiri şapan demüri yırtamaz düz 4215

İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler

Türkiye Türkçesinde “isim + yardımcı fiil”le kurulan, biri yahut her ikisi de anlamlarından sıyrılıp yeni grup ve anlamlar kazanan, başka bir deyişle “deyimleşmiş birleşik fiiller de ” denmektedir.

aç-:

göz aç 2497, aġız açmaz-ıdı 2674, aġız açmazdı 2719, açam yüz 2851, yol aç 2985, rāzın açardı 3022, el açdı 3192, söz açardı 3277, gözin açdı 3305, dilin açdı 3405, el açmayuban 3893, göñlüm açdı 3913

baġla-:

ḳuşaḳ baġladı 3192,

kes-:

ümīḏi kesdi 2594, sözüñi kes 2794, baş kesendür 2895, gücin kesdi 4476, ümīdi kesilmiş 4554,

ur-:

rāy ur 2521, od urduñ 2729, oḳ ur 2816, od urınca 2829, dırnaḳ uram 2836, mühr urdı 2849, fāl ururdı 3074, felek urundı 3122, naḳş urdı 3193, tāc ura 2687, demür urur 3288, eyer uralar 3289, ālet uralar 3289, ‘ ışḳ odı urdı 3353, el urdı 3373, ṭaş urdı 3396, iz urdı 3592, ‘Alem urduñ 3910, ṭaş ururlar 4306, yüz urdı 4355, ṭa‘na urur 4416,

üz-:

boynını üz 3344,

5. YABANCI UNSURLAR

A. Arapça Unsurlar

1. Başa gelen ekler

lā- : Olumsuzluk bildirir.

lā-yezāl 2913,

lem- **:** Olumsuzluk bildirir.

lem-yezel 2913

2. Sona gelen ekler

-īn **:** Çokluk bildirir.

reyāhīn 3882,

B. Farsça Unsurlar

1. Başa gelen ekler

-be- **:** Yaklaşma ifade eder. İki kelime arasında bulunur.

menzil be-menzil 2626

beḏ- **:** Eklendiği kelimeye "kötü" anlamını katar.

beḏ-‘ahd 2861, beḏ-baḫt 4112, beḏ-endīş 2324, beḏ-güher 2582, bed-nām 3773

bī- **:** Bu önek ismi olumsuz ve sıfat yapar.

bī-melāmet 2321, bī-renc 2390, bī-ḫaberdi 2461, bī-hüner 2535,

bī-dāḏ 2693, bī-vefāya 2768

nā- **:** İsimleri olumsuz ve sıfat yapar.

nā-merd 2769, nā-murāduñ 3216, nā-çār 3610, nā-sipās 2491, nā-kām 2700

pür- **:** “dolu” anlamında birleşik kelimeler yapar.

pür-naḳş 3206, pür-derd 2769, pür-ġam 3308, pür-nūr 3664, pür-cefānuñ 4444

pür-cām 3138, pür-cūş 4609

hem- **:** Önüne geldiği isme birlik, beraberlik anlamı katar.

hem-dem 2467, hem-derd 3093, hem-rāz 3654, hem-şehr 4283

ser- **:** “baş, başkan” anlamlarıyla birleşik kelimeler türetir.

ser-efrāz 2621, ser-āġāz 2787

2. Sona gelen ekler

-ān : Canlı isimlerini çoğul yapar.

zindāniyān 2452

-ārāy : "süsleyen" anlamı katar.

'ālem-ārāy 4030, şehr-ārāy 4265

-āsā : Benzetme ekidir.

nārinc-āsā 4139, bülbül-āsā 4121

-bān : Meslek ismi yapar.

bāġ-bān 4399, pāsbānuñ 4019

-bār : "yağdıran, serpen, saçan, döken" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

dür-bār 3294, şeker-bār 3411

-bāz : "oynatıcı, oynayan" anlamı katar.

ṭabl-bāz 3743

-bed : Kelimeye büyüklük ve önderlik anlamı katar.

mūbeḏi 4218

-ber : "götüren, getiren, alan" anlamlarında birleşik isimler yapar.

dil-ber 4569, peyġāmber 3700,

-çe : Küçültme isimleri yapar.

baḳçede 4397

-dār **:** Türkçe'de "tutan, alan, tutucu" anlamlarına gelir.

ḫaber-dār 3390, cihān-dār 3339, dil-dār 2838, perde-dār 4367

-efrūz **:** Türkçe'de "aydınlatan, parlatan" anlmında birleşik kelime yapar.

'ālem-efrūz 4678

-engīz **:** Eklendiği kelimeye "koparan, karıştıran, dağıtan" anlamı katar.

raḥmet-engiz 3900,

-gāh, -geh **:**Yer ve zaman isimleri yapımında kullanılır.

bār-gāhı 4607, ḫalvet-gāh 4231, ḫar-gāh 4047, ḫar-geh 4151, seḥer-gāh 2353,

-gīn : Türkçedeki "-lı,- li, -lu, -lü" ekinin karşılığıdır, isimleri sıfat yapar.

ġam-gīn 4560, nem-gīn 4445,

-gīr **:** Türkçe'de "tutan, tutucu" anlamlarına gelir.

cihān-gīr 4367, dil-gīr 3499

-gūn **:** Çeşitli isimlerden renk adları türetir.

pīrūze-gūn 2358, gül-gūn

-ḫāne **:** Yer isimleri yapar.

ziyāret-ḫāne 3246, büt-ḫāneden 3617

-istān **:** Yer ve zaman isimleri yapımında kullanılır.

şeb-istān 2746, gül-istān 3319, şekkeristān. 3312

-kār **:** Bu ekler isimlere gelerek bir işi çokça yapanı veya meslek olarak yapanı ifade eder.

ṭaleb-kār 3557,

-keş **:** "çeken", "çekici" anlamlarında birleşik isimler yaparlar.

belā-keş 3486

-m**ān** **:** "-lı, -li" anlamı katar.

şāḏ-mān 2722

-m**ānend** **:** "gibi" anlamında sıfatlar türetir.

Güher mānendisin 3211

-mend **:** Türkçe'deki "-lı, -li" anlamında kullanılır.

derdümend 3209, hüner-mend 4334

-nūş **:** "içen, içici" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

süci-nūşı 3602

-rīz **:** "döken, akıtan, saçan" anlamlarında birleşik kelimeler yaparlar.

güher-rīz 3205, ḫūn-rīz 4354, şeker-rīz 4566

-sāz **:** "yapan, uyduran, düzen"anlamlarında birleşik kelime yapar.

ḥīle-sāz 2670,

-şinās **:** "anlayan, tanıyan, bilen" anlamlarına gelen birleşik kelimeler yapar.

Yezdān-şinās 2491

-ter : sıfatların karşılaştırma ve üstünlük derecelerini ifade eder.

naġme-ter 4071, şīrīn-ter 4221

-ūr : Türkçe'de "-lı/-li" ekinin karşılığıdır.

rencūr 2875

-v**ān** **:** Meslek isimleri yapar.

seg-vān 3272

-vār **:** "-lı, -li; gibi" anlamında kullanılan bir ektir.

perī-vār 2783, şeker-vār 2436

-ver **:** "sahip, malik, usta" anlamlarına gelen kelimeler yapmaya yarar.

hüner-ver 2654

-veş **:** Benzetme ekidir.

meh-veş 4209

-yār **:** Türkçe'de "-lı/-li" ekinin karşılığıdır. İsmi sıfat yapar.

hüşyār 2620

-zāḏ **:** "doğma, doğmuş" anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

ādemī-zāḏ 3483, perī-zād 3573

-zār **:** Yer isimleri yapımında kullanılan bir ektir.

gül-zār 3853, sebze-zār 3451

3. Kelime arasında kullanılanlar

-a- **:** "-dan, -den" hâli eki yerine kullanılır.

ser-ā-ser 4196

-tā- **:** "-dan, -den" hâli eki yerine kullanılır.

ser-tā-ser 2957

DEĞERLENDİRME

İslâm edebiyatında asırlarca büyük ilgi gören, birçok şair tarafından işlenen **Husrev ü Şîrîn** hikâyesi, tarihî bir gerçeğe dayanmaktadır. Husrev ü Şîrîn konusunu edebiyata ilk kez Firdevsî'nin Şehnâme'sinde siyasî mücadeleler şeklinde ele alındığını; esere asıl şeklini veren ve klâsik bir konu hâline getiren ise Nizāmî-i Gencevî olduğu bilinmektedir.

Bizim çalıştığımız eser, Nizâmî'nin aynı adı taşıyan eserinden tercümedir. Tercüme, Fahrî mahlasını kullanan Fahreddin Yakûb bin Mehmed tarafından yapılmıştır. Fahreddin Yakûb bin Mehmed, Aydınoğlu İsa Bey tarafından himaye görmüş ve desteklenmiştir. Onun isteğiyle yazılmaya başlanan eseri 12 Mart 1367 yılında tamamlamıştır.

Hüsrev ve Şîrîn, tek nüshadan ibarettir. Bu nüsha, Almanya'da Marburg Devlet Kütüphanesi'nde Hs.o. qart 1069 numarada kayıtlıdır. 168 yaprak ve 4683 beyitten oluşan eser, Barbara Flemming tafafından inceleme, transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasım şeklinde yayımlanmıştır. Flemming'in tıpkı basımından yararlanıp eser üzerinde transkripsiyonlu metin, gramer, sözlükten oluşan bir çalışma yaptık.

Yaptığımız bu çalışma göstermiştir ki Fahrî'ye ait bu "H u s r e v ü Ş î r î n", hemen hemen bütün dil özellikleri ile Eski Anadolu Türkçesi'nin klâsik bir ürünüdür.

1.Eser, Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini taşımaktadır.

2. Bütün Eski Anadolu Türkçesi metinleri gibi i/e meselesinde i tarafındadır. Bunun yanında e'li örneklere de rastlanmaktadır.

3. Kelimelerdeki kalınlık-incelik uyumunun çok sağlam olduğu, hatta Türkiye Türkçesi'nde uyum dışı kalan bazı eklerin bu dönemde uyuma tâbi olduğu da görülmektedir. ağzında***ğı*** balın 3583

4. Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi üzerinde çalıştığımız eserde de eklerde yuvarlaklaşma hadisesi görülmektedir.

5. t/d değişimi yönünden karışık bir durum sergiler; ancak diğer yadigârlara göre düzenli bile sayılır. Kalın sıradan ünlülerin yanında tı kullanılmış; ince sıradan ünlülerin yanında d'ye dönüşmüştür.

6. Eserde umumiyetle -an, -en sıfat-fiil eki kullanılmasına rağmen bir yerde -ġan kullanılmıştır. yarat-***ġan*** 2566

7. Eser b/v değişikliğinde v tarafındadır. bar/ var, bar- / var-, bir-/ vir- , yablak / yavlak gibi. Bir yerde **b** kendini korumuştur. ögüt ***bir-*** 2522

8. Eski Türkçe devresinde işlek bir şekilde kullanılan, bu dönemde kullanımdan düşmüş ı- fiilini de görmekteyiz. Kişi ḫaḳana ıdı 2615

9. Eski Türkçe devresinde işlek bir ek olarak kullanılan -taçı, -teçi; -daçı, -deçi eki daha sonraki dönemlerde körelmiştir. Eserde tek bir yerde geçen ek, gelecek zaman sıfat-fiili olarak kullanılmıştır. geldeç rūzigârı 3284

10. Bugün kullanılmayan pek çok arkaik (eski) kelimeyi bünyesinde barındıran bir eserdir.

SÖZLÜK

A

āb (F.) su.

ā. 2384

ā.-ı ḫayvan “içene ölümsüzlük veren efsanevî su.” 4115

ābāḏ (F.) bayındır, mamur; şen.

ā. 3041

ā. id-“gönlünü hoş etmek, şenlendirmek” 4010

ā. eyle- “mamur hâle getirmek” 2984

‘abīr (A.) beyaz sandal, sünbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri, narenç gibi güzel kokulu bazı otlarla bir miktar dövülmüş miskten meydana getirilimiş bir tür koku.

‘a. ü müşk 3791

‘a. ü ‘anber 3753

‘āc (A.) fildişi, bağa.

‘ā.-a 3874

‘ā.-uñ 4471

‘aceb (A.) **1.** tuhaf, garip, şaşılacak şey.

‘a. 2368

‘a.-dür 3150

2. acaba.

‘a. mi 2896

‘a. anam ne virmişdi baña ad 3335

‘aceble- hayret etmek, şaşmak.

‘a.-yü 4187

‘acem (A.) **1.** İranlılara verilen ad, İranlı.

‘a. ‘ıyşın 4645

2. İran.

‘a.-den 2528

‘a. şāhına 4226

‘āciz (A.) gücü yetmeyen, güçsüz.

ḳaldı ‘ā. “güç yetirememek” 3169

süst ü ‘ā. “4607

‘acūz (A.) kocakarı.

‘a.-ı 4235

ādem (A.) insan, kişi, şahıs.

ā. 3004

ā.-den 3860

ā.-le oturur 3581

ādemī (A.) insan, insanoğlu.

ā.-yi 4630

ādemīlıġ adamlık, insanlık.

ādemīlıġ-ıla 3432

ādemī-zāḏ (A.F.) insandan doğma, insanoğlu.

ā. 3483

‘ādet (A.) alışkanlık, itiyat haline gelmiş, âdet.

‘ā.-idür 3899

‘ādil (A.) adaletle iş gören, doğru, âdil.

‘ā. şehden 3187

‘adl (A.) adalet, hak tanırlık, doğruluk.

‘a.-i-y-ile 2452

‘adlī (A.) adaletle ilgili.

‘ā. 4278

adlu isimli, adlı.

Ferruḫ a. erdi 4310

Nikīsā a. bir er 4075

‘adüvv (A.) düşman, hasım.

‘a. göziyle “düşman gözüyle” 3663

āfāt (A.) belâlar, musîbetler.

ā. 3858

āferīn (F.) beğenme, alkış.

ā. 2347

ā. dir 2354

āf-tāb (F.) **1.** güneş.

ā.-ı 3105

2. güzel (kadın).

ā.-a 4521

‘afv (A.) suçunu bağışlama, affetme.

‘a.-uñ daḫı çoḳ 2449

aġ- yükselmek, yukarı çıkmak, ağmak.

a.-mış 3838

aġ(ḳ) **1.** ak, beyaz.

	a. gül 3380
	2. aydınlık.
	ṣubḥuñ a.-ı “sabahın ilk ışıkları” 4390
	3. tuzak.
	bıraġur dāne a.-a “tuzağa düşürmek” 2480
āgāh (F.)	bilgili, haberli, uyanık.
	ā. 2519
	cüst ü ā. 4317
āġāz (F.)	başlama, başlangıç.
	ā. 4039
	ā. eyle- “başlamak” 3805
aġu	zehir, ağı.
	a.-dur 2433
	a.-sın iç- “zehirlenmek” 4094
aġyār (A.)	yabancılar, başkaları.
	a. 2870
āh (F.)	ah, yazık!
	ā. u feryād 2835
	ā.-u vāyum 3336
‘ahd (A.)	söz verme, yemin, ant.
	‘a. 2342

	‘a.-ı 4321
	nīkū - ‘a. 4545
	‘a.-ıla peymān 2586
āhen (F.)	demir.
	ā. ḳapardı 4172
āheng (F.)	uygunluk, düzen.
	ā. 2986
	ā. 4081
	ā. 4425
āḫır (A.)	son, sonraki, en sonra, ahir.
	ā. 3433
	ā. 4007
aḥmaḳ (A.)	ahmak, aptal, sersem.
	a. 2894
aḥsent (A.< aḥsente)	âferin, iyi ettin.
	a. 4576
aḫtar-	**1.** aktarmak, çevirmek.
	a.-ıldı 3121
	2. araştırmak, arayıp taramak.
	a.-ur 3391
āḫūr (F.)	hayvanların barındırıldığı dam, ahır.

ā.-a 4047

aḥvāl (A.) durumlar, hâller.

a. 2881

a.-ini 3013

a.-i mātem “matem hâli” 3507

a. ü esrār 3610

aḳçe para.

a. 3776

‘āḳıl (A.) akıllı kimse.

‘ā. 4347

‘aḳīḳ (A.) kırmızı renkli değerli bir taş, akik.

‘a. u la‘l 3647

‘a.-ı kesdi 2857

‘aḳl (A.) us, akıl.

‘a. erden 2979

‘a.-ı 3802

‘aḳreb (A.) Akrep burcu.

re’s-i ‘a. 3120

‘aḳs (A.) çarpma, çarpıp geri dönme.

‘a.-inden 3295

aḳtar- yere yıkmak, devirmek, alt etmek, yenmek.

a.-up 2682

āl (A.) hile, oyun.

ā. 2478

düşmişem a. “hile yapmak” 4314

al- **1.** elde etmek, temin etmek, almak.

Elinden aldı içdi ol yigit er 3375

2. ele geçirmek, fethetmek.

Ki taḫtuñ almaġa ḳılmış-ıdı ol zūr 2318

Ki Īrān’ı senüñ-çün alayım ben 2532

3. tutmak.

Ḳalem aldı ele müşg-i ḥarīri 2345

4. yok etmek, alıp götürmek.

Gehī virdi göñül geh aldı cānı 2743

5. satın almak.

Diyem ḳulluḳçuma bundaki süt al 2987

6. beraberinde götürmek.

Delürdüm-ise uṣṣuñı sen alduñ 3942

7. kamaşmak.

Yüzi nūrı şehüñ gözin alurdı 4588

8. bir yeri savaşla ele geçirmek.

Ne kim Rūmdan Ḳubāḏ almışdı şār 2341

	9. bir şeyi yerinden ayırmak, kaldırmak.
	Ḳulun ol mühri aldı vü gönüldi 2655
‘alā (A.)	üst, üzere.
	‘a. nūr 3327
‘alāmet (A.)	iz, nişan.
	‘a. 3734
alda-	aldatmak.
	a.-yasın 3842
	a.-yuban 2761
‘alaf (A.)	hayvanların yediği ot ve saman.
	‘a. dökdi 3596
‘alem (A.)	bayrak, sancak.
	‘a. 3729
	‘a. götürüben 3206
‘ālem (A.)	dünya, cihan.
	‘ā. 3729
	‘ā.-ārāy “dünyayı süsleyen” 4030
	şeh-i ‘ā. 3503
‘ālem-efrūz (A.F)	cihanı parlatan, bütün aleme ışık saçan.
	‘ā. 4678
ālet (A.)	**1.** vasıta, fırsat.

ā.-idür 3899

2. avadanlık, alet.

ā. 4480

ʻalīm (A.) çok bilen, âlim.

ʻa.-içün 3969

alḳış medih, dua.

a. eyle- “övmek, dua etmek” 4217

alma elma.

a.-sını 3172

alnuḳlıḳ âcizlik.

zārī vü a.-da 2689

altun altın.

a.-dan 2326

alu aciz; aşağı, geri.

a. ḳal- “aciz kalmak” 4432

amān (A.) eminlik, korkusuzluk.

emn ü a.-ı “korkusuzluk ve emniyet hâli” 4353

a. ol- “fırsat olmak” 4126

a.-ı 2925

ʻāmm (A.) genel, herkese ait.

bir ʻā. 3103

	ḫāṣṣ u ger ‘ā. “herkes” 3138
ammā (F.)	fakat, lâkin, ama.
	a. 3897
‘anber (A.)	güzel koku, amber.
	‘a. ḳoyardı 3412
	‘a. müşg-ile 4526
	‘abīr ü ‘a. 3753
ancılayın	onun gibi, o kadar, öyle.
	a. 4528
and	yemin, ant.
	a . iç- “yemin etmek” 4165
	içüp a. “yemin etmek” 3135
andaḳ	öyle, onun gibi, şu şekilde.
	a. 3412
andan	ondan.
	a. ayru 3126
	a. 2343
‘anḳā (A.)	efsanevî anka kuşu.
	‘a. gibi 3840
añsuzın	birden bire, ani olarak, ansızın.
	a. 2390

anuḳ	hazır, mevcut, var.
	a. 3634
añul	yavaş, ağır.
	a. vir- “yavaş söylemek” 4360
apar-	götürmek, alıp götürmek.
	a.-ur 2846
ār (A.)	utanma, utanç.
	‘ā. 2442
‘Arab (A.)	Arap kavminden olan.
	‘A. dilinde “Arapça” 4601
ārām (F.)	dinlenme, rahat.
	ā. 2858
	taẖt u ā. 2483
ārāy (F. < ārā)	süsleyen, bezeyen.
	‘ālem-ā. “dünyayı süsleyen” **mec.** sevgili 4030
ārāyīş (F.)	ziynet, süs, bezek.
	ā. vir- “süslemek, bezemek” (Allah) 3464
arġ	su kanalı, su yolu.
	a. it- “kanal açmak, yapmak” 2998
arḳun	yavaş, ağır, sakin.
	a. a. “yavaş yavaş” 3594

arḳuncaḳ yavaşça, hafifçe, sessizce.

a. 4589

arḳunraḳ daha yavaş.

a. 4082

armaġan hediye, armağan.

a.-la 2558

arpa **1.** arpa.

yidügüñ a. ṭaru 2622

2. zerre.

bir a. 3394

a. arpadur “tane tane” 4181

aru temiz, arı.

a. 2421

arẓ (A.) bir büyüğe sunma, bildirme, önüne koyma, verme.

‘a. eyle- “sunmak, takdim etmek, bildirmek” 2337

ārzū (F.) istek, heves, arzu.

ā. 3606

ā.-nuñ 3917

āsān (F.) kolay.

ā. 2952

ā. it- “kolaylaştırmak” 2521

āṣār (A.)	kayalık, tepe.
	burc ā.-ından 3203
‘āṣī (A.)	isyan eden, günah işleyen, emre karşı gelen.
	‘ā. 2755
	‘ā. ol- “isyan etmek” 4311
āsitān (F. < āstān)	eşik.
	ā.-ı 2886
	ā.-ı 4677
aṣlā (A.)	katiyen, hiçbir vakit.
	a. 2371
aṣṣı	fayda, kâr.
	a. 2393
	a. gör- “fayda görmek” 3364
aṣṣılu	faydalı, kârlı.
	a. 3725
‘āşık (A.)	âşık, tutkun, vurgun.
	‘ā. ol- “aşık olmak” 3150
āşikāre (F.< āşkār)	açık, görünen, belli, meydanda.
	ā. 3189
āşinā (F.)	bildik, tanıdık; bilen, tanıyan.
	ā.-yı 4573

aşḳar (A.)	kızıl saçlı adam.
	a. 4291
aşla-	aşı yapmak, aşılamak.
	a.-yalum 2923
āşüfte (F.)	çıldırasıya seven, perişan, deli gibi.
	ā. ol- “deli gibi sevmek” 3068
āteş-hāne (F.)	mecusî mabedi, ateşe tapanların ibadet yeri.
	ā. 4640
atıġ(ḳ)	çabuk davranabilen, çevik.
	a. u çābük 3433
aṭlas (A.)	ipekli kumaş.
	altun u a. 2470
	dürlü a.-la 2706
āvāre (F.)	dağınık, perişan.
	ā. ol-“perişan olmak, serseri olmak” 4036
	ā. ḳıl-“perişan olmak” 3848
āvāz (F.)	ses, seda, avaz.
	ā.-ı şīrīn-ile 2970
	ā. u tekbīr 3685
āvāze (F.)	şöhret, ün.
	ā. ol- “ şöhret olmak” 3853

avıt-	avutmak.
	a.-dı 2332
‘avrat (A.)	kadın, zevce, eş.
	‘a. 2332
	‘a. var 2763
‘ayān (A.)	belli, açık, meydanda.
	‘ā.-dur 3615
‘ayb (A.)	kusur, noksan, eksiklik.
	‘a.-ı 3580
āyet (A.)	Kur’an’ın herhangi bir cümlesi, ayet.
	ā. 3699
ayıḳ	sarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan, aklı başında, ayık.
	a. 3445
	a. ol- “aklı başında olmak” 2550
āyīn (F.)	dinî tören, merasim.
	ā. 3833
	ā. 4219
	ā. 3558
ayruḳ	**1.** artık, bundan sonra, bir daha.
	a. açma 2591

	2. başka.
	a. diyāra 3562
ayruḳsı	başka, başka türlü, farklı.
	a. dün 3676
	a. dünden 4370
‘ayş (A.)	yaşama, yiyip içme, zevk ve safa. (krş. ‘ıyş, ‘īş)
	‘a. it- “yiyip içmek, eğlenmek” 4051
‘ayyār (A.)	çevik, atik.
	‘a. 2933
	‘a. u üstāḏ 4157
az-	doğru yoldan çıkmak, sapıtmak.
	yoldan az- “yodan çıkmak, sapıtmak” 4313
a‘żā (A.)	üyeler, organlar, uzuvlar.
	a‘.-dan 2903
‘azāb (A.)	ceza, işkence.
	‘a. eyle- “işkence etmek” 3936
āzāḏ (F.)	kurtulmuş, serbest olan, hür.
	ā. 4008
	ā. ol- “serbest, özgür, rahat olmak” 2770
a‘ẓam (A.)	büyük, yüce, ulu.
	sulṭān-ı ā. 4668

āzār (F.) incitme, kırılma, tekdir.

ā. 4326

kem ā. 2930

āẕer-māh (F.) Mart ayı.

ā. 4681

azın biraz, hafifçe.

a. azın "azar azar, yavaş yavaş" 4250

'azm (A.) **1.** gitme, gidiş, yönelme.

'a. eyle- "yönelmek, gitmek"3730

'a. ḳıl- "sefere çıkmak"2655

2. kasıt, niyet, karar.

'a. id- "niyetlenmek" 2790

B

bāc (F.)	vergi, harç.
	b. ṭapḳur 4280
bāḏām (F.)	**1.** badem.
	b.-ı saçdı 2384
	2. mec. sevgilinin güzel gözü.
	gözi b. 3318
bāġ (F.)	büyük bahçe, bağ.
	b.-ı 4059
baġa	kaplumbağa.
	b.-dan 3996
bāġ-bān (F.)	bahçıvan, bağcı.
	b.-ı 4399
bahā (F.)	kıymet, değer, karşılık, bedel.
	b. ḳayġu 3425
	b.-sını bil- "değerini bilmek" 4405
	b. vir- "bedel ödemek" 2641
bahādur (F.)	cesur, yiğit, kahraman.
	b.-lar 3735
	b. pehlevān 3124
bahāne (F.)	vesile, sebep, bahane.
	b. 3351

	b. ol- “sebep olmak” 3357
bahār (F.)	bahar mevsimi.
	b.-ı 2844
baḫş (F.)	verme, harcama.
	b.-ı 4382
baḫt (F.)	kader, baht, talih
	b.-um aç- “bahtı açılmak” 3321
	ṣāhib-i b. “şanslı, talihli” 3736
baḳçe (F. < bāğçe)	bahçe.
	b.-de 4397
bāḳī (A.)	**1.** ebedî, sonsuz, geçici olmayan (Allah).
	b. dur- “ebedî kalmak” 2914
	2. kalan, artan, öteki, diğer.
	b. 3759
bāl (F.)	boypos.
	yāl ü b.-in “boypos düzgünlüğü” 4042
bālā (F.)	boy .
	serv-i b. “servi boylu” 3666
balçıḳ	çamur, balçık.
	b. 2651
bamuz	utangaç, sefil.

b. 3058

bāng (F.) ses, seda, haykırma.

b. u feryāḏ 4371

banu hanım.

b. 2397

bār (F.) **1.** Tanrı, Allah.

b. 2490

2. yük.

berg ü b.-ı 2844

bār-gāh (F.) padişahın karargâhı, saray, yüksek divan (**krş**. bārigāh).

b.-ı 4067

b.-a 3338

bārigāh (F.) padişahın karargâhı, saray, yüksek divan (**krş**. bār-gāh).

b.-a 2560

bārī (F.) hiç değilse, hiç olmazsa, öyle ise.

b. 3248

barmaġ parmak (krş. barmaḳ).

b.-ın 4481

baş **1.** insan ve hayvanlarda vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, baş.

b.-a 3260

2. yara

b.-a 2802

3. baş, reis, komutan.

b.-na 3780

b.-ıyçün 3697

4. ön, evvel.

b.-dan 3927

başdaş kafadar, emsal, akran.

b. u ḳoldaş 3604

bat- **1.** batmak, kaybolmak (güneş vs.)

b.-a güneş 3538

2. bir sıvının üstünde iken içine gömülmek.

b.-updı balçıġa 3025

3. saplanmak, girmek.

ṭopraġa b.-dı 3442

bay zengin, varlıklı.

b. 2570

key b. "çok zengin"4156

bayık açık, belli, aşikar, gerçek, kuşkusuz.

b. 3445

b. ṭoprağa 4365

baydaḳ	yayan.
	b. 3920
bayram	bir dinde mübarek addolunan gün, bayram.
	b. 3103
	b.-dan 3552
bāẕ (F.)	tekrar, geri, yine.
	b. 4373
bāzār (F.)	**1.** alış-veriş yeri, çarşı, pazar.
	b.-a var 4402
	şeker b.-ı 3585
	2. alış-veriş.
	b. 2953
bebr (F.)	kaplana benzer, ondan daha büyükçe ve pek yırtıcı bir canavar.
	peleng ü b.-ile 3333
becid (A.)	çok, devamlı; aralıksız.
	b. 3386
beḏ-‘ahd (F.A.)	ahdinde durmayan, vefasız.
	b. 2861
beḏ-baẖt (F.)	bahtsız, bahtı kara, kara bahtlı, talihsiz.
	b.-ı la‘ini 4112

beḏ-endīş (F.)	herkesin kötülüğünü düşünen, kötü düşünceli.
	b. inṣāfuñ 2324
beḏ-güher (F.)	içi, tabîatı bozuk, soysuz, mayası bozuk.
	b.-dür 2582
beḏ-mihr (F.)	iyilik etmeyen, insaniyetsiz.
	b. 2861
beḏ-nām (F.)	adı kötüye çıkmış, kötü adlı.
	b. 3773
bedr (A.)	dolunay.
	b.-üñ var 3489
beḏ-rām (F.)	daima.
	b. 2629
bedre (A.)	içi altınla dolu kese.
	b. altun 2611
behr (A.)	felâket.
	b. 3428
beḳā (A.)	devam, süreklilik.
	b.-sı 3930
belā (A.)	**1.** dert.
	b.-ya 3038
	2. felâket, musibet.

	b.-yı 3694
belā-keş (F.A.)	belâ çeken, eziyet ve sıkıntı çeken
	b. 3486
belī (F.)	evet.
	b. 3897
bend (F.)	**1.** bağ, köstek, kelepçe.
	ağır b. 4446
	ur b. "bağlamak" 3793
	2. su mecrası için yapılan kemer.
	b. 2999
bende (F.)	kul, köle, bağlı.
	b. ol- "köle olmak" 2932
beñdeş	eş, benzer, emsal.
	b. ü yār 2490
benefşe (F.)	menekşe.
	b.-yle4247
berāt (A.)	ferman.
	b.-ı 2872
berg (F.)	yaprak
	b.ü bārı 2844
berk	sağlam, sıkı, muhkem.

b. 4578

bes (F.) yeter, yetişir, kafi.

b.-dür 4656

beyinlü beyinli.

b. 4290

beynisi beyni.

b.-nde 4290

beze- süslemek, bezemek.

b.-nmiş 3778

b.-ndi 3767

bezek bezek, süs, nakış.

b. 3800

bezm (F.) içkili, eğlenceli meclis

b.-i dügün "düğün meclisi" 4166

bıldurki geçen yılki

b. 3620

bıldurlayın geçen yıl gibi.

b. 3619

bıñar pınar.

b. 4012

bī-bahāne (F.) bahanesiz, sebepsiz.

	b. 2668
bī-cān (F.)	cansız, ruhsuz.
	b. 3434
bī-cefā (F.A.)	eziyetsiz, cefasız.
	b. 4301
bī-çāre (F.)	çaresiz, zavallı.
	b. Ferhāḏ 3278
	b. ol- “çaresiz kalmak” 4036
bī-dāḏ (F.)	zulüm, işkence.
	b. 3576
	dāḏ u b. 2693
bī-dār (F.)	uyanık, uyumayan; uykusuz.
	b. 2322
bī-dūḏ (F.)	dumansız.
	b. 2758
bī-endāze (F.)	ölçüsüz, aşırı.
	b. 3814
bī-gāh (F.)	vakitsiz, zamansız.
	b. 3867
bī-ġam (F.)	gamsız, tasasız.
	b. ol- “tasasız olmak” 3372

bigi	gibi (krş. gibi).
	b. 2402
	gül b. 3419
bī-günāh (F.)	günahsız, suçsuz.
	b. 3896
bih (A.)	ona.
	Pārbeḏ b. 2744
bī-ḫaber (F.A.)	habersiz, bilgisiz; vurdumduymaz.
	b.-di 2461
	b. -dür 4135
bī-ḥādd (F.)	hadsiz, sınırsız, pek çok.
	b. cerāḥat 2878
	b. yat- 3770
bī-ḫār (F.)	dikensiz
	b. 3727
bī-ḫayāl (F.A.)	hayal olmayan, gerçek.
	b.-dür 2543
bī-ḫoş (F.)	şaşkın, sersem.
	b. 4171
bī-ḫūḏ (F.)	kendinden geçmiş, bayılmış.
	b. yat- "kendinden geçmiş bir şekilde yatmak"3770

esrük ü b. 3771

bī-hūḏe (F.) boşuna, boş yere, beyhude

b. 2895

b. söze “boş söz” 2906

bī-hüner (F.) **e**linden iş gelmez adam, hünersiz.

b. Ḫusrev 2535

bī-ḳarār (F. A.) rahatsız.

b. 2981

bī-kirān (F.< bī-kerān) sınırsız, sonsuz, uçsuz. (krş. bī-kerāne)

b. raḫt 4469

bī-kerāne (F.) sınırsız, sonsuz, uçsuz (krş. bī-kirān)

b. 2856

bil bel

b.-in 2618

bil-cümle (A.) hep, bütün, toptan.

b. 4333

bile birlikte, beraber, bile.

‘ışḳ odı b. 3223

bile- keskinleştirme, keskin etme, bilemek.

diş bile- mec. “düşmanlık beslemek ”3551

biliş dost, tanıdık, aşina.

	b.-i 4289
bilişlik	aşinalık, tanışıklık.
	b. mülketinden 3148
bilü	bilgi.
	b.-y-ile 4454
bilüsüz	bilgisiz.
	b. 2492
bīmār (F.)	hasta.
	b. 2369
bī-melāmet (A.F.)	ayıpsız.
	b. 2321
bin (A.)	oğul.
	ʻĪsī b. Muḥammed 2931
biñ	bin (1000).
	biñ āh 3350
bī-naṣīb (F.A)	nasipsiz, talihsiz , talihi kapalı.
	b.-em 3368
bī-nevā (F.)	nasipsiz, zavallı, çaresiz, muhtaç.
	b. 3701
	b.-yı 2981
bī-niyāz (F.)	ihtiyacı olmamak, ihtiyaçsız.

	b. 3517
bī-peydā (F.)	görünmez, bulunmaz.
	b. 3298
bī-rāz (F.)	sırrı olmayan, sırsız.
	b. 2621
Bircīs (A.)	Müșteri (Jüpiter) gezegeni.
	B. 2356
bī-renc (F.)	sıkıntısız, zahmetsiz
	b. 2390
birinc (F.)	pirinç.
	b. 2756
biryān (F.)	kebap.
	b. 3509
bisle-	korumak, yüceltmek.
	b. 3661
bismillāh (A.)	“bismillahi’r-rahmani’r-rahim” cümlesinin adı, besmele, başlangıç.
	b. 2843
biş	beș
	b. on dırnaġı 2383
biş-	pișmek

	b.-e 3426
bī-şāh (F.)	şahsız
	b. 2792
bīşe (F.< pīşe)	**1.** huy, alışkanlık.
	b. ol-“alışkanlık hâline gelmek” 2538
	2. iş.
	b.-e 3907
bīşe (F.)	orman, meşelik, sazlık.
	b. ḳoyup 2679
	b.-den ḳodı 2554
bī-şek (F.A.bī-şekk)	şüphesiz.
	b. 4259
bişür-	pişirmek.
	b.-di 4427
bit-	**1.** sona ermek, neticelenmek, bitmek.
	b.-e 2952
	2. yetişmek, yerden çıkmak (bitki için).
	b.-er 2374
	b.-miş-idi 2937
	b.-ti 3447
	3. (argo) beklenmedik zamanlarda ortaya çıkmak.

	b.-di 4506
biter	daha kötü, beter.
	b.-dür 2582
	b. 3672
biti	yazılmış şey, mektup.
	b. 2488
bī-vaḳt (F.A.)	vakitsiz, uygunsuz.
	b. 4034
bī-vefā (F.A.)	vefasız, hayırsız.
	b. 2812
biz	**1.** biz (zamir).
	b.-e 2569
	b.-den 2612
	2. bez, kumaş.
	b. 2339
	b.-den 2326
bī-zār (F.)	rahatsız, bıkmış usanmış.
	b. 2676
boduç	su kabı, çömlek.
	b. gibi 3631
boyunduruḳ	öküzlerin boynuna bağlanan alet.

b.-da 4215

bū (F. < būy) koku.

reng ü ne b. 4377

bu resme böyle, bu şekilde.

b. 2427

buġda buğday.

b. yi 2374

buḫūr (F.) tütsü.

b. irdi 3767

b.-dan 3754

burç (A.) kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak dört köşe ve ya çok köşeli kale çıkıntısı.

b. āṣārından 3203

būstān (F.) çiçek ve gül kokularının çok olduğu yer, bahçe.

b.-a yaramaz 2800

buş- öfkelenmek, kızmak.

b.-mış 3975

b.-uban 2381

buyruġ buyruk, emir (krş. buyruḳ).

b.-ına 3555

buzaġu inek ve benzeri hayvanların yavrusu.

	geyik b.-sı gibi 3974
bülbül-āsā (A.F.)	bülbül gibi.
	b. 4121
bünyād̠ (F.)	asıl, esas, temel.
	b. 2848
	b. yolıdur 2424
bürincük	baş örtüsü.
	b. 3469
bürḳa‘ (A.)	kadınların yüz örtüsü, peçe.
	ḳızıl b. 4558
	b. 3940
büt (F.)	**1.** put, heykel.
	b. 3547
	2. güzel.
	b. 4119
büt-ḫāne (F.)	putların bulunduğu yer, puthâne.
	b.-den 3617
	b.-i Çīn 2821

C

cādū (F.)	cadı, büyücü.
	c.-yı 2759
cāh (A.)	itibar, makam.
	devlet ü c. 4614
cālī (A.)	parlak. (?)
	tedbīr-i c. 3397
cām (F.)	bardak, şarap kadehi.
	c. 2363
cān (F.)	**1.** hayat, can.
	c.-ını vir- "uğrunda ölmek" 2413
	2. ruh, can.
	c.-ını şād͟ it- "ruhunu sevindirmek" 3367
	3. gönül.
	c.-a 2344

	4. çok içten, samimî.
	c. 2504
cān-ver (F.)	vahşi ve yırtıcı hayvan.
	c.-den 3052
cāndār (F.)	silahlı kimse, muhafız.
	ḥācib-i c. “kapı muhafızı” 2720
cārū (F.)	süpürge.
	c. 2368
cāsūs (A.)	bir devletin veya bir kimsenin sırlarını başkasının hesabına öğrenen kişi.
	c.-ı 3387
cefā (A.)	eziyet, zulüm.
	c. 3905
	c. vü cevr “zulüm ve eziyet” 2888
cehd (A.)	çalışma, gayret.
	c. eyle- “çalışmak, gayret etmek” 3186
	c. id- “çalışmak, gayret etmek” 3299
cehennem (A.)	dinî inanışlara göre, kötülük yapan insanların ceza görecekleri yer, cehennem.
	c. 2880
	c. 3431

cem'(A.) toplama, bir araya gelme.

c. id- "toplamak, bir araya getirmek" 4166

cemā 'at (A.) insan topluluğu.

c.-dan 4150

cemāl (A.) güzellik, yüz güzelliği.

c.-üñ 3626

c.-in 4042

ceng (F.) savaş, vuruşma, cenk, kavga.

c. 4425

c.-üñ 4255

cerāḥat (A.) yaralama, yara.

c. 2878

cev (F.) arpa.

c. ü ṭaş 2806

cevāb (A.) bir soruya karşı söylenen söz, cevap.

c.-ın 2804

cevāhir (A.) cevherler, kıymetli taşlar, elmaslar

c. 4193

cevher (A.) değerli taş, elmas.

c.-i 2965

c.-ile 4196

cevlān (F.)	dolaşma, gezme.
	c. 2679
cevr (A.)	eza, cefa, zulüm, eziyet.
	ẓulm u c. 2453
	c.-üñden 2772
	cefā vü c. 2888
cevrlü	eziyetli.
	c. yol 3059
cevşen (F.)	örme zırh, savaş elbisesi.
	c.-in 2706
ciger (F.)	ciğer (mec.) iç, kalp, yürek.
	göynüklü c.-den 2979
cihān (F.)	dünya, âlem, kâinat.
	c. mālın 4670
	c. nūrı 3421
cihān-dār (F.)	cihanı elde tutan hükümdar, padişah
	c. 3339
	şāh-ı c. 2322
cihān-gīr (F.)	Dünyayı zapteden, padişah.
	c. 4367
	şāh-ı c. 3731

cīnnī (A.) kötü ruh, cin.

c.-ler 3803

cins (A.) soy, ırk.

c. 3132

cism (A.) madde.

bu c.-e 2422

cura cılız, çelimsiz, ufak tefek, küçük, yavru (atmaca).

c. 3960

cūş (F.) coşma, kaynama

c. dut- "coşmak, kaynamak" 4538

pür c. 2786

cüllāb (F.) gül suyu (krş. gül-āb).

cam-ı c. 3598

cümle (A.) bütün, hep, hepsi, tümü.

c. 2327

c. ʻālem 3910

cürʻā (A.) yudum, içim.

c.-sı 4171

cüst (F.) arama, araştırma.

c. 2633

cüvān (F.) genç, delikanlı.

c.-uñ 3625

cüvān-baḫt (F.) bahtı açık, talihli, şanslı.

c. 2464

sulṭān-ı c. 2716

cüvān-merd (F.) cömert, eli açık.

c. 3196

c. ol 3679

Ç

çābük (F.) çabuk, seri.

ç. 2996

çādır (F. < çāder) çadır.

ç.-dı 4049

çaġır- bağırmak, seslenmek, çağırmak.

ç.-urdı 2370

Çalap(b) Tanrı, Allah.

Ç. yolından 4321

	Ç. adını 3514
çār (F.)	çare.
	ç. u nā-çār “çaresiz, ister istemez” 2841
çāre (F.)	kurtulma yolu, tedbir, çare.
	ç. id- “çıkar yol bulmak” 3730
	ç. ḳıl- “çıkar yol bulmak” 3586
çarḫ (F.)	felek, talih, dünya
	ç.-ı ġaddār “zalim felek, kötü talih” 2841
	ç. elinden 2420
çār u nā-çār (F.)	çaresiz, ister istemez
	ç. 3650
çav	şöhret, nam.
	ç.-umı 3355
çengī (F.)	çeng denilen sazı çalan kimse.
	ç. 4075
çerb (F.)	fazla ve üstün olma.
	ç. 3251
çeri	ordu, askerler.
	ç. 3588
	ç.-den 2327
	ç.-nüñ 2319

ç.-sine gönüldi 2336

çevġān (F.) Cirit oyununda kullanılan ucu eğri değnek, sopa.

ç. 2385

çıġan (çıġay) fakir, yoksul.

ç.-a el uzat- “yardım etmek” 3995

çırāġ (F.) mum, ışık, kandil (krş. çırāḳ).

ç.-ı 3669

çırāḳ (F. < çerāġ) mum, ışık, kandil (krş. çırāġ).

ç. 2391

ç. it- “aydınlatmak” 3692

çift (F.) çift.

ç. 4213

çirk sıkıntı, cefa

ç.-ile pür 2764

çorlu hastalıklı, dertli.

ç.-sı yoḳ 3266

çūbān (F.) çoban, sığırtmaç.

ç. 2938

ç.-lar 3237

çü (F.) gibi, çünkü, madem ki (krş. çün).

ç. 2336

çün (F.) eğer, artık, madem ki, ...dığı gibi,...dığı zaman, ...dığı için.

ç. 4311

çünki ...ınca, ...dığı vakit, ...dığında.

ç. 2380

D

dad̠ tat, lezzet.

d.-ından 4135

dād̠ (F.) adalet, doğruluk.

d. 3335

d. u bī-dād 2693

	dāḏ-ḫᵛāh “adalet isteyen” 4345
daḫı	**1.** dahi, de (krş. daḳı).
	d. 2397
	‘afvuñ d. 2449
	2. bile.
	d.3325
	ben d. 2366
	3. ayrıca, bundan başka.
	d. 2506
	d. 2862
	4. daha.
	bundan d. yig 3019
	ḳuldan d. artuḳ 2318
	5. başka.
	d. bir elle 3303
daḫme (F.)	mezar, kabir, türbe.
	d. 2697
daḳı	dahi (krş. daḫı).
	d. 3378.
dām (F.)	tuzak, ağ.
	tīz dutar d. 2373

	d.-a 3838
dāmāḏ (F.)	güvey, damat.
	d. 4270
dāne (F.)	çekirdek, tane.
	d. 2373
	d.-y-ile 2982
dar	dar.
	d. 4012
dār (F.)	dar ağacı.
	d. 2350
	d.-a 2782
ḏarb (A.)	vurma, dövüş.
	d.-ın işitmiş 4252
dart-	**mec**. bir şeyin bütün sonuçlarını düşünmek, hesap etmek.
	sözi d.-ubanın "hesap etmek, düşünmek" 2889
dāsitān (F.)	destan, hikaye (krş. dāstān).
	d.-ı 4677
	d. ol- "destan olmak, meşhur olmak" 3081
dāstān (F.)	destan, hikâye (krş. dāsitān).
	d.-da 4584

dāyim (A. < dā’im)	her zaman devamlı, daima.
	d. 3853
	d. ayrulıḳ 3232
	d. işi 2399
dāyimā (A. < dā‘imā)	her zaman devamlı, daima.
	d. dur 4200
defter (A.)	defter.
	d.-e 2379
	d. 4680
degşür-	değiştirmek, çevirmek.
	d.-di 3689
degül	değil.
	d. 2814
delim	çok, pek fazla, ziyade
	d. ḳıymetlü 2344
	d. 2624
delü	akıl ve şuuru yerinde olmayan, deli.
	d. göñlini 3363
Delv (A.)	Kova burcu.
	D. burcına 2357
dem (F.)	an, vakit, saat, zaman.

ol d. 2640

dem-sāz (F.) arkadaş, dost.

d. 2970

d. u hem-rāz 3334

deñlü kadar, denli.

d. 2973

şol d. 3267

depin- tepinmek.

d.-di 2713

derc (A.) toplama, biriktirme.

d. ķıl- "toplamak" 2890

derd (F.) gam, keder, dert.

d.-i 3705

d.-ü efġān 4434

derdümend(F.< derd-mend) dert sahibi, tasalı, kaygılı.

d.-üñ yüzi 3209.

dergāh (F.) huzur, yan, nezd.

d.-ı Ḫaķan 2503

ḫāṣṣ-ı d. 3082

ulu d.-a 3337

derḫāl (F.) hemen, o anda, şimdi.

d. 4503

derig yağlık, mendil (krş. derik).

d.-i 4402

derik yağlık, mendil (krş. derig).

d.-de 4401

derim tahtadan çadır iskeleti, etrafı keçe ile örtülen göçebe çadırı.

d. ev 4049

dermān (F.) **1.** çare

derdine d. 2377

d. ol- “çare bulmak”2690

2. mec. çıkar yol, çare.

d. 2982

dervāze (F.) büyük kapı, kale kapısı.

d.-sidür 3107

dervīş (F.) fakir, ihtiyaçlı kimse.

d. 2352

deryā (F.) deniz.

d.-dı 3332

d. gibi 2786

dest (F.) el.

	d-i deyyār 3359
destān (F.)	hikaye, kıssa, destan. (krş. dāstān, dāsitān)
	yüz d.-dan 2742
deste (F.)	kabza, tutacak yer
	d.-sinden 3443
dest-gīr (F.)	yardımcı.
	d. ol 4038
destūr (F.)	izin, müsaade, destur.
	d. 4428
	d. ol- “izin almak” 2662
deşne (F.)	hançer, kama.
	d.-yle urdı 2670
	d. aldı 4567
devā (A.)	ilaç, çare, tedbir
	d. ḳıl- “çara bulmak” 3131
	d.-dur 4213
devlet (A.)	**1.** bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış siyasî topluluk.
	devlet 2371
	2. zenginlik, saadet, talih, şans.
	d. ü dīn 2931

	3. saltanat, mevki.
	d. ü cāh 4614
devletlü	makam, mevki sahibi;şanslı, talihli.
	d. 4619
devletsüz	şansız, uğursuz.
	d. yüzine 2370
devr (A.)	**1.** bir zamanın bölündüğü kısımlardan her biri.
	d.-i 4446
	2. dönme, bir şeyin etrafını dolaşma.
	d.-i 3569
devrān (A.)	dünya, felek, zaman, talih, kader, devir.
	d.-ı 3970
	d. içre 3525
deyr (A.)	manastır, kilise.
	d. içre 3430
deyyān (A.)	mükafatlandıran veya cezalandıran, hākim, Tanrı.
	d. u Rab 4629
deyyār (A.)	biri, bir kimse, bir fert (olumsuz cümlelerde hiç kimse)
	d. 2719
	d.-uñ özi 2635
	dest ü d. 3359

dın-	ses çıkarmak, söz söylemek.
	d.-mazsam 3773
dırnaġ	tırnak.
	d.-ı 2383
	d. uram 2836
dībā (F.)	üzeri renkli dokuma motifleriyle süslü bir çeşit ipekli kumaş.
	d. 3290
	d. 4191
dībāce (F.)	mukaddeme, başlangıç, önsöz
	d. 3515
dibīr (F. < debīr)	kâtip, yazıcı.
	d.-i 2345
	d.-e 2487
did-	parçalarına ayırmak, ditmek.
	ṭaşı d.-erdi 3385
dīḏār (F.)	yüz, çehre.
	zengīde d. 2369
	māh-ı d. “ay yüzlü” 3820
dil-	küçük ve yassı parçalara ayırmak, dilmek, yarmak.
	d.-ersin 3314

dil-ārām (F.)	gönül eğlendirici, güzel, sevgili.
	d. 2396
dil-āvīz (F.)	gönüle asılan, gönül çeken, cazip, güzel.
	levḥ-i dil-āvīz 4595
dil-bend (F.)	gönül bağlayan, sevgili.
	d. 3466
dil-ber (F.)	gönlü alıp götüren, güzel.
	d. 4569
	d. kūyına 3362
dil-dār (F.)	birinin gönlünü almış, sevgili.
	d. 2838
dile-	arzu etmek, istemek, dilemek.
	d.-rsin 3314
dil-gīr (F.)	dehşet veren, çok üzücü.
	d. 3499
dilkü	tilki.
	d. 3052
dil-rübā (F.)	gönül kapan, gönül alan.
	d. vü ḫūb 3290
	d.-yı 4243
dil-sitān (F.)	gönül alan ve zapteden güzel.

	d.-uñ 3387
dil-teng (F.)	kederli, sıkıntılı.
	d. 4160
dimāġ (A.)	akıl, şuur.
	d.-um 3887
	d.-um 2794
dīn (A.)	Allah’a ibadet ve iman hakkında her milletin tuttuğu yol, din.
	d. 2348
	d.-ümden 4590
dīnār (A.)	para, altın para.
	altun u d. 2465
	d. 4498
dīn-dār (A.F.)	din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin.
	d.-laruñ 3700
dir-	toplamak, bir araya getirerek dermek.
	d.-eydi 3868
direfş-i gāviyān (F.)	İran’ın Pişdadiyan padişahlarından Dahhak’ın zulmüne karşı isyan eden bir demircinin, kendi meşin önlüğünü yırtarak yaptığı bayrak.

	d.-a 2729
dirīġ (F.)	eyvâh, yazık!
	d. ol- “yazık olmak” 2612
dirīġā (F.)	yazık, eyvahlar olsun.
	d. 2876
	d. ki 2688
dirlik	hayat, yaşayış
	d. suyundan “hayat suyu” 3856
dīv (F.)	**1.** dev.
	d. gibi 3027
	2. cin.
	d. perī 3133
	d. ḳaçdı 3192
	3. şeytan**.**
	d.-i mekkār “hileci şeytan” 4292
dīvān (A.)	eski zamanda devlet idaresinin büyük meclisi.
	d. dut- “toplantı yapmak” 2337
	d.-a 3658
dīvāne (F.)	divane, deli.
	d. göñli 3687
	d. ol- “deli divane olmak, bir şeye aşırı düşkünlük” 4640

divār (F.)	duvar.
	d. 3060
	muḥkem d.-ı 4125
	naḳş-ı dīvār 2719
diyār (A.)	memleket**,** diyar, ülke.
	d.-a 3562
donat-	birinin giyimini sağlamak (krş. ṭonat-)
	d.-dı 4235
donuġ	parlaklığı olmayan, mat (krş. donuġ)
	d. ol- “parlaklığını yitirmek” 3669
dost (F.)	sevilen, güvenilen, yakın arkadaş.
	d. 4430
dög-	döğmek
	d.-erler-idi 2675
dölen-	yatışmak, avunmak, huzura kavuşmak.
	d. 2502
	d.-ür 4214
	d.-mez 3537
du‘ā (A.)	Allah’a yalvarma, birinin iyiliği için Allah’a yakarma, dua etme.
	d.-yı 4573

	d. ḳıl- " dua etmek" 3232
du'ācı	dua ve niyaz eden (kişi).
	d. 4675
dūn (A.)	aşağılık, soysuz, kimse.
	naḥs-i d.-a 3404
duzaġ(ḳ)	kuş vs. yakalamak için hazırlanan tertibat.
	d.-a 2820
dügmek	düğümlemek, bağlamak, bükmek, burmak
	d. 4110
dülbend (F.)	sarık, başörtüsü, tülbent.
	d.-i 4198
dülik (F.T.)	ikilik.
	d. 4131
dümb (F.)	kuyruk.
	re's-i 'aḳreb d.-ine 3120
dün	**1.** gece
	d. uyḳusından 4591
	ḳarañu d.-den 3977
	2.bir önceki gün, dün.
	d. geçdi ve yarın hem geçiser 4123
dünle	geceleyin.

	d. 2534
dünye (A.)	içinde yaşadığımız âlem, dünya (krş. dünyā).
	d. 2427
	d.-de yiri 2350
dür-bār (F.)	inci yağdıran, inci saçan.
	d. 3294
dürc (A.)	kutu, sandık, mücehver kutusu.
	d.-in açdı 3851
düriş-	çalışmak, gayret etmek
	d.-ü 3542
dürlü	tür, çeşit, türlü.
	d. iḥsān 2586
	d. işden 2326
dürr (A.)	inci**.**
	d. ü ṭaşa 3803
	d.-i meknūn “muhafazalı, parlak inci” 4682
dürül-	toplanmak, katlanmak.
	d.-di 2980
düşmen (F.)	düşman, hasım (krş. düşmān).
	d. yüzi 3955
düşmenlik	düşmanlık, hasımlık.

d. etmeñ 4307

düşvār (F.) güç, zor, müşkül.

d. 4316

d. 2953

ṣarp u d. 3003

dütün yaprakları kıyılarak içilen, nebat, tütün.

bu d.-den 2758

d.-üñ 2393

düz- tanzim etmek, tertib etmek, yapmak.

d.-er 2420

E

ebed (A.)	sonu olmayan, sonsuz, ebediyet.
	e. ḳıl- “sonsuz olmak” 3483
eblak (A.)	alaca, bulaca; rengârenk.
	e. 4173
	e.-ı 2438

ebleh (A.) pek akılsız, ahmak, bön.

e. işidür 3406

ebrüşim (F. < ebrīşum) ibrişim, ipek iplik.

e.-üme 4073

ebter (A.) faydasız.

e. 2325

e. 4680

ecel (A.) ömrün sonu.

e. cāmından 2707

edeb (A.) naziklik, terbiyeli davranış.

e.-dür. 3150

edīm (A.) deri

e.-in yüzinüñ 3065

e er (A.) nişan, iz, alâmet.

e. 4607

efġān (F.) haykırma, inleme.

derd ü e. 4434

e.-u feryād 3576

efkār (A.) fikirler, düşünceler.

e. 3060

efsāne (F.) mitolojik hikâye, efsane.

	e. 4481
	e. göñül 2375
efsūn (F.)	büyü, sihir.
	e. 3928
eg-	eğmek
	e.-e baş 3427
eger (F.)	şayet, eğer.
	e. 2349
egerçi (F.)	gerçi, her ne kadar..., olsa da, ise de (krş. gerçi).
	e. 2477
ejdehā (F.)	büyük yılan; ejderha.
	e.-dur 2899
	e.-ya 2810
elgin	aciz, miskin, sefil.
	e. 2570
	e.-in 4205
el-ḥaḳḳ (A.)	hakikaten, doğrusu.
	e. 2894
el-ḫāṣṣ (A.)	saf, halis.
	e. aṭlas 3766
elikdür-	elde etmek, ele geçirmek, mülkiyetine geçirmek.

e. 3972

e.-em 2955

emīn (A.) emniyet sahibi, güvenilir, emin. (**krş**. imīn)

e. görin- "güvenilir olmak" 4297

e. ol- "emin olmak" 3437

e. ü amānı "korkusuzluk, güvenlik" 4353

emr (A.) buyruk, ferman, emir.

e.-i-y-ile 4605

e.-üñe 2746

enbāz (F.) ortak, eş.

yār u e. 2912

encām (A.) nihayet, son.

e. 3497

endād (A.) benzeyenler, eşler.

e.-ı şīrīn 3214

endām (F.) bedenin kısımları, vücut boy.

e. 4263

e.-ını 2997

endāze (F.) ölçek, ölçü, miktar.

e.-sidür 3107

endīşe (F.) düşünce.

	e. ḳıl- "düşünmek" 3561
	e. odına 2943
epsem	sessiz, ses çıkarmayan, susan.
	e. 3963
	e. ol- "sessiz olmak" 2895
er	erkek kişi, adam.
	e. 2372
eren	er, yiğit, erkek.
	e.-ler 2766
erġanūn (F.)	müzik aleti, org.
	çarḫ-ı e. 4076
erġuvān (F.)	erguvan da denilen kırmızımtırak bir çiçek.
	e.-ı 3891
Erjeng (F.)	İran hurafelerine göre meşhur ressam 'Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua.
	E. Mānī 3194
esrār (A.)	sırlar, gizli şeyler.
	aḥvāl-ü e. 3610
esrid-	sarhoş etmek, kendinden geçirmek (krş. esrit-).
	e.-ürven 4134
esrit-	sarhoş etmek, kendinden geçirmek (krş. esrid-).

	e. 4108
esrük	sarhoş, kendinden geçmiş.
	e. ḳıl- “sarhoş etmek” 2739
	e. uyır 2651
esrüklig	sarhoşluk.
	e.-i 2427
etmek	ekmek.
	e. 2436
evliyā (A.)	keramet sahibi olanlar, erenler, ermişler, veliler.
	e.-nuñ 3708
evvel (A.)	**1.** önce, ilkin.
	e. 2374
	e.-de 2421
	2. baş, başlangıç.
	e. 2911
	e.-ine 3514
eyā (F.)	ey!
	e. 2320
eyd-	söylemek, anlatmak, demek (krş. eyit-).
	e.-ürdi 2388

eyer binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.

e. uralar ata 3289

eyerlü eyer vurulmuş, sırtına eyer konulmuş.

e.-lü 4189

eyit- söylemek, anlatmak, demek. (krş. eyd-).

e.-di 2319

eyle öyle.

e. bil 2650

eyle- **1.** yapmak, eylemek, etmek.

yig eyler 3091

2. yardımcı fiil; etmek.

ʻarż e. 2337

şād e. 2983

ābād e. 2984

fehm e. 2989

rūşen e. 3105

eylük iyilik.

e.-den yaña 2448

eyü iyi.

e. devlet 2864

eyvān (F.)	büyük sofa, salon.
	e.-ı 3718.
eyyām (A.)	günler.
	e. 3497
	e.-uñ 2724
ez (F.)	“den, dan” manasına gelir.
	e. 2356
ez-ber (F.)	zihinde tutma, unutmamaya çalışma.
	e. 2760
ezrāk (A.)	mavi, gök renkli.
	e. gözlü 4291

F

faġfūr (F.)	Çin imparatorlarına verilen ad.
	mīr-i f. "Çinli kumandan" 3737
faḫr (A.)	büyüklük, ululuk; şöhret.
	f.-i mülk 2931
faḳīr (A.)	yoksul, parasız, fakir.
	f.-in 4205

fāl (A.)	geleceği öğrenmek amacıyla oyun kağıdı, kahve telvesi gibi şeylere bakarak anlam çıkarmak.
	f. ur- “fal bakmak” 3074
	ḫoş f. 3906
fānī (A.)	ölümlü, geçici.
	sen i f. 2641
fārig (A.)	boş, boş kalmış.
	f. 3919
	f. ol- “vazgeçmek, uzaklaşmak, ayrılmak” 4177
farḳ (A.)	ayırma, ayrılma, seçilme, fark.
	f. eyle- “ayırmak” 4237
fāş (F.)	açığa vurma, dile verme, meydana çıkma.
	f. 2776
	f. 3627
fehm (A.)	anlama, anlayış
	f. eyle- “anlamak” 2989
	f. it- “anlamak, idrak etmek” 4525
felek (A.)	**1.** âlem, dünya; talih, kader.
	f. 2438
	2. gök.
	f. ṭāḳından 3120

	3. kader.
	f.-den 3354
fenār (Yu.)	içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı (krş. finer).
	f.-em 3682
ferāġat (A.)	istirahat, dinleme, rahatlık.
	f. 4045
	f. döşegine 4513
feraḥ (A.)	gönül açıklığı, sevinç, sevinme.
	f. 2344
ferḫunde (F.)	kutlu, uğurlu, mübarek.
	şeh-i f. 4445
ferlü (F.T.)	süslü, ziynetli.
	altun f. 2723
	f. yig er 3124
fermān (F.)	emir, buyruk.
	f. 4625
	f.-ın ol 3556
ferrāş (A.)	hizmetçi
	f. ol- “hizmetinde çalışmak” 3879
ferruḫ (F.)	uğurlu, kutlu.
	f. 4411

	ṣād̠ u f. 4339
ferruḫ-zād (F.)	hayırlı, kutlu olan.
	f.-ı 4279
ferseng (F.)	fersah, üç millik yer.
	f. 2986
	f. 3749
ferş (A.)	döşeme.
	aṭlas f.-e 3777
ferverdīn (F.)	bahar mevsiminin ilk ayı
	f. ü nevrūz 4678
feryād̠ (F.)	bağırma, imdat, feryat.
	f. id- “bağırmak, yardım istemek” 2387
	efġān u f. “haykırma, bağırıp çağırma”3576
fesād (A.)	fenalık, kötülük, fesat.
	f.-ın 4297
fettān (A.)	fitne ve fesada teşvik eden, fenalık yapan.
	f. er-idi 4285
fınduḳ (A.)	fındık.
	f.-ıla ısırurdı 2384
fi’l-ḥāl (A.)	bu anda, hemen, şimdi.
	f. 2987

fidā (A. < fedā’) bir amaç uğruna bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme.

f. ḳıl- “gözden çıkarmak, feda etmek” 3221

fiġān (F.) acı ile bağırma, inleme, feryat.

f. it- “bağırıp çağırmak, figan etmek”3472

fikr (A.) düşünce, fikir.

f. eyle- “düşünmek”2889

finer (Yu.) içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı.

f. 3252

firāk (A.) ayrılık, ayrılma.

f.-a 3772

fisāne (F. < efsāne) eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hayalî hikâye (krş. efsāne).

f. 2856

fitne (A.) geçimsizlik, kargaşa, karışıklık.

f. 4341

furāt (A.) Fırat nehri.

f.-ı 2872

fursāt (A.) uygun zaman, elverişli durum, şart.

f. gözet- “uygun zaman kollamak” 4530

fuzūlī (A.) boşuna, yersiz, lüzumsuz, haksız.

f. 3829

fülān (A.) herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey.

f. 2926

Ġ- G

ġaddār (A.) acımayan, haksızlık eden, zulmeden, merhametsiz.

çarḫ-ı g. “zalim felek” 2841

ġafillıḳ (A.T.) umursamazlık, gafillik, dalgınlık.

ġ.-da 3406

ġaflet (A.) dalgınlık, dikkatsizlik, boş bulunma.

ġ.-de 4347

gāh (F.) ara sıra, bazen, bazı zaman (krş. geh, gehī).

g. 3524

ġālib (A.) üstün gelen, yenen.

ġ. görin- “üstün görünmek” 3255

ġalṭān (F.) yuvarlanıcı, yuvarlanan.

ġ. incüyi 3808

ġam (A.)	tasa, kaygı, üzüntü.
	ġ. 2708
	ġ.-dan 2343
ġam-gīn (A.F.)	kaygılı, tasalı, kederli.
	ġ. 4560
ġaraż (A.)	gizli düşmanlık, kin, kötü niyet.
	ġ. 2570
ġarīb (A.)	kimsesiz, yabancı, zavallı, garip.
	ġ.-e 3939
	ġ. ü zār 4096
ġarīḳ (A.)	gark olmuş.
	ġ.-ı raḫmet “rahmete gark olmak” 2450
ġarḳ (A.)	batmış, kendinden geçmiş, batma.
	ġ. eyle- “batırmak” 4318
	ġ. id- “boğmak, batırmak”3711
ġāşiye-dār (A.F)	at uşağı, seyis.
	g.-ı 4230
ġavġā (F.)	dövüş, kavga.
	ġ. vü şūr “şamata ve gürültü” 2317
ġayret (A.)	çalışma, çabalama.
	ġ.-i 2769

ġażanfer (A.)	iri arslan.
	iri arslan ġ. 2728
ġāzī (A.)	gaza eden, savaşan, savaştan sağ ve muzaffer dönen.
	ġ.-lerüñ 3703
geh (F.)	bazen, arasıra (krş. gāh, gehi)
	g. altun döker 3264
gehī (F.)	bazen, arasıra (krş. geh, gāh)
	g. 4357
gelincük	yazın kırlarda, özellikle ekin tarlalarında yetişen kırmızı ve otsu bitki.
	g. 2799
genc (F.)	hazine.
	g.-i revān “Karun’un kaybolan hazinesi” 3246
geñez	kolay.
	g. alalum 2985
geñezlik	kolaylık.
	g.-de 2432
ger (F.)	eğer, şşayet (krş. eger).
	g. yār olaydı 2365
gerdān (F.)	felek, dünya, sema (krş. gerdūn).
	çarḫ-ı g. “gökyüzü” 2568

gerdūn (F.)	dünya (krş. gerdān).
	g. yaḳasından 2745
gevde	vücut, gövde.
	gevdeye üş- “vücutta toplanmak, vücuda üşüşmek” 3096
gevher (F.)	elmas, değerli taş. (krş. güher)
	delim g.-den 2738
gey-	giymek.
	g.-di 4271
geydür-	giydirmek.
	kefen g.-di 2706
ġırīv (F.)	bağırma, bağrışma, feryat.
	g.-e 3743
girdek	gelin ile güveyin düğün gecesi baş başa kaldıkları oda.
	g. düzet- “gerdek odası hazırlamak” 4049
girü	**1.** arka, arkaya, geri, son.
	g. ḳal- “sona kalmak, geride kalmak” 3704
	2. tekrar, yeniden.
	g. 2389
	3. uzak, ayrı.
	g. ḳal- “uzak kalmak, ayrı olamk” 2380

giryān (F.) ağlayıcı, ağlayan

zār u g. “ağlama, inleme” 2623

giyāh (F.) nebat, bitki, taze ot.

g.-uñ 2459

gizlü başkalarından saklanan şey.

g. sözini 2411

ġonca (F.) henüz açılmamış veya açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk.

ġ. 3926

gögercin güvercin **(krş. güvercin)**

g. 2455

gögüz göğüs.

g.-den 4119

gök **1.** içinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk.

g.-lere 2464

2. gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi.

gözi gök 4492

gökçek güzel, sevimli, hoş.

g. yüzüñ 4030

gölük dişi at, kadana.

	g.-dür 2918
gölükci	at bakıcısı.
	g.
göndür-	**1.** göndermek, yollamak.
	g. 2446
	2. uğurlamak.
	g. 3945
gõñül, -ñl	sevgi, istek, düşünüş, anma ve hatır kalpte var sayılan duygu kaynağı.
	g.-den sev- "karşılık beklemeden ve içten sevmek" 2863
	g. yaḳ- "insanı aşırı derecede etkilemek, kendinden geçirmek" 2942
	g.-i yıḳ- "birini çok üzecek davranışta bulunmak" 3241
	g.-i ṭar "içi sıkılmak" 3405
	g.-i ḳayur- "içinin kaygı ile dolması, endişelenmek" 4505
gönül-	gitmek, yönelmek, yüzünü döndürmek.
	g.-di 2336
	g.-di 4440
görk	güzel, güzellik.
	g.-e 4156
göyne-	yanmak.

	g.-r 2420
göynük	yanık.
	g.-den 3036
göynüklü	bağrı yanık, gönül yakıcı, acıklı.
	g. cāna 3425
	g. cigerden 2979
göyün-	yanmak.
	g.-mez 2805
gözgü	ayna.
	g.-sini açdı 2959
ġūl (A.)	şeytan.
	ġ. 4238
	ġ. 2640
ġulām (A.)	köle, esir, hizmetçi.
	g.-ı 3089
ġurūr (A.)	boş şeylere güvenerek aldanma, aldanış, büyükleneme.
	ġ.-ı 4637
ġuṣṣa (A.)	keder, kaygı, tasa.
	ġ. 2840
	ġ.-ıla 2485
gūş (F.)	kulak.

	g. dutdı 4538
güher (F.)	elmas, cevher; inci. (krş. gevher)
	g.-i ḫūb 4407
	g. kānına 3851
güher-rīz (F.)	cevher döken.
	g. 3205
gül (F.)	gül.
	g. ü reng 4015
gül-āb (F.)	gül suyu. (krş. cüllāb)
	g.-ıla 2707
	g.-ı şeker-ile 2849
gülef (F.)	bir çeşit kırmızı gül.
	g. yüzlüler 2469
	g. yüzlüye 3616
gülḫan (F.T.)	gül kadar çok sevilen, han, hakan.
	g.-iken 3688
gülistān (F.)	gül bahçesi.
	g. 3319
	g.-a 2862
gül-nār (F.)	nar çiçeği.
	g. 4192

gül-perī (F.)	gizemli gül, saklı gül.
	g.-den 4174
gül-reng (F.)	gül renkli, pembe.
	g. 4160
gül-ruḫ (F.)	gül yanaklı.
	g. 4195
gül-şen (F.)	gül bahçesi.
	g. 4574
gül-zār (F.)	gül bahçesi.
	g.-ı 3853
	g.-ı bī-ḫār 3727
gümān (F.)	zan, sanma; şüphe.
	g. yoḳ 2901
gümānsuz	şüphesiz.
	g. 4386
gümiş	gümüş.
	g. ṭuluñlu 2933
güm-rāh (F.)	yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.
	g. 4309
günāh (F.)	Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dinî suç.
	g.-ı var 2447

	g. issi 3702
güni	hased, kıskançlık.
	g. 2416
	g.-sinden 2972
gürāz (F.)	azgın erkek domuz.
	g.-ı şūm 4309
gürbüz (F.)	kahraman.
	g. 4499
güvāriş (F.)	hazma yardımcı olan şeyler.
	g. 2623
güvercin	güvercin **(krş. gögercin).**
	g. 3744
güyegü	damat, güveyi.
	g. 2526

Ḥ-Ḫ-H

ḫ^{v}āb (F.)	uyku.
	gözi ṭolu ḫ. 3598
ḥabbe (A.)	buğday, arpa vs. gibi ufak, yuvarlak olan şeyler, taneler.
	ḥ. 4253
ḫaber (A.)	haber, bilgi.
	ḫ. 2632
ḫaber-dār (A. F.)	haberli, haberi olan.
	ḫ. it- “haber vermek, bildirmek” 3390
ḥācet (A.)	ihtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık.
	ḥ. 3940
	ḥ. dile- “istekte bulunmak” 4038
	ḥ.-ümi 3177
ḥācib (A.)	kapıcı.
	ḥ.-i cāndār u destūr 2720
ḫacīl (A.)	utanmış, utancından yüzü kızarmış.
	ḫ. ḳand 3466
ḫacīllıḳ	utanmışlık.
	h.-dan 4163
ḥadd (A.)	sınır.
	ḥ.-ı yoḳdur 4031
Ḥaḳ (A. < Ḥaḳḳ)	**1.** Allah.

	Ḥ.-a 4680
	2. doğru, doğruluk, gerçek.
	ḥ.-dur 2873
ḫāk (F.)	toprak.
	ḫ. eyle- 3791
ḫaḳan	Türk hükümdarlarına verilen ad, sultan.
	ḫ. 2589
	ḫ.-ı Çīn’den 2626
ḥaḳīḳat (A.)	gerçek, doğru, hakikat.
	ḥ. bil- “doğru bilmek**”** 4611
ḥākim (A.)	hükmeden.
	ḥ. 4171
ḥāl (A.)	durum, vaziyet, görünüş, hâl.
	ḥ.-in 3195
	ḥ.-ümi gör 3328
ḫālā (A.)	şimdi, henüz.
	ḫ. 4070
ḫalāṣ (A)	kurtulma, kurtuluş.
	ḫ.-ına 3200
	ḫ. ol- “kurtulmak” 3503
ḥalāvet (A.)	tatlılık, tatlı olma.

ḥ 3882

ḫalāyıḳ (A.< ḫalā'ik) yaratılmışlar, mahlıkatlar, hizmetçiler.

ḫ. 3140

ḥālet (A.) durum, keyfiyet, nitelik.

ḥ.-de 4524

ḫāliḳ (A.) yaratan, yaratıcı.

ḫ. 2975

ḫalḳ (A.) insanlar, halk, tebaa.

ḫ.-a merhem 3431

ḫalḳa (A) ortası boş, yuvarlak şekil.

ḫ. 2941

ḫalvet (A.) yalnız kalma, tenhaya çekilme, halvet.

ḫ.-e 2411

ḫ.-de 2581

ḫ.-e 2411

ḫalvet-gāh (A.F.) halvet yeri, yalnız oturulan yer.

ḫ.-a girdi 4231

ḫām (F.) **1.** boşuna, beyhude, faydasız.

ḫ. 2812

2. eksik.

ḫ. 2363

ḥamāyil (A.<ḥamā'il) muska, tılsım.

ḥ. 3802

ḥamd (A.) Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme.

h. 4683

ḥamle (A.) atılış, atılma, saldırı.

ḥ 4358

ḥammāl (A.) para karşılığı yük taşıyan kimse, hamal.

ḥ.-içün 3472

ḫān-u-mān (F.<ḫānmān) ev bark, ocak.

ḫ.-ından 3197

ḫ.-dan 3705

ḫ.-ından 3582

ḫançer (A.) kılınç, hançer.

ḫ. 3865

dil ü ḫ. 2896

ḫandān (F.) gülen, gülücü; sevinçli.

ṣād̠ u ḫ. 3648

ḫānedān (F.) hükümdar veya devlet büyüğü gibi kişiye dayanma, soy, büyük aile.

ḫ.-a 4675

ḫānlıġ hanlık, hükümdarlık.

	ḫ.-ıla 3846
ḥanẓal (A.)	portakal büyüklüğünde çok acı bir meyve.
	acı ḥ.-a 2342
ḫār (F.)	diken.
	ḫ. 2877
ḫārā (F.)	sert taş.
	ḫ. 3189
ḫāre (F.)	meneviş.
	ḫ. gözlü 3263
ḫarāb (A.)	bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkık, viran.
	ḫ.-a 4521
ḫarāc (A.)	devlet tarafından biri adam başına, diğeri topraktan veya mahsülden alınan vergi, haraç.
	h.-ı 3017
ḥarem (A.)	herkesin girmesine müsaade edilmeyen, kutsal yer.
	dünyānuñ ḥ.-ine 4655
ḥarb (A.)	cenk, kavga, dövüş, savaş.
	ḥ. 3251
ḫarc (A.)	sarf, gider, bir iş için kullanılan madde.
	ḫ.-ı 2481

	ḫ. eyle- “sarf etmek, söylemek” 2889
ḥarf (A.)	**1.** harf.
	ḥ. 3254
	ḥ. 3494
	2. söz, lâkırdı
	ḥ. it- “söz söyledi” 4232
	her ḥ.-i “her sözü” 2916
ḫar-gāh (F.)	büyük çadır, otağ (krş. ḫar-geh).
	ḫ.-a 4047
	ḫ.-ına 4018
ḫar-geh (F.)	büyük çadır, otağ (krş. ḫar-gāh).
	ḫ.-e 4151
ḥarīf (A.)	meslekdaş, sanat arkadaşı.
	ḥ.-em 4091
ḥarīr (A.)	ipek.
	Çīnī ḥ.-e “Çin ipeği” 2487
	müşg-i ḥ.-i 2345
	ḥ. örtü 4520
ḫas (F.)	ot kırıntısı, çer çöp.
	ḫār u yā ḫ. “çalı çırpı” 3922
ḥāṣıl (A.)	olan, peyda olan, ortaya çıkan, görünen.

ḥ 4347

ḥ. ol- “meydana gelmek, ortaya çıkmak” 3971

ḥasret (A.)	özlem, arzulama, kavuşma ıztırabı.
	ḥ. 2924
	ḥ. odı 4661
ḫāṣṣ (A.)	iyi nitelikli, iyi nitelikleri kendisinde toplanmış olan.
	ḫ. u ger ‘āmm “herkes” 3138
ḫāṣṣırağ	daha özel.
	ḫ.-ı 3116
ḫaste (F.)	sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hasta (krş. ḫasta)
	ḫ. vü zār 4475
ḥasūd (A)	hasetçi, kıskanç.
	h.-ı şūm 4112
ḥāşā (A.)	“Allah göstermesin, olmaya!” anlamında söz.
	ḥ 3645
ḫaṭā (A.)	yanlış, yanlışlık, yanılma; günah.
	ḫ. gördüm 3817
	ḫ.-yı vü ṣavābı 3170
ḫaṭar (A.)	tehlike.
	ḫ.-dur 3925

ḫaṭır (A.) 1. keyif, hâl.

ḫ.-ı 2461

2. gönül.

ḫ.-ı 3093

ḥatm (A.) sona erdirme, bitirme.

ḥ. ol- “sona erdirmek, bitirmek” 4603

ḫaṭun (A.) kadın, zevce.

ḫ.-a 2594s

havā (A.) gökyüzü, hava.

h.-dan 3743

h.-ya 3804

ḥavż (A.) su biriktirmek amacıyla yapılarak, içine su doldurulan yer, havuz (krş. **ḥavuż**)

ḥ.-a 2808

ḥavuż (A.) su biriktirmek amacıyla yapılarak, içine su doldurulan yer, havuz (krş. **ḥavż**).

ḥ. 3001

hāy (F.) hey, vay!

h. 2682

hāy u hūy (F. < hāyā hūy) gürültü.

h. u hūyı 2964

ḫayāl (A.) zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, imge, hülya.

ḫ.-üme 2818

Şīrīn ḫ.-i 2360

ḥayāt (A.) yaşayış, ömür, hayat.

ḥ.-ı 2412

ḫayr (A.) iyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım.

ḫ.-bul- “iyilik bulmak” 3274

ḥayrān (A.) çok beğenen, hayranlık duyan.

ḥ. ḳal- “çok beğenmek” 3280

ḥayvān (A.) **1.** canlılık, dirilik; hayvan.

ḥ.-ı ḳılam 3252

āb-ı ḫ. 4115

2. hayvan

yābān ḥ.-ıla 3051

ḫazān (F.) güz, sonbahar.

ḫ. yili 2844

hazāyin (A.< ḫazā’in) hazineler.

h. oldı 4206

ḥāżır (A.) belli bir işe yarayacak, kullanılacak bir duruma getirilmiş.

ḥ. cevābı 3170

ḫazīn (A.)	acıklı, üzüntü veren, dokunaklı, hüzünlü.
	ḫ. āvāz-ıla 4102
ḫāzin (A.)	hazine muhafızı, hazinedar, bekçi.
	ḫ. 4250
ḫazīne (A.)	altın, gümüş, mücevher gibi değerli eşyaların saklandığı yer.
	ḫ.-m 3634
	ḥ. ṣanduġı 4193
ḫazīne-dār (A.)	hazinenin idare ve muhafazasından sorumlu memur.
	ḫ.-ına 2578
ḥaret (A.)	kutsal sayılan kimselerin adlarının başına getirilen unvan.
	ḥ.-inde 4021
hefte (F.)	hafta, yedi gün.
	h. 3076
ḥekīm (A.)	âlim, bilgin; tabib.
	ḥ. 3497
helāk (A.)	ölme, öldürme, yok etme, yok olma.
	h.-inden 2433
	h.-i ol- "yok olmak, ölmek" 3671
	h. eyle- "yok olmak, ölmek" 3693

ḥelāl (A.)	dinin kurallarına aykırı olmayan, dince yasaklanmamış olan, haram karşıtı. ḥ.-ı yi 3964
hele (A.)	"Özellikle", "hiç olmazsa", "her şeyden önce" anlamıyla, bir sözün başına veya sonuna getirilerek belirtilen şeyin ayrıcalığını anlatır. h. 3925
ḥelvā (A.)	şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.. ḥ.-ya 2852
hem (F.)	bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için "özellikle", "zaten", "bir de", "şurası da var ki" anlamlarında kullanılır. h. 2323 h. 2333
hemān (F.)	hiç vakit geçirmeden, gecikmeden, çabucak. h. 2350
hem-ān-dem (F.)	anında, hemen. h. 2677
hem-ān-gāh (F.)	o anda, hemen. h. 2724
hem-dem (F.)	sıkı fıkı, canciğer arkadaş. h. 2467 **h. ol-** "canciğer olmak, içli dışlı olmak"4274

hem-derd (F.)	dert ve mihneti bir olan, dert ortağı.
	h. ol- “dert ortağı olmak”3093
hemīn (F.)	daima, böylece, derhal.
	h. 3005
hemīşe (F.)	daima, her zaman.
	h. 3520
hem-rāz (F.)	sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı.
	h. 3654
hem-vār (F.)	daima, sürekli.
	h. 3257
hendese (A.)	geometri.
	h. 2950
hep (F.)	**1.** hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak.
	h. 3798
	2. sürekli olarak, her zaman, daima.
	hep, bütün, cümle.
	h. 2585
her (F.)	bütün, her, her biri.
	h. dem “her zaman” 2646
her-bār (F.)	her defa, daima.

	h. 2783
her-dem (F.)	her zaman, her dakika, daima.
	h. 2748
her-gāh (F.)	her zaman, her vakit.
	h. 3388
hergiz (F.)	asla, katiyen, hiçbir vakit, kesinlikle.
	h. 2507
hevā (A.)	**1.** gök yüzü, hava.
	uçmış h.-ya 3800
	2. heves, istek, arzu.
	h.-sından 3306
heves (A.)	istek,eğilim,arzu, şevk.
	h. ḳıl- “istek duymak” 4667
heveslü	hevesli.
	h. 3467
hey	ey, hey.
	h. 2628
heybet (A.)	**1.** azamet, ululuk, büyüklük, gösteriş.
	Çalab’uñ h.-inden 4615
	2. korku ve saygı uyandıran görünüş.
	h. 4470

heytāl (F.)	sağlam, kuvvetli.
	h.-a 2509
ḫırāmān (F.)	salınarak yürüyen.
	ḫ. 3806
ḫırḳa (A.)	kalın kumaştan yapılmış giyecek.
	ḫ.-sından 4186
	luḳme vü bir ḫ. 4656
ḫısım	soyca veya evlilik sonucu aralarında bağ bulunanların her biri, akraba.
	ḫ.-lardan 2541
ḫısımlıḳ	akrabalık, yakınlık, hısımlık.
	ḫ.-dan 2327
ḫışm (A.)	hiddet, kızgınlık, öfke, hışım.
	ḫ.ı 4642
ḫıṭā (A.< ḫaṭā)	yanlış, yanlışlık, yanılma; günah.
	ḫ.-yı 4519
ḫıvan-	sevinmek, güvenmek, haz duymak.
	ḫ.-dum 3901
ḥicāb (A.)	perde, engel.
	ḥ.-ı 3707
	ḥ.-ından 3715

hicr (A.) ayrılık.

h.-ile 2746

hicrān (A.) ayrılık.

h.-ıla 2875

hīç (F.) **1.** (zarf) hiç, asla.

Uş oldum renc-ile h. görmedin genc 3416

Vefā ʻavretde gördiler ki hīç yoḳ 2766

2. (sıfat) hiç, başka.

Baña ġālib görinmez hīç düşmen 3255

Saña hīç kimseden irişmeye renc 2639

ḥikāyet (A.) hikâye, destan olmuş bir hadise.

ḥ. ḳıl- "başından geçenleri anlatmak"4032

ḥikmet (A.) bilgelik.

ḥ. issi 2445

ḫilʻat (A.) padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş, kaftan.

ḫ. 2339

hilāl (A.) yeni ay.

h.-i 3489

ḥīle (A.) birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun.

	ḥ. issi 2438
ḥīle-sāz (A.F.)	hileci, düzenci, oyuncu.
	ḥ. 2670
Hindū (F.)	Hintli.
	H. 2947
ḥisāb (A.)	alacaklı veya borçlu olam durumu, hesap.
	ḥ.-ı 3707
ḥiṣār (A.)	kale, bend.
	ḥ.-ın 3764
ḫiṭāb (A.)	sözlü veya yazılı söyleme.
	ḫ.-ı 3460
ḫoḏ (F.)	**1.** kendi, kendisi, bizzat.
	ḫ. 2780
	kendi ḫ. 3217
	2. artık, hemen, bile, asıl.
	ḫ. 2780
	ḫ. 4531
ḫor (F.)	değersiz, önemi olmayan, aşağı.
	ḫ. 3250
ḫorlıḳ	değersizlik, bayağılık, aşağılık.
	ḫ.-dan 2395

ḫoş (F.)	beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren.
	ḫ. dut- “hoş eylemek, memnun etmek” 2333
ḫoşluġ	rahatlık, iyilik.
	ḫ.-ıla 3945
ḫoşnūd (F.)	bir davranış, bir durum veya bir kimseden memnun olan, yakınması olmayan, hoşnut.
	ḫ. ol- “memnun kalmak”3946
ḫū (F.)	alışkanlık, huy.
	yavuz ḫ. 3431
ḫūb (F.)	güzel, hoş, iyi.
	ol ḫ. 3531
ḫūbıraḳ	daha güzel, daha iyi.
	bu işden ḫ. yoḳdur 2388
ḫūblar	güzeller.
	ḫ. şāhı 3466
ḥuccet (A.)	senet, vesika, delil.
	ḥ. 3699
ḫuceste (F.)	kutlu, uğurlu, mübarek.
	ḫ. fāl-ıla 3731
Ḫuḏāvend (F.)	Allah, Tanrı; sahip, efendi, malik.
	Ḫ.-e sözüñ budur 2450

Ḫuḏā-yā (F.)	ey Tanrı, ey Allah!
	Ḫ. 3695
ḫūk (F.)	domuz.
	ḫ. 3431
ḫulḳ (A.)	huy, tâbiat, ahlâk.
	ḫ. u ādemīlıġ-ıla 3432
ḥullet (A.)	içten sevgi, hakiki dostluk, arkadaşlık.
	ḥ.-iyçün 3708
ḫūlu	huylu, ahlâklı.
	ḫ. 4001
ḫumār (A.)	içkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.
	ḫ.-ı 2427
ḫūn (F. < ḫ^{v}ān)	sofra, yemek.
	ḫ.-dan yimedi 3634
ḫūn (F.)	kan.
	ḫ.-a 4461
ḫūn-rīz (F.)	kan döken, kan dökücü.
	tūnd ü ḫ. 4354
ḥūr (A.)	cennet kızları, huriler.
	ḥ. 4052
	ḥ.-içün 3968

ḥūrī (F.) cennette yaşadığına inanılan kızla verilen ad.

ḥ. 3010

ḫurmā (A.) hurma ağacının yemişi.

ḫ. 3842

ḫ. 2758

ḫurrem (F.) şen, sevinçli, güler yüzlü.

ḫ. 2397

ḫ. ḳıl- "sevindirmek, şenlendirmek" 2759

ṣād u ḫ. 4274

ḫurūs (F.) horoz.

ḫ. 3685

ḫuşk (F.) kuru.

selām-ı ḫ. "kuru selâm" 2812

ḫūy (F.) tabiat, yaratılış, mizaç, alışkanlık.

ḫ.-ı 2433

ḥükm (A.) **1.** egemenlik, hakimiyet.

ḥ.-indedür 3523

2. karar.

ḥ.-üne 2754

ḥ. it- "emir vermek" 4101

hümā (F. < hümāy) devlet kuşu da denilen efsanevî bir kuş.

	h.-ya 3804
	h.-ya 4198
hümāyūn (F.)	mübarek, kutlu.
	h.-ı 4268
	h. 4184
hünerlü (F.T)	marifetli, becerekli, hünerli.
	h. 3740
hüner-mend (F.)	hünerli, marifetli.
	h. 2999.
hünersüz	hünersiz, marifetsiz.
	h. 4284
hüner-ver (F.)	hünerli, marifetli
	h. 2654
ḥürmet (A.)	sayma, değer verme.
	ḥ. ḳıl- “saygı göstermek” 2325
	ḥ. id- “hürmet etmek, saymak” 4536
hüşyār (F.)	aklı başında, akıllı uslu.
	h. 3771
	pīr-i h. 2620

I

ı-	göndermek, yollamak, sevk etmek.
	ı.-dı 2322-2615-3781-4533
ıḳlīm (A.)	memleket, diyar, ülke.
	ı.-üñ ḫ̮arācı 3017
ılan	yılan.
	ı. 2942
ılduz	yıldız.
	ı. 3120

ır	şarkı, nazım, şiir.
	ı.-ı çal- “şarkı söylemek” 4086
ıraġ	uzak, ırak (krş. ıraḳ).
	ı. u gümrāh 3136
ıraḳ	uzak, ırak (krş. ıraġ).
	ı. ol- “uzaklaşma, ayrılma” 2551
ıraḳlıḳ	uzaklık.
	ı. ḳayġusına 2378
ırla-	şarkı söyleme, teganni etme.
	ı.-dı 4102
ısıtma	sıtma hastalığı.
	ı. az yiteni 2434
ıssı	sıcaklık, sıcak, hararet.
	ı. 2756
‘ışḳ (A. < ‘aşḳ)	sevgi, aşk (krş. ‘aşḳ).
	‘ı.- nā-çār 2376
	‘ı. dīvānında 3862
‘ışḳ-bāzī (A.F.)	yalancı âşık.
	‘ı. 2364
‘ışḳ-nāme (A.F.)	aşkı anlatan mesnevi.
	‘ı. 2921

‘ıyş (A.)	zevk, sefa, yiyip içme (krş. ‘ayş).
	‘ı. 3284

İ-Ī

i	ey! (krş. iy)
	i göñül 2364
	i ḥekim 3497
‘ibret (A.)	yanlış ve kötü davranışlardan sakınmayı sağlayan olgu veya bu olgulardan alınması gereken ders, ibret.
	‘i.-e 4596
icāzet (A.)	izin, müsâde.
	i. vir- “izin vermek”3951
igen	pek çok, gayet.
	i. 3758
	göñli i. ṭar 2620
iḥsān (A.)	bağışlama, bağışta bulunma.
	i. ḳıl- “bağışlamak” 4040
iḳbāl (A.)	arzu, istek.
	i.-i istiḳbāl “gelecek arzusu” 3741
il	memleket, il.

	i. ü hem ev 2329
ilāhā (A.)	ey Allah'ım!
	i. 4573
ilāhī (A.)	tanrı ile ilgili.
	i. 4613
	i. 2359
ilçi	bir devleti başka bir devlet katında temsil etme, elçi. (krş. ilçü)
	i. 3128
ilçü	bir devleti başka bir devlet katında temsil etme, elçi. (krş. ilçi)
	senüñ i.-ñ 2506
ild-	iletmek, götürmek. (krş. ilt-)
	i.-üñ
illā (A.)	sadece, mutlaka, yalnız (krş. ille).
	i. 2482
	i.-ki 4235
ille (A.)	sadece, mutlaka, yalnız. (krş. illā).
	i. 4281
ilt-	iletmek, götürmek (krş. ild-).
	i.-üben 2321

īmān (A.)	Allahû taâlâ'nın Cebrail (as) vasıtasıyla Hz. Muhammed'e gönderdiği şeylerin hepsine inanma, itikat.
	ī.-ıla göndür 2446
	ī. u küfri 4631
	ī.-dan 3716
'imār (A.)	mamur etme.
	'ı.-ı 4195
'imāret (A.)	onarma, mamur etme, âbâd, bayındır.
	'i. ol- "bayındır hâle gelmek" 2354
	'i. yire 2773
imdi	artık, şimdi, o halde.
	i. 2393
	i. 2680
imīn (A. < emīn)	korkudan emin olma, korkusuz, emin.
	i.-dür 4002
	i. ol- "emin olmak" 3229
imkān (A.)	imkân, fırsat.
	i. 3939
in'ām (A.)	nimet verme, ihsan etme, lutf gösterme.
	i.-uñ-ıla 3722
in	yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri yer, in.

ṣıçan i.-ine 2368

ināyet (A.) lûtuf, ihsan, iyilik.

‘i. 2359

ins (A.) insan, beșer.

i. 3132

i.-i vü cānı 3462

inṣāf (A.) merhamet ve adâlet dâiresinde hareket.

i.-ını 4374

beḏ-endīș i. -uñ 2324

ir- ulașmak, varmak, yetișmek.

i.-e ișe 2407

Īrān (F.) İran ülkesi.

Ī. u Rūm’ı 2533

iriş- ulașmak, varmak, erișmek.

i.-di 2412

i.-di 2483

irür- ulaștırma, eriștirmek.

i.-di 2464

is(si) sahib, mâlik.

ı.-ı 2548

ī ār (A.) dökme, saçma, serpme; cömertlik.

	ī. 2465
İslām (A.)	Hz. Muhammed tarafından vahiy yolu ile ortaya konan, açıklanan ve kurulan din, Müslümanlık.
	İ.-ı 4589
	ḳazā-yı İ. 3445
istiḳāmet (A.)	bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması, yönelmesi.
	i. 2432
işāret (A.)	bir şeyi parmak, göz, kaş vb. ile gösterme.
	i. ḳıl- "göstermek" 3597
işbu	bu, şu.
	i.-dur 2417
işig	kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak, eşik.
	i.-ine irdi 2559
'işret (A.)	içki, içki içme.
	'i. ü av 2482
	'i. ḳıl- "eğlenmek, içki içmek" 4039
'itāb (A.)	azarlama, tersleme, paylama.
	'ı.-uñ 3856
	'i.-ı 2857
iti	keskin.

	tīz ü i. 2488
iv-	acele etmek.
	i.-enler 3825
	i.-gil 2406
iv	ev.
	git. i.-e 2626
‘ivāż (A.)	bedel, karşılık olarak verilen şey.
	‘i. 3546
	‘i. vir- “karşılık vermek” 4268
iyvāh (F.)	yazık, heyhat.
	i. 2843
i‘zāz (A.)	ikram etme, ağırlama.
	i‘. 4284
‘izzet (A.)	büyüklük, yücelik, ululuk.
	‘i.-ile 3491

J

jāle (F.)	kırağı, çiğ.
	j. saçmış 2383
jīve (F.)	cıva.

j. vü zincifri döșek 4259

Ḳ- K

kābīn (F.) nikâh sırasında erkek tarafından kadına verilmesi kabul edilen nikah parası.

k. 3558

ḳabūl (A.) alma, kabul etme; razı olma, benimseme.

redd ü ḳ.-i 3829

ḳaçan ne zaman, ne vakit; nasıl, ne surette.

ḳ. 2371

	ḳ. 2795
ḳadd (A.)	boy.
	ḳ. u ḳālin “boypos düzgünlüğü” 4042
ḳadeḥ (A.)	içki bardağı, kadeh.
	ḳ. 3581
ḳadem (A.)	ayak.
	ḳ. 4660
ḳadīm (A.)	**1.** öncesini bilir kimse bulunmayan. ezeli, başlangıcı olmayan. ḳ. 4629
	2. eski.
	ḳ.-den 4611
ḳādir (A.)	muktedir, gücü yeten, kudretli, kuvvetli (Allah).
	ḳ. oldur 4625
ḳafes (F.)	hayvanlar i,çin demir çubuklaradan yapılmış, taşınabilir bölme, kafes.
	ḳ.-de 3071
kāfir (A.)	Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan , inkâr eden, kâfir.
	k. degülseñ 3683
ḳaftān	eskiden padişah namına devlet adamlarına giydirilen süslü elbise.

ḳ.-ı 3578

kāfūr (A.) Hindistan tarafında defneye benzeyen küçük bir ağacın zamkından ibaret olan beyaz ve güzel kokulu bir tıbbî madde.

k. 3754

k.-u gül-āb 4527

kāġıd (F.) yazı yazmaya, basmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.

k. üstine 3459

kāhil (A.) tembel, gayretsiz, gevşeklik.

k.-sin 2711

ḳahr (A.) mahvetme, kahr, ezme, cebr.

ḳ.-ıla 3063

ḳaḳ- kızmak, öfkelenmek, azarlamak.

ḳ.-up 2793

ḳaḳı- kızmak, öfkelenmek, azarlamak.

ḳ.-maġını 2333

ḳaḳımaġ öfkelenmek, kızmak.

ḳ.-ım 3887

ḳāl (A.) söz, laf.

ḳadd u ḳ.-in 4042

ḳal‘a (A.) kale, hisar.

ḳ. 4255

ḳalb (A.) sahte, faydasız, münafık.

ḳ.-u ḳallāb “sahtekâr ve düzenbaz” 3402

ḳallāb (A.) kalıptan kalıba giren, düzenbaz, hilekâr.

ḳalb u k. 3402

kām (F.) meram, arzu, istek, emel.

k. ol- “arzulamak” 2750

ḳamer (A.) ay.

ḳ. 3883

ḳ. gibi “ay gibi parlak” 4558

ḳāmet (A.) boy, boybos.

serv-ḳ. “servi gibi uzun boylu” 3317

ḳamu bütün, hep, herkes.

ḳ.-nuñ 2346

ḳ. -ñuz 2351

kān (F.) bir şeyin menbaı, mâden ocağı.

k.-da 3544

k.-sın 3544

ḳan kan.

ḳ. 2573

ḳanā‘at (A.)	kısmete razı olma, kanaat.
	ḳ. 3088
	ḳ. ḳıl- “razı olma” 2475
ḳanca	nereye.
	ḳ. 3863
ḳand (A.)	nebat, şeker.
	ḫacil ḳ 3466
ḳanda	nereye, nerede.
	ḳ. Gidersin “nereye gidersin” 4025
ḳandaṣa	hangi durumda, nerede olursa olsun.
	ḳ.-sa 2955
ḳanġı	hangi, hangisi.
	ḳ. 4242
ḳanı	hani, nerede.
	ḳ. göñül 2375
	k. 4518
ḳāni‘(A.)	kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen.
	ḳ. 3840
ḳap	yakalamak, almak.
	göñlümüz ḳ.- “gönül almak”2565
ḳapu	kapı.

	ķ. 2563
kār (F.)	iş güç, iş.
	k.u zār “kavga, savaş” 2678
ķaraġ	göz, göz bebeği.
	ķ.-ı 3706
ķarañu	karanlık.
	ķ. günde 2487
	ķ.-dünden 3977
ķarār (A.)	bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı.
	ķ. 3340
	ķ.-ı 2409
ķaravaş	hizmetçi, cariye, kadın köle.
	ķ.-uñ 2755
	ķ.-dan 2469
kār-gāh (F.)	**mec**. bu dünya.
	k.-ı 4067
ķarı	ihtiyar, yaşlı.
	ķ. ķurd 3343
ķarış	bed-dua, lânet.
	ķ. 4283

ḳarındaş kardeş.

ḳ.-ı yüzine 2702

kārivān (F.) kervan, kafile, yolcu katarı (krş. **kārüvān**)

yigitlik k.-ın geçür- “yaşlanmak” 4658

kāmurān(F.<kām-rān) arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu.

k. ol 2722

kārüvān (F.<kār-vān) kervan, kafile, yolcu katarı (krş. **kārivān**).

k.-dan 2463

ḳaṣd (A.) isteyerek ve gerekliliğine inanarak bir işe kalkışma.

ḳ. it- “öldürmeye teşebbüs etmek” 3364

ḳ.-ı naḫcīr “ava niyetlenmek, ava yönelmek” 3731

ḳāṣid (A.) postacı, haberci, elçi, ulak.

ḳ. 2563

ḳ.-e 2501

kāsid (A.) sürümsüz, geçmez, aranmaz, değeri düşük.

k. ol- “değersiz olmak” 2798

ḳaṣr (A.) köşk, saray.

ḳ.-ına 3383

ḳ.-ı şahāne 2344

ḳaṣṣāb (A.) kasap.

ḳ 3225

kāş (F.)	keşke, ne olurdu.
	k. 4293
ḳat	yan, huzur, nezd, makam.
	ḳ.-ına 2345
ḳatı	**1.** çok, çok fazla, gayet.
	ḳ. ṣayru “çok hasta” 2661
	ḳ. müşkil 2406
	2. sert.
	ḳ. ṭaşı 2985
	ḳ. ṭaşsa 3159
	ḳ. polāḏ 3191
	3. şiddetli.
	ḳ. sovuḳdan 3993
	4. kırıcı, kötü.
	ḳ. sözi 3993
	5. zor.
	ḳ. oldı 3261
ḳatıraḳ	**1.** daha kesin, açıkça, net.
	ḳ 3176
	2. daha kötü.
	ḳ. 3628

ḳattāl (A.)	çok katleden, çok öldürücü.
	ḳ. 4503
	tīġ-ı ḳ 3859
ḳavī (A.)	kuvvetli, güçlü, büyük, önü alınmaz.
	ḳ.-dür 3086
kāviyānī (F.)	Kāve ile ilgili, Kāve’ye ait olan.
	k. şeh 3739
	k. sancaġun 4473
ḳavl (A.)	**1.** söz, ahit.
	ḳ.-ı ṣın- “sözden dönmek”2592
	2. söz bir etme, sözleşmek, anlaşmak.
	ḳ. eyle- “sözleşmek, anlaşmak” 4165
	ḳ.it- “anlaşmak” 3178
ḳav(ü)lsüz (A.T.)	sözünde durmayan.
	ḳ. er 2511
ḳayġu	kaygı, endişe, tasa (krş. ḳayu).
	ḳ.-yı ḳılmayalum 2335
ḳayıḳdur-	saptırmak, yüz çevirmek.
	ḳ.-dı 2930
ḳayışmak	bir pınar ismi **(?).**
	ḳ. suyına 2871

Ḳayṣer (A.)	Roma ve Bizans imparatorlarının lâkabı.
	ḳ. 2325
kayu	kaygı, endişe, tasa (krş. ḳayġu).
	ḳ. 3532
	ḳ.-dan 2858
ḳayur-	kaygılanmak, tasalanmak.
	ḳ.-maz 4142
	ḳ.-ma 3532
ḳażā (A.)	**1.** Allah tarafından takdir olunan şeylerin meydana gelmesi.
	ḳ.-yı 3723
	ḳ.-yı İslām 3445
	2. ecel, ölüm.
	ḳ.-yı gör 2802
kebāb (A.)	ateşte alazlanarak veya kavrularak pişirilen her türlü nesne.
	k.-ı yoḳ 3481
ked-ḫüd̲ā (F.)	saray memuru, kâhya (krş. ketḫüd̲ā).
	k.-ya 2599
kefen (A.)	gömülmeden önce ölüyü sardıkları bez, kefen.
	k. 2592

kelām (A.)	söz, lâkırdı.
	k.-ı 3444
kem (F.)	**1.** fena, kötü, bozuk.
	k. 2733
	2. az, kıt, noksan, eksik.
	k. 2443
	k. 2908
kemḫā (F.)	ipek kumaș.
	genc ü k. 3766
kemīne (F.)	âciz, hakir; zavallı.
	k. ḳul 4673
kendüzi	kendi, kendisi.
	k.-yle 2678
	k.-ine 4569
keremlü (A.T.)	cömert, lütufkâr, ihsanda bulunma.
	k.-lüler 3819
kerīm (A.)	kerem sahibi, cömert (Allah).
	k. ü lem yezeldür “cömert ve zeval bulmaz, bâki” 2913
	k.-dür 3860
kesek	kesek.
	k. atan kiși 3549

kesr (A.)	kırma, kırılma, paralama.
	k. 3547
keşk (A.)	unla beraber dövülmüş et ve buğdaydan yapılmış yemek, keşkek.
	k. ü ṭaru-y-ıdı 2596
ketḫüd̠ā (F.)	saray memuru, kâhya (krş. ked̠-ḫüd̠ā).
	k. 2604
kettān (A.)	keten.
	k. dülbendi 4198
key (F.)	Eski Acem pâdişahlarının nâmıdır.
	K. Ḫusrev'se 2814
key	**1.** çok, pek çok, gayet.
	k. şīrīn olur 2758
	k. ḳatı derd 3196
	2. iyi, iyice.
	k. 2511
	k. bil- "iyi bilmek" Anuñ afsūnların ben key bilürem 2762
	3. iyi, muhteşem, büyük, cesur.
	k. dīvārdur 2884
	k. üstād̠ 2948
keyhān (F.)	Dünya.

	ṣāh-ı keyhān 4296
keyvān (F.)	Zühal (Satürn) gezegeni.
	k.-a yitürdi 2584
Ḳıfçaḳ	Hazar ve Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda yaşamış bir Türk boyu.
	zengī vü Ḳ. 4577
ḳıġır-	çağırmak, davet etmek, seslenmek.
	ḳ.-dı 2539
ḳıġırdıcı	çağıran, davet eden.
	ḳ. 2617
ḳıl-	yapmak, etmek.
	ḳ.-uñ 2347
	ne ḳ.-dı 2709
ḳısmet (A.)	talih, nasip, kader.
	ḳ. 3841
ḳısraḳ	dişi at.
	ḳ.-dan 2935
ḳıṣṣa (A.)	hikâye, destan.
	şīrīn ḳ.-sından ḳ.-sını 2915
ḳıyām (A.)	ayağa kalkma.
	ḳ. it- "ayağa kalkmak" 3734

ḳıyāmet (A.)	**1.** ölülerin dirilerek ayağa kalkması, kıyamet.
	ḳ. 3734
	2. büyük sıkıntı, belâ.
	ḳ. 3317
ḳıymet (A.)	değer.
	ḳ.-de 2584
ḳıymetlü	kıymetli.
	ḳ. 2344
ḳızlıġ	kıtlık.
	ucuzlıġı vü ḳ.-ı 2460
kiçi	küçük.
	k.-yle3581
kīl (A.)	söz, lâf, lâkırdı.
	k.-ü fiġān 4463
kilīḏ (F.)	kilit.
	k.-in gencinüñ 2413
kilk (F.)	kamış kalem.
	k.-i-y-ile 3985
kimesne	kimse, kişi **(krş. kimsene).**
	k. 2351
kīmiyā (A.)	kimya ilmi.

	k.-sın 3689
kimsene	kimse, kişi **(krş. kimesne)**
	k. 2349
kīn (F.)	öc almayı amaçlayan, gizli düşmanlık.
	k.2348
kīne (F.)	gönülde gizlenen düşmanlık.
	ṭolu k. 4341
	k. 4650
kirpük	kirpik.
	k.-üñden 3535
kīse (F.)	kese, büyük, küçük torba.
	k. 4498
ḳo-	**1.** koymak, bırakmak.
	beni ḳ. ağlayayın 2839
	2. vaz geçmek, terk etmek, bırakmak.
	ḳaḳımağı ḳ. barışmaḳ yolın aç 3898
	3. koymak, yerleştirmek.
	bir altun kürsi ḳ. altı ayaḳlu 3792
ḳol	**1.** kol
	degülven bağlu ḳ.-umdan bilümden 2847
	2. el

	uzatmayam aña ḳol “el uzatmamak, yardım etmemek”
	4165
ḳoldaş	yardımcı, arkadaş.
	başdaş u ḳ 3604
ḳopuz	ut biçiminde eski bir Türk sazı.
	ḳ. sāz-ıla 2740
ḳoş-	katmak, beraber eylemek,
	süyi ḳ.-dı 2552
ḳoyın	koyun.
	ḳ 2935
kör (F. < kūr)	gözü görmeyen, kör, görmez.
	kör ol- “kör olmak, görmemek” 2868
köşe (F.<gūşe)	köşe, bucak.
	k.-de 4040
köşk (F. kūşk)	saray, köşk.
	k.-ine 3089
ḳubbe (A.)	kübbedimsi yapılan bina damı
	bir ḳ. 3360
ḳuçul-	kucaklanılmak.
	ḳ.-dı 3621
ḳudret (A.)	Allah’ın yaratan gücü, güç yeterliliği, iktidar, kudret.

	Çalab'uñ k.-ine 3446
ḳufl (A.)	kilit, sürgü.
	ḳ.-ın 4250
ḳul	Allah'a göre insan.
	ḳ.-uñ 3702
ḳulan	iki üç yaşındaki tay, kısrak.
	ḳ.-la yoldaş 3055
	geyig-ile k. 3333
ḳulavuz	kılavuz, rehber.
	ḳ. 2680
ḳulluḳçı	hizmetkâr, cariye (krş. ḳulluḳçu)
	ḳ. 3762 ḳ.-laruñla 2752
ḳulluḳçu	hizmetkâr, cariye (krş. ḳulluḳçı)
	ḳ-ma 2987
ḳumāş (A.)	pamuk, yün, ipek gibi şeylerin makinede dokunmuş her türlü dokuma.
	ḳ.-uñ 3092
kūs (F.)	büyük davul, kös.
	çaldurup k. 2336
ḳut	uğur, mübarek, saadet.
	ḳ. 3519

ḳ. 3909

ḳuvvet (A.) güç, kudret.

ḳ-süz 3721

kūy (F.) köy

k.-ına 3593

ḳuzı Koç burcu.

ḳ. burcında 4679

küfr (A.) Allah’a ve dine ait şeylere inanmama, küfür.

k.-i 4589

küllī (A.) umumî, bütün

k. 3044

külüng (F.) taşçı kazması.

k.-ine 2949

künbeḏ (F.) kubbe

k.-ine 4563 k.-i ḳıldı 3453

kürsī (A.) taht, kürsü.

k.-yi zerrīn 2962

altun k. 3792

ulu k. 3193

küs küsmüş, dargın.

nāz u k. 2856

küstāḫ (F. < güstāḫ) hayâsız, arsız, edepsiz, küstah.

k. 4638

küşte (F.) ölü.

k. görmiş 4508

küy- beklemek, sabretmek, çevreyi gözetlemek.

k.-er 2439

k.-üp 3768

k.-er 4551

L

la'īn (A.)	kovulmuş, nefret kazanmış.
	beḏ-baẖt-ı l.-i 4112
la'l (A.)	kırmızı ve değerli bir süs taşı.

	l. kānını 4063
	l.-u mercān 3326
lāḥnī (A.)	sesle ve ahenkle ilgili.
	otuz l. 2742
laḥẓa (A.)	zamanın bölünemeyecek kadar kısa bir parçası.
	her l. 3371
lājiverdī (F.)	lacivertle ilgili.
	l. gök 3676
laḳablu (A.T.)	takma adı olan.
	l. 4673
lāle (F.)	zambakgillerden yaprakları uzun ve mızraksı çiçekleri kadeh biçiminde bir süs bitkisi.
	l. 2383
laṭīf (A.)	yumuşak, hoş , güzel
	l. ır 4144
Lā-yezel (A.)	zevalsiz, bitimsiz (Allah).
	l. 1913
lāyıḳ (A.)	bir kimseye, bir şeye uygun olan, yaraşan.
	l.-ısa 2339
lāzım (A.)	gerek, gerekli, lâzım
	l. 4110

leb (F.)	dudak
	nūş-ı l-den “bal dudak” 3982
	l.-nūş 3908
	şeker l. 3374
Lem yezel (A.)	bāki, kalıcı.
	ḳadīm u l. 4629
leşker (F.)	ordu, asker.
	l. 4315
	l.-e 4331
leşker-gāh (F.)	ordu yeri.
	l.-ına 4018
leṭāfet (A.)	latiflik, hoşluk, güzellik.
	l. 3572
levḥa (A.)	üzerine yazı, resim vesaire yazılabilen satıh, levha.
	altun l. 4597
līk (F.)	lâkin, amma, fakat, ancak, şöyle ki (krş. velīkin).
	l. 2362
līkin (F.)	lâkin, fakat (krş. līk).
	l. 3715
loḳma (A.luḳme)	bir defada yutulacak kadar az yitecek, lokma.
	l.-vü bir ḫırḳa 4656

luṭf (A.) iyilik, güzellik, yumuşaklık, ihsan.

l.-ıla 3555

lü'lü' (A.) inci.

l.-yi 2468

M

mā-dām (A.)	devam ettikçe.
	m. 2580
maʻdūm (A.)	yok olan, mevcut olmayan.
	m. 4604
maġbūn (A.)	şaşkın, şaşırmış.
	m. 4447
māh (F.)	ay.
	ṭolu m. “dolunay” 3323
	m.-ı dīḏār “ay yüzlü” 3820
maḥbūs (A.)	hapsolunmuş, bir yana kapatılmış.
	m.-ı maġbūn “şaşırmış mahkum” 4447
maḫdūm (A.)	hizmet edene nispetle efendi veya hanım.
	m.-laruñ 3900
	peyveste m. 4604
māhī-veş (F.)	balık gibi
	m.-den 4106
maḥle (A.)	mekân, yer, mahalle.
	m.-ne 3871
maḫlūkāt (A.)	yaratılmışlar, canlılar.
	m.-uñ 4621

maḫmūr (A.)	sarhoșluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan.
	m. 2707
māh-peyker (F.)	yüzü ay gibi parlak, güzel, nurlu.
	m. 3877
maḥrem (A.)	çok samimi, sırdaș.
	m. 3051
māh-rū (A.)	ay yüzlü, yüzü ay gibi.
	m. 3153
maḥrūm (A.)	mahrum, nasipsiz, yoksun.
	m. īmāndan 3716 m. 3902
maḥşer (A.)	çok kalabalık.
	m. gün 3734
maḫzen (A.)	içinde eşya saklanacak yer.
	m.-i genc 4593
maḥzūn (A.)	hüzünlü, tasalı kaygılı.
	m. 4447
maḳbūl (A.)	istenilene uygun, beğenilmiș, kabul edilmiș, münasip, lâyık.
	m. 4264
maḳṣūd (A.)	istenilen șey, istek.
	m.-ıdı 2989

māl (A.)	mal, mülk, varlık, dünyalık, servet.
	cihān m.-ı 4653
	m.-u gencüm 3914
	m.-umdan 2847
ma'lūm (A.)	belli olan, bilinen, malûm.
	m. 2531
	m. ol- "bildirilmek, açıklanmak, anlatılmak" 3311
ma'mūr (A.)	bayındır, şenlikli.
	m. 2346
ma'nī (A.)	anlam, mana (krş. ma'nā).
	m.-de 2486 m.-den 3313
ma'ṣūm (A.)	suçsuz, günahsız.
	m.-laruñ gözi 3697
ma'şūḳ (A.)	sevilen, sevilmiş
	m.-ı zîbā 3381 m.-ı 4158
mānend (F.)	benzer, eş.
	m.-i 3372
	m.-isin 3211
māni'(A.)	engel.
	m. 4132
manẓara (A.)	pencere.

	m.-da 3796
manẓūr (A.)	bakılan, bakılmış, görünen.
	m. 2357
mār (F.)	yılan.
	m. 2877
maşrıḳ (A.)	gün doğusu, doğu.
	m. 3640
māt (F.)	satranç oyununda yenilme.
	m. it- “yenmek, devirmek” 3295
maṭbu‘(A.)	hoş, lâtif, makbul, güzel.
	m. 2922
mātem (A.)	yas, matem, hüzün, keder.
	aḥvāl-i m. 3507
maṭlūb (A.)	talep edilen, istenilen, aranılan şey.
	m. 4407
maẓlūm (A.)	zulüm görmüş
	m. ayaġı 4252 m.-laruñ baġrı 3697
ma‘zūl (A.)	azledilmiş, işinden çıkarılmış
	m. 3218
ma‘ẕūr (A.)	mazereti olan, mazeretli.
	m. 4161

m. 4428

mebāẕā (F.) sakın, olmaya ki, zinhar.

m. 2635

m. 4385

mecesti (A. < micestī) Batlamyus'un geometri üzerine tasnif ettiği kitap.

m. 2950

meddāḥ (A.) medheden, öven, yücelten.

m. 4675

meftūn (A.) gönül vermiş, tutkun, vurgun.

m. 3085

meger (F.) ancak, yalnız, yoksa, meğer.

m. 2651

meḥāfe (A.< meḥāffe) deve, katır gibi hayvanların sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilen kapalı vasıta.

m. 4196

mehcūr (A.) terk olunmuş, bırakılmış, kullanılamaz olmuş.

m. 2474

mehd (A.) beşik.

m. 4545

meh-tāb (F. <māh-tāb) ay ışığı.

m. 3209.

meh-veş (F.<māh-veş) ay gibi.

m. 4209

mekkār (A.) çok hile yapan, hileci.

dīv-i m. "hileci şeytan" 4292

meknūn (A.) dizilmiş.

m. 4682

melik (A.) padişah, hakan, hükümdar, sultan.

m. 3071

menşūr (A.) halife veya padişah tarafından maiyetindekilere vazife bağışladığını bildirir belge, berat.

m. 2346

m. 4271

menzil (A.) mesafe, yer, mevki.

m. 2936

merām (A.) istek, maksat, niyet.

m.-dur 3165

mercān (A.) bu hayvanın iskeletinden elde edilen, süs eşyaları yapımında kullanılan madde, mercan.

la'l u m. 3326

merhem (A.) çare, merhem.

m. ü derde 4213

me el (A.) hikâye.

m. 2724

m. ḫoşdur 3671

mes'ūd (A.) mesut, bahtiyar

m.-ı gerdān 3231

mesned (A.) rütbe, derece, makam.

m. ü tāc 4460

mestūr (A.) örtülü, kapalı, gizli.

m. 4047-3831

meşġūl (A.) bir işle uğraşan, iş görmekte olan, çalışma.

m. 2640

m. ol- "vaktini vermek, uğraşmak" 4489

meta' (A.) satılacak mal, eşya.

m.-ıla 4516

mevc (A.) dalga.

m.-i 2786

mevzūn (A.) vezinli, vezinle yazılmış olan.

m. perdesi 4086 m. 4682

meydān (A.) alan, saha, meydan.

m. kıl- "" 3463

m.-dadur 3071

meyl (A.) rağbet, arzu; iki taraftan birini seçme.

m. it- “gönül vermek”3234

meyşūm (A.<meş’ūm) uğursuzluk.

key m. 2629

mıḳna‘(A.) başörtüsü.

m.-ıa 3801

yaşıl m. 4558

mıḳnāṭıs (A.) mıknatıs.

m.-ça 4172

mi‘de (A.) mide, kursak.

m.-yi 2435

mi‘mār (A.) inşaat plânlarını yapan ve bunların kurulmasına bakan kişi, mimar.

m. 3003

micmer (A.) içinde tütsü yakılan kab, buhurdan.

m.-ine 4072

mīġ (F.) kara bulut.

m. 4504

mīḫ (F.) mıh, çivi.

m. 3030

mihmān (F.) misafir.

m. 3613

m.-ı server “baş misafir” 3624

m. 2810

miḥnet (A.) dert, sıkıntı, eziyet, mihnet.

m. ol- “eziyet olmak” 4357

mihr (F.) **1.** güneş

Mihr-i Hürmüz 4499

2. sevgi, aşk, aşırı düşkünlük.

m. göster- “sevgi göstermek”2767

miḥrāb (A.) mec. sevgilinin kaşları

m. 3209

mihrübān (F.<mihr-bān) muhabbetli, şefkatli, güler yüzlü, dost.

m. 4650

mih-ter (F.) daha büyük, ulu.

m.-inden 4432

şāh-ı m.”ulu hükümdar” 4436

mikdār (A.) ölçü, derece.

bī-ḥadd u m. 4262

millet (A.) bir yerde bulunan kimseleri bütünü, herkes, millet.

ḳamu m. 4604

minnet (A.) yapılan bir iyiliğe karşı teşekkür etme, memnuniyet duyma.

sipās u m. 4624

m.-üm var 3228

m. it-“boyun eğmek”” 3969

mīr (F.) baş, komutan, bey.

m.-i faġfūr “Çin komutanı”3737

misk (A) ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu bir madde.

m.-in saçardı 3277

mi ḳāl (A.) pek az miktar, çok hafif.

m. 3394

miskīn (A.) âciz, zavallı.

Ferhād-ı m. 2988

zār u m. 4445

mizāc (A.) hâl, durum, vaziyet.

m.-uñdan 2432

Moġul Moğolistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse.

Tāt u M. 4336

mu‘ayyen (A.) belli, belirli; kesin olarak belirlenmiş.

m. 4617

mu‘aẓẓam (A.) alışılmışın sınırlarını aşan.

m. gördi 3589

mūbeḏ (F.) ateşperestlerin reisi, büyük âlimi, hâkimi, filozofu.

m.-leri 4210

mu‘ciz (A.) mec. olağanüstü, şaşırtıcı.

m.-le 4602

mu‘teber (A.) inanılır, güvenilir, sözü geçer.

m.-di 4310

muḫālif (A.) aykırılık eden, uymayan, uygunluk göstermeyen.

m. ol- "karşı çıkmak, ayrılık gözetmek" 2754

muḫalled (A.) daimi, sürekli olarak kalan.

m. 4674

muḥkem (A.) sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli.

m. 3920

m. dīvārı 4125

muḥtāc (A.) bir şeye ihtiyacı olan, muhtaç.

m. ḳıl-"ihtiyaç duymak" 2435

yalıncaġ u m. 2569

muḳanna‘ (A.) peçeli.

māh-ı m. 3801

muḳbil (A.)	ikbâl sahibi, kutlu, bahtiyar.
	m. kişidur 3257
mūm (F.)	**1.** mum ışığı.
	m.-ı düz- “mum yakmak” 4055
	2. mec. yumuşak.
	m. 2958
mūnis (A.)	cana yakın, uysal, sevimli.
	m.ü yār 3050
murād (A.)	**1.** arzu, istek, dilek.
	m.-a kim 2389
	aldı m.-ın “dileğine kavuşmak” 3607
	2. amaç, gerek, gaye.
	m.-a 4274
muraṣṣa‘(A.)	kıymetli taşlarla bezenmiş.
	m. 3801
	m. eyle- “bezemek, süslemek” 4547
murdār (F.)	mundar, kirli, pis.
	m. 3964
murġ (F.)	kuş
	m.-ı gülzār “gül bahçesindeki kuş ‘bülbül’”4102
muştılluġ	sevindirici haber, müjdelik.

	m.-a gel 4063
muṭlaḳ (A.)	kayıtsız-şartsız, mutlaka.
	m. 2963
muṭrib (A.)	çalgı çalan, çalgıcı.
	m. 4577
muvāfıḳ (A.)	uygun, yerinde.
	m. 3485
mūy (F.)	kıl.
	müşg-i m.-ı “mis gibi saç” 2854
mübārek (A.)	kutlu, uğurlu, kutsal.
	m.-dür 4114
	m. gün 4183
mübtelā (A.)	âşık, vurgun.
	m.-yı 3694
mücelled (A.)	ciltlenmiş (kitap için)
	m. 4683
müdām (A.)	devamlı, sürekli.
	m. 4669
müdbirlig (A.T.)	talihsizlik, bahsızlık.
	m.-üm 3257
müferriḥ (A.)	iç açıcı, ferahlık verici.

	m. ol- “ferahlık vermek” 3110
	m. 3941
mühr (F.)	mühür, imza.
	m.-i 2626
	m.-i yāḳūt 4251
	m. ur- “mühürlemek” 4633
mükāfāt (A.)	bir hizmet ve iyiliğe karşı edilen iyilik
	m. 3858
mülk (A.)	sahip olunan şey, mal, mülk.
	cihānuñ m.-i 2444
	m.-i cihāndan 2797
mülket (A.)	ülke.
	m.-inden 3148
münācāt (A.)	Tanrı’ya yakarma, yakarış.
	m. 4247
müneccim (A.)	yıldızların durum ve hareketlerinden anlam çıkaran kimse, yıldız falcısı.
	m.-ler 3518
münevver (A.)	parlatılmış, aydınlatılmış, ışıklı.
	m. ol- “aydınlanmak” 2355
mürüvvet (A.)	insanlık, cömertlik , yiğitlik severlik.

m. 4583

müsellem (A.) teslim edilmiş, verilmiş.

m. ḳıl- “teslim olmak” 2454

m. 4632

müstaḥaḳḳ (A.) hak etmiş, hak kazanmış, lāyık.

m. 3902

müstecāb (A.) kabul olunmuş.

m. 3709

müsülmān (A.) Allah’a teslim olmuş, İslâmiyeti kabul etmiş kişi, müslüman.

m. 4632

müşg (F.) misk

m.-i mūyı 2854 “mis gibi saç”

misk m.-i ḥarīri 2345

müşgīn (F.) miskli, mis kokulu

m. 3625

müşkil (A.) güç, çetin, zor

ḳatı m. “çok zor” 2406

Müşterī (A.) **1.** Müşteri (Jüpiter) yıldızı.

M.-ye 2947

2. satın alan, alıcı.

m.-si 3092

müvekkel (A.) birini kendine vekil olarak seçen kimse.

m. 4443

müyesser (A.) kolay gelen, kolaylıkla ortaya çıkan.

m. eyle- “nasip olmak”2526

müzd-dār (F.) karşılık veren.

m. ol- “karşılık vermek” 2365

N

na‘l (A.) at, öküz gibi hizmet hayvanlarının tırnaklarına çakılan demir.

demür n. 3807

nabz (A.) atar damarın vuruşu, şah damarının atması.

n.-ı 3099

nā-çār (F.) çaresi olmayan, çaresiz.

'ışḳ-ı.- n. 2376

çār u n. 2841

nā-dān (F.) cahil, bilmez, haddini bilmez.

n. 3518

nā-gāh (F.) ansızın, birden bire

n. 2651

nā-gehān (F.) birdenbire, ansızın, âniden.

n.-ı 2818

naġme-ter (A.F.) daha ahenkli, daha ezgili.

n. 4071

naḫcīr (F.) av hayvanı, yaban keçisi; av

ḳaṣd-ı n. "ava yönelmek, niyetlenmek" 3731

n. id- "avlamak" 3886

naḥs (A.) uğursuz, çirkin.

n.-ı dūna "uğursuz"3404

naḳāre (F.) davul, kös, çalgı.

n. 3208

naḳīb (A.) padişahın yardımcısı, en tecrübeli kimse

	n.-üñ 2429
naḳḳāş (A.)	yapıların duvar ve tavanlarına süslemeler yapan usta, bezekçi.
	n. 2776
naḳş (A.)	duvar ve tavanları süslemek için yapılan resim.
	n. ur- “resim yapmak, süslemek” 3193
	n.-ı Çīnī 2785
	n.-ı dīvār 2719
nālān (F.)	inleyen, sızlayan, figân eden.
	n. 2980
nāle (F.)	inleme, inilti.
	n. 4119
	n. vü āh 4151
nām (F.)	isim, ad; ün.
	eyü n. 3661
	n. u nengi 4075
nām-dār (F.)	namlı, ünlü
	n.-ı 4548
nāme (F.)	mektup.
	n. 2699
nā-merd (F.)	korkak, alçak, mert olmayan (kimse).

	n. 4582
	n. olasın 2769
nā-murād (F.)	isteğine ulaşamama, dileğine erememe, muradsız.
	n. 4099
	n.-uñ 3216
nār (A.)	ateş, cehennem.
	yanar n. 2350
nār (F.)	sarı sert bir kabukla örtülü, sulu taneli bulunduran yuvarlak yemiş.
	n. aġacından 3439
narḫ (F.)	fiyat, değer.
	n.-ı 2857
nārinc-āsā (F.)	portakal gibi.
	n. 4139
naṣīb (A.)	**1.** birinin payına düşen şey.
	n.-üm 2692
	2. kısmet, talih, baht.
	n.-üñ 2430
naṣīḥat (A.)	öğüt, nasihat.
	n. vir- “öğüt vermek” 2398
nā-sipās (F.)	şükretmeyen, nankör.

	n. 2491
nāy (F.)	kamıştan yapılan düdük, ney.
	ṣūr u n.-ı 3733
nāz (F.)	**1.** bir şeyi beğenmiyormuş gibi gözükme
	n. u ṭannāzlık ḳıluram 3962
	2. kendini beğendirmek için takınılan yapmacık tavır
	n.-ıla 3435
naẓar (A.)	bakış, bakma, göz atma.
	n. 3946
	n. 4607
naẓar-gāh (A.F.)	bakılan yer, nazar edilen yer.
	n. 3867
nāzenīn (F.)	narin, ince yapılı.
	n. 3450
nāzenīn-āyīn (F.)	narin, ince yapılı.
	n.-in 4042
nāẓır (A.)	nazar eden, bakan, gözeten
	n. oldur 4625
nazm (A.)	vezinli ve kafiyeli söz.
	n.-ını 4682
nāzük (F.)	güzel, zarif.

n. 4530

nebāt (A.) topraktan yetişen, biten her çeşit şey, bitki .

n. ola 3428

nebī (A.) haber getiren, peygamber.

n. 4612

nedīm (A.) sohbet arkadaşı, meclis arkadaşın.

n. oldı 4660

nefes (A.) **1.** nefes, anlık, an, lahza.

n.-dür 4656

2. soluk, nefes

bir nefes yig 3554

n.-de 3710

nefīr (A.) boynuzdan yapılan, askerleri toplamak için öttürülen boru.

boru vü n. 3733

nefrīn (F.) lânet, bedduâ, ilenç.

n. 4283

nem-gīn (A.) nemli, rutubetli

n. 4445

neng şöhret, ün.

mal n.-i 4075

n. 2705

ner (F.) erkek, er.

şīr-i n.-den “erkek aslan” 3052

nergis (F.) nergis çiçeği

uyanuķ n.-e 2386

nesrīn (F.) yaban gülü.

n. gibi açmış 2383

n.-e uymaz 3893

neşāṭ (A.) sevinç, neşe, şenlik.

n.-a başla- “eğlenceye başlamak**”** 3590

nevā (F.) ahenk, ses, güzel sadâ, nağme, avaz.

n.-lar 4077

nevbet (A.) nöbet, sıra.

n. yirine 3384

nevḥa (A.) ölüye sesli ağlama.

n. vü āh ider-idi 3078

nevmīḏ (F.< nā-ümīḏ) ümitsiz, ümidi kırık.

n. 2410

nev-rūz (F.) ilkbaharın başlangıcı olan gün, ilkbahar.

n. u güz 4478

n. 3130

nice	**1.** nasıl, ne kadar.
	n. olsa 2431
	2. ne zaman.
	n. geldi 2367
	3. ne vatka kadar
	n. dek dura 2904
	4. kaç, ne kadar.
	n. perdeden 2968
nicesi	önceki gibi, eskisi gibi.
	n. 2994
niçe	çok, pek çok.
	n. kez 2811
nidā (A.)	çağırma, bağırma, seslenme.
	virse n. "çağırmak, seslenmek"4542
nifāḳ (A.)	münafıklık, iki yüzlülük.
	n.-ıla getürgil 3898
nigār (F.)	kız, kadın (resim gibi güzel).
	n.-ın 2394
	n.-ı ḫūb "güzel sevgili" 3085
nigārā (F.)	ey güzel!
	n. 3368

nigārīn (F.) resim gibi güzel, sevgili.

n. 3214

nihād (F.) tabiat, huy, yaratılış.

n.-ı 2417

nihān (F.) gizli, saklı

n.-dur 3615

nihānī (F.) gizli, saklı.

n. 3827

nīk-baẖt (F.) bahtı iyi, talihli.

n.-uñ 2717

nikāb (A.) peçe, yüz örtüsü.

n.-ın alsa 3579

nīkū (F.) iyi, hoş.

n.-‘ahd “iyi yemin” 4545

ni‘met (A.) iyilik, lütuf, ihsan.

n.-e 3521

n. ü genc 2928

nīrān (A.) cehennem.

n.-da 2557

ni ār (A.) saçma, serpme.

n. itdi 2465

nīş (F.)	zehir, ağı.
	n. ṣal- “zehir bırakmak, zehirlemek” 3602
	n.-ile 3943
nişān (F.)	**1.** alamet, belirti, iz.
	n. 3207
	2. hedef.
	ne diyem ki n.-a oḳ atardı 4256
	3. ferman.
	n. isterdi ṣulṭān-ı cihāndan 2463
niyāz (F.)	dilekte bulunma, yana yakıla isteme.
	n. 3728
niyyet (A.)	bir şeyi yapmayı önceden isteyip, düşünme, maksat.
	n. 2459
nizār (F.)	zayıf, arık, düşkün, bitkin.
	n.-em 3721
noḳṣān (A.)	eksiklik, noksan, kusur.
	n. 3521
nöker (F. < nūger)	maiyet memuru, hizmetçi, kul, köle.
	n.-lerüm 2649
nūr (A.)	aydınlık, parıltı, parlaklık.
	n. saç- “aydınlatmak” 3321

nūş (F.) 1. tatlı; bal.

n. ola 3377

n.-ı lebden "bal dudak" 3982

2. içki, işret.

n.-a 4039

nūş-āvāz (F) tatlı ses.

n. 4039

nübüvvet (A.) nebilik, peygamberlik.

n. tābı 4603

nükte (A.) ince mânâlı, zarif, şakalı söz.

n. 3147

o

od	ateş göñül
	o.-ına 2380
	o. ur- "ateşe vermek, ateşe atmak" 2729
odaġ	çadır (krş. odaḳ)
	o.-ına 2502
oḫşa-	okşamak.
	o.-r-ıdı 2775
	o.-r 4300
oḫtın	vakitte, vakit, çağ.
	o. 2412
oḳı-	**1.** okumak (krş. oḳu-).
	o.-yan 2917
	2. davet etmek, çağırmak
	o.-dı 3459
oḳu-	**1.** okumak (krş. oḳı-).
	bitisin **o.**-dı 2518
	2. davet etmek, çağırmak.
	o.-dı 2597
olar	onlar.
	o.-uñ resmini 4618
oñad	doğru, uygun, iyi, mükemmel (krş. oñat)

	o.-ın 2614
	o.-ına 2525
oñat	doğru, uygun, iyi, mükemmel(krş. oñad)
	o.-van 4500
	o. 3798
oran	oran, ölçü.
	o.-la 2900
oruc	Allah'a ibadet amacıyla yeme, içme gibi birçok şeylerden belli bir süre ve biçimlerde kendini alıkoyma, oruç.
	o.-ın 3502
ot	ilaç.
	o.-a muḥtāc "ilaca ihtiyacı olmak" 2602
otacı (otdaçı)	hekim, tabip.
	o. 3099
otacılıḳ	hekimlik.
	o.-dan 2601
	o.-a muḥtāc 2602

Ö

öd	öd, öd kesesi.
	ö. ü yaġ 2963
ög	akıl.
	ö.-in dir- “aklı başına gelmek” 3770
	ö.-i git- “aklı başından gitti” 3307
ög-	birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, methetmek.
	ö.-erin 3950
	ö. 4334
ögüd	bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, öğüt, nasihat (krş. ögüt)
	ö.-inden 2328
ögüt	bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, öğüt, nasihat (krş. ögüd)
	ö. 2701
öküş	çok, fazla, ziyade.
	ö. 3545

‘ömr (A.) ömür, yaşama, yaşayış, hayat (krş. ‘ömür)

‘ö. -iyçün 3435

‘ömür (A.> ‘ömr) ömür, yaşama, yaşayış, hayat (krş. ‘ömr)

‘ö. 2879

öñ **1.** önce, evvel.

ö. 2874

ö. 2489

2. ön, ön taraf.

ö.-i 2417

3. baş, baş taraf.

ö.-i 2418

öñ- karşısına çıkmak, beklemek, önmek.

yolını ö. 3242

öñdin önce, önden, önceden.

ö. 2401

örü kalkık, dik.

ö. dur- “ayağa kalkmak, ayakta durmak” 4361

ötrü dolayı, sebebiyle.

ö. 2466

öz kendi.

ö.-i 2580

özge	başka, özge
	lebden ö. 4135
‘özr (A.)	bir kusur veya suçun hoş görülmesini gerektiren sebep.
	‘ö.- ile 3603

P

pādişāh (F. < pād-şāh) **1.** her şeye hükmeden, her şeyin yegâne sahibi, Allah.

p. 2351

2. sultan, melik, padişah.

p.-ı 4343

pāk (F.) temiz, arı, pak.

p. eyle- “temizlemek”3791

p. u āzād̠ 4162

pāk-āyīn (F.) temiz gibi.

p. 4164

pāre (F.) **1.** parça.

iki p. 2618

p. ḳıl- “parçalamak” 3029

2. para.

p.-sidür 4304

pās-bān (F.) gece bekçisi.

p. 4380

p.-lar 2534

pāsuḫ (F.) cevap, karşılık.

p. 4329

pāyān (F.) uç, kenar.

p.-a at- “kenara bırakmak, atmak” 2390

pāyende (F.) daimi, sürekli, kalıcı.

p. ḳıl- “sürekli kılmak” 4672

p. ol- “sürekli olmak, ebedî olmak” 2932

pāyidār (F.< pāy-dār) kalımlı, kalıcı, sabit.

p.-ı 4548

pehlevān (F.) pehlivan, güreşçi, yiğit.

p.-lar 2546

pehlevī (F.) İran’da İsfahan ile havalisindeki bölge halkı ve bu bölgenin dili”

p. 4464

pehlū (F.) vücudun iki yanından biri, yan, böğür.

p. 3225

peleng (F.) panter.

p.ü bebr-ile 3333

pend (F.) nasihat, vaaz, öğüt.

p. 4446

penhān (F. < pinhān) gizli, saklı

p. 2779

p. ḳıl- “gizlemek, saklamak” 4040

perde (F.) **1.** bir müzik parçasını meydana getiren seslerden her biri, perde

p.-den 4080

2. kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü

p.-nüñ ardında 2967

perde-dār (F.) perdeci.

p.-ı 4367

perī (F.) **1.** doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal dışı varlık.

p. misin 4025

2. çok güzel, alımlı, çekici güzelliği olan.

p. ṣūretlü 2933

p. yüzlü 3317

perīşān (F.) **1.** kederli, kaygılı.

p. 2810

2. dağınık, perişan

	p. am 4143
perī-vār (F.)	**mec**. güzel insan.
	p. 2783
perī-zād (F.)	peri çocuğu, peri çocuğu olacak kadar güzel, çok güzel.
	p. 3573
pertev (F.)	ışık, parlaklık, yalım.
	p.-in 3595
pervāne (F.)	geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek.
	p. ol- “büyük bir bağlılıkla yanından ayrılmamak” 3883
	p. mānendi 4644
pervāz (F.)	uçma, uçuş.
	p. 3960
Pervīn (F.)	Ülker yıldızı.
	P.-e 2451
pervīz (F.)	İran hükümdarı Hüsrev’in lâkabı
	p.2334
pes (F.)	sonra, şimdi, öyle ise, işte, pes.
	p. 2676
peşīmān (F.)	nedamet getirmiş, pişman.
	p. 2377
	p. ol- “ pişman olmak” 3455

peşīmānlıḳ	pişmanlık
	p. odına 4143
pey (F.)	iz, işaret, nişan.
	p. 2625
peyām (F.)	haber, başkasından alınan bilgi (krş. peygām).
	p.-ı 3849
	p.-ı 3781
peyġām (F.)	haber, başkasından alınan bilgi (krş. peyām).
	p. 4226
	tāze p. “yeni alınmış haber” 2812
peyġāmber (F.)	Allah’ın buyruklarını bildiren, haber getiren kimse, elçi, resul, nebi.
	p.-üñ 3700
peyk (F.)	haber ve mektup getirip götüren
	p. 2721
peymāne (F.)	büyük kadeh
	p.-si 4311
peyveste (F.)	ulaşmış, bitişik.
	p. 4604
pīç (F.)	büklüm, kıvrım, dolaşık
	p. 2388

pīl (F.)	fil.
	p.-e 3134
pīlleyin	fil gibi.
	p. 3144
pīr (F.)	yaşlı, ihtiyar.
	p.-i hüşyār “akıllı adam” 2620
	p.-i sāl ḫūrde “ihtiyar adam” 4011
pīrūz (F.)	kutlu, hayırlı, uğurlu.
	p. 2358
pīrūze-gūn (F.)	mavi renkli, değerli bir süs taşı.
	p. 2358
pīşe (F.)	sanat, meslek.
	p. sırrına 2957
piyāle (F.)	kadeh, şarap bardağı.
	p. süd 3564-3565
polāḏ (F.)	çelik, polat.
	delim p. 3112
	ḳatı p. 3191
pul (F.)	para.
	p.-uñ yoḳ 2430
pus-	sinmek, saklamak, siper içine girip gizlemek.

p.-a 4020

pür (F.) çok, dolu, çok fazla.

p. 2764

pür-cām (F.) dolu kadeh.

p. 3138

pür-cefā (F.) çok sıkıntılı.

p.-nuñ 4444

pür-cūş (F.) coşku dolu.

p. 4609

p. cūş 2786

pür-derd (F.) çok dertli.

p. ol- "çok dertli olmak" 2769

pür-ġam (F.A.) çok dertli

p.-ıdı 4295

pür-nākş (F.) resimle dolu, nakışlı.

p. derdi 3206

pür-nūr (F.A.) nur dolu, nur içinde, nurlu, aydınlık.

p. 3664

R

ra'iyyet (A.) bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk.

r. 4278

Rabb (A.) Allah

yā R. "Allahım!"4574

raġbet (A.) istekle karşılama, itibar etme, rağbet.

r. it-"istemek, beğenmek, ilgi göstermek" 2852

rāḥat (A.) **insanda**

r. vir- "" 3524

rāhīm (A.) esirgeyen, koruyan, Allah

r.-dür 3860

raḥm (A.) esirgeme, koruma

r. eyle 3711

raḫmet (A.) acıma, esirgeme, koruma

r. ol- "acıma, merhamet etme" 2450

raḥmet-engizlig(A.F.T) rahmetli**.**

r.-i 3900

raḫş (F.) gösterişli, yürük ve güzel (at).

r.-a 4016

raẖt (F.) yol levazımı,savaş malzemesi.

r.-ını 2376

raḳḳāṣ (A.) oynayan, dans eden.

r. 2816

rām (F.) itaat eden, boyun eğen.

r. 2491

ramaḳ (A.) bir şeyin olmasına çok az kalmak.

r.-dur 2873

raṣad (A.) gözetme, bekleme, pusu tutma.

r. 4184

rāst (F.) **1.** rastlamak, doğru, düzgün, isabet, uygun.

r. 4086

2. Türk müziğinde bir makam.

r. 4086

rāy (A.< re'y) düşünce, fikir, rey.

r. ur- "düşünmek" 2521

rāz (F.) gizlenen şey, sır.

r.-ını 2619

re's (A.) baş, kafa.

r.-i 'aḳreb 3120

re'y (A.)	düşünce (krş. rāy)
	r.-ile 2599
Receb (A.)	Arabî ayların yedincisi ve kutsal aylardan birincisi.
	R. ayı 4679
redd (A.)	geri döndürmek, kabul etmemek, geri çevirmek, def etmek.
	r.ü ḳabūli 3829
reften (F.)	gitme, gidiş
	2450-2451 (Başlıkta geçiyor.)
rehāvī (F.)	Türk müziğinde bir makam.
	r.-de 4121
renc (F.)	zahmet, eziyet.
	r. 2379
renciş (F.)	inciniş, sızlanış, eziyet.
	r.-inden 3475
rencūr (F.)	sıkıntılı, rahatsız, dertli.
	r. 2885
	r. id- "sıkıntıya sokmak, muztarip eylemek" 2875
	zār u r. 3327
reng (F.)	renk.
	r.-i 3674

	şeb r.-i “gece rengi, siyah” 2822
resm (A.)	yazma, çizme, desen.
	r.-ine 3803
reşk (F.)	kıskanma
	r.-i māh “herkesi kıskandıracak kadar üstün durumda olan” 3911
revā (F.)	uygun, münasip, lâyık, caiz.
	r. ḳıl-“uygun görmek” 3216
revān (F.)	**1.** yürüyen, giden, akan.
	revān ol- “akmak, boşalmak”
	genc-i r. “yürüyen hazine” **3246.**
	serv-i r.-ı “yürüyen selvi ‘**mec**. uzun boylu sevgili’ ” 3382
	2. ruh, can.
	r.-um 2929
revāyiş (F.< c.revīş)	gidişler, hareketler (?).
	r.-de 3644
revnaḳ (F.)	parlaklık, göz alıcılık, güzellik.
	r. 2914
reyāhīn (A.)	fesleğenler.
	r.-e 3882
reyhān (A.)	fesleğen.

	r. saḳsısıdur 2764
rezzāḳ (A.)	bütün mahlukların rızkını veren, Allah.
	r.-ı cihān 2443
rıżā (A.)	memnunluk, hoşluk, razı olmak.
	r.-yı 3723
rızḳ (A.)	Allah'ın herkese bahşettiği nimet, rızık.
	r. it- "nimet vermek" 2443
rikāb (A.)	büyük bir kimsenin önü, katı, huzuru.
	r.-ınca 3736
rind (F.)	kalender, dünya işlerini hoş gören kimse, aldırışsız.
	r.-üler 3871
risālet (A.)	peygamberlik.
	r. 4603
rivāyet (A.)	söylenti, rivayet.
	ḳıldılar r. "nakletmek, anlatmak" 2994
Rūm (A.)	Anadolu.
	R. ilinde 2874
	R. içinde 3572
Rūmī (A.)	Rum ülkesinden, Rum'a mensup, Bizanslı.
	R. 2713
rūşen (F.)	aydın, parlak.

	r. eyle- "aydınlatmak" 2499
	r. gök 2567
ruṭab (A.)	hurma, olgun hurma.
	r. suda 4256
rūz (F.)	gün.
	r.-ı 4434
rūzī (F.)	rızık, azık; nasip, kısmet.
	virürsin r. "nimet vermek, rızk dağıtmak" 3719
rūzigār (F. < rūzgār)	**1.** zaman, gün.
	Giçerdi ṣabr-ıla bir rūzigārı 2409
	2. ömür, hayat.
	Hem āḫır ḫoş geçürdi r.-ın 2394
rüsvāylıḳ (F.T.)	rezillik, itibarsızlık, haysiyetsizlik.
	r. ipin 2871

- S-Ṣ

sa‘ādet (A.)	talih, baht, ikbal, saadet, nimet içinde olma.
	s. vir- “mutlu kılmak”2356
sā‘at (A.)	vakit, zaman.
	s.-de 2391
ṣabā (A.)	gün doğuşunda esen hafif rüzgar.
	ṣ.-ya 3289
ṣabāḥ (A.)	gündüzün, günün başlangıcı, sabah.
	s.-a ir- “sabaha ulaşmak” 4062
ṣābir (A.)	tahammül gösteren, sabreden, dayanan, acelesiz bekleyen.
	ṣ. 4007

ṣabr (A.)	olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden beklemek, tahammü, sabır.
	ṣ. 2376
	ṣ. it-“sabretmek, katlanmak” 3539
saçu	saçılacak şey, düğünde gelinin başına serpilen para, şeker.
	s.-dan 4206
	s. saç- “gelini başından şeker, arpa vs. dökmek” 3143
ṣadef (A.)	inci kabuğu, sedef.
	ṣ. mercān 4258
ṣādıḳ (A.)	doğru, gerçek söz.
	ṣubh-ı ṣ. 3485
ṣafā (A.)	rahat, huzur, gönülhoşluğu.
	ṣ.-sı 3930
ṣafrā (A.)	öd.
	ṣ. oldı 3989
saġınç	emel, istek, arzu, amaç.
	s.-um 3914
saġış	sayı, adet, miktar, hesap.
	s.-ın 2540
ṣaġu	ağıt, mersiye.

	ṣ. ṣaġ- "ölünün iyiliklerini acıyla sayıp, dökmek 4464
ṣāḥib-ḳırān (A.F.)	her zaman başarı, üstünlük kazanan çok talihli, devlet sahibi (Hz. Muhammed)
	ṣ. 4601
ṣāḥib-i baḫt (A.F.)	talihli, kısmetli, şanslı olan kimse
	ṣ. 3736
ṣāḥib-i ṭāḳ (A.)	gökyüzü sahibi
	ṣ. 4638
ṣāḥib-velāyet	sadakat sahibi
	ṣ. 4612
sāḳ (A.)	baldır, incik, sap.
	semen s. 3376
saḳ	uyanık, ihtiyatlı, sağlam.
	s. 3658
saḳaġ	çenenin altındaki sarkık et, gerdan.
	s.-una 3854
saḳf (A.)	tavan, çatı, dam.
	göklerüñ s.-ın 3034
sāḳī (A.)	içki sunan.
	s. 3376
ṣalā (A.)	meydan okuma.

	ṣ.-dur 3424
ṣalāḥ (A.)	iyi olma, iyilik, düzgünlük.
	ṣ.-ı devlet-içün 2780
sālār (F.)	baş, kumandan, başbuğ.
	s.u sipāhī 4068
ṣan	şan, şöhret.
	adın u ṣ.-ın 4494
ṣan-	**1.** sanmak, zannetmek, olacağını düşünmek.
	ṣ.-ma 3261
	2. bir şey veya kimsenin... olduğunu düşünmek.
	yavuz ṣ.-anlar 4477
ṣanasın	sanki, güya, sanılır ki.
	ṣ. 3232
ṣan'at (A.)	ustalık, hüner, mârifet.
	s.-a 2949
ṣanā'at (A.ṣınā'at)	insanların maddeye dayana ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte tecrübe, beceri ustalık gerektiren iş.
	s. 4649
ṣanduġ (A. ṣandūḳ)	içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan dört köşe büyük kutu.

	ḥazīne ṣandūġı 4193
ṣāni‘ (A.)	yaratan, meydana getriren, Allah.
	ṣ. 3840
sanlu	meşhur, ünlü.
	s. sular 2681
sap-	yönelmek, ayrılmak, sapmak.
	s.-dum 3912
ṣapan	çift sürmeye yarayan alet, saban.
	ṣ.-demüri 4215
sarāy (F.< serāy)	hükümdarların oturduğu gösterişli büyük yapı, saray, köşk. (krş.serā).
	s.-a 2599
ṣarf (A.)	harcama, masraf.
	ṣ. 4535
ṣarp	çetin, güç, şiddetli.
	ṣ. 2953
	ṣ. u düşvār "çetin ve zor" 3003
ṣaru	sarı.
	ṣ. yañaġum 3264
	s. yüze 2893
Sāsān (F)	Sasani devleti.

	S. ṣoyından 2686
sav	hikâye, kıssa, söz, haber.
	söz ü s. 2482
sav-	geçiştirmek, defetmek, bertaraf etmek
	s.-ardı 3063
ṣavāb (A.)	doğruluk, doğru hareket, doğru dürüst.
	ṣ.-ı 3178
	ḫ̮ātayı vü ṣ.-ı 3170
ṣayru	hasta
	ṣ. vü ḳuvvetsüz 3721
	ṣ. vü zār 3043
sāz (F.)	**1.** menfaat, kazanç.
	kār u s. 3517
	2. çalgı
	s. idelüm 4064
sebze-zār (F.)	sebze bahçesi.
	s.-ı 3451
seg-vān (F.)	av köpeklerine bakan kimse, köpek bakıcısı.
	s. gibi 3272
segird-	koşmak, yürümek.
	s.-e 2638

seḥer (A.) tan yeri ağarmadan önceki vakit.

s. 3204

seḥer-gāh (A.F.) seher vakti, sabahın erken saati

s. yisün 2353

sehl (A.) kolay

s. yol aç (2985)

selām (A.) selâm

s.-ı 3781

s.-ı ḫuşk “kuru selam, faydasız” 2812

selāmet (A.) emniyette bulunma.

s. 2432

selvi selvi, servi

s. ṭalın 3583

semen (A.) yasemin.

s. 4269

s. tenlü 3317

semen-ber (F.) yasemin göğüslü.

s. 3852

enācı (A.T.) öven, medheden.

. 4675

seng (F.) taş.

s. 3884

serā (F.) hükümdarların oturduğu gösterişli büyük yapı, saray, köşk.

(krş. sarāy)

s. 3794

ser-āġāz (F.) yeniden, baştan başlama.

s. 2787

ser-ā-ser (F.) baştan başa, bütün.

s. 4196

ser-efrāz (F.) başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan

pīr-i s. 2621

serencām (F.) bir işin sonu, vaka.

s. 3366

s. 2924

ser-gerdān (F.) âvâre, sahipsiz, başı dönmüş, sersem.

s. ol- “avare olmak” 2385

serheng (F.) çavuş.

s. 3116

ser-keş (F.) itaatsiz, dikbaşlı, inatçı.

s. atına 4426

sermā (F.) kış, soğuk.

ḳış issi vü s. 3843

ser-tā-ser (F.) baştan başa, bütün.

s. 2957

serv (F.) servi mec. sevgilinin boyu

s.-i revānı “yürüyen selvi” 3382

s.-i āzāḏ 4146

s.-i şimşāḏ 4202

s.-ḳāmet “servi boy” 3317

server (F.) reis, baş, ulu kişi, yüce kimse.

cüst s. 3124

s. it- “başa getirmek”” 4630

evāb (A.) Allah tarafından mükâfatlandırılan hayırlı hareket, hayır işleme; sevap.

.-ı yoġ-ısa 2449

sevdā (F.) **1.** aşk, sevgi.

s. 2845

2. fazla sevgi sebebiyle meydana gelen bir çeşit hastalık.

s.-sı 2939

sevet sepet

s.-de 2455

seyl (A.) şiddetle gelen şey

	ḳayġu s.-i “üzüntü yoğunluğu”” 3924
seyyāre (A.)	güneş etrafında dolaşan gezegen.
	s. yā şah 4679
ṣı-, sı-	**1.** kırmak.
	ayağıyla eli s.-nınca 2675
	2. bozmak, sözünden dönmek.
	andı vü ḳavli ṣ.-nuban “yemini bozmak” 2592
	s.-yan ‘ahdı 4321
ṣıçan	sıçangillerden fareden iri, kemirgen, memeli hayvan.
	ṣ. inine 2368
ṣıdḳ (A.)	iç, yürek temizliği.
	ṣ.-ıla 3465
ṣıġın	yabanî geyik ve sığır.
	ṣ.-ıla. 3056
sımarla-	ısmarlamak, tevdi etmek, emanet etmek.
	s.-dı 2578
ṣına-	denemek, tecrübe etmek, sınamak.
	ṣ.-maġa 2425
sınuḳ	kırık.
	s. göñlüme urma 3948
ṣırf (A.)	tamamıyla, büsbütün

	ṣ. 4228
siḥr (A.)	büyü, büyücülük.
	s. it- “etkilemek, büyülemek” 4121
silāḥ (A.)	savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç.
	s.u genc 4331
sīlī (F.)	şamar, tokat.
	yidi s. 3458
simurġ (F.)	Anka da denilen bir masal kuşu, yuvası Kaf dağındadır. Otuz kuş büyüklüğünde demektir.
	s. 3543
sin-	gizlenmek, saklanmak.
	ḳaplan s.-erdi 2456
sin	ölü gömülen yer, mezar.
	s.-den 4452
sini	sinerek, utanarak, mahçup olarak.
	s. 4112
sipāhī (F.)	süvari, atlı asker.
	sālār u s. 4068
sipās (F.)	şükür, hamd, sınırsız ham ve şükür.
	s. u minnet 4624
sipehr (F. < sipihr)	gök, gökyüzü

s.-i 4181

siper (F.) arkasına saklanılacak şey.

s. 4388

sīr (F.) tok, doymuş.

s. 3616

sīret (A.) manevî olarak tutulan yol, bir kimsenin mânevî hâlleri, ahlâkı ve tavırları.

s. ü hem ʿĪsevī 4668

siz- **1.** açık bir kanıt olmaksızın olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek.

s.-erdi 2945

2. anlamak, fark etmek.

s.-di 3587

ṣoḥbet (A.) dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi.

ṣ.-ümüz 3938

ṣoñ ucı sonuç, netice.

ṣ. 2426

sovuḳ ısısı düşük olan, soğuk.

s. yil 3415

sög- kötü söz söylemek, küfretmek.

	s.-mek 2387
söyn-	parlaklığını, ışığını yitirmiş.
	s.-er ılduz 3484
söyün-	yanmaz olmak, sönmek.
	s.-mez 2805
söyündür-	söndürmek.
	s.-di 4503
ṣu	ordu, asker (krş. sü)
	ṣ. 4422
subaşı (sübaşı)	kumandan.
	s. 4313
ṣubḥ (A.)	sabah vakti, sabah.
	ṣ.-ı ṣādık “tan yerinin ağarması”3485
	ṣ.-uñ aġı 4390
ṣubḥ-dem (A.F.)	sabah vakti.
	ṣ. 3472
sūd (F.)	kâr, fayda, kazanç.
	s. 2758
ṣuffe (A.)	sofa.
	ṣ. 3593
suḫan-dān (F.)	söz bilen, güzel söz söyleyen.

s. 2575

ṣulḥ (A.) barış, barışma.

ṣ. aṣṣı 4606

sulṭān (A.) hükümdar, melik, padişah.

s. u cihān-gīr 2320

ṣūr (A.) **1.** boynuzdan yapılmış büyük boru.

ṣ. u nāyı 3733

2. Kıyamette, Hz. İsrafil'in üfleyeceği boru.

ṣ. nāyı 3733

ṣūret (A.) görünüş, biçim, kılık.

ṣ-inden 4011

üreyyā (A.) Ülker (Pervin) yıldızı.

. 2738

sūsen (F.) susam.

s. gibi 2770

sü asker, ordu. (krş. ṣu)

s. 2731

s.-yi sürdi 2614

s.-y-ile 4340

süci şarap, içki.

s.-yi 2363

süglün	sülüngillerden, kuyruğu çok uzun, eti beğenilir bir kuş.
	s. gibi uçdu 3804
süñük	kemik.
	s. 4256
süst (F.)	gevşek, ihmalkâr.
	s. 2633
	s. ü ‘āciz 2607
süstlik	gevşeklik, ihmalkârlık.
	s. 2431

Ş

şābāş (F.)	takdir etme, beğenme, aferin.

	ş. 4576
şāḏ (F.)	sevinçli, neşeli, hoş.
	ş. 2335
	ş.u ḫandān 3648
	şāḏ eyle- “sevindirmek” 2984
	ş. it- “sevindirmek” 3847
şāḏī (F.)	gönül ferahlığı, memnunluk
	ş.-y-ile 2331
	ş. ḳıl- “mutlu olmak, sevinmek” 3841
şāḏīlıġ	memnunluk, sevinçlilik (krş. şāḏīlıḳ).
	ş.-lıġ u gülmekle 2545
şāḏīlıḳ	sevinçli olma, şadlık (krş. şāḏīlıġ).
	ş.-dan 2887
şāḏ-mān (F.)	sevinçli.
	ş. ol- “sevinmek” 2722
şāh (F.)	hükümdar, padişah, şah.
	ş.-a 2325
	ş.-ı mihter “ulu hükümdar” 4436
	ş.-ı cihānı 3390
şāhān (F.)	şahlar.
	ş. 3567

şahāne (F.)	mec. çok güzel, çok mükemmel, üstün nitelikli.
	ḳaṣr-ı **ş.** 2344
şāhīn (F.)	bir yırtıcı kuş.
	ş.-üñ 2456
şāhlıġ	şahlık, padişahlık (krş. şāhlıḳ).
	taḫt u **ş.** 2569
şāhlıḳ	şahlık, padişahlık (krş. şāhlıġ).
	ş. 4455
şāh-zāde (F.)	hükümdar oğlu, prens
	ş. 4364
şākird (F.)	talebe, öğrenci.
	ş. 3014
şār (F.)	şehir.
	ş. 2341
	ş.-uña 3243
şarṭ (A.)	bir işin meydana gelmesi için lâzım olan şey, gerekli olan.
	ş. it- "anlaşmak" 3181
şaṭṭ (A.)	büyük nehir.
	ş.-u Dicle 3488
	ş.-a 3540
şeb (F.)	gece.

ş. rengi “siyah” 2822

şeb-istān (F.) yatak odası.

ş.-ı 3690

ş.-a gönül- “yatak odasına yönelmek” 2746

şeb-reng (F.) gece renginde olan, siyah.

ş. 4190

şeh (F.) hükümdar, padişah (krş. şāh)

ş. işinden 2396

şehd (A.) bal.

ş. 2342

ş. ü şīrīn 2821

şehīd (A.) kutsal bir ülkü veya inanç uğruna savaşırken ölen kimse.

ş. olmışa 3367

şehin-şāh (F.< şāhen-şāh) en büyük padişah, şahlar şahı.

ş. 3350

şehr (F.) şehir, büyük belde, kent.

bir **ş.** vire 2642

şehr-ārāy (F.) şehri süsleyen.

ş. 4265

şehriyār (F.) padişah.

ş.-a 2321

şehvet (A.)	şiddetli arzu, cinsel istek.
	ş.-i 3919
şek (A. < şekk)	şüphe, zan, tereddüt.
	ş. yok 3446
şeker (F.)	şeker (krş. şekker)
	ş.-dür 4135
şeker-bār (F.)	etrafa şeker saçarcasına, tatlı.
	ş. 3411
şeker-rīz (F.)	pek tatlı, şeker saçan.
	ş. 4566
	iy **ş.** 2788
şeker-vār (F.)	şeker gibi.
	gül **ş.** 2436
şekkeristān (F.)	şeker kamışı tarlası.
	ş. 3312
şekl (A.)	şekil, biçim, kılık.
	ş.-i mevzūn 4608
şeksüz	şüphesiz
	ş. 3092
şem‘ (A.)	mum.
	ş.-i tābān “mum ışığı” 2503

şer'i (A.)	şeriata ait, şeriatla ilgili şeriata uygun
	ş. emri-y-ile 4605
şerbet (A.)	şerbet
	ş.-dür 3408
şerh (A.)	açıklamam, izah etme, şerh.
	ş. it- "izah etmek, açıklamak" 2959
şer (A.< şerr)	kötülük, fenalık.
	ş. 4289
şeş (F.)	altı.
	ş. ṭāḳı 3790
şeş-	çözmek.
	dügüm **ş.** 4124
şeydā (F.)	aşktan aklını kaybetmiş, divane, düşkün.
	ş. ḳıl- "divane etmek" 2922
şeydālık	şaşkınlık, divanelik.
	ṣabrı vü **ş.** 3032
şeyṭān (A.)	çok kurnaz, uyanık.
	ş. gibi 4506
şikāyet (A.)	yakınma, şikâyet, memnuniyetsizlik.
	ş. eyledi 3990
şikeste (F.)	kırık, kırılmı**ş.**

	ol **ş.** 3383
şimşāḏ (F.)	şimşir ağacı.
	serv-i **ş.** 3813
şīr (F.)	arslan.
	ş.-i nerden “erkek arslan” 3052
şīre (F.)	şıra.
	ş. gibi 4538
şīrīn (F.)	tatlı, şirin.
	ş. cānından ayırdı 2415
şīrīn-ter (F.)	daha şirin, daha tatlı
	ş. 2221
şīşe (F.)	şişe, sırça.
	ş. ṭaşdan 2419
şīven (F.)	matem, yas; inleme, sızlama
	ş. 2839.
ş’ol	şu, o.
	ş. 3796
ş’ol resme	şu şekilde, öyle, şöyle.
	ş. 2701
şöhre (A.)	şöhretli, ünlü, şöhreti bütün şehrin dilinde dolaşan.
	ş.-i şehr “bütün şehrin dilinde gezen” 3377

şu resme	şu şekilde, öyle, şöyle.
	ş. 4504
şūḫ (F.)	nazlı, şiveli.
	ş.u serv-ḳamet 3317
şuḳḳa (A.)	kumaş veya kağıt parçası.
	ş. dut 3793
şūm (F.)	uğursuz, şom.
	ş. 2531
	ş. sözlü 3401
şūr (F.)	şamata, gürültü.
	ġavġā vü **ş.** 2317
şūrīde (F.)	karışık, perişan.
	ş. ol- "perişan olmak" 4014
şūriş (F.)	karışıklık, kargaşalık.
	ş. ü şerr 4291
şükr (A.)	iyiliğe karşı teşekkürde bulunmak, şükür, minnettarlık.
	ş.-in 3522
	ş. it- "şükretmek" 4262
şümār (F.)	hesap, sayı.
	ş.-ı 3284

T-Ṭ

tā (F.) kadar, dek, değin.*

t. 3322

ta‘ab (A.) sıkıntı, zahmet, eziyet.

t.-dur 4095

ṭā‘at (A.) Alah’ın emirlerine yerine getirme, ibadet

ṭ.-da 2448

tāb (F.) güç, kuvvet, takat

nübüvvet.ṭ-ı 4603

tābān (F.) ışıklı, parlak.

şem‘-i t. 2503

ṭabī‘at (A.) yaratılış, huy, mizaç, tabiat.

ṭ. bilmeye 2431

ta‘bīr (A.) ifade, anlatma, deyiş.

t. 4060

ṭabl-bāz (A.F.) davulcu.

ṭ. 3743

tābūt (A.) ölü taşınan sandık.

t. 4098

tāc (A.) soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık.

taḫt-ıla t. 2360

t. ur- “taç giymek ” 2686

ta‘cīl (A.) acele ettirme, çabuklaştırma.

t.-ile 4393

ṭaġ dağ (krş. daġ)

ṭ.-ı 3179

ṭaġla-	dağlamak
	ṭ.-dılar 3681 ṭ.-mazlar 3826
ṭaḥsīn (A.)	güzel bulup takdir etme.
	ṭ. ḳılup 4053
taḫt (F.)	hükümdarlık makamı.
	t. 3533
taḫta (F.)	tahtadan yapılmış.
	t. 3533
ṭāḳ (A.)	kubbe, künbet
	ṭ.-ından 3120
ṭāḳat (A.)	güç, kuvvet
	ṭ.-ı 4014
	ṭ.-ı yoḳ 2954
taḳdīr (A.)	beğenme, değer verme.
	t. 3482
taḳṣīr (A.)	**1.** bir işi eksik yapma, kusur etme.
	t. 2521
	2. kabahat, suç, günah.
	ṭ.-i yoḳdur 2448
ṭal	dal
	ṭ. 3541

ṭal-	dalmak, bir yerin içine girmek.
	ṭ.-dı 2380
ṭalaşmaḳ	döğüşmek, çarpışmak.
	t. 4655
ṭaleb (A.)	isteme, dileme, talep.
	ṭ. it- “istemek, dilemek, istekte bulunmak” 3918
ṭaleb-kār (F.)	istekli, talebli, arzulu
	ṭ. 3557
ṭāli‘ (A.)	**1.** talih, kısmet, kader.
	ṭ. 3839
	2. tulu‘ eden, doğan.
	ṭ. 2358
ta‘līm (A.)	okutma, ders verme, öğretme, belletme.
	t. eyle- “öğretmek 3329
	t. id- “ders vermek, öğretmek” 4037
ṭam-	damlamak.
	ṭ.-up 4257
ṭama‘suz (A.)	doymazlık, çok isteyen, hırslı, doymayan.
	ṭ.- 2848
tamām (A.)	**1.** bütün, tüm.
	t.-ı 2450

	2. tamam olmuş, bitmiş.
	t. ol- “sona remek, tamamlanmak” 2693
tamāmet (A.)	tamamıyla, tam olarak.
	t. 3617
ṭamar	canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal.
	ṭ-da 3306
ṭamu (Soğd.)	cehennem.
	ṭ.-da 3936
ṭamulıḳ	cehennemlik
	ṭ.- mel‘ūn 4495
ṭa‘n (A.)	sövme, yerme, ayıplama.*
	ṭ.-a 3804
tañ	şaşılacak şey, hayret edilen şey.
	t.-a 2781
ṭañ	sabahleyin, sabah vakti, şafak vakti.
	ṭ.-la 2501
	ṭ. yili 3852
ṭanbūr (A.)	telli çalgılara verilen genel bir ad
	ṭ.-ı 3871
ṭañla-	taaccüp etmek, hayret etmek, şaşmak, garip bulmak.

	ṭ.-dı 4160
	ṭ.-yıcaḳ 4028
ṭañla	şafak vakti.
	ṭ. 2721
ṭannāz (A.)	herkesle eğlenen.
	ṭ. 3927
ṭannāzlıḳ	alaycılık.
	ṭ. kıluram 3962
ṭanz (A.)	alay etme, eğlenme.
	ṭ.-ile 3499
ṭap-	itaat etme, tabi olmak, boyun eğmek, bağlanmak.
	ṭ.-maya 2687
ṭapḳur	tabur, katar, sıra, dizi.
	ṭac u ṭ. 4280
ṭapmaġ	Tanrı diye tanımak, kulluk etmek.
	oda ṭ.-ı “ateşe tapma”4631
ṭapu	**1.** huzur, nezd, makam, kat.
	ṭ.- ya 3782
	2. zat, zat-ı âli, hazret.
	ṭ.-ñdur 2557
	ṭapuña 2574

	3. hizmet, görev, ibadet, yüceltme, saygı.
	ḳıldı ṭ. "hizmet etmek, saygı göstermek, yüceltmek" 2563
	ṭ. 3519
ṭar	dar
	ṭ. gözlü 3401
	ṭ. id- "" 2618
ṭarab (A.)	şevk, neşe, sevinç
	ṭ. ḳılmaz-ıdı 2362
tārāc (F.)	yağma, çapul, talan
	ḳıldı t. "yağmalamak" 2360
ṭarāvet (A.)	tazelik, taze olma.
	ṭ. 3882
ṭarrār (A.)	yan kesici.
	ṭ. 3339
ṭaru	mısır, darı.
	ṭ. 2622
	keşk ü ṭ.-y-ıdı 2596
tārumār (F.)	alt üst olmuş.
	t. id- "dağıtmak, perişan etmek" 3934
taṣarruf (A.)	idare ile kullanma, tutum.
	t. id- "eser meydana getirmek" 4272

ṭaş	**1.** taş
	ṭ.-ı yarar 2902
	2. dış, zahir, görünen.
	içüñ ü ṭ.-uñ 3655
	ol işe ṭ.-dan 2419
ṭaşra	dışarı, dışarıya
	ṭ. çıḳ- "dışarı çıkmak" 2376
Tāt	Acem, Faslı.
	T. u Moġul 4336
	söz bilen T.
Ṭatca	Farsça
	ṭ. 3962
ṭavāf (A.)	etrafında dolaşma, dönme.
	ṭ. id- "dönmek" 4055
ṭavar	**1.** mal.
	ṭ. 3660
	2. davar, koyun, sürü.
	t.-dan 2327
tāvus (A.)	sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuruğu parlak, güzel renkli, süs hayvanı olarak da beslenen bir kuş.
	ṭ. yüzlü 3877

ṭāvuslayın tavus gibi.

ṭ. 4559

tāze (F.) **1.** taze, körpe (bitki).

t. ḳıl- “taze ve yeşil olmak” 2423

2. yeni, son, zamanı geçmemiş.

t. peyġām 2812

3. dinç, yıpranmamış.

t. ol- “dinç olmak”3814

4. kuru olmayan, sulu, yaş.

t. dut- “sulu olmak”4574

tāzī (F.) **1.** Arap, Arap halkından olan.

Türkî vü T. 4197

2. arap atı.

t.-ya 4588

t. atlara bin 2723

3. ince ve zayıf bir cins av köpeği.

t. 3745

ta‘ẓīm (A.) saygı gösterme, ululama.

t. 3717

t. ur- “saygı göstermek” 2686

tedbīr (A.) çare, önlem, tutulacak yol.

t. 2425

tekbīr (A.) Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allahü ekber" sözü ile başlayan duanın adı.

āvāz u t. 3685

tekellüf (A.) zahmet veren bir iş görme, güçlüğe katlanma.

t. 3019

tekye (A.) dayanma.

t. ḳıl- "dayanmak, yaslanmak" 2424

te lī (A.) üçleme, üçe çıkarma.

t. 2356

temāşā (F.) hoşlanarak bakıp seyretme.

t. 4201

t.3645

temkīn (A.) ağır başlılık.

t. 4639

ten (F.) insan vücudunun dış yüzü, ten.

ne t.-de cān 2409

ten-dürüstlik (F.T.) vücut sağlığı, sağlamlık, kuvvetlilik.

t. 2431

terāne (F.) ezgi, makam, nağme.

	t. başla- “teganniye başlamak” 4148
terāzū (F.)	bir kolun iki ucuna asılı iki kefeden oluşan tartı, mizan.
	t.-suz “ölçüsüz” 3202
Terk (A.)	Türk, Türk halkından olan.
	T. içinde 2595
terk (A.)	bırakma, ayrılma.
	t. it- “bırakmak, ayrılmak” 3396
	t. id- “ayrılmak” 3181
tertīb (A.)	düzen, düzenleniş.
	t.-i 3799
tesbīh (A.)	Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih etme, onu yüceltme.
	t.-de 3712
tesdīs (A.)	altı köşe yapma, altıya çıkarma.
	t. 2356
teskīn (A.)	acı, öfke, heyecan gibi duyguları yatıştırma, dndirmeyey çalışma.
	t. vir- “sakinleştirmek, yatıştırmak” 4457
teslīm (A.)	bir şeyi sahibine vermek.
	t. 3717
	t. id- “kendini teslim etmek” 4037
tevfīḳ (A.)	Allah’ın yardımı, Allah’ın yardımına nail olma.

	senüñ t.-uñ-ıla 3720
ṭılısm (A.)	büyülü şey, muska.
	ṭ.-ı 4595
tīġ (F.)	kılıç
	t.-ı ḳattāl 3859
tīmār (F.)	bakma, hastaya bakma.
	t. id- “”meşgul olmak, bakmak” 3934
tīrkeş (F.)	ok kabı, okluk
	tācı vü t. 4388
tiryāḳ (A.)	zehirlenmeye ve bazı hastalıklara karşı kullanılan macun, panzehir.
	t. 3376
tīz (F.)	çabuk, süratli, tez.
	t. 2334 t. dutar 2373
tīzcek	çabucak, derhal.
	t. bitendür 2402
ṭoġan	kartalgillerden, küçük kuş, fare vb. ile beslenen yırtıcı bir kuş.
	ṭ.-ıyla 2455
	ṭ. ṭurna 3745
ṭoġrulıġ	doğruluk.

ṭ.-um 3228

toḫum (F. < tuḫm) tohum

t. 2401

ṭol- **1.** dolmak, dolu duruma gelmek.

ṭ.-updı jīve 4259

2. bir yerde pek çok kimse toplanmak, kalabalıklaşmak.

ṭ.-a 2317

ṭolu **1.** içi boş olmayan, boş karşıtı.

ṭ.-dur 2422

2. (iş, uğraş, olay vb. için) çok olan.

ṭolu derd 2916

ṭ. baş 4341

3. (isim) içki doldurulmuş bardak.

ṭ. içerdi 4227

4. boş yeri yok, her yeri tutulmuş.

ṭ. kīne 4341

ṭon elbise, kılık kıyafet.

ṭ.-dan 2327

ṭ.-ı dībā 3290

ṭonat- **1.** göz alıcı şeyler kullanarak gösterişli bir duruma getirmak, süslemek (krş. donat-)

	ṭonatdı 3452
	2. birinin giyimini sağlamak.
	ṭ.-dı 2706
ṭonuḳ	**1.** parlaklığı olmayan, mat (krş. donuġ)
	ṭ. tende 2567
	2. canlılığı az olan, durgun, uyuşuk.
	ṭ. ṭopraġa "cansız toprak" 3462
ṭoynaḳlu	at, eşek gibi parmakları toynak biçiminde olan memeli hayvanlar.
	demür ṭ. 4189
töhmet (A.)	birisine isnad edilen, fakat işleyip işlemediği belirsiz olan suç, kabahat.
	t. ola 3831
ṭūfān (A.)	çok şiddetli ve her tarafı kaplayan yağmur.
	ṭ.-dan 3925
tuḫm (F.)	soy sop, döl, nesil, sülâle (krş.toḫum).
	t.-ına 2536
ṭulın-	kaybolmak, görünmez hale gelmek (krş. ṭulun-)
	ṭ.-a 3530
ṭulun-	kaybolmak, görünmez hale gelmek (krş. ṭulın-)
	ṭ.-dı güneşi 2416

ṭuluñ	şakak.
	ṭ.-uñ 4659
ṭur-	durmak
	tīz ṭ.-a 2403
Ṭurān (F.)	Eski İranlılar tarafından Türk diyarına verilen ad.
	Ṭ.-da 2534
ṭurfe (A.)	şaşılacak, garip, tuhaf.
	ṭ. söz 3277
turunc (F.)	turunç.
	t.-ıla 4139
ṭuş	**1.** delalet etmek, uygun gelmek.
	ṭ. 3543
	2. nail olmak, erişmek.
	ṭ. 4058
ṭūṭī (F.)	papağan.
	ṭ. gibi 3839
	ṭ.-nüñ 3681
tūtiyā	kadınların gözlerine çektikleri sürme.
	ṭozuñ t.-sı 4031
tünd (F.)	sert, şiddetli, haşin.
	t.-ü ḫūn-rīz 4354

Türkī (T.F.)	Türk, Türk halkından olan.
	T. vü Tāzī 4197
	T. degül 3794
tüvānā (F.)	güçlü, kuvvetli.
	diri vü t. 2489

U-Ū

u (A.)	ve (krş. ü, vü)
	taẖt u tācı 2366
	yār u hem iş 2352
uçmaḳ (Soğd.)	cennet.
	u. gibi “güzel, bakımlı (yer) ” 2579
ud	haya, edep, ar, hicāp, utanma, utanç (krş.ut)
	u. 3992

u.-dan 4112

‘ūd (A.) 1. yakıldığı zaman güzel koku çıkaran bir ağaç.

‘anber ü ‘ū. 3753

2. ödağacı.

‘ū. aġacından 4545

udlu utangaç, mahcup.

yüzi u. 4334

uġurlayın gizlice, sessizce.

u. didi 432

‘uķār (A.) şarap.

içerler ‘u.-ı 3568

ula- eklemek, katmak, ulaştırmak .

u.-dı 4073

ulu 1. erdemleri bakımından çok büyük, yüce.

u. begler 3106

2. saygı duyulan büyük.

u.-lara 2346

3. (somut şeyler için) çok büyük.

u. ṭaġ 3173

umaç hedef, amaç, gaye.

u. ol- “hedef olmak, derde uğramak” 3038.

umu	ümit, emel, arzu, dilek.
	u.-yı 2854
'unnāb (A.)	kabuğu kırmızı ve çekirdeği pek sert bir cins küçük meyve.
	'u. 2384
ur-	**1.** çarpmak, vurmak.
	u.-dı 2684
	2. giydirmek, takmak.
	tāc u.-a 2686
	3. nişan alarak atmak.
	u.-ma 2685
	oḳ u. 2816
	4. basmak, vurmak.
	mühr u.-dı 2849
urın-	vurunmak, kendi kendine vurmak, dövünmek.
	u.-ur 2426
uṣ(ṣ)	akıl.
	u.-ṣı 4606
	u.-sıñı sen aldun 3942
uṣan-	usanmak, sıkılmak, bıkmak.
	uṣandı 3650

uṣañlıḳ	gafilik, ihmalkârlık, tembellik, gevşeklik.
	u. 4124
uṣlu	akıllı (krş. uslu)
	u. kişi 2428
uslu	akıllı (krş. uṣlu).
	u. ‘avrata 2323
uş	işte, uş.
	u. dütünüñ 2393
ut	haya, edep, ar, utanma, utanç (krş. ud)
	u.-dan 2796
ut-, üt-	yenmek, kazanmak, mağlup etmek.
	u.-uñ 2694
‘Uṭārid (A.)	Utarit gezegeni.
	‘U. 2947
	‘U. 2763
uvaġ	ufak.
	irisi vü u.-ı 2718
uvan-	kırılmak, parçalanmak.
	u.-mış 4233
uz	usta, mahir.

u. 4118

ü (A.) ve (krş. u, vü)

cev ü ṭaṣ 2806

Ü

üftāḏe (F.)	düşmüş, düşkün, bîçare.
	ü. vü igen za'īfem 4091
Ülker	Boğa burcunda, yedi yıldızdan oluşan takım, Süreyya.
	ü. ayaġın 3681
	ü. 4169
ümīḏ (F.)	umma, ümit etme, umut.
	virürdi aña ü. "ümit vermek" 2410
	ü.-i kes- "umudunu yitirmek" 2594
ün	ses.
	işide ü.-nin 2638
'ünvān (A.)	bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san.

	‘ü. 3461
ür-	seçmek, ayırmak.
	ü.-di 3604
üründü	seçilmiş, seçkin, mümtaz olmak
	ü. ḳıl- “seçmek” 2522
	ü. ḳıl- “seçmek”4600
	ü. süyi “seçilmiş ordu” 2552
‘üryān (A.)	çıplak
	‘ü. 3970
üsküf	başlık.
	ü.-i 2422
	ü.-ini 4201
üstād (F.)	ilim veya sanatta üstün olan kimse, usta, sanatkâr.
	‘ayyār u ü. 4157
üstūr (F.)	davar, at ve katır gibi dört ayaklı hayvan.
	at u ü. 2471
üstüvār (F.)	sağlam, kuvvetli, dayanaklı.
	ü.-ın 3720
üş-	topluca gelmek, üşüşmek
	ü.-di “toplanıvermek, üşüşmek” 2518
	ü.-diler 4202

	ü.-di 3354
üyi-	uyumak.
	ü.-di 3601
üyimek	uyumak.
	ü. üyidi 3601
üz.-	kesmek, koparmak, ayırmak, kesmek, bozmak.
	boynını ü. 3344

V

va'de (A.)	bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için gösreilen süre, mühlet.
	v.-yle 4010
vaḥşī (A.)	yabanî, insandan kaçan.
	v. gibi 3051
vaḳār (A.)	ağırbaşlılık, temkinlilik.
	v. 2466
vaḳf (A.)	bir malı veya mülkü hayır işlerine bağışlama, bırakma
	v. it- "adamak" 2991

vāḳıf (A.) bir işten haberi olan, bilen.

v. ol- "bilmek, öğrenmek" 2468

vaḳḳāṣ (A.) savaşçı, okçu.

sa'd-ı v. "kutlu savaşçı" 2816

vaḳt (A.) **1.** zaman, vakit.

ṣabr v.-i 2406

vaṣf (A.) bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hâl, sıfat.

v.-ıyla 3873

v. id- "niteliklerinin beyan etmek, anlatmak"4294

vaṣl (A.) ulaşma, birleşme, gelmek.

v.-ı-y-ıla 2378

vay vay, vah, eyvah, yazık!

v. 2682

v.-um 3336.

vefā (A.) sevgide sebat, sevgide durma, sevgi bağlılığı.

v. cāmına 2685

v. ḳıl- "sözünde durmak, vefa eylemek""3131

vefā-dār (A.F.) vefalı, sözünde ve sevgisinde duran.

v. 4301

v. ol- "sözünde durmak"2864

veger (F.) eğer, şayet, ister.

	v. 4627
veger-ni (F.)	yoksa, şayet
	v. 2317
velī (F.)	fakat, lâkin (krş. līk).
	v. 2434
velīkin (F.)	lâkin, amma, fakat, ancak, şöyle ki (krş. līk)
	v. 2361
vestā-ḫīz (F.)	şükre atılan, şükreden.
	v. ol- “şükretmek” 4539
veyāḫud (A.F.)	yahut, veya, yoksa.
	v. 2812
vezīr (A.)	hükümdar vekili.
	v.-inden 4441
vezn (A.)	vezin, ölçülü.
	v. it- “ölçmek, tartmak” 2807
vilāyet (A.)	bir vali idaresinde bulunan yer, il.
	v. 2452
vīrān (F.)	**1.** kederli, üzgün.
	v. 4333
	2. yıkık, yıkılmış, harap.
	v.-da 3041

viribi-	göndermek, yollamak.
	v.-di 3123
viribici	gönderici.
	v. 2659
	v.-rseñ ḳatumuza 2317
viṣāḳ (A.)	antlaşma, sözleşme
	v.-a 3772
viṣāl (A.)	kavuşma (sevgiliye).
	v.-i 2855
vü (A.)	ve (krş. u, ü)
	ġavġā v. şūr 2317

Y

yā (A.)	ey!
	y. Rab 3320
yā (F.)	ya, ya da, yahut, veya.
	Mıṣırlu yā Ḥaleblü 4673
yābān (F.< yeban)	çöl, insan yaşamayan ıssız yer.
	y.-a git- “” 2462
yād (F.)	hatır, anma, hatırlama.

y. id- “anmak, hatırlamak” 2387

y. it- “anmak, hatırlamak” 3847

yaḏ yabancı, garip.

y. göñli 3654

yāḏe (F.) hatıra.

y. 4364

yādigār (F. < yād-gār) bir kimseyi veya bir olayı hatırlatan nesne veya kişi.

y. 4652

yaġ yağ.

öd ü y. 2963

yaġ- **1.** yağmak (yağmur, dolu vs.)

ṭolu y.-duġı 2475

2. üst üste çok gelmek.

y.-a başına 3427

yaġı düşman.

y. 2687

yaġmacı (F.T.) yağmalayan, yağmalama işini yapan.

y. 3292

yaġmala- yağmalamak, yağma etmek.

y.-dılar 4395

yaġmur	yağmur.
	y. 2875
yaġmurca	yağmur gibi, hızlı.
	y. gel- “3057
yāḫuḏ (F.)	yahut, yoksa, veya. (krş yā)
	iyisi y. 3723
yāḳūt (A.)	degerli, süs taşı, yakut.
	y. 2706
yāl (F.)	boyun, gerdan.
	y. ü bālin “boy pos” 4042
yalım	derece, mertebe.
	y.uñ 3955
yalımlu	derecesi yüksek olan.
	y. şāhum 4468
yalıñ	alev.
	y.-ı 3640
yalın	çıplak, kınından çıkmış.
	y. bıçağı 2633
yalıncaġ	çıplak vaziyette, büsbütün çıplak.
	y. u muḥtāc 2569
yaluñuz	tek başına, yalnız (krş. yalñūz)

	y. 2408
yañadın	taraftan, cihetten, yönden.
	y. 2614
yañaru	yan, yan tarafa.
	Medāyīn’den y. 4180
yancıl-	ezilip yapışmak, yassılaşmak
	y.-mış ilan 2980
ya‘nī (A.)	**1.** yani, kısaca, şu demek ki anlamında kullanılır.
	y. 2897
	2. sözün kısası, doğrusu.
	y. 3190.
yar-	kazmak, oymak, delmek.
	ṭaş y.-ar 2892
yār (F.)	**1.** dost.
	y. u hem iş 2352
	beñdeş ü yār “eş dost” 2490
	y.ı 3161
	2. sevgili
	yār-içün 3204
yaraḳlan-	hazırlanmak, techiz etmek, silalanmak
	y. 2556

yaraḳlu	silahlı, hazırlık, hazır.
	y. yatlu 4443
yaraş-	yakışmak, uygun gelmek.
	y.-uram 2809
yaraşıḳ	yakışık, yakışır, lāyık, uygun.
	y. 4470
yaratġan	Yaratan, Allah.
	y. 2566
yārıcı (F.T.)	yardımcı, şefaatçi.
	y.-sı 2544
yarlıġa-	suç bağışlamak, mağfiret etmek.
	y. 4573
yas	ölüm veya bir felâketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem.
	y. 4554
yasıl-	dağılmak; terk olunmak, bırakılmak.
	y.-mış 4554
yaşar	yaşında
	on iki y. 4292
yaşar-	yeşermek, gelişmek, kök salmak.
	toḫum andan y.-ur 2401

yaşıl	yeşil.
	y. mıḳna‘ 4558
yat	hazırlık, levazım, hüner.
	y. 3655
yatlu	hazırlıklı.
	yaraḳlu y. 4443
yavlaḳ	pek, çok, gayret.
	y. 2462
	y. doḳıdı 3548
yavuḳ	nişanlı, adaklı, namzet.
	y. 3050
yavuz	kötü, fena, yavuz.
	y. sözde 2323
yavuzlık	kötülük, fenalık.
	y. bekle- “kötülük beklemek” 2348
yay	yaz.
	güz ü y. 4478
	y.u ḳış 3023
yayın	yazın.
	yaz u yayın 4621
yaz-	yazma eylemi.

	y.-a 4639
yazı	ova, sahra, ıssız kır.
	y.-ya çıkdılar 3735
	ova y.-da 3520
yazuk	herkesi üzebilecek şey, günah.
	y. 2874
yazuḳsuz	günahsız.
	y. enbiyānuñ 3708
yel-	koşmak (krş. yil-).
	y.-mekde 2516
Yengeç	İkizler ve Arslan arasında bulunan burç.
	Zühre vü Y.-de 2356
Yezdān (F.)	Allah.
	Y.-a 3808
Yezdān-şinās (F.)	Allah tanıyan, Allah'a inanan.
	Y. 2491
yi-	yemek.
	y.-r ol balı 2421
yid-	çekmek, yedekte götürmek.
	y.-e 3181
	y.- ilem 3863

yidek	yedek, yedekte götürmek.
	y.-ler yügrişür 4197
yidigen	yedigen.
	y.- ılduzın 3330
yig	iyi, daha iyi.
	y. 2364 y. 3531
yiġāne (F.< yeġāne)	biricik, tek.
	y. 2668
yigin	üstün, baskın, galip, kuvvetli, şiddetli.
	y. pençe 3141
yigrek	daha iyi.
	y. ola 3557
yigü	yiyecek, taam.
	y.-den 2934
yil-	koşmak.
	y.-erdi 3069
	y.-erem it gibi 4104
yil	yel, rüzgâr.
	y.-e 2422
	y.-e vir- "mahvetmet, heder etmek, bozmak" 2894
yin-	çürümek, aşınmak.

	y.-miş 4233
yiñ	elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.
	y.-inde 2669
yindek	sürekli, daima.
	y. 3813
yiñi	yeni.
	y. 3546
yir	toprak, kara, yer.
	bu y. 2354
yiril-	yırtılmak, azıcık yırtılmak.
	y.-miş 3226
yit-	**1.** kâfi gelmek, yetmek.
	y.-er 2374
	2. ulaşmak, vasıl olmak, yetişmek.
	ṣ. y.-di 2408
	3. yetişmek, büyümek.
	y.-er 2374
yitür-	ulaşmak.
	y.-di 2584
yiyi	koku.
	y.-si çıḳ- "gizli işin açığa çıkması" 2437

yort-	at koşturmak, at sürmek.
	y.-up 4588
yörendür-	yaklaştırmak, bir şeyin çevresinde dolaştırmak.
	y.-di 3569
yu-	yıkamak.
	y.-dı 3036 y.-dı 4527
yun-	yıkanmak.
	y.-dısa 3545
yuvalan-	yuvarlanmak.
	y.-urdı yirde 2382
yügriş-	koşuşmak.
	y.-ür 4197
yügrük	yörük, hızlı koşan.
	y.-ise 2822
yüklü	gebe, hamile.
	y.-dür özi 2661
	y.-y-ise 4007
yüklüler	hamileler.
	y. 3503
yüyil-	silinmek, bozulmak.
	y.-mediydi 4265

Ẕ - Z - Ż- Ẓ

ża'īf (A.)	zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.
	ż. erden 2453
	z.-em 4091
zaḫm (F.)	yara.
	z.-ı 2637
zaḫme (F.)	yara.
	z.-sini 4553
zaḥmet (A.)	güçlük, sıkıntı, eziyet .
	diken z.-i 3454
ẓālim (A.)	zulmeden**,** haksızlık eden, zalim.
	ẓ. 3859
	ẓ.-dür 2683
	ẓ.-ler 4252
zamān (A.)	müddet, zaman, vakit.
	z. 2382
zamāne (A.)	**1.** baht, felek, talih.
	iy z. 3673
	2. şimdiki zaman

z. işlerinden 4396

zār (F.) 1. ağlayan, inleyen, ağlama inleme.

z. 2349

z. u giryān "ağlayan, inleyen" 3509

2. zayıf, dermansız

z. u miskīn 4445

ḫasta vü z. 4475

z. u rencūr 3327

ẓarf (A.) kap, kılıf.

ẓ.-ı ġuṣṣa "dert kabı" 2916

zārī (F.) ağlayıp sızlama, dertlenme inlenme.

z.-yle 2395

zārīlıg ağlayış, inleyiş.

z.-ın 4465

zāyil (A< zā'il) sona eren, devamlı olmayan.

z. 3802

zebān (F.) dil

z.-ı 2898

zeber (F.) üst

zīr ü z. "alt üst" 2461

zebūn (F.) zayıf, halsiz, güçsüz, âciz

z.-ıdı 2595

zehr (A.) zehir, ağu

z. 3428 z.-ise 3376

zemīn (F.) yer, yeryüzü.

Īrān z.-den 2615

zenbīl (A.) içine öteberi konulup elde taşımaya yarayan, ağzı geniş kap

z.-i 3540

zencīr (F.) zincir.

z. 3108

zeng (F.) **1.** zenci.

z.-üñ şehriyārı 3568

2. zil, çalpara

z. ü çañla 2721

zengī (F.) zenci, siyah adam.

z.-de 2369

Z. vü Ḳıfçaḳ 4577

zer (F.) altın.

z. ṭolmış 4597

zerrīn (F.) altından yapılmış

kürsī-yi z. 2962

zırıh (F. < zırh) demirden örülmüş savaş elbisesi, zırh

z. geymiş 4415

zībā (F.) **1.** süslü.

ḫūb u zībā 3290

2. yakışıklı, güzel.

ma ʻşūḳ-ı z. 3381

zih (F.) güzel, hoş.

z. 2744

zihī (A.) ne güzel, ne hoş.

z. 3436

zincifr (A. < zincefr) bir çeşit kırmızı boya

jīve vü z.-i

zindān (F.) karanlık.

bāġ-ı z. 3419

zindāniyān (F.) zindanlıklar, mahkumlar, zindana kapatılan suçlular

z. 2452

zinde (F.) dinç, sağlam, güçlü, kuvvetli

z. tutar 3699

zinhār (F.) sakın! asla!

z. 3239

zīr (F.) alt, aşağı.

	z. ü zeber 2461
zīrā (F.)	çünkü, şundan dolayı, bu sebeple.
	z. ḫaṭadur 3830
ziyān (A.)	zarar, hasar
	hīç z. yoḳ 2398
ziyānsuz	zararsız, hasarsız.
	z. 4442
ziyāret (A.)	görmeye gitme, görüşmeye gitme.
	z. 3453
ziyāret-ḫāne (A.F.)	ziyaret yeri.
	z. 3246
zor (F.)	sıkıntı, rahatsızlık, zor, cebir (krş. zūr)
	z. 3250
ẓulm (A.)	haksızlık, eziyet, zulüm
	ẓ. u cevri 2453
zūr (F.)	kuvvet, güç, zor (krş. zor)
	z. 2318
zü'l-celāl (A.)	celâl, ululuk sahibi olan Allah.
	z. 2913
Züḥal (A.)	Satürn gezegeni.
	z. nūr 2357

Zühre (A.) pek parlak görünen yıldız, Zühre (Venüs)

Z. Vü Yengeç'de 2356

zülf (F.) **1.** sevgilinin saçı

z.-ün 3873

2. yüzün iki yandan sarkan saç lülesi

z.-i 2382

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Babil (Y.A.)	Bağdat'ın aşağı tarafında kalan ilkçağ şehri.
	B.-de 3928
Baġdād (Y.A.)	Bağdat şehri.
	B.-dan 3540
Behrām-ı Çūbīn (K.A.)	Hürmüz'ün baş askeridir.
	B. 2582
Behrām-ı Gūr (K.A.)	İran'ın Sasaniyan tabakasının 14. padişahıdır . Kūr denilen yaban eşeği avına meraklı olduğundan bu ismi almıştır.

B.-ı 2730

Bendūy (K.A.) Rum Kayserinin Hüsrev'e yardım için İran'a gönderdiği bir savaşçı.

B.-ı 2322

Bīsūtūn (Y.A.) Ferhad'ın, sevgilisi Şîrîn'in emriyle deldiği dağ.

B. 3188

B.-uñ 4583

Büzürg Ümīd (K.A.) Hüsrev-i Perviz'in muallimidir.

B.-üñ ümīdi 4554

B.'e 4296

Cem (K.A.) Şarabı icad eden masal hükümdarı.

C. 3540

Cehrem (Y.A.) İran'da bir yer. (?)

C.-den 4461

Çācīyān (F.) İran'da bir sülâle.(?)

Ç. 4473

Çīn Çin ülkesi.

Ç. 3657

Dicle (Y.A.) Dicle nehri.

	șaṭṭ u D. 3488
Eflāṭun (K.A.)	Yunan filozofudur. Aristo'nun hocası; Sokrat'ın öğrencisidir.
	E.-ısa 2977
Efrīdūn (K.A.)	Meșhur bir İran hükümdarı.(krș. Firīdūn)
	E.-ıla 3738
Ermen (Y.A)	Mehin Banu'nun hüküm sürdüğü ülke. Ermen șehri.
	E. 3573
Ferhāḍ (K.A.)	Husrev-i Pervîz'in sevgilisi Șîrîn'in sadık bir aşığıdır. Uğruna dağlar delmiș; ancak vuslata ermeden tașlar arasında can vermiștir.
	Șīrīn ü F. 2914
	F.-ı miskīn 3221
Firīdūn (K.A.)	İran'ın Pișdadiyan sülalesinden 25. Hükümdarı ve Cemșid'in torunudur
	f. 3124
Galīnūs (K.A.)	Meșhur Yunan hekimlerindendir. Bukrat'tan sonra tıbbın en büyük mucididir.

g. 4443

Gül-gūn (F.) Ş̣îrin'in atının adı (Gül renkli, pembe)

G. 2631

Gürāz (K.A.) İranlı bir pehlivandır.

G.-ı 4312

Ḥaleblü (K.A) Halepli.

Ḥ 4673

Ḫarrād-ı Berzīn (K.A.) Husrev'in maiyetindeki askerlerden biri.

Ḫ. 2556

Ḫ.B.-e 2337

Ḫātim-i Ṭāy (K.A.) Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabîlesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan "İbnü Abd-illâh Bin Sa'd"ın lâkabı.

Ḫ. 3999

Ḥıżır (K.A.) İçenlere ölümsüzlük veren âb- hayat'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber.

Ḥ.-dı 4254

Hindūstān (Y.A.) Hindistan ülkesi.

H.-ı 3134

Ḫotan (Y.A.) Doğu Türkistan'da meşhur bir şehirdir.

Ḫ. şāhı 3568

Ḫ. āhūsı 3973

Ḫusrev (K.A.) krş. Ḫusrev-i Pervīz

Ḫ.-e 2319

Ḫuzistān (Y.A.) İran'ın güneybatısında bir eyalettir.

Ḫ.-a 3576

Ḫ.-a 2973

Hürmüz (K.A.) Sasaniyan'dan hükümdar Nuşirevan'nın oğlu ve halefidir. Baş askeri Behram Çubin tarafından tahttan indirilip, gözlerine mil çekilmiştir. Yerine oğlu Husrev-i Perviz geçmiştir.

H. 2341

Ḫusrev-i Pervīz (K.A.) İran'ın Sasaniyan tabakasından meşhur bir hükümdar. Nuşirevan Adil'in torunudur. Milâdın 589 yılında tahta çıkmış ve otuz yıl hükümdarlık yapmıştır. Baş askeri Behram

	Çubin ile girdiği mücadeleyi kaybetmiş; ancak Moris'in yardımıyla tekrar başa geçmiştir. Oğlu Şirūye tarafından tertiplenen bir saldırıyla ölür.
	Ḫ. 2589
Iḳlīdīs (K.A.)	Eski Yunanlıların en büyük matematikçilerindendir.
	I. açar 2950
'Īsī (A.)	Hz. İsa.
	'Ī. 4295
	'Ī. olur 3534
'Īsī bin Mehmed bin Aydın (K.A.)	Fahrî'nin eserini sunduğu Aydınoğlu İsa Bey.
	'Ī. 2931
Keyḫusrev (K.A.)	İran'ın Kiyaniyan padişahlarının üçüncüsüdür. Keykkavus'un torunu , Siyavuş'un oğludur.
Keyḳubād (K.A.)	İran'ın Kiyaniyan sülâlesinin ilk padişahıdır.
	K.-uñ 4627
Kirsī (K.A.)	İran hükümdarlarının lâkabıdır.
	K. 4638

Kisrā (K.A.)	Eski İran hükümdarlarından Nuşirevan-ı Âdil'in lâkabı (krş. Kisrī).
	K. vü Hürmüz 2341
Kişmīr (Y.A.)	Bugün Hindistan'a sömürüsü olan, ahalisi Müslüman olan bir şehir.
	K. 3574
Ḳubād̲ (K.A.)	krş. Keyḳubād
	Ḳ.2341
Māni (K.A.)	Meşhur Çinli nakkaşın adıdır. Behram Şapur zamanında İran'a gelip Zerdüşt ve İsa dinleri halitası olan batıl mezhebini neşre başlamış olduğundan idam edilmiştir. Erjeng adlı eseri meşhurdur.
	Erjeng M. 3194
Mecnūn (K.A.)	Leylâ vü Mecnun hikâyesinin erkek kahramanıdır. Leylâ'nın mâşukasıdır. Aşkları dillere destan olmuştur.
	M. 4243
	M.-ıla Vāmıḳ 3480

Medāyin (Y.A.) Şimdi harabe olup İslâmiyet'ten evvel yaşamış Kisralıların Nuşirevan zamanında kurdukları ve hükümet merkezi olarak kullandıkları büyük şehir.

M. şehrine gönüldi 3648

Mehin Banu (K.A.) Ermen melikesidir. Şîrîn'in teyzesidir.

M. 4272

Merv (Y.A.) Orta Asya'da Horasan ülkesinin merkezidir.

M.-e 2614

m.-ça 4172

Mıṣırlu (Y.A.) Mısırlı.

M. yā

Mıṣr (Y.A.) Mısır şehri.

M. sulṭānı 2429

Meryem (K.A.) Hz. İsa'nın annesi.

M.-içün 3534

Meryem (K.A.) Rum Kayseri Morids'in kızı ve Hüsrev'in karısıdır. Şiruye'nin annesidir.

M. 2323

M.-den bir oġlı 4288

Mesīhā (K.A.) Hz. İsa'nın adlarından biri.

M. gibi 3430

Muḥammed (K.A.) Hz. Muhammed.

M. 4600

Muṣṭafā (A.) Hz. Muhammed'in güzel isimlerinden biri.

M.-yı gördi 4587

Necāşī (Y.A.) Habeș hükümdarlarının unvanıdır.

N. 4620

Nikīsā (K.A.) Hüsrev-i Perviz'in meșhur sazendesidir. Musikide bașarılı bir insandır.

N. 4075

Niyeṭūs (K.A.) Rum padișahı Kayser'in biraderidir. Rum askeri ile Hüsrev'e yardım için İran'a gelmiștir. (krș. Niyāṭūs)

N.-a 2322

Niẓāmī (K.A.) Nizamî Gencevî.

N. 3444

Pārbeḏ (K.A.)	Rivayete göre büyük bir musîkî üstadı aynı zamanda Hüsrev'in sazendesidir. P. 2740
Rey (Y.A.)	İran'ın pek eski ve pek meşhur bir şehridir. R. tā Sipāhān
Sām (K.A.)	Hz. Nuh'un oğlu. S. a ne ḳıldı 2709
Sāve (K.A.)	Meşhur bir pehlivan. S.-den 3589
Sipāhān (Y.A.)	İran'ın en büyük, en güzel ve en eski şehirlerinden biridir. (İsfehan) S. 3567 S. Ḳayṣer 3593
Şāvūr (K.A.)	Hüsrev-i Perviz'in sadık bir nedimidir ve devrin ün salmış ressamlarındandır Ş.-a 2778
Şeker (K.A.)	Hüsrev'in kaçamaklarından birinin adı. İsfehanlı bir güzel. Ş. 3610

Şekker (K.A.)	krş. Şeker
	Ş.-üñ kūyına irdi 3593
Şīrīn (K.A.)	İran Sasaniyan sülâlesinden Hüsrev-i Pervîz'in sevgilisidir. Husrev ü Şîrîn hikâyesinin bayan kahramanıdır.
	Ş. 2757
Şīrū (K.A.)	Hüsrev'in Meryem'den olan oğludur. (Krş. Şīrūye)
	Ş. 4361
Şīrūye (K.A.)	Hüsrev'in oğludur. Annesi, Şark İmparatoru Moris'in kızı Meryem'dir. Babasını idam ettirerek yerine geçmiştir. (krş. Şīrū)
	Ş. 4289
Ṭaysafūn (Y.A.)	Bağdat'ın güneydoğusunda eski (Romalılar ve Yunanlılar dönemi) bir yerleşim yeridir.
	Ṭ.-a 4442
	Ṭ.-a 4461
Toḫār (K.A.)	Bir kişi adı (?)
	T. 4359

T.-ı 4338

Ṭūs (Y.A.) Horasan'da Meşhed'in yirmi kilometre batı kuzeyinde bulunan bir şehirdir

Ṭ. 2333

Vāmık (K.A.) Azra ile Vamık hikâyesinin erkek kahramanı

Mecnūn-ıla V. 3480

Ş. ḫayāli 2360

Veyse (K.A.) Râmin'in âşıkının adıdır. Veyse ile Râmin'in âşkları meşhurdur ve hikâye halinde yazılmıştır.

V. 3773

Ya 'ḳūb (K.A.) Aydınoğulları Beyliği döneminde yaşamış bir şairdir. Asıl adı Fahreddin Yakub bin Mehmed'dir. Husrev ü Şîrîn'in yazarıdır.

Y. 4674

Yūsuf (K.A.) Hz. Yusuf.

Y. yüz (mec.) çok güzel 3579

Zād-ı Ferruḫ (K.A.) Hüsrev'in maiyetindeki bir asker.

z. 4310